

หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ผู้ไทยในภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
ปัทมกร เถาว์ชาลี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2554
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ผู้ไทยในภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
ปัทมกร เถาว์ชาลี

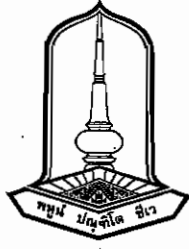
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายปลั่งกร เกาวัลลี
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทกร)

ประธานกรรมการ
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล้าอรรค)

กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(ว่าที่พ.ต.ดร.เทอดชัย พันระไชย)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(ผศ.ดร.พิสิฏฐ์ บุญไชย)

กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.อังก ทอง บุญเสริม)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทกร)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 20 เดือน 05 พ.ศ. 2564
20 ๓๑

ชื่อเรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

ผู้วิจัย นายปัทมกร เกาวัลลี

กรรมการควบคุม อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ และอาจารย์ ว่าที่ พ.ต.ดร. เทิดชัย พันระไชย

ปริญญา ปริญญา สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2554

บทคัดย่อ

ประเทศต่างๆ ในโลกได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม มีความมุ่งหมายเพื่อ

- 1) ศึกษาประวัติของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
- 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน และ 3. ศึกษาการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้ จำนวน 34 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 36 คน ในเขตจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เป็นหมู่บ้านชนเผ่าผู้ไทยอพยพมาจากเมืองวัง เมืองเซโปนและเมืองพิน แขวงสุวรรณเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบัน เข้ามาตั้งหลักฐานและอาศัยอยู่ในภาคอีสาน ประเทศไทย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์พบว่า ที่พักอาศัยสะอาด และถูกสุขอนามัย มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ มีการแต่งกายและมีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีโบราณสถานทาง

ประวัติศาสตร์ มีศูนย์วัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มีการจัดพิมพ์คู่มือแนะนำการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และจัดทำเว็บไซต์ มีการรักษาความปลอดภัยโดยเจ้าหน้าที่ ภายในหมู่บ้าน มีการรักษาความสะอาดภายในบริเวณหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว มีการพัฒนาถนนภายในหมู่บ้าน และถนนไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

สภาพปัญหาพบว่า จำนวนที่พักไม่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูฝนมีแมลงรบกวน นักท่องเที่ยวต่างชาติ และต่างภูมิภาคบางส่วนรับประทานอาหารพื้นบ้านไม่ได้ นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่าง ผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้ชำนาญการเฉพาะในการผลิต นักท่องเที่ยวบางส่วนทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว หมู่บ้านส่วนใหญ่ขาดผู้รู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยงานราชการให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ข้อมูล การรักษาความสะอาดได้หมู่บ้านยังไม่เพียงพอ การรักษาสภาพถนนไม่มีงบประมาณและขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน มีการพัฒนาการจัดการหมู่บ้าน 9 ด้าน ดังนี้ 1) จัดที่พักสำรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นจำนวนมาก 2) ปรับปรุงรสชาติของอาหารให้มีรสชาติปานกลาง ตามความแตกต่างของนักท่องเที่ยว 3) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักท่องเที่ยว 4) แนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 5) อบรมทักษะการผลิตแก่ผู้ผลิต ส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่น 6) ฝึกอบรมการใช้อินเทอร์เน็ตแก่บุคลากรและการทำแผนผังโฆษณา 7) ฝึกอบรมชุดรักษาความสงบ ประจำหมู่บ้าน 8) มีข้อตกลงร่วมกันในการรักษาความสะอาดบริเวณหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว และ 9) จัดงบประมาณบำรุงซ่อมแซมถนนโดยเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

โดยสรุป พบว่าหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์มีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวไทย สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนด้วยการประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้กิจการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีความเจริญก้าวหน้า ชุมชนมีรายได้ และมีความอยู่ดีกินดี สืบไป

TITLE Homestay Tourism Villages : The Development of Cultural Tourism
Management of Phuthai Ethnic Groups in Isan

AUTHOR Mr. Paphangkorn Thaochalee

ADVISORS Dr.Sastra Laoakkha and Acting Major Dr.Terdchai Panthachai

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Sciences

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2011

ABSTRACT

Every country has regarded tourism as a very important industry, therefore tourism has grown continuously, becoming a large-sized industry that brought in a large amount of income to the country. This qualitative research aimed at: 1) examining the history of the home-stay cultural tourism villages of the Phuthai people in Northeast Thailand, 2) investigating current conditions and managing problems of the home-stay cultural tourism villages of the Phuthai people in Northeast Thailand, and 3) exploring the development of the management of the home-stay cultural tourism villages of the Phuthai people in Northeast Thailand. The research tools consisted of : a preliminary survey form, an interview form, an observation form, a group discussion form, and a seminar workshop form. Written documents and fieldwork data were collected. Fieldwork data were obtained through preliminary surveys, interviews, observation, group discussions, and seminar workshops, from 34 key-informants, 60 casual informants, and 36 general informants, in Mukdahan and Kalasin provinces, between October 2010 and April 2011. The data were checked for their accountability with the triangulation technique, analyzed according to the given objectives, and the results of the study were presented in a descriptive analysis form.

The results of the study showed that the home-stay tourism villages belonged to Phuthai ethnic groups, migrating from Mueang Wang, Mueang Xe Poun, and Mueang Phin, of Suwannakhet province, Lao PDR. These people had resettled their new homeland in Northeast Thailand.

Concerning the current conditions of the home-stay tourism villages, it was found that : the residents were clean and healthy, the foods were prepared properly, the costumes and speeches were unique, having shops selling products in the communities. There were many tourism sites: natural sceneries, historical archeology, cultural centers with folk handicraft centers. Tourism

handbooks and websites, introducing a home-stay tourism, were published/posted, security personnel in the villages were assigned, villages and tourism sites were cleaned, and the roads, within the village and to the tourism sites, were improved.

On the problematic conditions, it was found that: not enough housings for tourists, too hot in summer, insect annoying in a rainy season, foreign and out of region tourists could not eat some local foods, a large numbers of tourists did not comprehend some traditions, not enough products supplies for tourist demands, shortage of raw materials for production, lack of particular skill personnel in production, parts of tourism left garbage in tourism sites, lack of skill personnel to create websites, government sectors gave less co-operation to the villages on public promotion, house beneath cleaning were not taken care enough, lack of budget for road repairmen and not taking care continuously.

For the development of management of all 6 home-stay tourism villages through community participants, 9 aspects were developed: 1) supplementary housings were prepared in case of more tourists were coming; 2) adjusting the food tastes at a middle taste for various types of tourists; 3) informing tourists on folk traditions; 4) informing tourists for the cleanliness of the tourist sites; 5) production skills training to manufacturers and promote the local production of raw materials. 6) training personnel on internet using and brochure preparation; 7) training village security units; 8) making agreement on the taking care of the cleanliness of the villages and the tourism sites; and 9) setting budget through municipals and Tambon Administrative Organizations for road repairing.

In conclusion, it was found that the home-stay tourism villages have developed a systematic tourism management in various aspects with conformed to the Phuthai culture. The involved sectors, government and private, should give supports through public promotions with various kinds of media, which will help the home-stay tourism business to be progressed; then the communities would gain income and having healthy lives.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิษฐ์ บุญไชย อาจารย์ ดร.อ่างทอง บุญเสริม กรรมการสอบ อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และว่าที่พันตรี ดร.เทอดชัย พันระไชย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง

ขอขอบพระคุณ คณะผู้นำหมู่บ้านกรรมการและชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านภู ที่ให้ความอนุเคราะห์ที่พักตลอดทั้ง ความสะดวกสบายทุกอย่างเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมรุ่น ปริญญาเอก รุ่นที่ 2 วัฒนธรรมศาสตร์ ทุกคนที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก มาตลอดจนสำเร็จ

ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกคนที่เป็นกำลังใจในการศึกษา คุณค่าและประโยชน์ของ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขออุทิศเพื่อบูชาพระคุณ บิดา มารดา และขอบพระคุณ ดร.ชัชวาล์ เก้าว์ชาติ ที่ให้ทุนการศึกษา ตลอดทั้งบูรพาจารย์ที่ให้การอบรมสั่งสอนมา ให้มีสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในการดำเนินชีวิตช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

ปัทมกร เก้าว์ชาติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
คำถามการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน	12
องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	27
องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายและกฎหมายการท่องเที่ยว	73
องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ	88
บริบทพื้นที่ที่วิจัย	91
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	98
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	119
งานวิจัยในประเทศ	119
งานวิจัยต่างประเทศ	126
3 วิธีดำเนินการวิจัย	135
ขอบเขตของการวิจัย	135
เนื้อหา	136
วิธีวิจัย	136
ระยะเวลาในการวิจัย	136
พื้นที่ที่ทำการวิจัย	136
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	136

บทที่	หน้า
วิธีดำเนินการวิจัย	137
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	137
การเก็บรวบรวมข้อมูล	138
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	139
การนำเสนอผลการวิจัย	139
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	140
ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	141
สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	162
การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	228
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	243
ความมุ่งหมายของการวิจัย	243
สรุปผล	243
อภิปรายผล	249
ข้อเสนอแนะ	258
บรรณานุกรม	259
ภาคผนวก	271
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	272
ภาคผนวก ข เกณฑ์มาตรฐานการประเมินโฮมสเตย์	283
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	299
ภาคผนวก ง รูปแบบรายการท่องเที่ยว	305
ประวัติย่อของผู้วิจัย	309

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทย แยกตามสัญชาติ ปี พ.ศ. 2544-2550	86
2	สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์	217

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
2 ตราสัญลักษณ์โฮมสเตย์	46
3 แผนที่ภาคอีสาน	95
4 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร	96
5 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์	97
6 แผนที่บ้านเป่า	141
8 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านเป่า	144
9 แผนที่บ้านเป่า	144
10 ป้ายทางเข้าบ้านภู	147
11 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านภู	147
12 แผนที่บ้านโคกโก่ง	148
13 ทางเข้าบ้านโคกโก่ง	150
14 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านโคกโก่ง	151
15 แผนที่บ้านหนองห้าง	152
16 ป้ายทางเข้าบ้านหนองห้าง	155
17 สภาพบ้านเรือนในบ้านหนองห้าง	155
18 แผนที่บ้านหนองซ้าง	156
19 ทางเข้าบ้านหนองซ้าง	158
20 สภาพบ้านเรือนบ้านหนองซ้าง	159
21 แผนที่บ้านโพน	159
21 แผนที่บ้านโพน	161
23 สภาพบ้านเรือนบ้านโพน	162
24 ได้ทุนบ้านที่พักอาศัยบ้านเป่า	164
25 อาหารบ้านเป่า (มะขามกวนกะทิมะพร้าว)	165
26 วัฒนธรรมบ้านเป่า	167
27 แหล่งท่องเที่ยวบ้านเป่า	168
28 ผลิตภัณฑ์บ้านเป่า	169

29	สภาพแวดล้อมบ้านเป่า (ภูผาขาว)	171
30	ถนนผ่านบ้านเป่า	172
31	ที่พักบ้านภู	174
32	อาหารบ้านภู	176
33	วัฒนธรรมบ้านภู	177
34	แหล่งท่องเที่ยวบ้านภู	178
35	ผลิตภัณฑ์บ้านภู	180
36	สภาพแวดล้อมบ้านภู	182
37	ถนนภายในบ้านภู	183
38	ที่พักบ้านโคกโก่ง	184
39	อาหารบ้านโคกโก่ง (แกงผักหวานใส่ไข่ต้มแดง)	186
40	วัฒนธรรมการเย็บผ้าด้วยมือบ้านโคกโก่ง	187
41	แหล่งท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง (น้ำตกตาดสูงฤดูแล้ง)	188
42	ผลิตภัณฑ์บ้านโคกโก่ง	189
43	สภาพแวดล้อมบ้านโคกโก่ง	191
44	การคมนาคมบ้านโคกโก่ง	192
45	ที่พักบ้านหนองห้าง	193
46	อาหารบ้านหนองห้าง (เมี่ยงตะไคร้)	194
47	วัฒนธรรมบ้านหนองห้าง (การจักสาน)	195
48	แหล่งท่องเที่ยวบ้านหนองห้าง (หลวงพ่อดุ พุทธรังสรรค์)	196
49	ผลิตภัณฑ์บ้านหนองห้าง (กะเต้าลายจิ๊ด)	197
50	สภาพแวดล้อมบ้านหนองห้าง (ป่าชุมชนดีเด่น)	199
51	ถนนรอบหมู่บ้าน บ้านหนองห้าง	200
52	ที่พักบ้านหนองช้าง	201
53	อาหารบ้านหนองช้าง (ป่นปุนา)	202
54	ปลูกหม่อน	203
55	เลี้ยงไหม	204
56	แหล่งท่องเที่ยวบ้านหนองช้าง	205
57	ผลิตภัณฑ์บ้านหนองช้าง	206

58	สภาพแวดล้อมบ้านหนองช้าง	207
59	การคมนาคมบ้านหนองช้าง	208
60	บ้านพักบ้านโพน	209
61	อาหารบ้านโพน	211
62	วัฒนธรรมบ้านโพน (บ้านผู้ไทย)	212
63	แหล่งท่องเที่ยวบ้านโพน (ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย)	213
64	ผลิตภัณฑ์บ้านโพน (ผ้าไหมแพรวา)	214
65	สภาพแวดล้อมบ้านโพน	215
66	การคมนาคมบ้านโพน	216
67	ตัวอย่างบ้านพักโฮมสเตย์	229
68	การรับประทานอาหารผู้ไทย	231
69	การแต่งกายของชาวผู้ไทยหญิง	232
70	การฟ้อนแก้บนของชาวผู้ไทย	233
71	แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง	234
72	ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ได้รับความนิยมสูง	235
73	ตัวอย่างแผ่นพับ	236
74	ชุดรักษาความปลอดภัย อปพร.	237
75	สภาพแวดล้อมที่ดี	238
76	ถนนตัวอย่างหมู่บ้านท่องเที่ยว	239

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศต่าง ๆ ในโลกได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล ตามสถิติองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) (1995) พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวนถึง 661 ล้านคน และจะเพิ่มขึ้นเป็น 937 ล้านคนในปี พ.ศ. 2553 จากการเดินทางท่องเที่ยวทุกภูมิภาคและองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) เปิดเผยว่า ธุรกิจท่องเที่ยวทั่วโลกเฟื่องฟูในปี 2549 โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ถึง 842 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 จากปีก่อนหน้านี้ ซึ่งจีนขึ้นเป็นตลาดเกิดใหม่ที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลก ฝรั่งเศสและสเปนเป็นประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนมากที่สุด โดยมีจีนและสหรัฐอเมริกาคว้าอันดับ 3 และ 4 ตามลำดับ ก่อนหน้านี้ สหรัฐ เยอรมนีและญี่ปุ่น ติดอันดับประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด โดยจีนและอินเดีย เป็นประเทศที่มีอัตราการหมุนเวียนของนักท่องเที่ยวค่อนข้างดี ถ้าจีนยังรักษาอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวไว้ได้ จะทำให้จีนสามารถแซงหน้าสเปนและฝรั่งเศสในปี 2553 และ 2563 ตามลำดับ สำหรับทวีปแอฟริกติดอันดับพื้นที่ที่มีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวสูงสุดร้อยละ 8.6 ในปี 2549 รองลงมาคือภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกร้อยละ 7.6 ยุโรปและตะวันออกกลางร้อยละ 4 และสหรัฐอเมริการ้อยละ 2 ขณะที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ประเมินการว่า ธุรกิจท่องเที่ยวจะขยายตัวขึ้นร้อยละ 4 ในปี 2550 และคาดว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยจะอยู่ที่ร้อยละ 4.1 ต่อปี ไปจนถึงปี พ.ศ. 2563 (กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. 2551 : 5)

ปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาจนกลายเป็นประเทศที่ได้รับความนิยมในการเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกรองจากประเทศจีนและฮ่องกงและยังถูกจัดให้เป็นหนึ่งในสิบประเทศของแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมทั่วโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา (รัฐทิตยา หิรัณยหาด. 2544 : 56) จากการที่เป็นจุดท่องเที่ยวยอดนิยมแห่งหนึ่งของโลก มีจำนวนนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ปัญหาที่ตามมาของการท่องเที่ยวกระแสหลักหรือการท่องเที่ยวมวลชนก็คือเรื่องของความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540 : 8) และจากเหตุนี้เองที่ทำให้วงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

หันมาให้ความสนใจการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาหรือทำความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9) โดยเชื่อว่าจะสามารถลดภาวะเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวลงได้ เพราะแกนหลักของการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่เหล่านี้ คือการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานประกอบกับการหาประสบการณ์และการเรียนรู้อย่างเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2546-2549) จากนโยบายระดับชาติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในภาพกว้างจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2546-2549 ที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐ โดยส่งเสริมการพัฒนาการดำเนินการด้านการตลาดเชิงรุก การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้นรวมทั้งกำหนดจุดขายของประเทศไทย (Positioning Thailand) ให้มีความชัดเจนภาครัฐเห็นว่ากลยุทธ์เชิงรุกจะสำเร็จได้ต้องส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในระดับประเทศและระดับต่างประเทศในการส่งเสริมการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวร่วมกันขจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการและเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาดในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย

ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการและเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อนซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาดและในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E-TOURISM) เพื่อรับรองการทำธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

และการดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการดำเนินงานด้านการตลาดด้วยระบบสารสนเทศ โดยมีกลไกในการควบคุมและป้องปรามเพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 5-10)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศไทยไว้ความว่า” มุ่งพัฒนาสู่การเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและ ทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 2-3) ปัจจัยหนึ่งซึ่งเป็นพันธกิจที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนาประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันก็คือ การดำรงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนเป็นธรรมและมีการสร้างคุณค่าสนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตลอดจนรักษาประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการท่องเที่ยว การบริการและการค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยมีเป้าหมาย มูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจาก 3.6 ล้านล้านบาท เป็น 5.3 ล้านล้านบาท ภายในปี พ.ศ. 2551 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 31) คือสนับสนุนให้เกิดกลไกทางการเมืองและการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เชื่อมประสานกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อให้มีการปฏิบัติตามนโยบายแผนพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด การท่องเที่ยวด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่มีประสิทธิผล พัฒนาและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รมรณรงค์การท่องเที่ยวไทยด้วยมาตรการต่าง ๆ ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้ทันสมัยสอดคล้องกับการดำเนินพันธกิจให้บรรลุวิสัยทัศน์ ปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล การเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานความคุ้มค่า และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงระบบการบริหารการเงิน การบัญชีของ

องค์การให้ทุนสมัย มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย สามารถใช้เป็นเครื่องมือบริหารและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505-2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งมีนโยบายที่สำคัญคือการกำหนดอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นปัจจัยในการผลิตเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมในสิ่งแวดล้อมทั้งวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมาก ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) จึงกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของทุกฝ่าย คือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน โดยใช้แนวคิดที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2547 : 22) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชนซึ่งการจัดกิจกรรม โฮมสเตย์ ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวและตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ก็ยังกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่เก้าและฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แน่นแฟ้นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงาม เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ชุมชนให้อยู่ร่วมกันฉันท์มิตรโดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม การนำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ นับว่าเป็นโอกาสดีที่จะทำให้ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีทุนทางวัฒนธรรมอยู่มากและหลากหลายครอบคลุมอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ได้นำทุนที่มีอยู่มาสร้างคุณค่าก่อให้เกิดรายได้ด้วยกระบวนการจัดการและรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนมีโอกาสได้นำเอาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนออกมานำเสนอเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดอาชีพ รายได้แก่ชุมชนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับประเทศ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรม ทัศนกรรมของท้องถิ่น โดยมีโฮมสเตย์ ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการ

ของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท เป็นจุดขายที่สำคัญ ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจการจัดกิจกรรมที่พาสัมผัส วัฒนธรรมชนบท จึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและเป็นทางเลือกในตลาดท่องเที่ยวอื่นที่ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ที่มีโรงแรมหรือรีสอร์ทจึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พิกในเชิงธุรกิจ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งแผนและนโยบายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เน้นได้มีการกล่าวถึง การพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับการสร้างสมดุลกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้นเพื่อให้เกิดความตระหนักและสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

ประเทศไทยมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์และในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นก็มีความแตกต่างกัน ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ซึ่งจะประกอบไปด้วย การแต่งกาย ภาษาและความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี มีความแตกต่างกันไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรม ประเพณี สามารถเป็นตัวกำหนดในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์คือ กลุ่มชาวไทยกลาง ชาวไทยภาคเหนือ ชาวไทยภาคใต้ ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและชาวไทยภาคอีสาน ทั้งนี้ในแต่ละภาคก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะภาคอีสาน ซึ่งเป็นภาคที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทย (จำเรียง ภาวิจิตร. 2514 : 21-34) และในภาคอีสานของประเทศไทย มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในแอ่งสกลนครและแอ่งโคราช จำนวนประชากรร้อยละ 85 พูดภาษาอีสานหรือไทยลาว (ไพฑูรย์ มีกุล. 2531 : 1) ในแต่ละกลุ่มภาษามีประเพณีการแต่งกายและความเชื่อบางอย่างที่ต่างไปจากชาวไทยลาว กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวได้แก่ เขมร กูย โส้ ญ้อ กะเลิงและผู้ไทย เป็นต้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. 2528 : 6) ประชากรที่พูดภาษากูย เขมร อาศัยอยู่หนาแน่น ในจังหวัด ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ประชากรที่พูดภาษา แสก โส้ ญ้อ กะเลิงและผู้ไทย อาศัยอยู่ทาง ตะวันออกของภาคในเขตจังหวัดนครพนม สกลนคร มุกดาหารและกาฬสินธุ์ (สุพจน์ ประเสริฐศรี. 2527 : 51) โดยเฉพาะในแอ่งสกลนครนั้นมีเขตแดนส่วนมากแล้วติดกับประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเพราะชาวผู้ไทยที่อยู่ในภาคอีสาน นั้นอพยพมาจากสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวและชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในภาคอีสานที่มีภาษาพูดเป็นของตัวเองและมีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อบางอย่างแตกต่างไปจากไทยลาวซึ่งปัจจุบันถูกผสมด้วยวัฒนธรรมไทยลาวและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของประเทศ ชาวผู้ไทยเป็นกลุ่มชนที่ทางรัฐบาลไทยกวาดต้อนมาจาก เมืองต่าง ๆ ในประเทศลาวซึ่ง สุพจน์ ประเสริฐศรี (2527 : 51) ได้กล่าวเกี่ยวกับการอพยพของชาวผู้ไทยเข้าสู่ประเทศไทยว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ได้ก่อกบฏโดยยกกองทัพมาจนถึง

นครราชสีมา แต่ถูกไทยปราบปรามพร้อมกับการอพยพผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งผู้ไทยในเขตเมืองวัง เมืองกระป๋อง เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย ชาวผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวังได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอนาแก อำเภอพระราชทาน อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม อำเภอหนองสูง อำเภอลำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอพรหมนิคม อำเภอพังโคน อำเภอดอนนาหว้า อำเภอเมือง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร อำเภอเขาวง อำเภอลำม่วงและอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ชาวผู้ไทยนั้นเป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง พื้นเพเดิมของชาวผู้ไทยนั้นอยู่ในประเทศลาว ได้มีนักวิชาการจำนวนมากได้บอกเล่าถึงความเป็นมาของผู้ไทยมี 2 ประเด็น คือ ความเป็นมาของนิยายปรัมปราและชาวผู้ไทยที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานในปัจจุบัน ได้อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 จากการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ โดยถูกกวาดต้อนและอพยพตามมาภายหลังเป็นบางส่วน

จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มผู้ไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การแต่งงาน การแต่งกาย ภาษาพูด และที่สำคัญที่สุดคือการทอผ้าไหมแพรวาที่บ้านโพน บ้านหนองซ้าง และบริเวณบ้านใกล้เคียงในจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ แต่ในปัจจุบันได้หันมานิยมวัฒนธรรมเมืองหลวงมากขึ้น ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต เริ่มที่จะหายไป และความสำคัญของการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม รูปแบบโฮมสเตย์ กำลังได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจในการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ทำให้หมู่บ้านที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์มีรายได้เสริม จากอาชีพที่ทำเป็นประจำ ส่งผลให้การดำรงชีวิตดีขึ้นกว่าเดิมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในอีสาน ทำให้หมู่บ้านที่มีการพัฒนาโฮมสเตย์มีชื่อเสียงมากขึ้น แต่การบริหารจัดการโฮมสเตย์ ประสบปัญหาหลายอย่างคนไม่มาเที่ยวไม่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากได้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของผู้ไทยในภาคอีสานในรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งประกอบด้วย ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและด้านการคมนาคม เพื่อเป็นองค์ความรู้และรูปแบบการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

คำถามการวิจัย

1. ประวัติของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานเป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานเป็นอย่างไร
3. การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบประวัติของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อให้ทราบการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ หมายถึง หมู่บ้านที่จัดให้มีการท่องเที่ยวแบบค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยวและมีการจัดการด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการคมนาคม

1.1 ด้านที่พักอาศัย หมายถึง ลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำและห้องส้วมที่สะอาดมีสุขา มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน

1.2 ด้านอาหาร หมายถึง อาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ

1.3 ด้านวัฒนธรรม หมายถึง การดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นรักษาวิถีชีวิตชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

1.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง การแบ่งปันผลประโยชน์ มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดภาวะโลกร้อน

1.5 ด้านผลิตภัณฑ์ หมายถึง มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ หมายถึง มีการจัดทำคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยว คู่มือหรือเอกสารมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่การเดินทาง รายละเอียดค่าใช้จ่ายและการติดต่อ

1.7 ด้านความปลอดภัย หมายถึง มาตรการการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความปลอดภัยตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน

1.8 ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบของหมู่บ้าน เช่นการดูแลสิ่งแวดล้อม การดูแลสิ่งปฏิกูลภายในบริเวณบ้านพักอาศัยและสถานที่สาธารณประโยชน์

1.9 ด้านการคมนาคม หมายถึง การพัฒนาถนนที่เข้าถึงหมู่บ้านให้มีความสะดวก และมีความปลอดภัยตลอดทั้งการดูแลถนนภายในหมู่บ้านให้อยู่ในสภาพดีและใช้ประโยชน์ในการสัญจรไปมาได้สะดวก

2. หมู่บ้านวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนที่มีการสืบทอดทางประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่อกันมาอย่างต่อเนื่องและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจนกระทั่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว

3. การพัฒนา หมายถึง รูปแบบการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประชาชนในหมู่บ้าน วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและด้านการคมนาคม

4. ผู้ไทย หมายถึง กลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ วิถีชีวิตเป็นของตนเอง ได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาพูด ด้านการทอผ้า ด้านการจักสานและการรับประทานอาหาร

5. โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชน ชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของและเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็น โฮมสเตย์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 1) กล่าวคือ

5.1 เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

5.2 มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลง ให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้

5.3 นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่โดยมีโอกาส แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน

5.4 สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว

5.5 เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการ โฮมสเตย์เป็นอย่างดี

5.6 บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ ของชุมชนนั้น

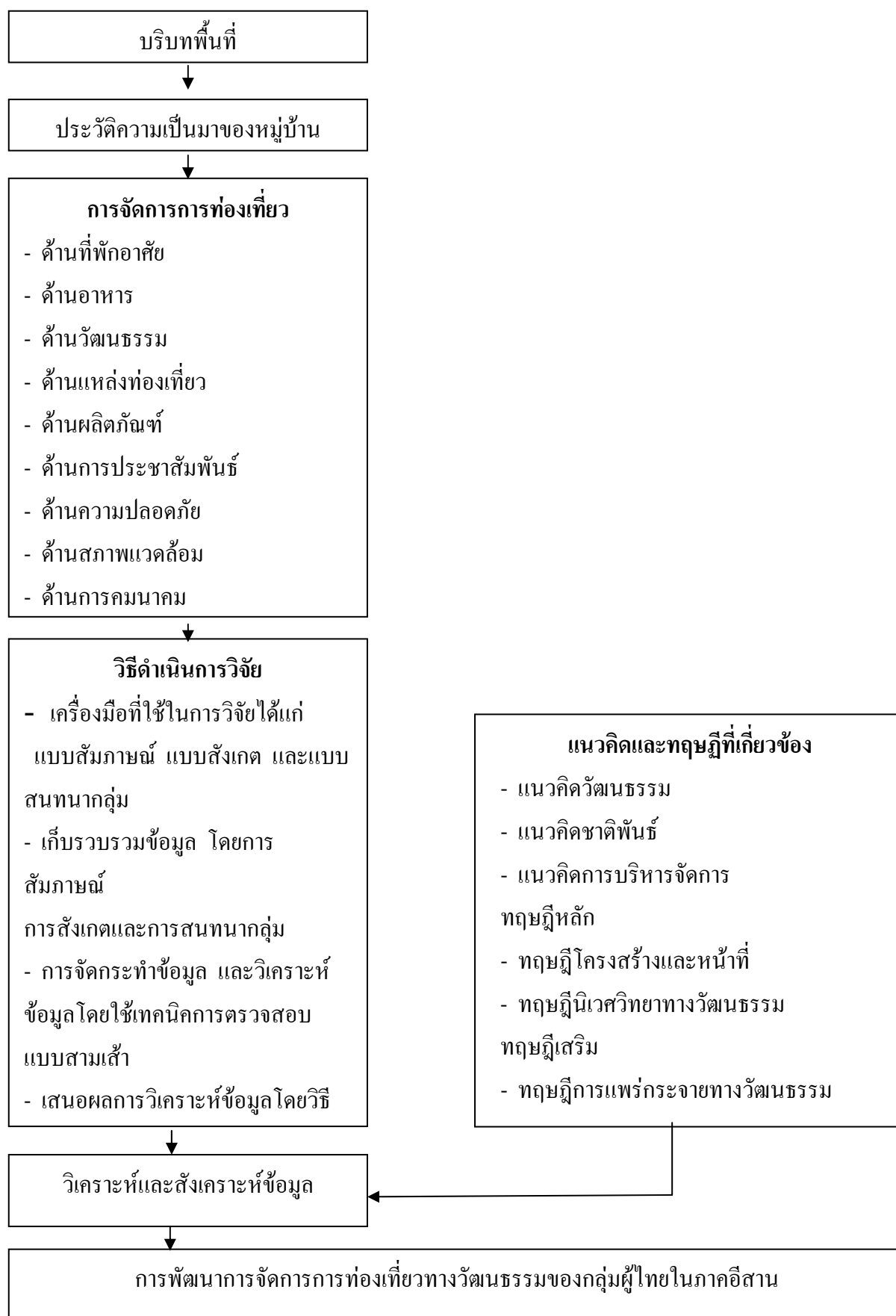
6. การจัดการ หมายถึงความสามารถหรือความพร้อมของชาวบ้านในการพัฒนา การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 9 ด้านคือ ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการคมนาคม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์มาตรฐานของโฮมสเตย์ ในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและด้านการคมนาคม เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อให้ได้รูปแบบในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยศึกษาจากประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องตามความมุ่งหมายตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 - 2.1 การจัดการการท่องเที่ยว
 - 2.2 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 - 2.3 โฮมสเตย์
 - 2.4 ผู้ไทย
 - 2.5 ทูนทางสังคมวัฒนธรรม
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบาย กฎหมายการท่องเที่ยวและการจัดการ
4. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 แนวคิด
 - 5.2 ทฤษฎีหลัก
 - 5.3 ทฤษฎีเสริม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน

สังคมและวัฒนธรรมควบคู่กันไปเสมอ ข้อปลีกย่อยของวัฒนธรรมของสังคมที่ใช้ในชีวิตประจำวันย่อมแตกต่างกัน กิจกรรมและพิธีกรรมในสังคมที่ต่างกัน ย่อมมีข้อปลีกย่อยหรือรายละเอียดต่างกัน นั่นมิใช่สิ่งที่จะมองว่าสังคมนั้น มีความสูงต่ำของวัฒนธรรมหรือประเพณีหรือเป็นตัวชี้วัดว่าสังคมนั้นดี สังคมนั้นเลว เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงระบบการคิดว่า วัฒนธรรม

เกิดจากประสบการณ์ มีการสั่งสม สืบต่อแล้วถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการของสังคมบางอย่างยังคงรักษาเนื้อหาสาระไว้อย่างเหนียวแน่น สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าบางอย่างยังเป็นค่านิยม แนวคิด และคุณค่าที่ยังฝังลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลง แม้มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เหล่านี้คือคุณสมบัติและเนื้อแท้ของวัฒนธรรมซึ่งเป็นอุดมการณ์ คุณค่าที่สังคมใช้เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตและสมาชิกในสังคมถือปฏิบัติอย่างเต็มใจ

1. ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมไว้ดังนี้

ประพิมพร สมนาแซง, ผลารัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา (2532 : 34)

กล่าวว่า สภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานทำเลที่ตั้งหมู่บ้านชุมชนมักจะเป็นบริเวณเนินสูงหรือที่โคก มีที่ราบลุ่มสำหรับใช้ทำนา และต้องอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมในฤดูฝนและมีน้ำใช้สอยในหน้าแล้ง ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเหล่านี้มาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะด้านอาหารการกิน มีอาหารหลายชนิดที่ชาวบ้านสามารถหาได้จากธรรมชาติรอบหมู่บ้าน เช่น ที่นา แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ป่าและโคก เป็นต้น การตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานบรรพบุรุษที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตั้งหมู่บ้านได้เลือก ทำเลที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นหลัก กล่าวคือการตั้งหมู่บ้านมักตั้งตามเนินขนาดใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โคก” มีที่ราบล้อมรอบหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่นา อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำและป่า อาจกล่าวได้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจตั้งหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะในอดีตสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นแบบเรียบง่าย และยังคงพึ่งพาตนเอง มีการเก็บหาสิ่งของจากธรรมชาติ การเลือกทำเลที่ตั้งที่อุดมสมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้าน เพราะสามารถแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอาหารสำหรับบริโภคในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอ ในทางตรงกันข้ามถ้าหมู่บ้านใดตั้งอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสม ขาดความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านขาดปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาจึงเกิดขึ้นมากมาย ในที่สุดจำเป็นต้องอพยพเพื่อหาหลักแหล่งที่อยู่ใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าเดิม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533 : 32) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม คือ

ระบบความสัมพันธ์ของคนกับคนและคนกับธรรมชาติ โดยปกติแล้วระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ทุกช่วงอายุคน แต่มักจะรับระบบความสัมพันธ์ที่ถ่ายทอดมาจากอดีต ระบบความสัมพันธ์ หรือวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมาก ต้องอาศัยการถ่ายทอดปลูกฝังกันเป็นเวลานาน แต่ยังสามารถดำเนินชีวิตในระบบความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ ได้อย่างดี ไม่ว่าจะสร้างขึ้นเองและขยายให้ผู้อื่นรับระบบนั้นรวมกัน จะต้องใช้เวลาเกินกว่าชีวิตอายุคนไปสักเท่าใด ระบบความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมจึงมีพลังกำหนดชีวิตของคนยิ่งกว่าสิ่งใด

รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ (2537 : 30) กล่าวถึง วัฒนธรรมใน “สังคมวิทยา”

สรุปไว้ว่า

1. วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

2. วัฒนธรรมไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง วัฒนธรรมจะมีการโยงใยถึงกัน
ทุกวัฒนธรรม

3. วัฒนธรรม มี 2 ประการ คือ
วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือรูปธรรม เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น เช่น
เครื่องใช้ในครัวเรือน เสื้อผ้าและเครื่องมือประกอบอาชีพ
วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือนามธรรม เช่น แบบแผนในการดำรงชีวิต คำสอน
ความคิด ความเชื่อ ภาษา ศิลธรรมและวิธีการกระทำ

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537 : 75) ได้กล่าวว่า สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีตคอง
ที่ทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบและเป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) ให้สังคมประพฤติปฏิบัติตาม
ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขร่วมกัน สังคมอีสานอบรมสั่งสอนและเน้นเรื่องฮีตคอง โดยสอนกัน
ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะเป็นชั้นผู้ปกครอง หรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง แม้กระทั่ง
พระภิกษุสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ เพราะพร้อมด้วยศีลวินัยก็ไม่ละเว้น ฮีตคองจึงเหมือน
กฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามฮีตคองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ
หรือบกพร่องจะทำให้เกิดทุกข์ สำหรับบทลงโทษของการผิดฮีตคอง ก็แล้วแต่สังคมนั้น ๆ
จะกำหนดและตกลงกันเอง เช่นถ้าผิดน้อยก็จะถูกตราชาน้ำว่าเป็นคน “ขวง” หรือเป็น “แม่เลี้ยง”
ถ้าทำผิดมากก็จะถูกลงโทษหนักถึงขั้น “อเปหิ” หรือ “เนรเทศ” ออกจากสังคม ฮีตสิบสองคองสิบสี่
เป็นหลักปฏิบัติสำหรับสังคมในสมัยที่กฎหมายยังไม่เจริญหรือยังไม่ตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร
แน่นอน เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ “ฮีตสิบสอง
คองสิบสี่” ของชาวอีสานยังมีความสำคัญสำหรับประชาชนในท้องถิ่นมิได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด
เนื่องจากเป็นขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้มอบหมายช้านาน โดยเฉพาะ
ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติเป็นจารีตประเพณี 12 เดือน
ของทุกปี เป็นทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของบ้านเมือง 14 ข้อ ดังนี้

ฮีตหรือจารีตประเพณีที่ประชาชนปฏิบัติใน 12 เดือนของทุกปี ได้แก่
เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม เดือนยี่-บุญคูณลาน เดือนสาม-บุญข้าวจี เดือนสี่-บุญเผาสหรือบุญเทศ
มหาชาติ เดือนห้า-บุญสงกรานต์ เดือนหก-บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด-บุญช่าชะ เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ-บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษาและเดือนสิบสอง-
บุญกฐิน

กองสิบสี่ที่ประชาชนทั่วไปและชั้นผู้ปกครองพึงปฏิบัติมี 14 ข้อ ได้แก่
 อิตเจ้าครองขุน อิตท้าวกองเพี้ย อิตไพร่ครองนาย อิตบ้านครองเมือง อิตผัวครองเมีย อิตพ่อครองแม่
 อิตลูกครองหลาน อิตสะใภ้ครองเขย อิตปู่ครองย่า อิตเฒ่าครองแก่ อิตปีครองเดือน อิตไฮ้ครองนา
 และอิตวัดครองสงฆ์

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537 : 171-205) ได้สรุปสาระสำคัญจากแนวความคิด
 ของนักวิชาการในสังคมไทย 4 คน ได้แก่ นิพนธ์ เทียนวิहार บำรุง บุญปัญญา อภิชาติ ทองอยู่
 และประเวศ วะสี เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จาก
 ประวัติศาสตร์ เป็นบทความคิดและการปฏิบัติของชุมชนเป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนา
 ชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แก่นกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน
 และความผสมกลมกลืนกันในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็น
 ปรากฎการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้าน
 เพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ง่ายและสามารถต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากภายนอกได้อีกด้วย
2. ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนหรือวิถีแห่งหมู่บ้าน คือ การมีน้ำใจที่งดงาม
 เปี่ยมด้วยความรักและไม่ตรีอยู่ล้นเหลือ เป็นความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าทางศีลธรรม มนุษยธรรม
 และอธิษฐาน ชุมชนหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมจึงมี
 ความสัมพันธ์กันในระบบ
3. สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่งเรียกว่า
 วัฒนธรรมชาวบ้าน อีกกระแสหนึ่งคือวัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจาก
 วัฒนธรรมชั้นกลางและชนชั้นสูง ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้
 แรงงานชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้านมีความเป็นอยู่สืบช่วงกันมาเป็นเวลาช้านาน เรียกว่าหมู่บ้าน
 จึงมีระบบความเชื่อและวิธีการพัฒนาที่เป็นอิสระในตัวเอง

ศรีศักร วัลลิโภดม (2538 : 99-100) ได้สรุปสาระไว้ว่า

1. ท้องถิ่นจะไม่รับวัฒนธรรมอื่นทันที เขาจะเลือก แนะนำ ปรับเปลี่ยน
 และยอมรับแบบค่อยเป็นค่อยไป
2. วัฒนธรรมชุมชน ไม่ใช่วัฒนธรรมที่อยู่นิ่ง มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ
 วิถีชีวิตชุมชนอย่างเป็นพลวัต
3. ให้ความสำคัญต่อระบบคุณค่าที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญภายใต้ระบบ
 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด คนกับธรรมชาติ และคนกับคน

นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 37) ได้ศึกษาในเรื่อง “มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม” ในมุมมองของนักสังคมวิทยาว่า เป็นกระบวนการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอน เรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปแบบเดียวกันแล้วเก็บไว้เป็นมรดกตกทอดส่งต่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ของสังคมต่อไป ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา วัฒนธรรม หมายถึง ไม่ว่าจะเป็น พฤติกรรมของคน หรือสิ่งของจะต้องแสดงออกถึงความดีงาม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541 : 23-24) ได้เขียนเรื่อง กระบวนทัศน์วัฒนธรรม ไทย “คั่นตอ” เศรษฐกิจถดถอย และให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น ได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน เป็นต้น กลายเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำของคนในสังคม ส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นกลางสามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 35) ได้นิยามความหมาย “วัฒนธรรม” คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมนั้นเป็นผลมาจากการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นต้น วิถีชีวิตของมนุษย์ในที่นี้หมายความว่า มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง มีวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง เช่น มีระบบเศรษฐกิจแบบไหน มีการเมืองการปกครองแบบไหน มีการใช้อำนาจและได้อำนาจมาอย่างไร มีระบบครอบครัวและเครือญาติแบบไหน มีระบบความเชื่อหรือนับถือศาสนาอะไร มีการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรมและการขัดเกลา อบรมอย่างไรมีประเพณีพิธีกรรมอะไร และมีชีวิตประจำวันอะไรบ้าง เป็นต้น

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรม จึงเป็นเสมือน เครื่องหมายหรือประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกันสำหรับในกลุ่มนั้น ๆ

นิคม มุสิกคามะ (2545 : 4) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนเกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคม โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุภูมิปัญญาและอารมณ์ เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงรูปแบบวิถีชีวิต สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อ

อังคณา ใจเหิม (2546 : 11-14) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยกับคุณค่าเอกลักษณ์ไทย ในวารสาร “กระแสวัฒนธรรม” ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงามจึงมีคุณค่าต่อสังคม ต่อชาติบ้านเมืองอย่างมาก คุณค่าของวัฒนธรรมไทยจำแนกได้ดังนี้

1. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมควบคู่กับมนุษย์มานาน เครื่องปั้นดินเผายังถูกพัฒนาเป็นเครื่องประดับตกแต่ง บ้านและสวนเพื่อให้เกิดความทันสมัย ทนต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมมาก ทั้งภายในและต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามและคุณค่าทางวัตถุ

2. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางจิตใจเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม ซึ่งไม่สามารถสัมผัสได้ แต่รู้สึกรับรู้ด้วยจิตใจ เช่น ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าทางจิตใจ ส่วนใหญ่เกิดจากศาสนาที่หล่อหลอม ศาสนาจึงกลายเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของมนุษย์ให้กระทำแต่ความดี ละเว้นชั่ว เป็นคนที่มีคุณค่าของครอบครัวและสังคม และผลที่ตามมาคือก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ

3. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญา คนเราสามารถดำรงเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความผสมผสานอย่างชาญฉลาด ไม่ละทิ้งเอกลักษณ์เดิม โดยนำสิ่งเป็นสมัยใหม่มาปรับใช้ได้อย่างกลมกลืน เช่น เรื่องของอาหารไทย คนไทยสามารถเลือกสรรและดัดแปลงพืชพรรณธัญญาหารนำมารับประทานในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องในแต่ละฤดูและสามารถเป็นยารักษาโรคได้ด้วย

4. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ไทย เอกลักษณ์ที่บรรพบุรุษ ได้สร้างสมสืบต่อกันมา เช่น นาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีลีลาทางการแสดง อ่อนช้อยงดงาม เครื่องแต่งกาย ก็ประณีต บรรจง สวยงามยิ่งนัก นับเป็นศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรือง มาก่อนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ถ่ายทอดไว้แก่ลูกหลานสืบไป

บุญสม ยอดมาลี (2547 : 3) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ความจริงกับสิ่งที่คนเข้าใจ ในเอกสารประกอบการสอนทฤษฎีพลวัตรและกระบวนการทัศน์ทางวัฒนธรรมว่า

1. วัฒนธรรมเป็นศิลปะการแสดงทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น การฟ้อนรำ มวย หมอลำ แข่งกลองยาว ลิเก จำนวนผู้แสดงมีไม่กี่คน เช่น มวย ไปจนถึงจำนวน ร้อยหรือกว่านั้น เช่น หมอลำหมู่หรือลำกลอนประยุกต์

2. วัฒนธรรมเป็นวัตถุสิ่งของหรือโบราณสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้คนบางส่วน มีความเชื่อลึก ๆ ด้วยว่า อะไรก็แล้วแต่ที่เป็นสิ่งของเก่าแก่ก็ให้ถือว่าเป็นวัฒนธรรม เก่าแก่ของสังคมด้วย

3. วัฒนธรรมหมายถึง การแสดงหรือการโชว์ศิลปะการแสดง การจัดงาน เทศกาลประจำปี เช่น การจัดแห่เทียนเข้าพรรษา การแข่งเรือ เทศกาลอาหารหรือผลไม้พื้นเมือง บุญบั้งไฟ การไหลเรือไฟ บุญข้าวสาก บุญกฐิน เป็นต้น

4. วัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่แปลกใหม่ ที่สังคมหยิบยืมจากสังคมภายนอก อาจจะหยิบยืมเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อทดแทนสิ่งหรือส่วนที่มีอยู่เดิม ถือว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่ ตัวอย่างมีให้เห็นเต็มบ้านเต็มเมือง มีทั้งชื่อเป็นไทยและต่างประเทศ มีหลากหลายลักษณะและมากกว่าปัจจัยสี่พื้นฐาน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2547 : 2) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญาออกมา จนถึงท่าทีและวิธีปฏิบัติของมนุษย์ ต่อร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ท่าทีการมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ถ้าพูดให้เข้าใจง่าย วัฒนธรรม เป็นทั้งการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมทั้งหมด ที่ได้ช่วยมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อกันมาได้และเป็นอยู่อย่างที่เป็นบัดนี้ โดยสรุปวัฒนธรรมคือ ประสบการณ์ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 1) กล่าวว่า คำว่า “วัฒนธรรม” แปลจากคำว่า “Culture” ซึ่งพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นโดยทรงอธิบายว่า คำว่า “วัฒนธรรม” นี้ได้ผูกขึ้นเพื่อให้ความหมายตรงคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกให้งอกงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งเปรียบได้กับเพาะปลูกพันธุ์ไม้ให้งอกงาม ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ ในอันจะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้และพระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้อย่างหลากหลายดังนี้

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิธีชีวิตแห่งชีวิตของส่วนรวม

วัฒนธรรม คือ วิธีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้

วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่รู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อกันมาเป็นประเพณี

วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้ ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะความเชื่อประเพณี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 4) ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรมไว้ 2 แบบ คือ

1. ความหมายทั่วไป วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผน การประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคม เดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ขอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนในสังคมนั้น ๆ

2. ความหมายเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คน อีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิด ผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เติบโตและ แลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข อิศราภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

โฆสิต แพงสร้อย (2551 : 11) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวม ทั้งหมดของวิธีต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ และมีการถ่ายทอดจากชั่วชีวิตหนึ่งสู่อีกชั่วชีวิตหนึ่ง โดยการเรียนรู้

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผน การประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคม เดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ขอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนในสังคมนั้น ๆ มีความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ การสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เติบโตและ แลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสราภาพ

2. ประเภทของวัฒนธรรม

วัชรนา คลายนาทร (2530 : 102-103) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเอง โดยสัญชาตญาณหรือโดยลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดจากสมาชิก

รุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกอีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมได้ถือว่าเป็นมรดกทางสังคมมนุษย์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกนั้นเป็นกระบวนการ ที่ใช้เวลาอันยาวนานหลายพันปี วัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรมแสดงถึงรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรม วัฒนธรรมของสังคมเกิดขึ้นโดยร่วมกันกำหนดรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกคาดหวังว่าจะประพฤติปฏิบัติตามแนว ความคิดที่รับรู้ร่วมกันขึ้น วัฒนธรรมเป็นการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของสมาชิกวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งนี้เป็นความต้องการทางร่างกาย วัฒนธรรมมีการปรับปรุง วัฒนธรรมมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมวัฒนธรรม มีบูรณาการ วัฒนธรรมแต่ละอย่างในสังคมหนึ่งย่อมมีความสอดคล้องระหว่างกันเป็นส่วนรวมของสังคม วัฒนธรรมแต่ละส่วนจะเสริมสร้างความมั่นคงระหว่างกัน เพื่อให้การแสดงพฤติกรรมระหว่างสมาชิกมีความกลมกลืนโดยไม่ขัดแย้งต่อไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 : 26) กล่าวว่าวัฒนธรรมในฐานะองค์รวม ประกอบด้วยระบบใหญ่ด้วยกัน 3 ระบบซ้อนกันและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือ

ระบบคุณค่า หมายถึง ศีลธรรมส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ที่สร้างสรรค์ ซึ่งในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีลหรือข้อห้าม ไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์ และส่วนรวม ทำหน้าที่เป็นเสมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตประเพณี ในสังคมอีสานเรียกข้อห้ามนี้ว่า ฮีต

ระบบภูมิปัญญา ซึ่งจะครอบคลุมวิถีคิดของสังคม มักอยู่ในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์การทางสังคมในท้องถิ่น และเห็นจากแบบแผนทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ระบบอุดมการณ์ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่เสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือในสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2537 : 171) ได้เขียน “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” จากการพัฒนาชนบทขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยการริเริ่มของบาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร ได้มีการแลกเปลี่ยนสัมมนาในกลุ่มนักพัฒนาและนักวิชาการ ตลอดจนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ทำให้ได้เห็นภาพวัฒนธรรมของชุมชนชนบทในมิติลึกซึ้งเป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดในสังคมรวมกัน เป็นโครงสร้างด้านการทำมาหากิน ด้านอุดมการณ์ความเชื่อและด้านอำนาจการตัดสินใจ ทั้งนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออกซึ่งเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของชุมชนและสังคม คุณค่าทั้งหมดนี้มี 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง และดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง
เนื่องจากสอดคล้องและรับใช้ชุมชนอยู่

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้น

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่เกิดจากการปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกัน
ระหว่างส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2

จากกระบวนการดังกล่าวนี้ ทุกครั้งเกิดวิกฤตจะมีการปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ทาง
อุดมการณ์ ซึ่งจะเป็นลักษณะที่ปรับทั้งหมด หรือปรับบางส่วน ต่อต้านหรือปฏิเสธ กระบวนทัศน์
แบบวิทยาศาสตร์ยุคใหม่ คือทัศนะที่ให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องวัตถุ มองการเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้า มองธรรมชาติเป็นวัตถุที่ตอบสนองความต้องการ
ของมนุษย์เป็นกระบวนทัศน์ที่กำหนดสังคมไทยในปัจจุบัน ทำให้เกิดความแตกต่างของปัจเจก
ชุมชนและสังคม คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลง ส่วนกระบวนทัศน์ดั้งเดิม คือทัศนะที่มองคน
เป็นเพียงส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งต้องอยู่รวมในสังคมธรรมชาติและจักรวาลอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน
เป็นกระบวนทัศน์แห่งดุลยภาพและเอกภาพของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสังคมดั้งเดิมของไทยได้สืบทอด
มาแต่บรรพบุรุษ แต่คนไทยปัจจุบันถือว่าโบราณและล้าสมัยในขณะที่กระแสวัฒนธรรม
ภายใต้กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ยุคใหม่ ซึ่งเข้ามาเป็นกระแสหลักนั้น กระแสวัฒนธรรมดั้งเดิม
ยังไม่ถูกทำลาย เพียงแต่ถูกรวบเข้าไปส่วนหนึ่ง จึงยังมีการค้นหากระบวนทัศน์ใหม่ อันมีรากฐาน
อยู่บนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม นั่นคือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างมีสติปัญญา
และเคารพประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
มีลักษณะแยกย่อยได้ 4 ประการ คือ

1. การอนุรักษ์ คือการดำรงรักษาศิลปวัตถุ ประเพณี พิธีกรรม โดยคำนึงถึง
คุณค่าแก่ชีวิตโดยรวมของชุมชน หมู่บ้าน รวมถึงการค้นหาและรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 2. การฟื้นฟู วัฒนธรรมที่ได้เลือนหายไป หรือครอบงำเพื่อประโยชน์สุข
ของประชาชนในท้องถิ่น
 3. การประยุกต์ คือการปรับปรุงทางวัฒนธรรม โดยสืบทอดคุณค่าดั้งเดิมด้วย
รูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้ทำลายคุณค่าดั้งเดิม กลับเพิ่มคุณค่านั้น หรือไม่ได้ลดคุณค่ามันลงไป
 4. การสร้างใหม่ คือ กระบวนการผลิตซ้ำ หรือผลิตใหม่ โดยรวมกระบวนการ
- 3 ข้อที่กล่าวมาอย่างมีสัดส่วนของความใหม่มากกว่าความเก่า

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 12-15) ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรม
ของชาวนบพวามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน คือ การต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกิน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิต โดยเฉพาะการผลิตแบบกลไกกรรม เกิดการคิดค้นและพัฒนา เทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อการทำมาหากิน

2. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดจากการต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาธรรมชาติ ประกอบกับต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและความเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิต ความเชื่อในชุมชน ประกอบด้วยความเชื่อแบบผี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งความเชื่อแบบผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นรากฐานความเชื่อของคนชนบทและมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งจนถึงปัจจุบันเป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติ ให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ

3. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งทำให้เกิดจารีต ประเพณี ระบบพิธีกรรม เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อ ๆ ไปปฏิบัติจึงมีกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนโดยผ่านการปฏิบัติเป็นสำคัญ สิ่งที่เราเรียนรู้คือวิชาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำมาหากิน

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 12) ได้กล่าวในหนังสือ เครื่องมือการทำงาน แนววัฒนธรรม โดยได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้ 3 มิติ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยย่อยของชุมชน จะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมากในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิต และสอดคล้องกับธรรมชาติ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษต่อมนุษย์ เพราะว่ามีมนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่าอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะช่วยคุ้มครองได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อมาด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น วิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติกันมากคือ อาศัยพิธีกรรมเป็นการบันทึกความรู้ และความทรงจำที่จะถ่ายทอดแก่ชนรุ่นหลังต่อไป

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2541 : 113) ได้เขียน “วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย” โดยกล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านอีสานว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านซึ่งอ่อนตัวลงบ้างตามกาลสมัยแต่ไม่ได้ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมชุดใหม่ วัฒนธรรมการผลิต การบริโภค และวัฒนธรรมทางสังคม ที่ตามมากับระบบทุนนิยม มักเป็นวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยเงินทุน และพื้นความรู้สมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลง รสนิยม ค่านิยม รวมทั้งความเชื่อ ระบบทุนที่เข้ามา ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะหล่อหลอมจิตสำนึกของหมู่บ้านอย่างนั้นได้ สื่อมวลชนนำข่าวสารเรื่องราวมาสู่หมู่บ้านก็จริง แต่สำนึกชาวนา ข่าวสารเหล่านั้นค่อนข้างอยู่นอกประสบการณ์ของเขา บางครั้งอาจดูแปลกประหลาดกระจัดกระจายจนยากที่ชาวนาจะนำมาจัดให้เข้ากับระบบความคิด เป็นวัฒนธรรมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวนาอีสานเข้าสู่สมัยใหม่จึงเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ พ่อค้าเงินที่อยู่ในเมืองหรือหมู่บ้านก็ไม่สามารถเป็นผู้ส่งทอดวัฒนธรรม เพราะในทางวัฒนธรรมแล้ว พ่อค้าชาวจีนถูกปฏิเสธจากชาวนา เนื่องจากสังคมอีสานมีระบบคุณธรรมที่ยกย่องและยอมรับระบบความช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยแต่ไม่ยอมรับการมี และ ได้ โดยผ่านการค้ากำไรอย่างเปิดเผย พ่อค้าเงินไม่สามารถเป็นผู้บุกเบิกหรือนำทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ให้แก่ชาวนาได้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2542 : 16-17) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรม จำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นการกระทำและส่วนที่เป็นความคิด ส่วนที่เป็นการกระทำ เช่น ประเพณีต่าง ๆ และส่วนที่เป็นความคิดที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถจะดูได้จากการแสดงออก เช่น การแสดง ออกทางภาษา การแสดงออกทางการปฏิบัติ ความเชื่อทางลัทธิศาสนาและค่านิยมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองส่วน มีความสัมพันธ์กันคือ การแสดงออกใด ๆ ทางวัฒนธรรม จะมีความคิดอยู่เบื้องหลังหรือในทางกลับกันความคิดจะนำไปสู่การปฏิบัติ หรือการแสดงออก แต่ละสังคมมีแนวความคิดและการปฏิบัติของตน จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น วัฒนธรรมมีการสืบทอดต่อกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่ง กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของวัฒนธรรมว่า

1. มีการค้นพบสิ่งใหม่ (Culture is Invented) โดยบุคคลสร้างขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่
2. มีการเรียนรู้ (Culture is Learned) ใช้ชีวิตและเกี่ยวข้องกับอารมณ์ มีส่วนร่วมในการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
3. เป็นกิจกรรมร่วมทางสังคม (Culture is Society Shared) เหตุการณ์ซึ่งมีส่วนร่วมโดยมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้นกำหนดรูปแบบโดยอิทธิพลของสังคม เช่น ครอบครัว
4. มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม (Cultures are Similar but Different) คือ การที่แต่ละสังคมมีรายละเอียดแตกต่างกัน

5. ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และมีลักษณะคงทนต่อเนื่อง (Culture is Gratifying and Persistent) คือสามารถตอบสนองความต้องการที่เกิดจากการเรียนรู้ ประพฤติสม่ำเสมอ เป็นเวลานาน เกิดความพึงพอใจ จึงถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

6. มีการปรับตัว (Culture is Adaptive) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม

7. มีการจัดโครงสร้างและมีการประสมประสาน หรือบูรณาการ (Culture is Organized and Integrated) เพื่อให้มีความเหมาะสม

Murdock (พิทยา พินสาร. 2543 : 10-11 ; อ้างอิงมาจาก Murdock. 1989) กล่าวว่าวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมร่วมนิสัยของคนในสังคมเกิดขึ้นได้เพราะมีการสืบทอดต่อกันมา โดยผ่านการศึกษาและการควบคุมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดย Murdock ได้เสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. นวัตกรรม การคิดและทำสิ่งใหม่ขึ้น โดยมีผู้ริเริ่มพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา และต่อมาก็มีคนอื่นทำตามและกลายเป็นวัฒนธรรมในที่สุดนวัตกรรมแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1.1 ปรับเปลี่ยนจากเดิมเล็กน้อย เช่น พิธีการแต่งงานที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานไปบ้างเล็กน้อย

1.2 การประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เป็นการสังเคราะห์จากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เป็นของใหม่ เช่น การประดิษฐ์อุปกรณ์การเกษตรขึ้นมาใหม่

1.3 การทดลองปฏิบัติ พฤติกรรมที่มีลักษณะลองผิดลองถูก เมื่อแน่ใจว่าได้ผล ก็จะทำสิ่งนั้นในสถานการณ์นั้นต่อไป พฤติกรรมที่มีลักษณะนี้ส่วนมากจะเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา เช่น เมื่อเกิดความอดอยากขึ้นก็จะมีการลองรับประทานอาหารที่ไม่เคยมีมาก่อน

1.4 การยืมทางวัฒนธรรม เป็นการลอกเลียนวัฒนธรรมอื่นมาใช้เพื่อแก้ปัญหของตน เช่น การยืมภาษามาใช้ ระบบการปกครอง การยืมสถาปัตยกรรม การยืมได้มาจากการติดต่อกับสังคมอื่น การยืมไม่จำเป็นต้องเหมือนของเดิมทุกอย่าง ส่วนมากเป็นการยืมรูปแบบมาแต่ไม่ได้นำสาระมาด้วย

2. การยอมรับทางสังคม นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบใดหรือริเริ่มโดยใครก็ตาม หากกระทำแล้วสังคมไม่ยอมรับก็ไม่สามารถเป็นวัฒนธรรมได้ สังคมในที่นี้หมายถึง ทุกส่วนของสังคม กลไกที่สำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับของสังคม คือการเลียนแบบซึ่งเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มคนทั้งชุมชน ทางเลือกและเผยแพร่กระจาย บุคคลที่มีความสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำ มีอิทธิพลและส่งผลให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรมได้มากกว่า ถ้าทำอะไรใหม่ ๆ และคนอื่นจะทำตาม

3. การเลือกรับสิ่งใหม่ที่สังคมยอมรับอาจจะมีประโยชน์มากหรือน้อยต่างกัน ดังนั้นหากมีสิ่งใหม่เข้ามาและเป็นประโยชน์มากก็จะคงอยู่ ที่ไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นประโยชน์น้อยก็อาจจะถูกละเลยหรือถูกลืมไป การเลือกรับจึงอยู่ได้ภาวะบริบท ปัจจัยและเงื่อนไขในสังคมนั้น

4. การผสมผสาน วัฒนธรรมของสังคมส่วนมากจะไม่ได้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน และด้วยเหตุนี้จึงมีการต่อเติมให้สมบูรณ์ขึ้น การผสมผสานเป็นการปรับของเก่าให้เข้ากับของใหม่ หรือปรับของใหม่เข้ากับของเก่า อาจด้วยวิธีการหิบบั่มทางวัฒนธรรม การลองผิดลองถูก หรือวิธีการอื่น ๆ เช่น การละเล่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากหลายแห่งเข้าด้วยกัน เป็นต้น

Lenski (จามรี พิทักษ์วงศ์. 2543 : 10-11 ; อ้างอิงมาจาก Lenski. 1977)

กล่าวถึงปัจจัย 5 ประการที่มีผลกระทบต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. ต้นทุนความรู้ที่สังคมสะสมไว้ ยิ่งมีมากยิ่งมีการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก เพราะการประดิษฐ์ คือ การเอาองค์ประกอบที่มีอยู่แล้วมารวมกันในรูปแบบใหม่ ยังมีชิ้นส่วนองค์ประกอบจำนวนมากที่ยังมีทางที่จะเอามารวมกันเป็นสิ่งใหม่ได้ง่าย

2. จำนวนประชากรในสังคม ยิ่งมีประชากรมากยิ่งมีนักคิดค้นประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก แต่ถ้าจำนวนประชากรมากเกินไปจนขาดสมดุลระหว่างจำนวนทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากรก็อาจทำให้เกิดการหยุดนิ่งหรือล่าถอยได้

3. การติดต่อสังคมอื่น ถ้ายังมีการติดต่อกันมาก ย่อมเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงเพราะสามารถหิบบั่มวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือมีการแพร่กระจาย (Diffusion) ของวัฒนธรรมได้

4. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมมีมาก สังคมก็ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น การยอมรับเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเกษตรกรรม

5. ทักษะของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลง สังคมที่มีทัศนคติที่เอื้ออำนวย หรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ย่อมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงกว่าสังคมที่ยึดมั่นในประเพณี โดยไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการทดลองสิ่งใหม่ ๆ เลย

ประเวศ วะสี (2545 : 101-102) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเข้าใจความหมายของวัฒนธรรม ในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้วจะสามารถสรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ 8 ประการ คือ

1. มีความหมายหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตยวัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่น ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความเป็นตัวเองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ จุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี คือ วัฒนธรรมไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกัน เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจายรายได้สูง วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีรากย้อนไปไกลถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี คนทั้งประเทศจะมีเกียรติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวางให้ผู้คนลดความเครียดและความขัดแย้งในสังคม

4. ความเป็นบูรณาการ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกันเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลยั่งยืน เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสานหรือมีความสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคมและกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ วัฒนธรรมคำนึงถึงเรื่องจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง สนุกตรัยกรรมให้ความสุขทางจิตใจ

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะวัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมีการชุมนุม การมีการชุมนุมทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการผดุงศีลธรรม

นิคม มุสิกคามะ (2545 : 41) ได้กล่าวใน “วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์” ว่า วัฒนธรรมจำแนกโดยพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2495 ฉบับปรับปรุง จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากทางศาสนา

2. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณี ที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอกับกฎหมาย

3. วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่นที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 การกินคืออยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน และอื่น ๆ

4. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม นอกจากหมายถึงคุณธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันเป็นผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยแล้ว ยังรวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น ได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน เป็นต้น กลายเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำของคนในสังคมส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นกลางสามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองหรือความก้าวหน้าของแต่ละสังคม การศึกษาวัฒนธรรมก็เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของชาวบ้าน เข้าใจถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นระบบคุณค่าที่มีความสัมพันธ์กัน และเป็นโครงสร้างที่มีผลต่อพฤติกรรมของคน

องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. การจัดการการท่องเที่ยว

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2541 : 32-33) ได้อธิบายความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังจะต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง และประสบความล้มเหลว

การพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้เป็น 3 ระบบดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากรซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น

2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ

3. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นส่วนของการต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายถึง กิจกรรม รูปแบบ หรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดในพื้นที่

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : ไม่มีหมายเลข) ได้เสนอถึงหลักการบริหารจัดการท่องเที่ยวว่าประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์การประชาชนอื่น ๆ

3. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

บุญเลิศ จิตรตั้งวัฒนา (2542 : 75) ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว ดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้ง มีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

Adhikary (เดชา ไฉ่สูงเนิน. 2543 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Adhikary. n.d.) ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว (7's Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว ในบางประเทศกระทรวงการท่องเที่ยวจะเป็นผู้จัดการ

และดูแลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์การการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจการนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามโดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วยซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการการท่องเที่ยวก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ที่จะต้องมีอำนาจคอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับชั้น ผู้นำมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ และที่สำคัญคือการให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

3. ระบบ (System) หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. บุคลากร (Staff) หมายถึง บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จ และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าจะทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นี้อาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. รูปแบบ (Style) หมายถึง รูปแบบในการดำเนินการซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันในการจัดการ

7. การแบ่งปัน (Share) หมายถึง การแบ่งปันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลาย ด้าน ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลมาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

มิสรา สามารถ (2543 : 17) กล่าวว่า แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พัก การบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และการป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม หากกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะสามารถพัฒนา กิจกรรมนั้นได้ง่าย ระบบบริหารการจัดการต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมมีความโปร่งใสในการจัดสรรผลประโยชน์ ต้องทำให้เป็นธรรมและชัดเจน คนทำงานและชาวบ้านต้องวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจะมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ

Adriana (เดชา ไฉ่สูงเนิน. 2543 : 18 ; อ้างอิงมาจาก Adriana. n.d.) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมากถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการและการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรเจาะจงลงไปในแต่ละด้าน โดยพิจารณาปัจจัยพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเด่นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการให้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไปการตอบสนองนั้น ต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

โดยสรุป การจัดการการท่องเที่ยว คือการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง ประสบความสำเร็จ

2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยัง

อีกแห่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึง การเดินทางเพื่อธุรกิจตราที่ผู้เดินทางยังมิได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจาก เจ้าของถิ่นปลายทาง โดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิด จากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการท่องเที่ยว จึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยัง ที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เป็นการเดินทางด้วย วัตถุประสงค์ใดก็ตาม ที่มีไว้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ดู ชุมสาย, 2527 : 5)

เสรี วังสไพจิตร (2530 : 5) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยว นั้นถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องหวังผลกำไรจนเกินควรและขาดสำนึกของนักอนุรักษ์ ก็จะทำให้เกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และค่อยๆ ค่อยๆ ล่มไป สิ่งตามมา ในที่สุดก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากการท่องเที่ยว

สมพร มณีไตรจิต (2535 : 65) กล่าวว่า บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยวจาก การแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรม ซึ่งพบว่านอกจากประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่ในกลุ่มของ วัฒนธรรมทั้งสิ้น พิจารณาจากความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่สองเป็นผลผลิต ของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่สาม เป็นต้นตอมาจาก แนวความคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้น จนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากร ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรมสถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับ มีความสอดคล้อง ผสมผสาน และกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

พงษ์ธร เกษสำลี (2537 : 12) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรมสถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณีงานศิลปหัตถกรรม และสินค้าที่ระลึก ในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอัธยาศัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่ม รสชาติในการเดินทางให้แก่ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

บริษัท มรดกโลก จำกัด (2537 : 26) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักท่องเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้ อยากเห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพันกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สุดาพร วรพล (2540 : 31-33) ได้สรุปการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมชาติของชาติไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมได้ด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางด้านจิตใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ
2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นแหล่งที่ได้ประสบการณ์ได้ดีแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้
3. การให้เอกชนซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้ว ได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการจัดทำป้าย อธิบาย ในแหล่งการจัดการท่องเที่ยวด้วย
4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การเป็นแหล่งเรียนรู้ และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป
5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความด้อยในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิชาการ ตลอดจนการจัดการ

เนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน มิใช่สิ่งที่ได้รับอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต

โครงการวิถีทรรศน์ (2540 : 4) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์ จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

ฉลอมศรี พิมพ์สมพงษ์ (2542 : 18) กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทาง เพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราวเป็นการ เดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพ หรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวกันมากขึ้น ได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมีวันหยุด ทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและรูปแบบ การบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการเดินทาง ท่องเที่ยว และยังได้กล่าวถึงลักษณะของธุรกิจท่องเที่ยวเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการ ประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถแยกลักษณะเด่นออกได้เป็น 4 ประการคือ

1. เป็นการให้บริการแบบใกล้ชิด ตัวต่อตัว สามารถทราบความพึงพอใจของลูกค้า ได้ทันที การควบคุมคุณภาพของการบริการให้คงที่ทำได้ยาก เพราะมีเรื่องของอารมณ์และทัศนคติ ของผู้รับบริการและผู้ให้บริการเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. เป็นการให้ที่ต้องมีการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้าเป็นเวลานานการเพิ่ม บริการที่เร่งด่วนเฉพาะหน้าทำได้น้อยและทำได้ยาก
3. นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการรับบริการสั้นมาก การพัฒนาบริการจึงต้องทำ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบ ความรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการบริการ และบุคลากร ในการให้บริการ
4. เป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้แรงงานคนในการให้บริการ ไม่นิยมนำเอาเครื่องจักร มาใช้แทนคน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 8-110) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยว ในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 12) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 19) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมจนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

องค์การสหประชาชาติ (2543 : 2-3) ได้นิยามการท่องเที่ยวไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรมประเทศอิตาลีว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. คือ การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง
2. เป็นการเดินทางที่มีจุดหมายปลายทาง ที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราว

และต้องเดินทางกลับที่อยู่หรือภูมิลำเนาเดิม

3. มีความมุ่งหมายในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

Douglas (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2543 : 3-4 ; อ้างอิงมาจาก Douglas. 1977) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะ ดนตรี ละคร การนมัสการศูนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการทำวิจัย การศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือ การเดินทางไปชมหรือร่วมการแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)
6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น
7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)
8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลาบางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

วรรณ วนษ์วานิช (2546 : 5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า กิจกรรมและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเปลี่ยนจากเพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปแบบของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางแต่การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดนที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศ

เป็นกิจวัตรประจำวัน

5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใดโดยมิได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศ นั้น ๆ

โดยสรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดถือ ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

3. โฮมสเตย์

3.1 ความเป็นมาของโฮมสเตย์

ในทวีปยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุข และการพักผ่อนที่เงียบสงบในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากชุมชนเมืองและความกดดันของสงคราม ในยุคนั้น คนร่ำรวยเท่านั้นที่จะสามารถพักในโรงแรมที่หรูหรา ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่มีทัศนียภาพสวยงาม ดังนั้นความคิดในการพักแรมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ เริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความนิยม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 10)

ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวและพักแรมกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้นประเทศอื่น ๆ ก็เริ่มดำเนินการตาม เช่น ประเทศอังกฤษ เยอรมัน ไอร์แลนด์ หลังจากนั้นก็ได้เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไปได้แก่ Bed and Breakfast House บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างออกไปของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามการที่จะเรียกที่พักประเภทนี้ว่าอย่างไร ที่พักทั้งหมดในประเทศจะต้องตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกลออกไปจากขานเมืองและแหล่งชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 11) การจัดทำโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์นั้น ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a Guest, Not Just a Tourist) แม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยทั่ว ๆ ไปถือว่าเป็นที่พักประเภท Home Stay เป็นที่พักที่ประหยัดมีราคาถูกแต่ในความเป็นจริง การพักโฮมสเตย์ ผู้พักสามารถสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง ความเงียบสงบ ตลอดจนกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีเวลาว่างที่จะเสนอสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้มาพักได้ รวมทั้งความเป็นมิตรที่มีพร้อมตลอดเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการพักโฮมสเตย์เท่านั้น ไม่สามารถหาจากการพักแรมประเภทอื่นได้ ความนิยมในที่พักประเภทนี้ได้เริ่มเพิ่มมากขึ้นกลายเป็นแนวความคิดใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นั่นคือการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 12)

ในพื้นที่ชนบท นอกเหนือจากการพักโฮมสเตย์แล้ว นักท่องเที่ยวยังมีความต้องการประเภทที่พักแรมที่แตกต่างกันไปอีก กระโจมหรือชาเลต์ที่นักท่องเที่ยวสามารถประกอบอาหารได้เอง (Self – catering Chalets and Cottager) บ้านพักตากอากาศ (Rest House) บ้านพักในป่า (Forest Lodges) แคมป์และคาราวาน (Camp and Caravan) ซึ่งขณะนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากและมีส่วนแบ่งตลาดที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในการพัฒนาโฮมสเตย์นั้นจะต้องตระหนักเสมอว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท เพราะจะไม่สามารถพัฒนาโฮมสเตย์เพียงอย่างเดียว โดยมีได้พัฒนาการท่องเที่ยวชนบทในภาพรวมเสียก่อน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 1)

ซูวิทย์ ศิริเวชกุล (2534 : 42) ได้กล่าวถึง จุดเริ่มต้นและความเป็นมาของโฮมสเตย์ในทวีปยุโรปในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนเมืองและร่อยรอยความกดดันของสงครามไปสู่พื้นที่ชนบทที่เต็มไปด้วยความสงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงาม ก่อให้เกิดที่พักแรมนักท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ ขึ้นได้แก่ Bed and Breakfast บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮม สเตย์ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันไปตามพื้นที่ประเทศและวัฒนธรรม

ที่แตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกันคือ ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้าน มีใช้นักท่องเที่ยว (Be a Guest, Not Just a Tourist) และภายใต้การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับรายได้ให้กับชุมชนโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขายจึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทย เกิดขึ้นมานานแต่รูปแบบและกิจกรรมอาจแตกต่างออกไป จากการวิเคราะห์ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาสามารถสรุปได้ตามยุคสมัยดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 4-6)

ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2503-2525)

1. การกระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตรับทราบปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ
2. กระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางเดินป่า

ยุคกลาง (พ.ศ. 2526-2536)

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมขึ้นการพักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์ ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น
2. กลุ่มนักพัฒนา นักกิจกรรม ที่เติบโตมาจากการทำกิจกรรมในสมัยนักศึกษา เริ่มทำงานในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มมีรูปแบบการเดินทางเพื่อศึกษาดูงานด้านการพัฒนา นับเป็นลักษณะหนึ่งของโฮมสเตย์แต่ยังเผยแพร่ในคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ยุคตั้งแต่ พ.ศ. 2537 – ปัจจุบัน

1. ยุคนี้เป็นยุคที่เน้นกระแสด้านการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่าการท่องเที่ยวจะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์
2. ในระยะประมาณปี พ.ศ. 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์โดยกลุ่มนาร่อง คือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชน

ไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มชุมชนประมงชายฝั่ง อวนลาก อวนรุน) หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม (เกษตรยั่งยืน)

3. ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมาได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Adventure Ecotourism) และโฮมสเตย์ (Home Stay) กลุ่มภาครัฐก็เริ่มมุ่งให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยพยายามแสวงหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นไปได้ในการสร้างสมดุลระหว่างประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนของตน

4. ปี พ.ศ. 2541-2552 จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand. 1998-1999) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทย อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อยหมู่บ้านชาวเขา ก็มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรม ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท เป็นจุดขายที่สำคัญ ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ การจัดกิจกรรม ที่พักสัมผัส วัฒนธรรมชนบท จึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และเป็นทางเลือกในตลาดท้องถิ่น ที่ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ที่มีโรงแรม หรือรีสอร์ท จึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พักในเชิงธุรกิจ

3.2 ความหมายของโฮมสเตย์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับความหมายของโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์ คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์

เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรูปแบบการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ซึ่งหมายถึงบ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวร่วมพักกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่เรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของเจ้าของบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารรวมถึงการให้บริการด้านอื่น ๆ อาทิ การนำเที่ยว ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น ให้แก่นักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

ภราเดช พยัทธิเชียร (2544 : 1) กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนยินดีให้นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมในบ้านของตนเอง เพื่อเรียนรู้แบบแผนวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว และอาจมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้านและคนในท้องถิ่น

โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2552 : 1) กล่าวคือ

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
2. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
6. บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) หมายถึง การจัดสรรพื้นที่บ้านที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยวโดยคงความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการยอมรับของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552 : 5)

3.3 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540 : 19-20) ได้กล่าวถึงทรัพยากรของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์โดยสรุปดังนี้

1. ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักและอาหาร จะจัดให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านหรือภายในบ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับจนถึงการทำมาหากิน

ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยว จะมีการจัดการผ่านผู้ประกอบการที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้

ยานพาหนะ นักท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่าง ๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น การเดินทางมาและจากไปอาจจะจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและสะดวกสบายกว่า

สิ่งดึงดูดเชิงจิตวิทยา ได้แก่ อรรถาธิบายไม่ตรี การต้อนรับอย่างอบอุ่นตามแบบขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

2. ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ

การวางแผน และกำหนดกิจกรรม เช่นการเรียนรู้การทำอาหารไทยการเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

ระบบขนส่ง เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้มีความงามอย่างธรรมชาติ ดูแลรักษาความสะอาดของถนนหนทางในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่างเมืองกับหมู่บ้าน

ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ศูนย์อนามัยมีระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน

ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรม และฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น
 เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการ
 มากนัก การจัดหาหรือสร้างสิ่งแปลกปลอมในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำในการ
 ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2544 : 1) ได้กล่าวถึงการดำเนินการท่องเที่ยว
 แบบโฮมสเตย์โดยสรุปดังนี้

การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนดาบสองคม คือมีทั้งคุณและโทษ ชุมชนควร
 ระลึกเสมอว่าอาชีพหลักของชุมชนคือการกสิกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นเสน่ห์ดึงดูด
 นักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชน ส่วนการท่องเที่ยวเป็นตัวเสริมรายได้เท่านั้น
 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นก็จะถึงจุดที่รายได้เสริมช่วยทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตดีขึ้น
 หากเกิดจุดพอดีนั่นไป การท่องเที่ยวก็จะได้ช่วยทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น ตัวอย่างเช่น
 กรุงเทพมหานคร เมื่อบ้านเมืองขยายตัวมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาปีละหลายล้านคน รัฐบาลได้
 สร้างถนน สะพาน ไฟฟ้า น้ำประปา สิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งในระยะยาวแล้วก็ไม่ได้ทำให้
 ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแต่กลับแย่ลง เช่น รถติด เกิดมลภาวะ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น
 เมื่อชุมชนต้องจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ต้องคำนึงถึงประเด็น
 ที่สำคัญดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ใช้สอย หมายถึง ทำอย่างไรที่จะไม่ให้นักท่องเที่ยว
 และกิจกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน เปรียบเสมือนบ้านของเรา
 ก็ต้องมีส่วนที่ใช้รับแขกและส่วนหวงห้ามเป็นส่วนตัว ซึ่งสามารถกำหนดพื้นที่ใช้สอยได้ดังนี้
 พื้นที่สาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ทางหลวงผ่านหมู่บ้าน พื้นที่กึ่งสาธารณะ เช่น โรงเรียน หรือวัดประจำ
 หมู่บ้าน หรือพื้นที่บ้านจัดเป็นศูนย์ข่าวสาร ขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น พื้นที่กึ่งส่วนตัวคือ
 ถนนทางเดินภายในหมู่บ้าน หรือพื้นที่ทำกินเรือกสวนไร่นาของชาวบ้าน และพื้นที่ส่วนตัว คือ
 อาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย

2. พันธมิตรทางธุรกิจ การทำการค้าขณะนี้จำเป็นต้องมีเพื่อนร่วมทาง
 หรือที่เรียกว่าพันธมิตรทางธุรกิจ ได้แก่ องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้น ที่ดำเนินธุรกิจ
 อยู่แล้ว มีชื่อเสียง มีความสามารถด้านการบริหาร ยินดีที่จะช่วยเหลือสังคม หรือชุมชน
 ตัวอย่างเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยินดีที่จะให้ธุรกิจนำพารือนันทนาการที่การท่องเที่ยว
 แห่งประเทศไทยดำเนินการอยู่เป็นโครงข่ายพันธมิตรทางธุรกิจของชุมชนใกล้เคียง

3. หลักการขาย ต้องหาจุดขายโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส
 และอุปสรรคของชุมชน เพื่อวางจุดขาย พัฒนาสินค้า แก้ปัญหาอุปสรรค ตัวอย่าง เช่น หมู่บ้าน

กำปอง มีจุดแข็งคือ อากาศดี หนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี ชาวบ้านมีความตั้งใจและร่วมมือกันดี
จุดอ่อนคือ บุคลากรขาดการจัดการที่ดี ขาดความชำนาญ ห้องพักไม่เพียงพอ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยว
แบบโฮมสเตย์และข้อควรปฏิบัติระหว่างท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ประเทศไทยประกอบด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่บน
พื้นฐานของความศรัทธา เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมที่แสดงออก
ในรูปแบบของพิธีกรรมและพิธีการ รวมไปถึงการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกาย
การรับประทานอาหาร ภาษาพูด และการประกอบอาชีพที่ส่วนหนึ่งแสดงความสามารถในเชิงช่าง
สร้างงานฝีมือที่งดงามคือ หนึ่งในทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของประเทศ ในอดีต
การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเป็นเพียงการเดินทางไปที่ต่าง ๆ เพื่อชมธรรมชาติที่บริสุทธิ์สวยงาม
เป็นการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่ปัจจุบันทิศทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รูปแบบหนึ่งที่ได้รับ
ความนิยมคือ การท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิต
ความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ที่หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนเกาะยาว
จังหวัดพังงา และหมู่บ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจะได้ปฏิบัติตนเหมือนกับ
ชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น เข้าใจทำอาหาร เตรียมใส่บาตร สายหน่อยออกไปทำไร่ทำนา
ปลูกผัก ผู้หญิงอาจอยู่บ้านทำงานฝีมือ ทอผ้า จักสาน ได้รับประทานอาหารท้องถิ่น ซึ่งอาจเก็บผัก
ตกปลาตนเอง ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนที่ต่างไปจากที่เป็นอยู่

ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้น นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตนดังนี้คือ

1. หากเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีรูปแบบโฮมสเตย์ คือ
ไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ควรฝึกตนให้เป็นคนอยู่ง่าย
รับประทานง่าย ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน เคารพในสิทธิของเจ้าของพื้นที่ และไม่ทำให้
สิ่งขัดแย้งกับข้อปฏิบัติของชุมชน ไม่ลบหลู่ความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น

2. อาหารของบางท้องถิ่นอาจไม่เหมือนที่เราคุ้นเคย ขอให้เข้าใจว่า
เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง อย่าพยายามฝืนใจให้เจ้าของสถานที่ปรุงแต่งเปลี่ยนรูปแบบ
เป็นรสชาติสากลเพราะจะไม่หลงเหลือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

3. การเข้าไปในแหล่งหัตถกรรมหมู่บ้านที่ผลิตงานหัตถกรรมควรสนใจ
ที่จะเรียนรู้ขั้นตอนการทำงานฝีมือนั้นด้วย เพื่อจะได้ทราบว่างานฝีมือแต่ละชิ้นกว่าจะสำเร็จ
ต้องใช้ความเพียรพยายามเพียงใด เพื่อความภาคภูมิใจที่จะเป็นเจ้าของชิ้นงานสักชิ้นหนึ่ง

4. ศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวที่พบเห็น เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษาถิ่น การแต่งกาย ซึ่งเป็นความแตกต่างของผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ เพื่อการท่องเที่ยว จะได้มีคุณค่ามากขึ้น

5. สิ่งของอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไม่ควรนำมาครอบครอง เป็นสมบัติส่วนตัว ควรเก็บไว้ในที่เดิมเพื่อให้เป็นสมบัติของส่วนรวมตลอดไป

6. ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของคนในชนบท ด้วยการปฏิบัติตาม คำแนะนำต่างๆ ที่ได้ศึกษา อย่าส่งเสริมให้มีการยึดถือวัตถุมากกว่าน้ำใจเพื่อความมีน้ำใจ และความเอื้ออาทรยังคงอยู่เป็นเสน่ห์ของสังคมไทยตลอดไป

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-8) ได้สรุปแนวทางการดำเนินการโฮมสเตย์ สำหรับชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนที่ต้องดำเนินการต้องมีความพร้อม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
2. มีการดำเนินงานกระจายรายอย่างเป็นโครงข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสานงานซึ่งกันและกัน ระหว่างท้องถิ่น องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้น ที่มีความสามารถด้านการบริหารและยินดีที่จะเข้ามาช่วยเหลือชุมชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นต้น
3. เน้นจุดขายที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ ซึ่งจะให้ผลได้ระยะยาวมากกว่าการแก้ไขดัดแปลงวัฒนธรรม หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของวัฒนธรรม เพื่อเอานักท่องเที่ยวหรือเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ
4. ชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง รู้เท่าทันการไหลบ่าของวัฒนธรรม และเทคโนโลยี เนื่องจากพื้นฐานของความต่างทางวัฒนธรรมเป็นจุดอ่อนไหวที่สุดของโฮมสเตย์ และวัฒนธรรมจะยังมีมากขึ้น ชุมชนต้องมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งเพียงพอที่ไม่ให้วัฒนธรรมต่างถิ่น มากลิ่นแฉก วิถีชีวิตที่สืบเนื่องกันมาและดำรงอยู่ให้เปลี่ยนไป

5. ชุมชนต้องตระหนักว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์จะเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลักของชุมชน มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดปัญหามากมาย อาทิ มีการเปลี่ยนแปลง และบิดเบือนขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมบางอย่างของท้องถิ่น เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ ในการรองรับนักท่องเที่ยว หรือการแก่งแย่งผลประโยชน์ของผู้ประกอบการในพื้นที่ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์หมายถึง การท่องเที่ยวแบบพักแรม อยู่กับชุมชนใดชุมชนหนึ่งของนักท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสานงานทางด้านวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ

แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งชุมชนจะได้รับค่าตอบแทนจากการให้บริการที่พักแรมและอาหาร รวมถึงกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

3.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 1-3)
ได้จัดเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วนที่พักที่นอนสะอาด และสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมีคิซิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน
 2. มาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ ต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ
 3. มาตรฐานด้านความปลอดภัย มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
 4. มาตรฐานด้านอรรถาธิบายไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก ต้องมีการต้อนรับ และการสร้างความคุ้นเคย มีการสร้างกิจกรรมและเปลี่ยนความรู้ในวิถีชุมชน
 5. มาตรฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว
 6. มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงานหรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดภาวะโลกร้อน
 7. มาตรฐานด้านวัฒนธรรม มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ
 8. มาตรฐานด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนมีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
 9. มาตรฐานด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ ต้องมีเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของและเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อม

ในการเป็นโฮมสเตย์โดยมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 5-8)

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
2. มีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในชายคาเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในชายคาเดียวกับเจ้าของบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
6. บ้านนั้นต้องเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

มติหลักเกณฑ์การพิจารณาโฮมสเตย์ของคณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

1. ต้องมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ครบถ้วน
2. จำนวนหลังคาเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/สหกรณ์โฮมสเตย์อย่างน้อย 3 หลังคาเรือนขึ้นไป
3. บ้านที่ขอรับการประเมินทุกหลังต้องมีเลขที่บ้านที่ออกให้โดยส่วนราชการ
4. ที่ตั้งของชุมชนหรือกลุ่มโฮมสเตย์หรือบ้านพักต้องไม่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

5. ดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 6 เดือน

การใช้ตราสัญลักษณ์และระยะเวลาการใช้

1. การติดตั้งตราสัญลักษณ์ในโฮมสเตย์ จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
2. ตราสัญลักษณ์ที่โฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีอายุคราวละ 2 ปี เมื่อหมดอายุจะต้องยื่นใบสมัครขอรับการประเมินโฮมสเตย์ใหม่

3. หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายใดใช้ตราสัญลักษณ์ไม่เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้นใช้เองโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จะมีความผิดตามกฎหมาย

ภาพประกอบ 2 ตราสัญลักษณ์โฮมสเตย์

ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน
โฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

โดยที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว มีภารกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในการพัฒนา
มาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการประกอบธุรกิจ
นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม และเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานพัฒนา
การท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อ 1 (1), (3) และข้อ 3 (3) พ.ศ. 2545 ผู้อำนวยการ
สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้
เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548”

ข้อ 2 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรอง
มาตรฐานไทย พ.ศ. 2548 จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534

ข้อ 3 ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ 4 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรอง
มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจดทะเบียนเครื่องหมายรับรอง

ข้อ 5 ในระเบียบนี้

“เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง เครื่องหมายที่สำนักงานพัฒนาท่องเที่ยว ออกให้โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 และได้ออกประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว

“มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง โฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดในประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“คุณลักษณะเครื่องหมายรับรอง” หมายถึง เครื่องหมายหรือรูปตราสัญลักษณ์ที่มีลักษณะหลังคาทรงไทยลายกลอน อยู่บนตัวอักษร Home Stay Standard Thailand ตามรูปที่ปรากฏนี้ ซึ่งมีความหมายว่า

หลังคาทรงไทยลายกลอน มีสีน้ำตาล ใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงโฮมสเตย์ที่อยู่ในชนบทของไทย

ตัวอักษร Home Stay มีสีเขียว หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพักรวมกับเจ้าของบ้านในบ้านหลังเดียวกัน

ตัวอักษร Standard Thailand มีสีแดง หมายถึง คำเพื่อใช้ยืนยันว่าเป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับรองมาตรฐานของประเทศไทย

“สำนักงาน” หมายถึง สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ตามระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“หนังสือรับรอง” หมายถึง หนังสือรับรองที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ออกให้แก่โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐาน

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะทำงาน” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อ 6 เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เป็นลิขสิทธิ์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ที่อนุญาตให้บุคคล กลุ่มบุคคล นิติบุคคล องค์กร นำไปใช้เป็นเครื่องหมายแสดงการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ข้อ 7 การติดตั้งเครื่องหมายรับรองในโฮมสเตย์ไทย จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนที่ด้านหน้าของตัวบ้าน

ข้อ 8 หากผู้ประกอบการโสมสตร์รายใดใช้เครื่องหมายรับรองไม่เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้นเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จะมีความผิด ตามกฎหมาย

ข้อ 9 ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย ทำให้เสื่อมประโยชน์ ซึ่งเครื่องหมายรับรองมาตรฐานโสมสตร์ไทยหรือทรัพย์สินซึ่งทางราชการได้ทำขึ้น ต้องถูกลงโทษ ตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของทางราชการเท่านั้น

ข้อ 10 ผู้ใดทำเทียม ทำปลอม เลียนแบบ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้มีรูปร่างรูปแบบ หรือคุณลักษณะซึ่งคล้ายเครื่องหมายรับรอง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงาน พัฒนาการท่องเที่ยวจะถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 11 ผู้ใดปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบนี้ ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 12 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว รักษาการตามระเบียบนี้

4. ผู้ไทย

4.1 ความหมายของผู้ไทย

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542 : 165) ได้ให้ความหมายของผู้ไทย คือ ผู้ไทย น. ชนชาติไทยสาขาหนึ่งแถวสิบสองจุไทย

“ภาษาไทย” หรือคน “ผู้ไทย” หมายถึงชาติพันธุ์ Phu-Thai หรือคนผู้ไทยที่อยู่ใน ประเทศไทย แต่ถ้าใช้ “ผู้ไท” หมายถึง ชาติพันธุ์ Phu-Thai ที่อยู่นอกประเทศ เช่น ทางตอนใต้ ของจีนที่เขอพยพมาส่วนคำว่า “ภูไทย” นั้นเป็นภาษาพูด ปกติ คนคิดว่าชาวผู้ไทย เป็นชนที่เคยอยู่ ตามภูเขา หรือชอบอยู่ตามภูเขา

4.2 ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทย

ชาวผู้ไทย ถือว่าเป็นชนเผ่าไทยอีกสาแหรกหนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่พูดภาษาตระกูล ไท กะได (Thai -Kadai) ชนชาติเหล่านี้ กระจายกระจายอยู่ทั่วไปในเขตป่าฝนเมืองร้อน โดยเฉพาะ ในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ลุ่มแม่น้ำดำ ลุ่มแม่น้ำแดง (ธันวาคม ใจเที่ยง. 2546 : 12) ที่อยู่ในบริเวณรัฐชาติไทย พม่า ลาว เวียดนาม และจีน เป็นต้น รวมทั้งบริเวณทางเหนือของอินเดีย ชาวผู้ไทย มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ ชาวผู้ไทยขาวและชาวผู้ไทยดำ ในเอกสารเกี่ยวกับประวัติผู้ไทยเรณู นครได้กล่าวว่า ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทยอยู่แถวสิบสองจุไทย (พระมหาปัญญาเขมปัญญา. 2542 : 73) อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบัน ในพงศาวดารเมืองไล (ภักทิยา ยิมเรวัต. 2544 : 7) กล่าวว่า เมืองที่ผู้ไทยดำอยู่ คือ เมืองแกน เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด และเมืองซาง รวมเป็น 8 เมือง ส่วนเมืองผู้ไทยขาว มี 4 เมือง เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง (พระมหาปัญญาเขมปัญญา. 2542 : 73) รวมเป็น 12 เมือง คำว่า จู นักวิชาการบางท่านเห็นว่าเป็นคำภาษาเวียดนาม

ที่น่าจะมาจากคำว่า “เจิว” หมายถึง เขต แดน เพราะฉะนั้นจุไทจึงน่าจะหมายถึงดินแดนอันเป็นที่อยู่ของชนเผ่าไท

โดยที่ชาวผู้ไทยนี้พระยาสุรศักดิ์มนตรี เห็นว่าชาวผู้ไทย คือ พวกเดียวกันกับพวกลาวโซ่ง ในจังหวัดเพชรบุรีของไทย ดังจะเห็นได้จากบันทึกกล่าวถึงแคว้นสิบสองจุไทยใน พ.ศ.2430 ของท่านดอนหนึ่ง “เมืองสิบสองจุไทย นั้นเป็นเมืองของพวกผู้ไทยหรือลาวโซ่งดังพวกลาวเมืองเพชรบุรี” เช่นเดียวกับ ภัททิยา ยิมเรวัต (2544 : 14) เห็นว่าลาวโซ่งที่เพชรบุรี เป็นกลุ่มเดียวกันกับไทดำในลาว และไทดำในเมืองแถงหรือแถนในเวียดนาม ในงานของสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (ดิศโล อ้วน (2519 : 15) ได้กล่าวว่าชาวผู้ไทยในภาคอีสานแต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองแถงหรือแถน (เดียนเบียนฟู) ในแคว้นสิบสองจุไท สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบัน ก่อนที่อพยพย้ายเมืองมาอยู่ที่เมืองวังในอาณาเขตของเวียงจันทน์ และบางส่วนอพยพเข้าไทยในที่สุด

ประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนชาวผู้ไทยในภาคอีสานจากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า ในผืนแผ่นดินอีสานเคยเป็นบริเวณที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ที่รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย และเคยเป็นแหล่งชุมชนเก่าอันเป็นแหล่งที่อยู่ของคนโบราณ ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่อารยธรรมแบบบ้านเชียงกระจายทั่วอีสานเหนือบริเวณลุ่มน้ำสงคราม หรืออารยธรรมที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ที่พื้งค้นพบแต่การก่อตั้งชุมชนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือยุคปัจจุบันและถือว่าเป็นต้นกำเนิด และเป็นบรรพชนของคนอีสานสาแหรกต่างๆ รวมทั้งสาแหรกผู้ไทยที่เรากำลังกล่าวถึง ที่ชัดเจนมากที่สุด น่าจะเริ่มปรากฏจริงตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ที่ปรากฏมีการอพยพเข้ามาของประชาชนชาวลาว กลุ่มพระราชครูโพนเสม็ก หรือญาคุงีหอม นำประชาชนจากเวียงจันทน์ มาบูรณะพระธาตุพนม และส่วนหนึ่งก็สร้างชุมชนใหม่บริเวณพระธาตุนำประชาชนจากเวียงจันทน์ มาบูรณะพระธาตุพนม และส่วนหนึ่งก็สร้างชุมชนใหม่บริเวณพระธาตุพนม แถวบ้านธาตุพนม บ้านพระกลาง บ้านหลักศิลา บ้านหนองหอย เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มของพระวอพระตาที่สร้างหมู่บ้าน แถบหนองบัวลำภูและอุบลราชธานี (ธันวา โฉมทอง. 2546 : 24)

นอกจากนี้ การอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มพระวอพระตาในเขตหนองบัวลำภู ราวปี พ.ศ. 2308 อันเกิดจากข้อพิพาทในกรุงเวียงจันทน์ และต่อมาในระยะเวลาที่ไล่เลี่ยกันของกลุ่มพระวอพระตาที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนทางอีสานตอนบน ในเขตหลังภูพานไปทางทิศตะวันตก กลุ่มเจ้าโสมพะมิตร และกลุ่มเจ้าฟ้าขาว ก็ได้อพยพเข้ามาตั้งชุมชน และต่อมาชุมชนบางส่วนได้ถูกพัฒนาขยายกลายเป็นเมืองกาฬสินธุ์ กระทั่งหลังสงครามระหว่างราชอาณาจักรกรุงเทพฯ กับราชอาณาจักรเวียงจันทน์ ในช่วงปี พ.ศ. 2369 หลังการพ่ายแพ้ของเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้าง ทำให้เวียงจันทน์ถูกกองกำลังของทางกรุงเทพฯ บุกลงไปทำลายอย่างย่อยยับ ประชากรที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ถูกนำอพยพมาอยู่ทางฝั่งแม่น้ำโขงทางทิศตะวันตกเป็นจำนวนมาก เพื่อทำลายฐานกำลังอันเป็นการแย่งชิงทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนตัวของประชาชนจากฝั่งตะวันออก

ของแม่น้ำโขงหรือของลาวในช่วงหลังการปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ ปี พ.ศ. 2369 จึงเป็นการอพยพครั้งใหญ่ มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมืองอีสานเห็นว่า ประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนสองฟากโขงดังกล่าวน่าจะเป็นประวัติศาสตร์คลาสสิก (Classical History) ในเรื่องการตั้งถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้านไทยสายอีสาน (ธันวา ใจเที่ยง, 2546 : 25) และชาวผู้ไทยที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ที่ปัจจุบันอาศัยอยู่แถบอำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม อำเภอวาริชภูมิ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร อำเภอหนองสูง อำเภอกำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติศาสตร์การอพยพเคลื่อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงในครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างชาวเวียงจันทน์กับชาวผู้ไทย ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (พระเจ้าองค์หล่อ) แห่งเวียงจันทน์หัวหน้าชาวผู้ไทย ชื่อ พระศรีวรราช มีความดีความชอบเพราะช่วยในการปราบกบฏจนสงบถูกปูนบำเหน็จ โดยพระราชทานพระราชธิดาชื่อเจ้านางซ่อฟ้า ให้เป็นภรรยา ต่อมาแต่งตั้งให้บุตรที่เกิดจาก พระศรีวรราชกับเจ้านางซ่อฟ้า รวม 4 คน ไปครองเมืองสบแอด เมืองเชียงค้อ เมืองวัง และเมืองตะโปน (เซโปน) พร้อมกับอพยพชาวผู้ไทยลงไปทางใต้ของราชอาณาจักรเวียงจันทน์ เป็นเมืองวัง เมืองเซโปน ต่อมาชาวผู้ไทยได้แยกย้ายออกไปตั้งเป็นเมืองพิน เมืองนอง เมืองพ็อง เมืองพลาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันนะเขตของลาว (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2543 : 91) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าก่อนหน้าที่ชาวผู้ไทยจะอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เคยตั้งถิ่นฐานมั่นคงทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง อยู่ใต้พระบารมีของพระเจ้ามหาชีวิตของล้านช้าง และได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย มอบพระราชธิดาและให้ลูกหลานชาวผู้ไทย เป็นเจ้าเมืองปกครอง และมีอิสระในการสร้างชุมชน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าอนุวงศ์ หรือพระเจ้าอนุรุทธ ราชแห่งนครเวียงจันทน์ ทรงก่อการสงครามเพื่อทำการประกาศเอกราชให้กับล้านช้างในปี พ.ศ. 2369 เมื่อไม่ประสบความสำเร็จ ถูกกองทัพไทยปราบ ทำให้เกิดความโกลาหลวุ่นวายเป็นที่สุดยุคหนึ่งของล้านช้าง นอกจากที่เวียงจันทน์จะถูกเผาจนย่อยยับแล้ว ทางกรุงเทพฯ ยังมีนโยบายที่จะกวาดต้อนพวกผู้ไทย ข่า กะโซ่ กะเลิง เป็นต้น จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ภาคอีสาน) ซึ่งถือว่าเป็นการแย่งชิงทรัพยากรมนุษย์ และตัดกำลังรบของเวียงจันทน์และญวนทำให้ชาวผู้ไทยที่อยู่กันอย่างสงบสุขที่เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง เมืองคำอ้อคำเขียว เป็นต้น ในดินแดนล้านช้างอพยพ เข้ามารวมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในฝั่งไทยทั้งในเขตกาฬสินธุ์ อุบลราชธานี อุครธานี โดยเฉพาะสกลนคร และนครพนม

การเคลื่อนตัวของกลุ่มชนต่าง ๆ ในดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งชาวผู้ไทย จากแคว้นสิบสองจุไท เข้ามาในราชอาณาจักรล้านช้าง และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราชอาณาจักรสยามมิได้หมายความว่ามาด้าวเปล่า โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ใช้ภาษาในตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai)

เข้ามาด้วยศิลปวัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหมายความว่า มาด้วยจิตวิญญาณ มาด้วย “วัฒนธรรมพุทธ-ผีและการเสียดนา” อันเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าไทที่มีความเข้มแข็ง เพราะสืบสานกันมาอย่างยาวนาน และยังสืบทอดให้ปรากฏเป็นหลักฐานทางชีวิตและวัฒนธรรม (Life and Culture) ในชุมชนชาวผู้ไทย

4.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย

ถวิล ทองสว่างรัตน์ (2527 : 85) ได้รวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีชาวผู้ไทย ดังนี้

1. การแต่งกาย การแต่งกายของชาวผู้ไทยในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้วยตามลัดงาดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อด้วยสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าก็จะเอาแขนเสื้อผูกสะพานแล้งเฉียงบ่าใช้แทนผ้าห่ม เครื่องประดับของชายในเวลาปกติไม่มี ผู้หญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือ กับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงิน หรือทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ สำหรับคนที่ฐานะดี ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าดอกพื้นเล็กๆ ผูกคล้องศีรษะรัดผมไว้ไม่ให้รุงรังการเกล้าผม โดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลานักขัตฤกษ์ ถ้าเป็นปกติใช้แต่ผู้หญิงถ้าเป็นเวลานักขัตฤกษ์ผู้ชายนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อชั้นใน ห่มผ้าจีด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นหมี่ไหม สวมเสื้อผ้าดำแขนยาว รูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมด้วยแถวหนึ่ง ประมาณ 30-40 เม็ด มาปัจจุบันนิยมใช้สติกหรือสติกส์ลึบร้อยซ้อนกับกระดุมทุกเม็ด เครื่องประดับกายมีลูกปัดแก้วร้อยเป็นสายใช้คล้องคอใส่ข้อมือและพันผมใช้ทั้งหญิงและชายบางครั้งพวกผู้หญิงยังเอาเงินเหรียญสลึงสองสลึงเหรียญเฟื้องและเงินต่างประเทศมาเจาะรูร้อยเป็นแถวคล้องคอคล้ายเสมาอีกด้วยถ้าเป็นการทำบุญต่างหมู่บ้านผู้หญิงจะมีกระหย่งใส่เครื่องนุ่งห่มและเครื่องแต่งตัวไปด้วยทุกคนแต่เวลารับศีลจะถอดเครื่องประดับออกกองไว้หมดเมื่อรับศีลเสร็จแล้วจะแต่งใหม่ตามเดิม

2. ภาษา ภาษาดั้งเดิมของชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน โดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทยโดดที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ถือว่ามีรากคำเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้ระหว่างชาวผู้ไทยกับชาวลาว ญ้อ หรือกลุ่มคนไทย กลุ่มอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยนอกประเทศไทย ได้ลักษณะการพูดอักษรผิดกับภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้างมีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

อักษร ข ห และ ฮ บางคำใช้สลับแทนที่กันบ้าง เช่น

คน ออกเสียงเป็น ฮน

ขา ออกเสียงเป็น หา

ผ้าห่ม ออกเสียงเป็น ผ้าสม

ขาด ออกเสียงเป็น ฮาด
 ขึ้นเรือน ออกเสียงเป็น ฮั่นเฮิน
 ให้ ออกเสียงเป็น เฮ้อ, เห้อ
 สระโอะไม่มีลายออกเสียงโอะตามปกติแต่สระโอะไม่มีวรรณยุกต์ออกเสียงเป็นเออ เช่น
 ผู้ใหญ่ ออกเสียงเป็น ผู้เหยื่อ เอาใส่ ออกเสียงเป็น เอาเซอ
 คำที่ใช้ ก สะกดออกเสียงสั้น เช่น
 ลูกใคร ออกเสียงเป็น ลูกเพอ
 ข้าวปลูก ออกเสียงเป็น แก้วปลูก
 ตากแห ออกเสียงเป็น ตะแห
 สระเอีย ออกเสียงเป็น เอ เช่น
 เมียใคร ออกเสียงเป็น เมเพอ
 โรงเรียน ออกเสียงเป็น โลงเลน
 สระเอือ ออกเสียงเป็น เออ เช่น
 เฮือ ออกเสียงเป็น เฮอ
 เสือ ออกเสียงเป็น เสอ
 เกลือ ออกเสียงเป็น เก้อ
 สระอัว ออกเสียงเป็น โอ เช่น
 ผัวเมีย ออกเสียงเป็น โผเม
 วัวหลายตัว ออกเสียงเป็น โงหลายโต่ เป็นต้น
 ตัวอย่างการใช้ภาษาผู้ไทย
 เจ้าสิไปสิเลอ หมายถึง คุณจะไปไหน
 เจ้ามาแต่สิเลอ หมายถึง คุณมาแต่ไหน

3. ลัทธิทางศาสนา ศาสนาของชาวผู้ไทยครั้งก่อนโน้นผู้ไทยยังไม่มีกรรมนับถือศาสนา นับถือแต่ผีค้ำคือ ผีแต่บิดามารดา หรือปู่ย่าตายายที่ตายล่วงไปแล้ว เวลานั้นพระยาเก่ายังไม่มีภรรยา เจ้าอนุรุธกุมาร เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประทานสาวสนมมาให้เป็นภรรยาพระยาเก่า ชื่อนางลาวและให้พระครูอีกรูปหนึ่ง (พระสงฆ์) ไปตั้งวัดอยู่ที่เมืองวัง เพื่อช่วยแนะนำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา นางลาวเป็นหัวหน้าช่วยแนะนำในการทำบุญให้ทาน พวกผู้ไทยจึงมีการเลื่อมใส นับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญให้ทาน พวกผู้ใหญ่อังมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญกุศลตั้งแต่นั้นสืบมา มีการทำบุญคือ 1) ทำบุญบั้งไฟ 2) ทำบุญพระเวส (มหาชาติ) 3) ทำบุญวันออกพรรษา 4) ทำบุญข้าวจี๋ 5) ทำบุญข้าวประดับดิน 6) ทำบุญข้าวสาก 7) ทำบุญกฐิน และ 8) ทำบุญวันสงกรานต์

4. การถือผี การถือผีของชาวผู้ไทย มีเหตุผลว่า เมื่อพระยาเก่าได้นางลาว มีบุตรชายด้วยกัน 3 คน คนที่ 1 ชื่อท้าวคำ คนที่ 2 ชื่อท้าวเก่า คนที่ 3 ชื่อท้าวแก้ว ในครั้งนั้นมีผีอยู่ที่ถ้ำ ได้แสดงให้เห็นเป็นตัวคนธรรมดา ถ้าพวกผู้ไทยมีกิจการจะทำงานสิ่งใดไปขอแรงพวกผีมาช่วยทำงานก็ได้ เช่นเดียวกับคนธรรมดา แต่อาหารที่จะเลี้ยงพวกผีนั้นจะเลี้ยงได้แค่เครื่องของหวาน ของคาวผีไม่กิน พูดจากันได้เหมือนกับคนธรรมดา แต่จะทำการต้องแยกกันเป็นฝ่ายหนึ่งต่างหากไม่รวมกัน โดยกล่าวว่าพวกผีนั้นเหมือนสาบกลืนคน การถือผีโดยเข้าใจว่าผีบิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้ว เป็นผู้ปกครองคอยดูแลการกระทำผิดของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ ดังเช่น มีชายไปจับเขนหรือกอดจูบลูกสาวบนเรือนอย่างหนึ่ง หรือคนในครัวเรือนนั้นไปเรียนวิชาอาคม โดยไม่บอกกล่าวกับผีอย่างหนึ่ง หรือลูกสะใภ้หลานสะใภ้เดินบนเรือนกระที่บสันแรง หรือเคาะไม้เสาเรือน ฝาเรือน และไม้อย่างอื่น ซึ่งเป็นเครื่องประกอบเรือนนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่กระทำดังกล่าวนี้ถือว่าผิดผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีนั้นจะต้องมากระทำให้คนใดคนหนึ่งมีอาการเจ็บป่วยขึ้น เมื่อมีคนเจ็บป่วยเกิดขึ้นแล้วต้องไปหาหมอเหยา หรือหมอตำสอมาเลี้ยงทายว่าผิดอย่างนั้น ผีจะต้องกินไก่ กินหมู กินกระบือ คนที่กระทำผิดต้องจัดหามาเช่นผีตามความต้องการ แต่ต่อมาทุกวันนี้ การเช่นหมู และกระบือนั้นใช้แต่สมมติว่าเป็นกระบือโดยมาก

5. การแต่งงาน ก่อนแต่งงาน ส่วนมากหนุ่มสาวจะต้องชอบพอและรู้จักกันมาก่อน เพราะประเพณีผู้ไทยพ่อแม่ของฝ่ายหญิง จะเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้คุยกันอย่างเสรีหนุ่มสาวจะมีโอกาสพบในโอกาสต่างๆ เช่น ในงานประเพณี นอกจากนี้หนุ่ม ยังไปคุยกับหญิงสาวที่ตนพึงพอใจได้ที่บ้านของหญิงสาวตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเช้า เช่นเดียวกับประเพณีของชุมชนในภาคอีสานเกือบทั่วไป โดยฝ่ายหญิงจะนั่งปั่นด้ายอ้าวฝ้าย (หีบฝ้าย) หรือทำงานเล็กน้อยอยู่บนบ้านเรียกว่า “อยู่คำ” ถ้าหญิงสาวนั้นลงมาทำงานอยู่ใกล้บ้าน เช่น ดำข้าวหรือขุดนุ้มนการก่อกองไฟ หรือจุดตะเกียงทำงานอยู่ลานบ้าน เรียกว่าการ “ลงช่วง” ในเวลานี้หนุ่มๆ ก็จะพากันไปแ้วสาว (เกี้ยวสาว) บางทีก็มาเป็นกลุ่มและแยกย้ายไปตามบ้านสาวที่ตนหมายปองโดยบางคนจะเป่าแคนด้วยเป็นสัญลักษณ์ให้สาวอยู่คอยหนุ่มทำนองว่าอย่ามาแล้ว พอถึงบ้านใดบ้านสาว ผู้บ่าวจะหยุดเป่าแคนทันที แล้วจึงขึ้นไปบนบันไดบ้าน ในสมัยโบราณก่อนหนุ่มจะขึ้นบ้านไปคุยสาวได้ พอไปถึงบ้านหญิงสาวต้องเรียกให้สาวหย่อนบันไดลงมาให้ การคุยกันในสมัยก่อน มักจะคุยด้วย ผญา ถ้าหากพ่อแม่ฝ่ายหญิงยังไม่เข้านอนก็จะพากันหลีกเข้าไปในบ้านเสียด ปล่อยให้หนุ่มสาวได้คุยกันอย่างเสรีโดยที่หนุ่มจะล่วงเกินหญิงสาวไม่ได้ถ้าเกิดไปล่วงเกินเข้าจะ “ผิดผี” ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องขัดเกลาทองสังคมชาวผู้ไทยหรือชาวอีสานอย่างหนึ่ง ต้องเสียผีโดยอาจตกลงยินยอมแต่งงานด้วยหรือหาเครื่องเช่น มีหัวหมู หรือเป็ด หรือไก่ พร้อมด้วยอุ 1 ไห และเงิน 12 บาท ไปเช่นผีเรือนฝ่ายหญิงเป็นการถ่ายโทษ เมื่อหนุ่มสาวตกลงชอบพอใจกันแล้ว ต่อไปฝ่ายชายต้องไปสู่ขอ โดยจัดขันหมากพลู อุ 1 ไหและเงิน 3 บาท ให้พ่อล้าม (เผ่าแก่หรือคนที่คนในชุมชนเคารพนับถือที่ถือว่า

จะเป็นตัวแบบที่ดีในการครองคู่) นำไปมอบให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เมื่อรับของไว้แล้วหากพลูกก็จะแจกกันทันที ส่วนจะต้องแจกคัมก่อน การตกลงค่าสินสอดและค่าใช้จ่ายในพิธีต่อจากนั้น พิธีการอีก หลายขั้นตอนจนถึงฤกษ์ที่ตกลงกันไว้ก็ทำพิธีแต่งงาน โดยพ่อล่ำเป็นคนทำพิธีโดยกล่าวสั่งสอน และอวยพรบ่าวสาวเป็นภาษาพื้นเมืองยี่ยาวจึงผูกแขนให้กับคู่บ่าวสาว จากนั้นก็จะนำของไหว้ซึ่งอาจเป็นหมอน ที่นอนผ้าห่มหรือผ้าขาวม้าผูกติดกับใบคอกรักและเทียนขอขมาพ่อล่ำ และญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายจนครบทุกคนเสร็จพิธีหลังจากพิธีแต่งงานแล้วชาวผู้ไทยยังมีพิธีไหว้ผีและพิธีอื่นๆ อีกหลายขั้นตอนจนมีลูกครบ 4 คน จึงเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของชาวผู้ไทย

6. การเลี้ยงผีตาแฮก ประเพณีการเลี้ยงผี นับว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่อาจเป็นเครื่องบ่งชี้เบื้องต้นได้ว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มตระกูลเผ่าไทย หรือไม่ สำหรับการเลี้ยงผีตาแฮกของชาวผู้ไทยนั้นเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีนาหรือแม่โพสพ ช่วยดูแลให้ต้นข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตเต็มที่ ประเพณีเลี้ยงผีตาแฮกนี้นั้นถือว่า เป็นวิถีชีวิตของชุมชนชนบทอีสานหรือกลุ่มคน ตระกูลไทย ทั่วไป ซึ่งเรียกรวมหรือจัดอยู่ในวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าว” ที่ยังมีความชัดเจนอยู่ในพื้นที่ชนบทภาคอีสาน นอกจากนี้แล้วประเพณีการเลี้ยงผีตาแฮกก็ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบชีวิตชาวอีสานที่เรียกว่า “ฮีต 12-คอง 14” พิธีกรรมการเลี้ยงผีตาแฮกจะเริ่มขึ้นเมื่อถึงฤดูฝนก่อนที่จะไถและคราด โดยจะปลูกศาลเล็กๆ ขึ้นตามคันนาเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำพิธีบูชาผีนาหรือผีเจ้าที่ทางที่เรียกว่า “ผีตาแฮก” ในพิธีบูชานั้นจัดทำง่ายๆ โดยมีอาหารที่ใช้เช่น ไห้ว มีหมาก ยาสูบ ไข่ไก่ 1 ฟอง และอุ 1 ไห เพื่อบอกกล่าวให้รับรู้ว่ถึงเวลาทำนาแล้วให้ทำนาอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรคใดๆ ให้ได้ข้าวงาม การเซ่นไหว้จะกระทำในวันพุธในฤดูทำนา เมื่อเซ่นไหว้บอกกล่าวเรียบร้อยแล้วลงมือทำนาพอเป็นเคล็ดโดยปลูกข้าวไว้ 7 ต้น บริเวณตาแฮก จากนั้นก็ทำนาไปตามปกติ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะเก็บเกี่ยวข้าวจากที่ปลูกไว้ที่ศาลตาแฮก จำนวน 7 ต้นนั้นก่อน เมื่อทำนาเสร็จแล้วก็จะมีการทำ “พิธีสู่ขวัญข้าว” “สู่ขวัญควาย” เพื่อเป็นการขอบคุณที่มีส่วนช่วยให้การทำนาเสร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านก็จะเดินไปอวยพรตามบ้านต่างๆ เป็นอันเสร็จพิธีการทำนา

7. ฮีต 12 คอง 14 กับชาวผู้ไทย ชุมชนหมู่บ้านอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแถบอีสานตอนบน นครพนม สกลนคร มุกดาหาร อุดรธานี กาฬสินธุ์ ไม่ว่าจะกล่าวถึงมิติใดๆ ทั้งทางเศรษฐกิจหรือสังคม สิ่งที่จะเลยมิได้ คือ ฮีต 12 คอง 14 สิ่งนี้คือรากฐานของชุมชนหมู่บ้านอีสาน เปรียบเสมือนต้นตอ ต้นกำเนิดของความเป็นชาวอีสาน หรือ “วัฒนธรรมลาวสองฝั่งโขง” ที่เป็นตัวบ่มเพาะวิถีคิดและวิถีชีวิตของชาวอีสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคหลังการเข้ามา มีอิทธิพลของล้านช้างในแถบลุ่มน้ำโขงตอนล่าง นับแต่สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชลงมา (พ.ศ. 2103) ที่ย้ายเมืองหลวงของล้านช้าง สู่เวียงจันทน์ โดยที่ “ฮีต 12 คอง 14” เป็นกระแสแห่งวัฒนธรรมหลักของกลุ่มชน 2 ฝั่งโขง ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าใดๆ ในร่วม 100 – 200 ปี

ที่ผ่านมา โดยเฉพาะชนชาติไท 2 ฟากโขง รวมทั้งชาวผู้ไทด้วย ล้วนถูกหล่อหลอมมาจาก วัฒนธรรมในขณะเดียวกันก็เป็นผู้รังสรรค์ กรอบทางวัฒนธรรมดังกล่าว

ฮิต 12 หมายถึง จาริต หรือ ประเพณี 12 เดือน ประกอบด้วย

ฮิต 1 เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทำบุญ เข้ากรรม

ฮิต 2 เดือนยี่ (มกราคม) ทำบุญคุณลาน

ฮิต 3 เดือนสาม (กุมภาพันธ์) ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา

ฮิต 4 เดือนสี่ (มีนาคม) ทำบุญผะเหวด

ฮิต 5 เดือนห้า (เมษายน) ทำบุญสงกรานต์

ฮิต 6 เดือนหก (พฤษภาคม) ทำบุญวิสาขบูชาและบุญบั้งไฟ

ฮิต 7 เดือนเจ็ด (มิถุนายน) ทำบุญข้าวชะ

ฮิต 8 เดือนแปด (กรกฎาคม) ทำบุญเข้าพรรษา

ฮิต 9 เดือนเก้า (สิงหาคม) ทำบุญข้าวประดับดิน

ฮิต 10 เดือนสิบ (กันยายน) ทำบุญข้าวสาก

ฮิต 11 เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) ทำบุญออกพรรษา

ฮิต 12 เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) ทำบุญกฐิน

ฮิต 12 เหล่านี้ แม้ว่าบางอย่างอาจเริ่มสูญหายไปบ้างแล้ว แต่ก็มิได้

หมายความว่าคนในสังคมอีสานจะทอดทิ้งไปเสียหมด เพราะยังถูกรื้อฟื้นกันขึ้นมาใหม่ และผสมผสานกับแนวคิดทุนนิยมในลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยว หรืออวดหน้าตาคนในสังคม นั้น ๆ กระนั้นก็ยังเหลือรากประเพณีเก่า ๆ เอาไว้อยู่ หรือมีการแยกให้เห็นระหว่างประเพณี แบบดั้งเดิม และประเพณีแบบใหม่ เช่น ในจังหวัดนครพนม ประเพณีไหลเรือไฟ ยังพยายาม ที่จะทำให้มีทั้งสองเรือไฟ ที่เป็นทั้งแบบโบราณและแบบประยุกต์ร่วมสมัย งานแห่ปราสาทผึ้ง ของคุ้มวัดในสกลนคร งานบุญบั้งไฟที่มีประปรายในชุมชนสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ ซึ่งในบางชุมชนก็อาจพบว่าทำทั้ง 12 บุญ บางชุมชน ไม่ครบ แต่อย่างน้อยบุญหลัก ๆ เช่น บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา บุญคุณลาน บุญวิสาขบูชา บุญข้าวประดับดิน บุญมาฆบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญสงกรานต์ บุญกฐิน มิได้ขาด

ส่วนคอง 14 นั้นหมายถึง ครรลอง หรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม โดยเฉพาะต่อส่วนรวม โดยที่คอง 14 จะครอบคลุมวิถีการดำเนิน ของสังคม และของคนในสังคมทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงประชาชนทั่วไป ให้ประพฤติปฏิบัติสอดคล้องเหมาะสมกับสถานะของตัวเองว่ามีสถานะใด ต้องปฏิบัติตามนั้น ทั้งสถานะทางบ้านเมือง หรือในครอบครัว คอง 14 ประกอบด้วย

1. อีตเจ้ากองขุน
2. อีตท้าวกองเมีย
3. อีตไพร่กองนาย
4. อีตบ้านกองเมือง
5. อีตปู่กองย่า
6. อีตพ่อกองแม่
7. อีตไก่กองเขย
8. อีตป่ากองลุง
9. อีตลูกกองหลาน
10. อีตเฒ่ากองแก่
11. อีตปีกองเดือน
12. อีตไฮ่กองนา
13. อีตวัดกองสงฆ์
14. อีตบ้านกองเมือง

5. ทูทางสังคมวัฒนธรรม

5.1 ทูทางสังคม

5.1.1 ความหมายของทูทางสังคม

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (2517 : 30) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทูทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งจากการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่างๆ แล้วนำมาประกอบสรุปความหมายและองค์ประกอบของทูทางสังคม ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้ ทูทางสังคมเกิดจากการรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำของคนในสังคม โดยคำนึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคมและประโยชน์ต่อส่วนร่วม

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 34-50) ได้ให้ความหมายของคำว่าทูทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบันหรือองค์กร ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่มและรูปเครือข่าย รวมทั้งค่านิยม บรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม

ประเวศ วะสี (2545 : 19) ได้ให้ความหมายของคำว่าทูทางสังคมคือ การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่า เกิดทูทางสังคม ซึ่งนำไปสู่พลังงานทางสังคม ที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกอย่าง

เสรี พงศ์พิศ (นิยม วงศ์พงษ์คำ. 2551 : 9 ; อ้างอิงมาจาก เสรี พงศ์พิศ. 2529 : 87) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สำคัญ มีดังนี้ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ จีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

Bourdieu (1986 : 98) ซึ่งนิยามทุนทางสังคมว่า เป็นการรวมของทรัพยากร (สถาบันองค์กรและบุคคล) ทั้งที่เป็นจริงและมีศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่มั่นคง มีความสัมพันธ์และยอมรับซึ่งกันและกัน จากนั้นนักคิดที่ได้รับการอ้างอิงกันมากในการศึกษาทุนสังคมคือ Coleman (1990) ซึ่งนิยามทุนทางสังคมโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ (By Function) ว่าเป็นความหลากหลายของหน่วยทางสังคมซึ่งมีองค์ประกอบรวม 2 ประการคือ มิติด้านโครงสร้างสังคม และมิติด้านการเอื้อหรือหนุนเสริมให้เกิดการกระทำโดยผู้กระทำทั้งจากตัวบุคคลและจากองค์กร อย่างไรก็ตามคำนิยามของ Coleman จะมีความคลุมเครือระหว่างสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมกับกลไกที่ทำให้เกิดทุนทางสังคมโดย Coleman ระบุว่าทุนทางสังคมมีลักษณะคล้ายกับทุนในรูปแบบอื่นๆ ทุนทางสังคมสร้างผลผลิตภาพ สร้างโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์ ซึ่งไม่สามารถบรรลุได้หากขาดทุนทางสังคม เช่น กลุ่มที่มีสมาชิกมีความซื่อสัตย์และไว้วางใจซึ่งกันและกัน ย่อมมีโอกาสทำงานบรรลุความสำเร็จมากกว่ากลุ่มที่ขาดสิ่งเหล่านี้

Putnam (1993 : 87-91) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า หมายถึง บรรทัดฐาน ความเชื่อมโยง และการสื่อสารระหว่างประชาชน (Norms and Networks and Communications Between People)

Nan Lin (2001 : 19) ระบุว่า ทุนทางสังคมเป็นการลงทุนด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งผู้ลงทุนคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

Stephen (2002 : 45) ได้เสนอแนวคิดทุนทางสังคมไว้ในรายงานของหน่วยงานสมรรถนะและนวัตกรรม (Performance and Innovation Unit) ของสำนักงานรัฐบาลอังกฤษว่า ทุนสังคม เป็นความเชื่อมโยง บรรทัดฐาน ความสัมพันธ์คุณค่า และการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เป็นทางการที่มีส่วนช่วยทำงานทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพของสังคมเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

Grootaert และ Van Bastelaert (2002 : 180) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมไว้ในรายงานของธนาคารโลกฉบับหนึ่งว่า ทุนสังคม หมายถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ ทัศนคติ และคุณค่า ที่มีบทบาทควบคุมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ที่อยู่ในสังคมหนึ่ง และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และสังคม ของสังคมนั้น

สำหรับทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทย น่าจะหมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่อยู่ในสังคม ทั้งในสิ่งที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน

ขอบเขต องค์ประกอบของทุนทางสังคม ประกอบด้วย

1. ทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างทำประโยชน์ให้ส่วนร่วม

2. ทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา การเมือง รวมทั้งองค์กรที่ต้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

3. ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี เป็นต้น

ในทางสังคมศาสตร์แล้ว นอกจากทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนทรัพยากร (Natural Capital) และทุนมนุษย์ (Human Capital) แล้วทุนทางสังคม (Social Capital) ยังจัดเป็น ทุนอีกประเภทหนึ่ง โดยสามารถแยกออกเป็นสองกลุ่มคือ ทุนเชิงโครงสร้าง (Structural Social Capital) ซึ่งได้แก่ บทบาทที่จัดตั้งแก่บุคคลที่รวมอยู่ในสังคม เป็นข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้น มาเพื่อเป็นกรอบหรือมาตรฐานในการปฏิบัติ ทุนสังคมประเภทนี้จัดระเบียบสังคมโดยมาตรการของกฎ ระเบียบ ขั้นตอน ธรรมเนียมและวิธีปฏิบัติ และทุนเชิงกระบวนการเรียนรู้ (Cognitive Social Capital) ได้แก่ ค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ ทัศนคติ และความเชื่อของสังคมไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของ วัฒนธรรม วิธีคิดและอุดมการณ์ โดยทุนทางสังคมทั้งสองประเภทจะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และ อำนวยให้การตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการคลี่คลาย ข้อพิพาทเป็นไปอย่างราบรื่น แนวคิดการพัฒนาทุนทางสังคมในที่นี้ไม่รวมถึงทุนทางกายภาพ เช่น ทุนที่เป็นตัวเงิน ทุนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากทุนเหล่านี้มี การเสื่อมค่าและต้องลงทุนอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา การวัด ทุนเชิงโครงสร้าง นั้นกระทำไม่ได้ ง่าย เพราะสามารถพิจารณาได้จากกฎหมาย เช่น การบัญญัติให้บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพ การเสนอ กฎหมายโดยวิธีให้ประชาชนรวมกันเข้าชื่อเป็นจำนวนเงิน 10,000 รายชื่อ หรือการลดการผูกขาด อำนาจรัฐ ให้ได้ฝ่ายค้านในสภาพผู้แทนราษฎรสามารถตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารได้ง่ายขึ้น แต่ค่าที่วัดได้นี้เป็นเพียงคุณลักษณะภายนอกจากประชาธิปไตยเท่านั้น ในขณะที่เดียวกัน ทุนเชิง กระบวนการเรียนรู้ มีลักษณะไร้สภาพและวัดได้ยากไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะ เช่นการไว้วางใจ เชื่อใจ กัน ความสมานฉันท์ ร่วมมือร่วมใจ มีน้ำใจซื่อสัตย์ เสมอภาค ยุติธรรม และการมีส่วนร่วม

รวมถึงการบริหารจัดการแบบประชาธิปไตย (Democratic Governance) เป็นต้น คุณลักษณะเหล่านี้ต่างหากที่ประกอบขึ้นเป็น เนื้อหาที่แท้จริงของทุนประชาธิปไตย

ในแวดวงนักวิชาการไทย มองว่าทุนทางสังคมจะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย โดยมีการนำเสนอไว้ในบทความเรื่องทุนทางสังคม : รากฐานความเข้มแข็งของชุมชนว่าทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทยนั้นได้แฝงอยู่และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของแหล่งต่างๆ ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการคิด การมองโลก ความเชื่อ และจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมและประเพณีตามแต่ละเชื้อชาติ ภูมิลำเนาประเพณี เป็นลักษณะของท้องถิ่นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมา เพื่อดูแลควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคตินิยมของชุมชนนั้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมกันมา เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น

3. ระบบกรรมสิทธิ์ การจัดการรวมและการจัดการทรัพยากรของชุมชน

4. ระบบความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการเป็นครอบครัวเครือญาติ โดยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญที่จะยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็ง

5. ทรัพยากรบุคคล แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชาวบ้าน พระ ผู้อาวุโส ผู้นำเกษตรกร และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกลุ่มที่รวมกันทางความคิด กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

กล่าวโดยสรุป ทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ ความเชื่อ พฤติกรรม บรรทัดฐานทางสังคม ทศนคติ ประชาคม รูปแบบความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่างๆ ทุนทางสังคม เป็นทรัพยากรที่มีลักษณะพิเศษ ที่ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่ม ไม่ลดลงอย่างทรัพยากรอื่นๆ เป็นทรัพยากรที่ใช้อย่างไม่มีวันหมด

5.1.2 การวัดทุนทางสังคม

Putnam (2000 : 212) ได้พัฒนาแนวคิดทุนทางสังคมโดยได้จัดทำเป็นดัชนีชี้วัด ทุนทางสังคมขึ้นมาจากองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบและมีดัชนีชี้วัด 14 ตัวชี้วัดดังนี้

1. องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตขององค์กรในชุมชน
 - 1.1 ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชนในรอบปี
 - 1.2 ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นเจ้าหน้าที่ในชมรมหรือองค์กรในรอบปี
 - 1.3 จำนวนองค์กรทั้งหมดต่อประชากร 1,000 คน
 - 1.4 จำนวนเฉลี่ยของการประชุมขององค์กรต่างๆ ในรอบปี
 - 1.5 จำนวนเฉลี่ยของสมาชิกองค์กร
2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมทางสังคม
 - 2.1 อัตราผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดี
 - 2.2 ร้อยละของสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมประชุมในกิจกรรมของโรงเรียนและเทศบาลในรอบปี
3. องค์ประกอบด้านอาสาสมัครชุมชน
 - 3.1 จำนวนขององค์กร ไม่แสวงหากำไรต่อประชากร 1,000 คน
 - 3.2 จำนวนเฉลี่ยของเวลาขององค์กรที่ปฏิบัติงานในโครงการของชุมชนในรอบปี
 - 3.3 จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่อาสาสมัครทำงานในรอบปี
4. องค์ประกอบด้านความสามารถทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ
 - 4.1 ร้อยละของประชาชนที่ใช้เวลาบ่อยครั้งในการเยี่ยมเพื่อนบ้าน
 - 4.2 จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อการบันเทิงในบ้าน
5. องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ
 - 5.1 ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นสามารถไว้วางใจได้
 - 5.2 ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นมีความซื่อสัตย์

Nan Lin (2001 : 95) ได้เสนอแนวทางในการวัดทุนทางสังคมโดยใช้ตัวแปรหลัก 3 ตัว คือ ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคม การเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าว และการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคมมีสองลักษณะคือ

1. ทรัพยากรเครือข่าย (Network Resources) ประกอบด้วย ประการแรก การที่บุคคลหรือกลุ่มมีขอบเขตความสัมพันธ์กับบุคคลใดหรือกลุ่มใดบ้าง เช่น กลุ่มองค์กรชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับเทศบาล หรือองค์กรสาธารณะประโยชน์ ประการที่สอง ทรัพยากรที่เป็นไปได้มากที่สุดเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่งหมายถึงองค์กรที่มีแนวโน้มหนุนช่วยองค์กรชาวบ้านมากที่สุด ประการที่สาม ความหลากหลายของทรัพยากรของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ด้วย เช่น

การที่กลุ่มชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นที่มีทรัพยากรแตกต่างกันโดยบางกลุ่มอาจเป็นกลุ่มที่มีวิชาการ บางกลุ่มอาจมีแหล่งทุน หรือบางกลุ่มอาจมีประสบการณ์และวิธีการปฏิบัติงานที่หลากหลายและประการที่สี่ องค์ประกอบของทรัพยากรซึ่งหมายถึง ทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ทั่วไป หรือเป็นทรัพยากรเฉพาะกลุ่ม

2. สถานภาพขององค์กรที่ติดต่อ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าซึ่งอยู่ภายใต้การครอบครองของกลุ่มที่ติดต่อด้วย เช่น ความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานภาพทางสังคม และกลุ่มเหล่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มหรือบุคคลประสงค์ให้เกิด

การศึกษาทุนทางสังคมในเชิงปริมาณ โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนย่อมเลียงไม่พ้นที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์กรณี Putnam ก็เช่นเดียวกันจะเห็นได้ว่า Putnam ไม่สามารถสร้างดัชนีชี้วัดในมิติด้านบรรทัดฐานซึ่งเป็นมิติที่เป็นนามธรรมขึ้นมาได้ ทั้งที่ในการศึกษาในยุคแรกของ Putnam นั้น ได้ให้ความสำคัญในมิตินี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นองค์ประกอบบางด้าน เช่น ความสามารถทางสังคมที่ไม่เป็นทางการนั้น ตัวชี้วัดในเรื่องจำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อความบันเทิงในบ้านดูเหมือนจะขาดความตรงในเนื้อหา (Invalidity) อย่างไรก็ตามแม้องค์ประกอบและตัวชี้วัดของ Putnam จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างแต่ก็นับว่าเป็นข้อเสนอการวัดทุนทางสังคมที่เป็นแนวทางหลักสำหรับผู้ที่จะนำไปปฏิบัติและศึกษาต่อไป

5.1.3 ทุนทางสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย

ความล้มเหลวของการพัฒนาแบบดั้งเดิมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้วางรากฐานการพัฒนาที่ผ่านมาแล้ว นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณแล้ว ยังพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศได้สร้างปัญหาให้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมหาศาล เนื่องจากรัฐบาลไม่รับผิดชอบ ไม่ใส่ใจต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชน ระบบราชการมีคอร์รัปชันสูง ขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความโปร่งใส นานาชาติจึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวคิดที่เป็นกลางที่สุดมาเยียวยาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นผลสรุปที่ได้คือทั่วโลกควรปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเสียใหม่ โดยจะต้องยกเลิกการพัฒนาซึ่งรัฐเป็นผู้ชี้นำและออกคำสั่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ในลักษณะรัฐประชาชาติ (Nation State) โดยปรับเปลี่ยนเป็นประชารัฐ (Civil State) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่เป็นประชาสังคม

ประชาสังคม หรือ Civil Society คือ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน คำว่า ประชารัฐ จึงหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชนและประชาชนร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะนั่นเอง ดังนั้นการที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จหรือไม่อย่างไรนั้น ทุกประเทศจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด

และที่สำคัญรัฐบาลในหลายๆ ประเทศจะต้องปรับเปลี่ยนมุมมองเสียใหม่ จากที่เคยมองว่ารัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจธิปไตยแทนประชาชน รัฐบาลจึงสามารถควบคุมและครอบงำประชาชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้มาเป็นการเปิดโอกาส ให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในระดับการร่วมรับรู้ การตัดสินใจขององค์กรของรัฐ และในระดับการร่วมตัดสินใจ และจะต้องมีการตกลงกันให้ชัดเจนว่าสัดส่วนของบทบาทของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนานั้นควรจะเป็นลักษณะใด หรือที่เรียกว่า ประชาธิปไตย ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนานั้นควรจะเป็นลักษณะใด หรือที่เรียกว่า ประชาธิปไตย นั่นเอง และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถแทรกเข้าไปในทุกส่วนของสังคมโลก เมื่อเริ่มต้นศตวรรษที่ 1980 องค์การสหประชาชาติ จึงเสนอให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความล้มเหลวในการพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น เร่งปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมือง การบริหาร การจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทางการเกษตร การศึกษา การจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทางการเกษตร การสร้างงานที่พอเพียงกับการเติบโตของประชากร การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอัตราการขยายตัวของประชากร โดยนำระบบการจัดการที่ดี มาใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้การพัฒนามีภาพของอนาคตที่เป็นรูปธรรม วิธีการดังกล่าวนี้ เรียกว่า ธรรมนูญ ธรรมนูญ การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี หรือ Good Governance นี้แต่เดิมธนาคารโลกหรือ World Bank ได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง ลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อการพัฒนา ส่วน Commission on Global Governance ได้ให้คำนิยามคำว่า Governance ไว้ในเอกสารชื่อว่า Our Global Neighborhood ว่าหมายถึง ผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรมซึ่งบุคคลและสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ได้กระทำลงในหลายทิศทาง โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะนำไปสู่การผสมผสานประโยชน์ที่หลากหลาย และขัดแย้งกันได้ด้วยการร่วมมือกันจัดการในเรื่องนั้น วิธีการจัดการดังกล่าว UNDP ได้นำเสนอไว้ 7 ประการ โดยกล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทั้ง 7 ประการต่อไปนี้ ควรถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศโลกที่ 3 ซึ่งได้แก่

1. ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล (Legitimacy) และรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป (Accountability)
2. ประชาชนจะต้องมีอิสระเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และในการมีส่วนร่วม (Freedom of Association and Participation)
3. จะต้องมีการอบแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบที่ก่อให้เกิดสภาพที่มั่นคงเป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการ และเกษตรกร นอกจากนี้กฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอหน้ากัน

ทั้งโดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับจะต้องเปิดเผยเป็นที่รู้กันล่วงหน้า ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีวิธีการที่ประกันการบังคับให้กฎหมาย การตัดสินใจ ข้อขัดแย้งต้องเป็นการตัดสินใจ โดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระและเชื่อถือได้ รวมถึงจะต้องมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับได้ เมื่อหมดประโยชน์ใช้สอย

4. ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินการ (Bureaucratic Accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐซึ่งจะต้องมีการควบคุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งสองรัฐและบุคลากร เพื่อป้องกันมิให้ทรัพยากรโดยมิชอบทั้งนี้ จะต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

5. จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ โดยรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ด้านรายได้ประชาชาติ ดุลการชำระเงิน สภาพการจ้างงาน และดัชนีค่าครองชีพ เป็นต้น

6. จะต้องมีการบริหารงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน (People's Organization) และองค์กรอาสาสมัครเอกชน (NGOs)

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมิติใหม่ของการจัดการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางเป็นแนวทางที่ทุกส่วนในโลกจะต้องผนึกกำลังให้เป็นกระแสหลัก โดยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโลกทัศน์ของผู้นำทุกระดับ (ทั้งภูมิภาค ชาติ ชุมชน) ไปเป็นแบบพหุนิยมองค์รวม (Holistic Pluralism) ด้วย

สำหรับประเทศไทย นักคิด นักวิชาการ ได้ร่วมกันเปิดเวทีความคิด แลก และมีแนวคิดเรื่องธรรมรัฐ จนกระทั่งถูกนำไปกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย ได้อาศัยหลักคิดดังกล่าวเป็นแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งมากกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะการเน้นสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาประสิทธิภาพของรัฐ และระบบราชการ ให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ และหากพิจารณาประกอบกันโครงสร้างของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี 2540 แล้วจะพบว่า หลักธรรมรัฐ ได้ถูกบรรจุไว้อย่างชัดเจน เช่น การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพ และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มอบให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRJ) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวทางธรรมรัฐ (Good Governance)

ในเรื่อง ทูทางสังคม เป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีขอบเขตกว้างขวาง เพราะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ มากมาย ซึ่งปัจจัยแต่ละหน่วย มีการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อกันตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยที่เป็นสังคมเปิดสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคนไทย สังคมไทยในอดีตมีไม่มากนัก และค่อยๆ เพิ่มขึ้น และส่งผลกระทบรวดเร็วและรุนแรงขึ้นในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านแต่ละยุค ได้มีการสังสรรค์สิ่งที่ดีงามซึ่งเป็นทุนทางสังคม และสิ่งที่ไม่ดีไม่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมไว้มากมาย และแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น แต่โดยเนื้อแท้ พื้นฐานสังคมไทยยังคงความเป็นสังคมเกษตรอยู่มาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา จนถึงอนาคต คนไทย สังคมไทย ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เช่น การที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง และเปลี่ยนจากภาคเกษตรเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสังคมไทยเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสังคมไทยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ การกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาทางเศรษฐกิจ และการค้าความขัดแย้งระหว่างประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องสร้างความพร้อมให้คนไทยสังคมไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทันการพัฒนาแบบยั่งยืน การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มให้ความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทุนทางสังคมอย่างจริงจัง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญอย่างจริงจังและมีการขับเคลื่อนอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยวิเคราะห์สถานะแวดล้อมพร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดทั้งแนวทางการบริหารจัดการประเทศให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและควรเร่งขับเคลื่อนให้เกิดผลทางปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 กล่าวว่าการพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า จึงมุ่งสู่ สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society) โดยยึดหลักปรัชญาทางเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล มุ่งสร้างปัญญา ความรอบรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน โดยมีเป้าประสงค์การพัฒนาที่สำคัญดังนี้ 1) พัฒนาคุณภาพของคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง 2) เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของสังคม 3) ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคงเป็นธรรม 4) พัฒนา

ระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกระดับ ภายใต้เป้าประสงค์และทิศทางการพัฒนาประเทศดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางบริหารจัดการทุนของประเทศและระบบบริหารจัดการประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1. ทุนทางสังคม หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

2. ทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสินทรัพย์ ทั้งที่มีตัวตนและที่ไม่สามารถจับต้องได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือแสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ

3. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติทั้งที่ใช้แล้วหมดไปหรือปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และการได้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป

4. การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างกลไกปรับกระบวนการบริหารจัดการบนหลักการประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเป็นธรรมและกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง

การขับเคลื่อนทุนทางสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าว ได้มีการจัดทำรายละเอียดของยุทธศาสตร์ดังกล่าวเพื่อขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาและบทบาทภาคี การพัฒนาที่ชัดเจน รวมตลอดทั้งกระบวนการ กลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้หน่วยงานและภาคีการพัฒนาสามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติต่อไป

การจัดทำกรอบตัวชี้วัดทุนทางสังคมในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำโครงการวิจัยเพื่อจัดทำกรอบตัวชี้วัดทุนทางสังคมไทยพบว่า มิติทุนทางสังคมในประเทศไทยมีองค์ประกอบทุนทางสังคม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบด้านกลุ่มเครือข่าย (Groups and Networks) ประกอบด้วย 26 ด้าน ได้แก่

- 1.1 การมีกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในหมู่บ้าน
- 1.2 การมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน
- 1.3 การมีกองทุนหมู่บ้านในหมู่บ้าน
- 1.4 การมีธนาคารหมู่บ้าน ในหมู่บ้าน
- 1.5 การมีกลุ่มอาสาสมัครในหมู่บ้าน
- 1.6 การมีกลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
- 1.7 การมีกลุ่มชุมชนในหมู่บ้าน
- 1.8 การมี รกส. ในหมู่บ้าน
- 1.9 การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์
- 1.10 การเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ
- 1.11 การเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
- 1.12 การเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน
- 1.13 การเป็นสมาชิกอาสาสมัคร
- 1.14 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ
- 1.15 การเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชน
- 1.16 การเป็นสมาชิก รกส.
- 1.17 สมาชิกของกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านเพศ
- 1.18 สมาชิกของกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านอายุ
- 1.19 สมาชิกของกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านอาชีพ
- 1.20 สมาชิกของกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านการศึกษา
- 1.21 กลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีการทำงาน / ติดต่อกับเครือข่ายนอก

หมู่บ้าน/ชุมชน

- 1.22 การขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวของท่านเอง

เมื่อมีปัญหาส่วนตัว

- 1.23 การขอความช่วยเหลือจากเครือญาติเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.24 การขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.25 การขอความช่วยเหลือจากเพื่อนนอกชุมชนเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.26 การขอความช่วยเหลือจากกรรมการกลุ่มที่ท่านเป็นสมาชิก

เมื่อมีปัญหาส่วนตัว

2. องค์ประกอบด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(Trust and Solidarity) ประกอบด้วย 20 ดัชนี ได้แก่

- 2.1 คนในชุมชนส่วนใหญ่ไว้วางใจได้
- 2.2 คนไทยส่วนใหญ่ไว้วางใจได้
- 2.3 คนในชุมชนบางส่วนไม่น่าไว้วางใจจึงต้องระวังตัวตลอดเวลา
- 2.4 คนไทยบางส่วนไม่น่าไว้วางใจจึงต้องระวังตัวตลอดเวลา
- 2.5 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อตำรวจ
- 2.6 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อทหาร
- 2.7 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อนายอำเภอ
- 2.8 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อกำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
- 2.9 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อครู
- 2.10 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อหมอ/พยาบาล
- 2.11 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อพัฒนากร
- 2.12 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อนายทุน/พ่อค้า
- 2.13 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน
- 2.14 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อ อบต. /อบจ.
- 2.15 ความคิดเห็นต่อความช่วยเหลือของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
- 2.16 ความคิดเห็นต่อการระดมระวางตัวเมื่อมีการขอความช่วยเหลือจากใครก็ตามในหมู่บ้าน / ชุมชน มิฉะนั้นแล้วจะมีคนมาฉกฉวยประโยชน์/เอารัดเอาเปรียบ
- 2.17 การให้ความร่วมมือโดยสละเงิน
- 2.18 การให้ความร่วมมือโดยสละเวลา
- 2.19 การให้ความร่วมมือโดยสละแรงงาน
- 2.20 การให้ความร่วมมือโดยสละวัสดุอุปกรณ์
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมร่วมและความร่วมมือ (Collective Action and Cooperation) ประกอบด้วย 2 ดัชนี ได้แก่
 - 3.1 จำนวนครั้งของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา
 - 3.2 ความคิดเห็นต่อการร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน
4. องค์ประกอบด้านข่าวสารและการสื่อสาร (Information and Communication) ประกอบด้วย 7 ดัชนี ได้แก่
 - 4.1 ความถี่ในการรับข่าวสารจากเสียงตามสายในหมู่บ้าน/ชุมชน
 - 4.2 ความถี่ในการรับข่าวสารจากวิทยุ
 - 4.3 ความถี่ในการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์

- 4.4 ความไว้วางใจต่อข้อมูลจากสื่อรัฐ
- 4.5 ความไว้วางใจต่อข้อมูลจากสื่อของเอกชน
- 4.6 ความไว้วางใจต่อสื่อมนุษย์
- 4.7 การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ในช่วงเดือนที่ผ่านมา
- 5. องค์ประกอบด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และการผนวกเข้าร่วม (Social Cohesion and Inclusion) ประกอบด้วย 13 ดัชนี ได้แก่
 - 5.1 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในฐานะทางการเงิน/ความร่ำรวย
ก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.2 ความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มด้านสถานภาพทางสังคม/ตำแหน่ง
หน้าที่ก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.3 ความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มด้านการศึกษาก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.4 ความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มด้านการมีวัตถุดิบของและ
เครื่องอำนวยความสะดวกก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.5 ความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มด้านการมีวัตถุดิบของและ
เครื่องอำนวยความสะดวกก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.6 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านเพศก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.7 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านความเชื่อทางการเมือง
ก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.8 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านอายุ/ช่วงวันก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.9 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในการอยู่ในพื้นที่มานาน
กับเพิ่งย้ายมาอยู่ก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.10 ความแตกต่างของสมาชิกในด้านศาสนาก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.11 ความแตกต่างของสมาชิกในด้านภาษาพูดก่อให้เกิดปัญหา
 - 5.12 ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มนำไปสู่ความรุนแรง
ในหมู่บ้าน/ชุมชน
 - 5.13 ความรู้สึกของท่านต่อผู้คนในหมู่บ้าน/ชุมชน
- 6. องค์ประกอบด้านการมีอำนาจ และกิจกรรมทางการเมือง (Empowerment and Political Action) ประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่
 - 6.1 ทักษะคิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น
 - 6.2 ความสามารถในการปรับปรุงวิถีชีวิต สถานภาพของตนเอง
และครอบครัว

6.3 สาเหตุที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

6.4 ความคิดเห็นต่อการออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

5.2 ทูตทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีต ประเพณีที่สั่งมา ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ณรงค์ เส้งประชา (2544 : 61-65) กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยว่าได้รับการสร้างสรรค์จากคนไทยมาตั้งแต่โบราณและบางส่วนก็ได้รับจากสังคมอื่นนำมาใช้ทั้งหมดหรือนำมาเป็นบางส่วนหรือนำมาปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมเหมาะสมกับการใช้สอย และในที่สุดสิ่งต่างๆ เหล่านั้นก็คือวัฒนธรรมไทย

สังคมไทยได้รับวัฒนธรรมจากชนชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น จากขอม มอญ และจากชนชาติอื่น ที่ติดต่อสัมพันธ์กัน เช่น จากอินเดีย จากจีน และจากชนชาติตะวันตก นำมาหล่อหลอมกับวัฒนธรรมเดิมเป็นวัฒนธรรมไทย และเป็นที่ยอมรับกันว่า ในระยะแรกนั้นไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียมากทั้งในด้านศาสนา การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดี และศิลปกรรม ต่อมาวัฒนธรรมตะวันตกได้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ส่วนวัฒนธรรมจีนนั้นก็นับได้ว่ามีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย แต่คนส่วนใหญ่ มักจะมองไม่ค่อยเห็น เนื่องจากความใกล้ชิดกันระหว่างคนจีนกับคนไทย ประกอบกับการที่คนจีนยอมรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทยไปใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับคนไทย

จากการพัฒนาวัฒนธรรมโดยลำดับอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประกอบกับปัญหาความต้องการและความสามารถของคนไทย จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ การหลอมรวมและได้วัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นวัฒนธรรมไทย ขึ้นมา โดยมีลักษณะเด่นให้ปรากฏหลายอย่างดังนี้

1. การมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ สังคมไทยรับเอาพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย และแม้ว่าในระยะต่อมาสังคมไทยจะมีศาสนาและลัทธิศาสนาอื่นเข้ามาเผยแพร่ แต่ผู้คนส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นพุทธศาสนิกชน จากสถิติของกรมการศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2534 พบว่ามีผู้นับถือพุทธศาสนา 94.63 เปอร์เซ็นต์ พุทธศาสนามีหลักคำสอนอยู่ 3 ประการ คือ สอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และทำให้จิตใจบริสุทธิ์ วิถีชีวิตของคนไทยเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังจะพบว่กิจกรรมต่างๆ เช่น การบวช

การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนคติในการดำเนินชีวิตจะนำเอาพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง นำเอาพิธีสงฆ์เข้ามาประกอบ

อนึ่ง แม้ว่าพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาประจำชาติหรือเป็นวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยก็ยังนับถือลัทธิศาสนาอื่น และความเชื่อในผีสารเทวดาสอดแทรกอยู่ในพุทธศาสนา ที่นับถือด้วย

2. การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สังคมไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์มีบทบาทต่อสังคมไทยตลอดมาแม้ว่าในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงดำรงฐานะประมุขของประเทศ มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติประชาชนยังเห็นว่าพระมหากษัตริย์มีอำนาจ ประชาชนจงรักภักดีและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ คนไทยเรามีความเคารพและยึดมั่นในองค์พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมประชาชน ดังจะพบได้จากการถวายความจงรักภักดีในวาระการเสด็จไปในท้องที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยปัจจุบันที่ได้พยายามพัฒนาสังคมไทย คุณงามความดีที่พระองค์ได้ทรงสร้างไว้แก่ชุมชน จึงช่วยเสริมให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อสังคมยิ่ง

3. อักษรไทย และภาษาไทย สังคมไทยย่อมมีอักษรใช้มาก่อนหน้าสมัยกรุงสุโขทัยและได้รับการพัฒนาอักษรไทยโดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ภาษาไทยประกอบด้วยตัวอักษรและตัวเลขที่ใช้กันเพียงไม่กี่ชนิด จัดเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภูมิใจในความมีวัฒนธรรมเฉพาะของไทย ซึ่งหลายชาติไม่มี โดยทั่วไปแล้วภาษาไทยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

3.1 คำแต่ละคำมีพยางค์เดียวและไม่มีเสียงควบกล้ำ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลิ่น ฝน ปาก ฯลฯ

3.2 คำแต่ละคำเป็นคำสำเร็จรูป มีความหมายสมบูรณ์ในตัว นำเอาไปใช้เข้าประโยคได้ทันทีโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงส่วนใดๆ ของคำอีก เช่น มิด ขวาน กิน นอน นึก เบา ฯลฯ

3.3 คำคำเดียวอาจมีหลายความหมาย ใช้ได้หลายหน้าที่โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำเลย เช่น คำว่า “เขา” อาจเป็นบุรุษที่ 3 หรืออวัยวะส่วนหนึ่งของสัตว์ที่อยู่บนหัว เป็นต้น

3.4 การเรียงลำดับคำมีความหมายสำคัญมาก เมื่อเข้าประโยคจะต้องเรียงตำแหน่งหน้าที่การเรียงผิดจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น แดงถูกตี ถ้าเรียงใหม่ เป็นแดงตีถูก ความหมายจะต่างไปจากเดิม

3.5 เสียงสูงต่ำจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น น้ำ-น้ำ อา-อ้า

3.6 มีการใช้ราชาศัพท์และภาษาสุภาพตามฐานะบุคคล เช่น คำว่า “กิน” อาจใช้เป็นทาน รับประทาน เสวย ฯลฯ

3.7 คำขยานามอยู่ข้างหลังนามเสมอ เช่น คนอ้วน คนดำ

3.8 มีลักษณะนามโดยละเอียด ยกต่อความเข้าใจของคนต่างชาติ เช่น
ข้าง 2 เชือก บ้าน 2 หลัง โด่ 2 ตัว พระพุทธรูป 2 องค์ ภิภุ 7 รูป

4. ประเพณีไทย ประเพณีไทยเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อๆ กันมาเป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีความเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร ประเพณีส่วนใหญ่ของไทยจะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา นอกจากนี้จะเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นต้น ประเพณีไทยที่นิยมปฏิบัติกัน เช่น

ประเพณีการบวช เป็นประเพณีทางพุทธศาสนาเริ่มจากความเชื่อว่าผู้ชายไทยทุกคนควรบวชเรียน เพื่อจะได้เป็นคนสุกเป็นคนที่รู้จักบาปบุญคุณโทษ และจะได้ช่วยให้บิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองสู่สวรรค์ การบวชถือเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนที่ต่อพ่อแม่ การบวชจะกระทำเมื่อผู้ชายอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ และมักจะบวชครบพรรษา แต่ปัจจุบันนิยมบวชระยะสั้น เช่น 15 วัน หรือ 1 เดือน และค่านิยมการบวชได้ลดลงไปบ้าง

ประเพณีการแต่งงาน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการครองชีวิตคู่ของชายหนุ่มหญิงสาว ที่ถือปฏิบัติจะมีการสู่ขอ การหมั้น การแต่งงาน ซึ่งประกอบด้วยการแห่ขันหมาก พิธีไว้ปูย่าตายาย พิธีห่มผ้าพระพุทธรูป และประสาธน์พระแก้วสมรส การเลี้ยงฉลองสมรส การให้ของขวัญแก่คู่สมรส พิธีปูที่นอนและเรียงหมอน และพิธีส่งตัว ปัจจุบันการแต่งงานจะถูกต้องตามกฎหมายเมื่อมีการจดทะเบียนสมรส

ประเพณีการตาย แนวปฏิบัติได้แก่ การบอกทางแก่ผู้ที่กำลังจะตาย อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ มัดศพ สวดพระอภิธรรมหน้าศพ เช่นศพ นำศพไปเผา เผาศพ และเก็บอัฐิ ปัจจุบันไม่นิยมเก็บศพไว้นาน นิยมทำพิธีจัดงานศพให้แล้วเสร็จหลังการตายไม่กี่วัน

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ของไทยซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึง พ.ศ. 2483 ทางราชการไทยได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ 1 มกราคม แต่ประเพณีสงกรานต์ก็ยังทำเป็นประเพณีสืบต่อมา ในเทศกาลสงกรานต์จัดเป็นงานรื่นเริง มีการทำบุญตักบาตรสงฆ์หน้าพระ บางแห่งก็มีพิธีรดน้ำดำหัว ปัจจุบันมีการสาดน้ำเล่นกันสนุกสนาน

ประเพณีการเข้าพรรษา จัดเป็นประเพณีนิยมอีกประเพณีหนึ่งที่สืบเนื่องมาแต่โบราณเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดระเบียบสงฆ์ กำหนดให้พระสงฆ์จำพรรษาศึกษาและทบทวนพระธรรมวินัยมีการทำบุญถวายสิ่งของเครื่องใช้และอาหารแก่พระสงฆ์ เพื่อการจำพรรษาในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนนิยมบวชให้ลูกหลานและศึกษาพระธรรมวินัยตลอดพรรษา

5. วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ
เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค

เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของคนไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การแต่งกายของผู้ชายมักเป็นแบบง่ายๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวชนบท ส่วนชาวเมือง จะแต่งแบบสากลนิยม สำหรับผู้หญิงจะแต่งแบบสากลนิยมและเป็นไปตามสมัยนิยม

ที่อยู่อาศัย เรือนไทยเป็นวัฒนธรรมที่พัฒนารูปแบบขึ้นมาจากสภาพ ธรรมชาติของสังคมไทย เรือนไทยมีลักษณะสูงโปร่งไม่มีห้องมากนัก รับลมเย็นได้ทุกด้าน ป้องกันแดดฝนได้เป็นอย่างดี ใต้ถุนสูงสำหรับเก็บของ นั่งพักผ่อนและทำงานบ้านในบ้านไม่นิยม ประดับเครื่องตกแต่งมากนัก ปัจจุบันมีคนนิยมปลูกเรือนไทยน้อยเพราะราคาสูงและสนใจแบบบ้าน ของชาวตะวันตกมากกว่า

อาหาร อาหารของคนไทยสมัยก่อนมีลักษณะง่ายๆ น้ำพริกปลาร้า ผักแกลงส้ม แกล้งเลียง ฯลฯ และรับประทานข้าวทั้งสามมื้อ ปัจจุบันคนไทยเป็นนักบริโภคชอบ แสวงหาอาหารรสแปลกๆ รับประทาน ชอบนำอาหารต่างชาติมาปรุงแต่งรับประทาน

ยารักษาโรค คนไทยนิยมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามแผนโบราณ อาศัยสมุนไพรประกอบเป็นตัวยา และถ้าไม่ใช่ยาแผนโบราณก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยาตาม คำแนะนำของคนขาย เป็นเหตุให้คนไทยมีสุขภาพอนามัยไม่ค่อยดี ปัจจุบันคนไทยนิยมรักษา โรคภัยไข้เจ็บตามสถานรักษาพยาบาลขึ้น

6. ศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความพยายามของ มนุษย์ในการที่จะปรุงแต่งสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ให้สิ่งแวดล้อมน่าอยู่น่าอาศัย สวยงาม รวมทั้งเป็นอาหารทางใจ วัฒนธรรมในด้านนี้ เช่น วรรณคดี ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

วรรณคดี เป็นศิลปกรรมที่แสดงออกในรูปของตัวหนังสือ การแต่งความ เป็นเรื่องราว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์แต่แฝงไปด้วยคติเตือนใจ ตัวอย่างเช่น หนังสือ เรื่องพระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน

ดนตรี เป็นศิลปะเกี่ยวกับการบรรเลงให้เกิดเสียงที่ไพเราะ สิ่งที่ใช้บรรเลง ทั้งดีด สี ดี เป่า รวมเรียกเครื่องดนตรี ดนตรีอาจแยกออกเป็นดนตรีไทย ดนตรีสากล ดนตรีไทย ปัจจุบันที่แสดงอยู่ เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ส่วนดนตรีสากลเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อ ดนตรีไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การบรรเลงแตรวงเริ่มขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และเจริญก้าวหน้าโดยลำดับดนตรีสากลที่แสดงในสังคมไทยปัจจุบันและพบเห็นได้บ่อยเช่น แตรวง และโยธวาทิต ดังจะพบในการแข่งขันกีฬา แท้ศพ บวชนาค หรือสวนสนาม

จิตรกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาดเขียน ระบายสีให้เกิดเป็นภาพ หรือลวดลายต่างๆ จิตรกรรมไทยนิยมภาพที่ไม่มีเรขาคณิตเป็นภาพแบนๆ ศิลปะคล้ายๆ ของอินเดีย ลังกา ดังจะพบได้จากภาพตามผนังโบสถ์ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทับ ตี เคาะให้เกิดเป็นรูปร่าง ประติมากรรมที่นิยมทำกัน ได้แก่ พระพุทธรูปซึ่งมีลักษณะเลียนแบบอินเดีย และขอม ประติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ ช่อฟ้า บัวหัวเสา ฯลฯ

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมไทย มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังจะพบได้จากปราสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร สิ่งเหล่านี้ แสดงออกถึงคุณค่าทางศิลปะ ปัจจุบันสถาปัตยกรรมมักโน้มเอียงไปทางรูปแบบตะวันตก รวมทั้ง โครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้าง

7. จรรยาบรรณ และจิตใจของคนไทย คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อนน้อม และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น การยืมแขนหักท่ายปราศรัย การไหว้ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในด้านจิตใจของคนไทย การได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีความกตัญญูเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป ให้เกียรติแก่ผู้อาวุโส รักเกียรติและรักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

8. การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย คนไทยชอบดำเนินชีวิตอย่างสบาย มีการพักผ่อนควบคู่กันไปกับการทำงาน การพักผ่อนของคนไทยแยกพิจารณาได้ 2 ประเภทคือ พักผ่อนนอกบ้านกับพักผ่อนในบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน ได้แก่ การดูภาพยนตร์ ชมร้านสรรพสินค้าพักผ่อนหย่อนใจตามชายหาด ทัศนศึกษาสถานที่ต่างๆ สวนสาธารณะ การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ได้แก่ การดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ เล่นสเก็ต เล่นกีฬา ทำสวนครัว ฯลฯ การพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบท อาจมีกิจกรรมสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้าน เช่น การเล่นการพนัน การเล่นพื้นเมือง เช่น ซักเย่อ กระโดดเชือก ตะกร้อ มวยไทย เล่นว่าว ฯลฯ คนไทยรักสนุก ในการทำงานมักแทรกด้วยการเล่นควบคู่กันไป เช่น การเกี่ยวข้าวก็มักมีการร้องรำทำเพลงหรือเมื่อเสร็จกิจกรรมหนึ่ง ก็มักมีการพักผ่อนหย่อนใจลักษณะ เช่นนี้มีมาตั้งแต่อดีตและปัจจุบันก็ยังคงเป็นอยู่

องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายและกฎหมายการท่องเที่ยว

นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย

นโยบายการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (พ.ศ. 2546 – 2549) ได้ให้ความสำคัญในภาพรวมทั้งภูมิภาคจึงมีนโยบายเร่งรัดฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศ

เพื่อนบ้าน เพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการขจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวโดยทำแผนยุทธศาสตร์ในเชิงรุก สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนาและการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียให้มีความสำคัญกับทุนทางสังคมมากขึ้นดังจะเห็นจากนโยบายเร่งพัฒนา บุธนะ พื้นฟูมรดกและ สันททรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว ส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหลายรูปแบบ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือมีนโยบายเพื่อมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวรวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 5)

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2546-2549) จากนโยบายระดับชาติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาตั้งกล่าวข้างต้นที่กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในภาพกว้างจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2546-2549 ที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมการพัฒนาการค้าด้านการตลาดเชิงรุก การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งกำหนดจุดขายของประเทศไทย (Positioning Thailand) ให้มีความชัดเจนภาครัฐเห็นว่ากลยุทธ์เชิงรุกจะสำเร็จได้ต้องส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในระดับประเทศและระดับต่างประเทศ ในการส่งเสริมการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว ร่วมกันขจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยว และร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด และในโลกยุคโลกาภิวัตน์การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E-TOURISM) เพื่อรองรับการทำธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

รวมทั้งการดำเนินงานด้านการตลาดด้วยระบบสารสนเทศ โดยมีกลไกในการควบคุมและป้องกัน เพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 6)

กรอบนโยบายของคณะกรรมการ ททท. พ.ศ. 2550-2554

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทยและเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวมอันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสีงแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย
4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองให้มากขึ้นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค
5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาคอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบและช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก
6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการและเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้องค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการตลาด
7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว(E-Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยและเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

กฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2551 เป็นปีที่ 63 ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ “การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว” หมายความว่า การจัดสร้างและพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาบริการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว หรือการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมอันเป็นการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

“อุตสาหกรรมท่องเที่ยว” หมายความว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว” หมายความว่า ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“แหล่งท่องเที่ยว” หมายความว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการจัดสร้างขึ้น

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม จังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว

“องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง

“จังหวัด” หมายความว่า กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

“ผู้ว่าราชการจังหวัด” หมายความว่า ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
และนายกเมืองพัทยาสำหรับในเขตเมืองพัทยา

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

“คณะกรรมการบริหารกองทุน” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารกองทุน
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬารักษาการตาม
พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงและปฏิบัติการตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้
กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

มาตรา 5 ให้มีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า
“ท.ท.ช.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยว
และกีฬาเป็นรองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
วัฒนธรรมปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงพาณิชย์
ปลัดกระทรวงแรงงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการ
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ
ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคม
สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย
ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง
ไม่เกินเก้าคน เป็นกรรมการให้ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นกรรมการและเลขานุการ
และผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งตามวรรคหนึ่ง
ให้แต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
การตลาด การโรงแรม การบริหารธุรกิจศิลปวัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม โดยต้องแต่งตั้งจากรายชื่อของผู้ซึ่งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
เสนอไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกิน สี่คน

มาตรา 6 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งต้องมีสัญชาติไทย และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (2) เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (3) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ
- (4) เป็นข้าราชการการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมือง ที่ปรึกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง
- (5) เคยถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออกจากราชการ องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ฐานทุจริตต่อหน้าที่

มาตรา 7 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสองปีในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้แต่งตั้งกรรมการใหม่ให้กรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าจะได้แต่งตั้งกรรมการใหม่กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้

มาตรา 8 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) นายกรัฐมนตรีให้ออก เพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือหย่อนความสามารถ
- (4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 6

มาตรา 9 ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้อื่นเป็นกรรมการแทนได้ และให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทนในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่งให้ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับแต่งตั้งไว้แล้ว

มาตรา 10 ให้คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) จัดทำและเสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือมาตรการเพื่อส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท้องถิ่นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ

- (2) จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ
- (3) เสนอนโยบายและแนวทางการจัดทำความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี
- (4) ดำเนินการเพื่อให้มีการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- (5) พิจารณาให้ความเห็นชอบและกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
- (6) กำหนดและจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- (7) อำนาจการ ติดตาม ประเมินผล และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และนโยบายหรือมาตรการเพื่อการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว
- (8) กำกับจัดการและบริหารกองทุน
- (9) ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา 11 ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยปีละครั้ง เพื่อปรึกษาพิจารณาและดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ การประชุมของคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมในการประชุมคณะกรรมการ ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการหรือรองประธานกรรมการไม่มาประชุม หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการซึ่งมาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุมการวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 12 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อพิจารณาหรือดำเนินการตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้ให้นำความในมาตรา 11 มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะอนุกรรมการโดยอนุโลม

มาตรา 13 ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการอาจเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง ความเห็น หรือคำแนะนำทางวิชาการได้เมื่อเห็นสมควร และอาจขอความร่วมมือจากบุคคลใดเพื่อให้ได้ซึ่งข้อเท็จจริง หรือเพื่อสำรวจกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้

มาตรา 14 ให้สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ รับผิดชอบงานธุรการ งานประชุม การศึกษาข้อมูล และกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ ดังต่อไปนี้

- (1) จัดทำและพัฒนานโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชาติ รวมทั้งศึกษาปัญหาและประเมินผลกระทบที่จะเกิดเสนอต่อคณะกรรมการ
- (2) เป็นศูนย์กลางประสานงานและสนับสนุนการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติในทุกภาคส่วน
- (3) วิเคราะห์และเสนอแนะมาตรการ เพื่อการผลักดันและสนับสนุนการนำนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนการพิจารณาเสนอแนะแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการดำเนินงานตามนโยบาย และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติต่อคณะกรรมการ
- (4) ศึกษา วิเคราะห์ และพิจารณากลับกรองแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเสนอต่อคณะกรรมการ
- (5) ดำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ติดตามความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยววิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว แนวโน้มการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำและเผยแพร่สถิติการท่องเที่ยวของประเทศ
- (6) จัดหรือสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
- (7) รายงานผลการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผน และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเสนอต่อคณะกรรมการ
- (8) จัดทำรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และผลการดำเนินงานของคณะกรรมการเสนอต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- (9) เสนอแนะแนวทางการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อคณะกรรมการ
- (10) จัดทำและพัฒนากลไกและระบบการประสานงานด้านการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศ ตลอดจนร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และพัฒนาการท่องเที่ยว ในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (11) พัฒนาให้ความรู้และทักษะด้านการท่องเที่ยวแก่บุคลากรในหน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- (12) ปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

หมวด 2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

มาตรา 15 ให้คณะกรรมการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหาร และพัฒนาการท่องเที่ยว วิธีปฏิบัติ และความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการให้ชัดเจนในกรณีที่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในระหว่างที่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติใช้บังคับคณะกรรมการอาจดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นได้ โดยให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 16 เมื่อได้มีการประกาศแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปโดยบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐ เพื่อจัดทำแผนงานหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

หมวด 3 แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว

มาตรา 17 เพื่อประโยชน์ในการรักษาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหรือการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ คณะกรรมการอาจกำหนดให้เขตพื้นที่ใดเป็นเขตพัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยพิจารณาร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตพื้นที่ ทั้งนี้ให้มีการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ เพื่อประกอบการพิจารณาด้วยเขตพัฒนาการท่องเที่ยวตามวรรคหนึ่งจะกำหนดเป็นกลุ่มจังหวัด หรือพื้นที่เฉพาะก็ได้โดยให้ออกเป็นกฎกระทรวงระบุชื่อของเขตพัฒนาการท่องเที่ยว และในกรณีจำเป็นให้มีแผนที่สังเขปแสดงแนวเขตแนบท้ายกฎกระทรวงด้วยการเปลี่ยนแปลงแนวเขต หรือการเพิกถอนเขตพัฒนาการท่องเที่ยวให้ออกเป็นกฎกระทรวง

มาตรา 18 เมื่อมีการออกกฎกระทรวงกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยวใดให้รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการประจำเขตดังกล่าวขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว” ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวจำนวนไม่เกินสามสิบคนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเป็นกรรมการ โดยมีผู้แทนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นกรรมการและเลขานุการ การแต่งตั้งและการประชุมคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา 19 ให้คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวของตน เสนอคณะกรรมการเพื่อพิจารณาอนุมัติและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำให้สอดคล้องกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ภายในเขตและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับแผนงานในการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตของตน หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบรวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา 20 เมื่อได้ประกาศแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวใดในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐที่อยู่ในเขตดำเนินการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาอาจพิจารณาให้การสนับสนุนตามที่เห็นสมควร และให้คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการดังกล่าว

มาตรา 21 การใช้บังคับกฎหมายภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินการประสานงานให้สอดคล้องกัน

หมวด 4 กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

มาตรา 22 ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นในสำนักงานเรียกว่า “กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการพัฒนาการท่องเที่ยว การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาทักษะด้านการบริหาร การตลาดหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงการดูแลรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และการส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่น

มาตรา 23 กองทุนประกอบด้วยเงินและทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

(1) เงิน ทรัพย์สินที่โอนมาจากกองทุน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

ตามมาตรา 31

(2) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้

(3) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้

(4) ดอกผลหรือรายได้จากเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน

(5) เงินและทรัพย์สินอื่นที่ตกเป็นของกองทุน เงินและทรัพย์สินตามวรรคหนึ่งให้ตกเป็นของสำนักงานเพื่อใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของกองทุน โดยไม่ต้องนำส่งคลังเพื่อเป็นรายได้ของแผ่นดิน

มาตรา 24 เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นเงินอุดหนุนหรือเงินให้กู้ยืมแก่หน่วยงานของรัฐ เพื่อนำไปใช้ดำเนินงานตามนโยบายหรือแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ รวมทั้งแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว

(2) เป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือหรือสนับสนุนการท่องเที่ยวรวมทั้งเพื่อสนับสนุนการศึกษาการค้นคว้า การวิจัย การฝึกอบรม การประชุม การประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ข้อมูล

(3) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

มาตรา 25 ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนคณะหนึ่ง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมบัญชีกลาง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้ว่าราชการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกินเจ็ดคน เป็นกรรมการให้ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแต่งตั้งข้าราชการของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งตามวรรคหนึ่ง ให้แต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ การเงิน การคลัง หรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

มาตรา 26 คณะกรรมการบริหารกองทุนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) บริหารและควบคุมการปฏิบัติงานกองทุนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) วางระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญในการใช้จ่ายเงินกองทุน ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง
- (3) วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุน
- (4) พิจารณาจัดสรรเงินกองทุนเพื่อใช้จ่ายตามกิจการที่กำหนดไว้ในมาตรา 24
- (5) ควบคุม ติดตามผล และประเมินผลการใช้จ่ายเงินกองทุน
- (6) ปฏิบัติการอื่นตามที่รัฐมนตรี หรือคณะกรรมการมอบหมาย

มาตรา 27 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 11 และมาตรา 12 มาใช้บังคับแก่คณะกรรมการบริหารกองทุนโดยอนุโลม

มาตรา 28 ให้กองทุนวางและถือไว้ซึ่งระบบการบัญชีตามหลักสากล โดยให้มีการตรวจสอบบัญชีภายในเป็นประจำ

มาตรา 29 ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินให้ความเห็นชอบเป็นผู้สอบบัญชีของกองทุน ผู้สอบบัญชีต้องทำรายงานผล

การสอบบัญชีเสนอคณะกรรมการบริหารกองทุนภายใน หนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี และให้ส่งสำเนารายงานดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการและรัฐมนตรีเพื่อทราบ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 30 ให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ในระหว่างที่ยังไม่มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็น รองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาต เทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย และประธานสภา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้เป็นอำนาจ หน้าที่ของคณะกรรมการไปพลางก่อน โดยให้ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นกรรมการ และเลขานุการ และผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา 31 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้โอนเงินทรัพย์สิน และหนี้สินของกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยตามระเบียบกองทุน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยว่าด้วยการจัดการเงินกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2548 มาเป็นเงินของกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 32 ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการบริหาร กองทุนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ในระหว่างที่ยังไม่มีการแต่งตั้ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการบริหารกองทุนประกอบด้วยปลัดกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬาเป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมบัญชีกลางผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนา การท่องเที่ยว อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัตินี้ บัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุนไปพลางก่อน (ผู้รับสนองพระบรมราช โองการ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี)

หมายเหตุ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศ ในปัจจุบันกระจายอยู่ตามหน่วยงานของรัฐ ทำให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพ เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง และไม่ต่อเนื่องประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมิได้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและด้อยคุณภาพนำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้มีคุณภาพและมีความยั่งยืน สมควรกำหนดให้มีกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดคล้องและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพ และมีความต่อเนื่องตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสมจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึงปี พ.ศ. 2550

ตาราง 1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังประเทศไทยแยกตามสัญชาติ ในปี พ.ศ. 2544-2550

สัญชาติ ปี	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
มาเลเซีย	1,185.9	1,354.3	1332.4	1,404.9	1,373.9	1,591.3	1,540.1
ญี่ปุ่น	1,177.6	1,042.3	1239.4	1,212.2	1,196.7	1,312.0	1,277.6
ฮ่องกง	245.2	411.2	335.8	489.2	274.4	376.6	367.9
สิงคโปร์	531.8	515.6	546.8	578.0	650.6	687.2	604.6
สหรัฐอเมริกา	527.8	514.9	555.4	627.5	639.7	694.3	682.0
ไต้หวัน	738.6	501.6	674.4	540.8	365.7	475.1	427.5
เยอรมัน	403.0	386.5	411.0	455.2	441.8	516.7	544.5
ฝรั่งเศส	251.7	237.7	271.4	274.0	276.8	321.3	373.1
ออสเตรเลีย	350.3	291.9	351.5	399.3	428.5	549.5	658.1
อังกฤษ	600.4	736.5	704.4	757.3	773.8	850.7	859.0
ประเทศอื่นๆ	4,120.2	4,089.5	4,450.5	4,999.0	5,145.4	6,447.1	7,129.9

วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว

จุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวให้คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จุดมุ่งหมายเฉพาะในระยะแรกของการท่องเที่ยววัฒนธรรมประกอบด้วย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542 : 34)

1. ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่อย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ พื้นฟูและการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยมีการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว
2. ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม
3. ให้มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันและมีการศึกษาร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่น ในกระบวนการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการ กำกับดูแลและการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดี ชีวิตและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ

4. ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากรโดยคงรักษาสีงแวดล้อมที่ดี มีการจัดการสิ่งแวดลอมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่ และมีบรรยากาศท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

5. ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้าสู่ประเทศมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในประเทศอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไป และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งต่างๆ อย่างเหมาะสม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 6-7) ได้กล่าวถึงสถานการณ์การพัฒนาการจัดการในกระบวนการท่องเที่ยวสามารถควบคุมขนาดการพัฒนาท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว และองค์การบริหารจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสภาพภาพ บทบาทหน้าที่ และพื้นตัวได้ตามสภาพของธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปมีจิตสำนึกและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจและยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 6-7) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ที่สามารถรองรับและตอบสนองแนวทางการพัฒนาของชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้อย่างกว้างขวาง และเหมาะสม ตรงวัตถุประสงค์ในอันที่จะเสริมการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและสมดุลกว่าคือ

1. ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของตน โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

2. ตอบสนองการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพทางชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม และเป็นธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

3. ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุล ระหว่างคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการที่มีคุณภาพ คงเอกลักษณ์ รวมทั้งให้มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้น

4. มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้หน่วยงานท้องถิ่นสร้างกลไกพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อระดมความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพและแหล่งท่องเที่ยว

5. จะช่วยการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชนชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล ตลอดจนการสร้างวินัยในการจัดการ ซึ่งจะสามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

6. มีบทบาทแสดงออกถึงการพัฒนาประชารัฐ ซึ่งเป็นการพัฒนาให้รัฐและประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการใช้หลักนิติธรรมในการบริหาร ให้ประชาชนมีหลักประกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐมากขึ้น

ดังนั้นการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวจึงอยู่ในกรอบของการพัฒนาประเทศตามนโยบายด้านต่าง ๆ และภายในกระบวนการที่ทันสมัยอย่างเหมาะสม นโยบายการท่องเที่ยวจึงเป็นนโยบายเชิงกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางสำหรับระดับปฏิบัติการ เป็นการขยายนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ ภายใต้กรอบการพัฒนาแห่งชาติ

องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ

การจัดการหรือการบริหาร ในที่นี้หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดในการบริหาร ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และวิธีการจัดการ (Management) หรือ 4 M ให้มีประสิทธิภาพและได้ผลผลิตสูงสุด (จินตนา บุญบงการ และกรองแก้ว อยู่สุข. 2531 : 5-6)

1. Man หมายถึงปัจจัยที่เป็นคนหรือการจัดหากำลังคนให้เพียงพอในการประกอบธุรกิจ เพราะการผลิตจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการใช้กำลังคนฉะนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการคัดเลือก บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบธุรกิจมาช่วยในการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลงานที่ดี

2. Money หมายถึง ปัจจัยที่เป็นเงินและแหล่งเครดิต หรือสินเชื่อเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะช่วยให้ธุรกิจดำเนินไปได้โดยราบรื่น

3. Material หมายถึง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต วัตถุดิบต่าง ๆ นั้น ได้มาจากพื้นดิน อากาศและมหาสมุทร เช่น น้ำ แร่ธาตุและป่าไม้ เป็นต้น

4. Management หมายถึง ปัจจัยการจัดการ การเลือกสรรบุคคลที่จะเป็นผู้ประกอบการ ในธุรกิจใดๆ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ จะต้องรู้จักการวางนโยบายและมีความ รับผิดชอบสูงทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ

ชนงกรณ์ กุลทลบุตร (2549 : 2-5) กล่าวว่า การจัดการประกอบด้วยคนตั้งแต่ สองคนขึ้นไป ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ส่วนกระบวนการจัดการ (Management Process) ประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organizing)
3. การอำนวยการ (Directing)
4. การควบคุม (Controlling)

การวางแผนหมายถึง การดำเนินงาน การพิจารณาข้อจำกัดต่าง ๆ และกำหนดการ ปฏิบัติงานล่วงหน้า ผู้ปฏิบัติ ทรัพยากรที่ต้องการ เวลาที่แล้วเสร็จและผลที่ได้

การจัดองค์การ เป็นการกำหนดระบบการทำงานของหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรเพื่อให้ เกิดการประสานงานที่ดี ในการจัดองค์การนั้น รวมถึงตั้งแต่การกำหนดหมวดหมู่ของงานกำหนด วิธีการสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆ การวางแผนทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ

การอำนวยการหมายถึง การมีผู้รับผิดชอบในงานด้านต่างๆ ขององค์กร เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

การควบคุม หมายถึง การติดตามผลการปฏิบัติงานเมื่อระยะเวลาผ่านไป เพื่อให้ ทราบว่างานที่ได้ดำเนินไปตรงตามระยะเวลาที่กำหนดในแผนหรือไม่ พิจารณารายงานต่าง ๆ และปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเพื่อหาทางปรับปรุงสิ่งต่างๆให้เป็นไปตามแผนหรือดีกว่าที่แผนการกำหนด

ยุพิน ศรีหิรัญ (2549 : 219-220) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการประกอบด้วยปัจจัยต่างๆดังนี้

1.1 คน (Man) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิด ผลสำเร็จของปริมาณงานและคุณภาพงานโดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวต้องอาศัยบุคคล ที่มีคุณภาพที่มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

1.2 เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องจักรที่จัดหามา เพื่อใช้ปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

1.3 เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น

1.4 วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัดหา มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการให้บริการที่ดีแก่ลูกค้า

2. ปัจจัยด้านการตลาด (Market) หมายถึงตลาดที่ประกอบลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว ที่ธุรกิจมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นไปของตลาด วิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยว ที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้น แนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อให้ทรัพยากร การท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดในระยะยาว

3. ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึงการกำหนดระบบงาน ระเบียบ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถกำหนดตัวบุคคลและเลือกเครื่องมือในการจัดการได้อย่างเหมาะสมซึ่งจะก่อให้เกิด การประหยัดต้นทุนได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานที่ดี

4. ปัจจัยด้านการจูงใจปฏิบัติงาน (Motivation) ในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จ คนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพและมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน จึงเป็นศิลปะของหัวหน้างานในการใช้ความสามารถ การเป็นผู้นำทาง การจูงใจและส่งเสริมขวัญ กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้ดีที่สุด คำนึงถึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึงกระบวนการหรือมาตรการในการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของ องค์กรซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิด ความยั่งยืนต่อไป โดยมีกระบวนการในการจัดการโดยทั่วไปประกอบด้วยหน้าที่ 5 ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการควบคุม

สรุปองค์ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการและการบริหารจัดการประกอบไปด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การควบคุม (Controlling) นอกจากนี้ การจัดการยังต้องอาศัยหลัก 4 M ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และวิธีการ จัดการ (Management) เพื่อใช้ในการประกอบการบริหารจัดการ
บริบทพื้นที่ที่วิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภาคอีสาน

1. ข้อมูลทั่วไป

ภาคอีสานหรือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 19 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี และอุบลราชธานี มีพื้นที่ประมาณ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ภูมิประเทศ ทั้งภาคยกตัวสูงเป็นขอบแยกตัวออกจากภาคกลางอย่างชัดเจน ประกอบด้วย เทือกเขาสูงทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เทือกเขาทิศตะวันตกมีความสูงเฉลี่ย 500-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มียอดเขาที่สูงที่สุดในภาคอีสานคือ ยอดภูหลวง มีความสูง 1,571 เมตร และภูกระดึงสูง 1,325 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำชีและลำตะคอง ทางด้านทิศใต้มีเทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรักกั้นระหว่างภาคอีสานของไทย กับกัมพูชาและลาว มีความสูงเฉลี่ย 400-700 เมตร ยอดเขาเขียวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด อยู่ทางตอนใต้ สูงประมาณ 1,292 เมตร ส่วนตอนกลางของภาคมีเทือกเขาภูพานทอดตัวจากเหนือลงสู่ทิศใต้ แบ่งภาคอีสานออกเป็น 2 ส่วน คือ แอ่งโคราช คือ บริเวณแถบลุ่มแม่น้ำชี และแม่น้ำมูล มีพื้นที่ 3 ใน 4 ของภาคอีสานทั้งหมด แอ่งสกลนครคือบริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพานและบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขง

แม้ว่าชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงโคราชนี้ จะประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยอีสาน ลาว เวียดนาม (ญวน) เขมร ส่วย(กูย) แสก ย้อ ผู้ไทย กะโสี (โซ่) รวมทั้งไทยโคราช ซึ่ง แต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต แต่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยึดมั่นอยู่ในจารีตประเพณี ที่เรียกว่า “ฮีดบ้านครองเมือง” และ “ฮีดสิบสอง กองสิบสี่” สอนให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ร่วมกิจกรรมสังคม และงานบุญงานกุศลเป็นประจำ ทำให้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่างๆ เหล่านี้มีความสงบสุขตลอดมาตราบถึงปัจจุบัน

ด้วยอุปนิสัยขยันขันแข็ง และสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ จิตใจผ่องใสอ่อนโยน และเวลาที่ว่างจากการทำนา จึงคิดค้นสร้างสรรค์งานศิลป์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ผ้าไหมลายสวย ผ้าฝ้ายทอมือ ที่นับวันจะหายาก ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผา เดิมผลิตเพื่อใช้เองในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนระหว่างกันในกลุ่มชน ต่อมาผลิตได้เป็นจำนวนมากจึงนำออกจำหน่ายสร้างรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง ความอุดมสมบูรณ์ด้านธรรมชาติที่สวยงามบนยอดเขาสูงหลายแห่ง แหล่งอารยธรรมโบราณนับพันปี ที่ทรงคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความมีน้ำใจของชาวอีสาน ยังคงเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนภาคอีสานอย่างต่อเนื่อง

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันออก ติดแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงคือ สปป.ลาว

ทิศใต้ ติดประเทศกัมพูชาโดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดภาคกลางและบางส่วนของภาคเหนือ

การแบ่งอาณาเขตในภาคอีสาน จะแบ่งตามที่ตั้ง ภาคอีสานตอนบนตั้งอยู่บนแอ่งสกลนคร ส่วนภาคอีสานตอนล่างตั้งอยู่บนแอ่งโคราช คือ ภาคอีสานตอนบน : กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี เลย และภาคอีสานตอนล่าง : ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี

3. ประชากร

ด้วยความที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดพื้นที่มากที่สุดของประเทศไทย ทำให้มีประชากรมากที่สุดและมีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ประชากรด้วย ประชากรกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของภูมิภาคคือ ชาวไทยอีสาน ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน และใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาพูดหลัก นอกจากนี้ก็จะมีกลุ่มชนเผ่าต่างๆ อีกมากมาย เช่น ชาวผู้ไทย โข้ กระเลิง แสก กุลา ฉวน (คือ ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม) ลาว ฯลฯ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่สามารถสื่อสารภาษาไทยอีสานได้ (เดิมพูดภาษาไทยอีสานได้เป็นบางคนเท่านั้น) และในปัจจุบันประชากรของเผ่าต่างๆ ก็ยังสามารถพูดภาษาไทยกลางได้อีกด้วย

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ เพราะมีพรมแดนอยู่ติดกับหลายชาติ อีกทั้งมีการอพยพของประชาชนจากถิ่นอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศมาตั้งรกรากอยู่ภาคอีสานเป็นเวลานาน บวกกับประชากรที่อาศัยอยู่เดิมก็มีความหลากหลายมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษแล้ว ทำให้ยังมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประชากรของภาคอีสานมีหลายเผ่าพันธุ์ ที่มีมากที่สุดก็คงเป็นชาวไทยอีสาน คือชาวอีสานที่พบได้ทั่วไป (ในอดีตคงหมายถึงชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือชุมชนใหญ่ๆ) และพบมากที่สุดในภาคอีสานเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินอีสาน ชาวผู้ไทเดิมมาจากคำว่า ผู้ไท หรือ วุไท ซึ่งหมายถึง คนเผ่าไทกลุ่มหนึ่งที่มีอยู่ในแคว้นสิบสองจุไท และอาณาจักรล้านช้างมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในภาคอีสานหลายครั้งและจากที่ต่างๆ กันและแยกย้ายกันไปอาศัยอยู่ในส่วนต่างๆ ของพื้นดินอีสาน (ส่วนใหญ่เป็นอีสานตะวันออกเฉียงใต้) แถบจังหวัดสกลนคร นครพนม (ที่เด่นมากคือ ผู้ไทยเรณู) และจังหวัดมุกดาหาร และชาวอีสานเผ่าอื่นๆ อีกมากมายที่พบในเขตภาคอีสานซึ่งมีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

4. บ้านเรือนของชาวอีสาน

คนอีสานส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตประจำวันที่เรียบง่ายไม่หวือหวาอะไร เวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับท้องทุ่งในฤดูทำนา หรือหมดไปกับการหาปลาในหน้าที่ปลาชุกชุม ด้วยเหตุที่ชาวอีสานส่วนใหญ่จะออกไปทำงานตามไร่หรือหาอาหารนอกบ้าน ไม่ค่อยมีเวลามาพินิจพิเคราะห์กับบ้านเรือนมากนัก สภาพบ้านเรือนของชาวอีสานจึงมีความเรียบง่ายแต่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ชาวอีสานส่วนหนึ่งโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่นิยมที่จะอยู่ในกระท่อมริมทุ่งนามากกว่าที่จะมาอยู่ในหมู่บ้าน ทั้งนี้ เพราะความสงบเงียบและอากาศที่เย็นสบายของท้องทุ่งช่างเหมาะแก่การพักผ่อนยิ่งนัก ในปัจจุบันชาวอีสานจำนวนมากสร้างบ้านหลังใหญ่โตตามวัฒนธรรมสมัยใหม่ บ้านส่วนใหญ่สร้างจากอิฐและปูนและไม้บ้าง โดยมุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง ผิดกับในอดีตที่บรรพบุรุษชาวอีสานนิยมสร้างบ้านด้วยไม้ชนิดต่างๆ โดยเฉพาะไม้ไผ่ที่นำมาทาบให้แตกแล้วเอามาสร้างบ้านทั้งที่เป็นผนังบ้านและเป็นพื้นบ้านด้วยแล้วมุงหลังคาด้วยหญ้าแฝก หรือใบตองที่นำมาสานกับรางไม้ไผ่ ซึ่งทุกวันนี้เราสามารถหาบ้านที่มีรูปแบบเช่นนี้ได้เฉพาะในชนบทที่ห่างไกล หรือตามงานเทศกาลตามจังหวัดต่างๆ ที่จะมีการนำบ้านแบบดั้งเดิมมาจัดแสดงให้ผู้คนรุ่นหลังๆ ได้ชมกัน สาเหตุที่ทำให้บ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสานแทบจะหายไปจากภาคอีสาน ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะหาไม้จะมาสร้างบ้านได้ยากกว่าในอดีต และบ้านแบบดั้งเดิมก็ไม่ค่อยมีความทนทานต่อสภาพอากาศมากนัก ส่วนกระท่อมที่มักจะเรียกกันว่ากระท่อมปลายนา (ชาวอีสานเรียกเถียงนาบ่อย) ยังคงหาอยู่ได้ทั่วไปทุกจังหวัดในภาคอีสาน (หากท่านขับรถไปตามถนนไปภาคอีสานท่านจะต้องได้เห็นกระท่อมปลายนาของชาวอีสานแน่นอน) แต่ชานาไม้ไผ่ในกระท่อมปลายนาเหมือนในอดีตแล้ว ชานาจะใช้กระท่อมนี้เป็นที่หลบฝน รับประทานอาหาร พักผ่อนช่วงสั้นๆ และเก็บวัสดุอุปกรณ์ในการทำนา หลังจากนั้นในตอนเย็นก็จะกลับไปพักยังบ้านที่อยู่ในหมู่บ้าน และกลับมาอีกครั้งในตอนเช้า เพื่อทำนา บางครั้งอาจจะนอนที่กระท่อมปลายนาบ้างก็เฉพาะพ่อบ้าน (เพื่อเฝ้าวัสดุอุปกรณ์และผลผลิตทางการเกษตร) ส่วนแม่บ้าน และลูกๆ จะนอนที่บ้านในหมู่บ้าน

5. ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอีสาน

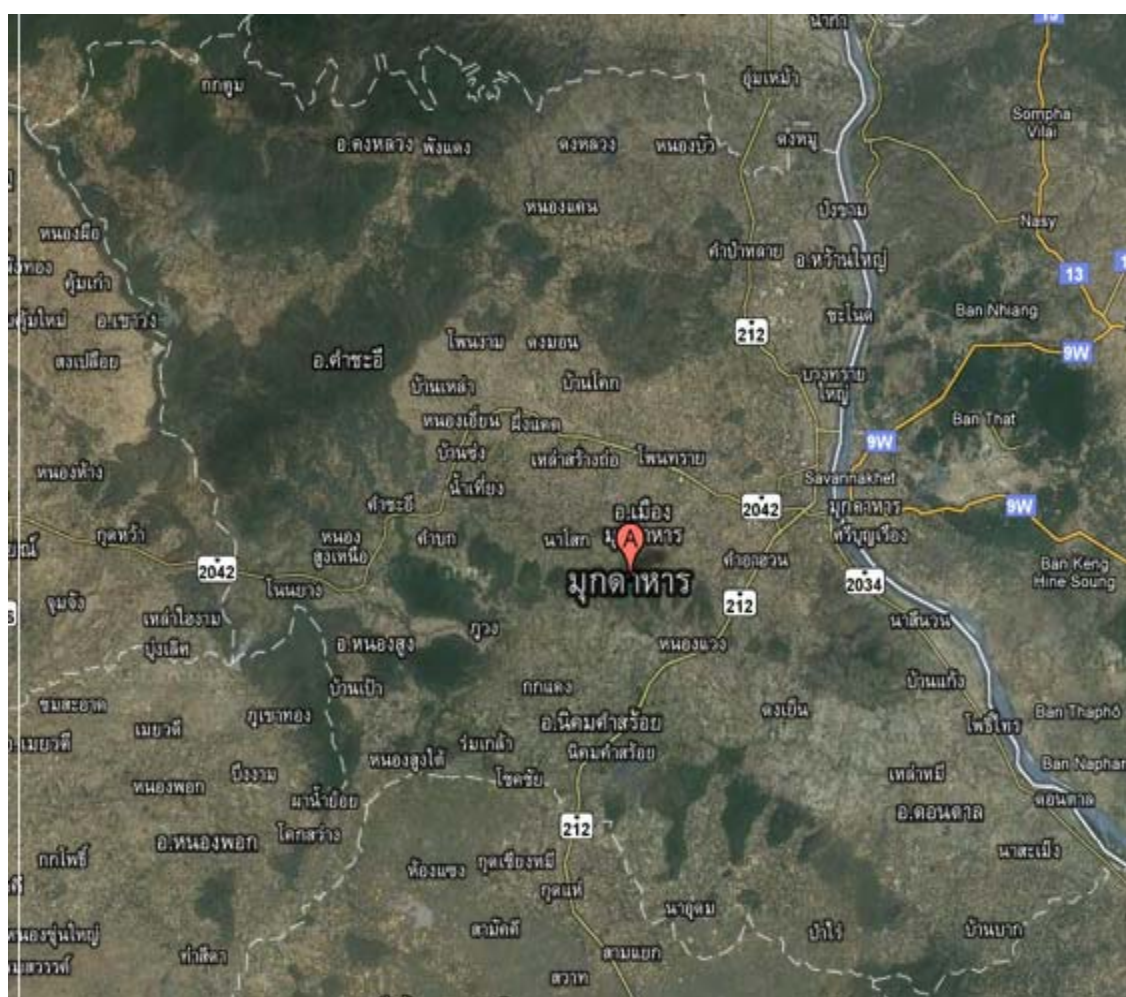
ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นแต่ละจังหวัด ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ภาคอีสานมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการเป็นศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ และมีการติดต่อสร้างสรรค์กับประชาชนในประเทศใกล้เคียง จนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น เช่น พื้นที่พรมแดนติดต่อกับประเทศลาว ประชาชนของทั้งสองประเทศมีการเดินทางไปมาหากัน ทำให้เกิดการถ่ายทอด

และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมและประเพณีระหว่างกัน ซึ่งเราจะพบว่าชาวไทยอีสานและชาวลาว แถบลุ่มแม่น้ำโขงมีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายๆ กัน และรูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกันด้วย รวมทั้งชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในช่วงสงครามเวียดนาม ก็ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมของเวียดนามเข้ามาด้วย ถึงแม้ปัจจุบันชาวเวียดนามเหล่านี้จะได้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสาน เพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะชาวเวียดนามที่เป็นวัยรุ่นในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่ดีเหมือนกับชาวไทยทุกประการ จนแทบแยกไม่ออกว่าเป็นคนไทยอีสานหรือคนเวียดนามกันแน่ ส่วนประชาชนทางด้านอีสานได้มีการติดต่อกันกับประชาชนชาวกัมพูชาที่จะรับเอาวัฒนธรรมของกัมพูชามาประยุกต์ใช้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัฒนธรรมประเพณีของคนทั้งสองเชื้อชาติก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่แล้ว (ชนนาถ แปลงมาลย์. 2552 : 81-85)

สรุปได้ว่าภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นและแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยอย่างเห็นได้ชัดเจนทุก ๆ ด้าน ทั้งวัฒนธรรมทางด้านการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งเราสามารถสังเกตรูปแบบวัฒนธรรมที่ดำรงของชาวอีสานผ่านทางประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวอีสานจัดขึ้นสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานได้เป็นอย่างดี ประเพณีของชาวอีสานมีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้าน ที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น และอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อคนในท้องถิ่น ประเพณีต่างๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพและเพื่อถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร เกิดจากการที่คนในท้องถิ่นนี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เชื่อว่าการจุดบั้งไฟจะทำให้พญาแถนคลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม เพราะจังหวัดนี้ติดแม่น้ำโขง และใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงมาตลอด จึงอยากขอบคุณพระแม่คงคาประจำลำน้ำโขงที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่สังคมริมฝั่งโขง จึงจัดประเพณีไหลเรือไฟขึ้นมา

ที่มา : WWW.Google Earth.com

ภาพประกอบ 4 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดวัฒนธรรม

การทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม เป็นประเด็นที่นักสังคมศาสตร์ให้ความสนใจกันอย่างแพร่หลาย เพราะถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจถึงระบบสังคมมนุษย์ จากการศึกษาแนวคิดนี้มีนักวิชาการแสดงความคิดเห็นในเรื่องของวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งในและต่างประเทศ งามพิศ สัตย์สงวน (2545 : 30) กล่าวว่าสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมขนาดใหญ่ มีสมาชิกจำนวนมาก มีคนอยู่หลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน สังคมส่วนมากมีวัฒนธรรม 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมทั่วไป และวัฒนธรรมย่อย วัฒนธรรมใหญ่ คือวัฒนธรรมที่คนไทยที่อยู่ร่วมกัน เช่น ภาษาไทย พุทธศาสนา การเมือง การปกครอง การศึกษาที่จัดโดยรัฐ ส่วนวัฒนธรรมย่อยในสังคมไทย คือ วัฒนธรรมของเชื้อสายมอญ เขมร จีน มุสลิม ญวน และชาวไทยภูเขา เป็นต้น วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสได้ เช่น จอบ เสียม มีด รถยนต์ เป็นต้น วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีพิธีกรรม เป็นต้น

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2543 : 12) อธิบายถึงวัฒนธรรมว่า เป็นวิถีชีวิตของคน ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน แต่วัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมต่างมีรูปแบบและวิถีทางที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ เช่น การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์แตกต่างกัน เป็นต้น เป็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์ คือ การมีผู้นำทางวัฒนธรรม (Culture Hero) ซึ่งเป็นบุคคลให้การก่อเกิดวัฒนธรรม เป็นบุคคลในตำนาน เช่น ตำนานเรื่องท้าวส่างท้าวเจือง ซึ่งหมายถึงการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสืบเนื่องเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเป็นเวลานานหลายชั่วคน มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนรุ่นต่อไป หากผู้หนึ่งผู้ใดไม่เห็นด้วย หรือไม่ทำตามก็อาจถือได้ว่าผิดประเพณีอาจได้รับการติฉินนินทา หรือแม้กระทั่งถูกลงโทษ

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548 : 46-48) กล่าวว่าชนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งจะมีวัฒนธรรมของตนเองทำให้ชนกลุ่มนั้น หรือสังคมนั้นมีความแตกต่างจากชนหรือสังคมอื่น ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีส่วนร่วมกัน คือ ภาษา และศาสนา จารีตประเพณี กฎหมาย การแต่งกาย อาหาร และลักษณะทางร่างกายอื่น ๆ การศึกษาวัฒนธรรมต้องใช้วิธีการศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมอื่น ๆ ตามแนววิทยาศาสตร์ที่เริ่มต้นด้วยการค้นหาสิ่งที่มีลักษณะเป็นสากลเพื่อจะนำไปใช้เป็นเครื่องช่วยให้เข้าใจสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะ การศึกษาทางสังคมวัฒนธรรมที่ผ่านมามักศึกษาสังคมอย่างโดดเดี่ยว และมีน้อยความแตกต่างทางด้านทรัพย์สินตำแหน่ง หรืออำนาจที่เป็นเช่นนี้ เพราะแหล่งที่มาทางประวัติศาสตร์ของความรู้ และความเชื่อ

ของกลุ่มชนกับสภาพแวดล้อมมีความแตกต่างกัน สิ่งที่ต้องยอมรับ คือผลที่มาจากนวัตกรรมด้านเทคนิค หรืออาจเป็นการบีบบังคับของอำนาจทางการเมืองที่มาจากภายนอก การศึกษาวัฒนธรรมจึงต้องศึกษาในแง่พัฒนาการที่ดำเนินการตามลำดับทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยช่วงเวลาเป็นเงื่อนไขกำหนด เพราะในแต่ละสังคมซึ่งได้แก่กลุ่มชนในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับสากล จะปรากฏวัฒนธรรมของตนเองที่มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสังคม เห็นได้จากวรรณกรรมท้องถิ่นในรูปมุขปาฐะ เช่น นิทาน คติ ขาวบ้าน รวมถึงวรรณกรรม ลายลักษณ์ ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรมผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นมิติที่น่าสนใจ โดยพิจารณาว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ระเบียบประสบการณ์ทางสังคมที่สมาชิกกลุ่ม ได้รับการถ่ายทอดเอกลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยนัยนี้วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะเรียนรู้และจะกระจายความรู้ในสังคม ภายใต้การครอบงำหรืออุดมการณ์ ที่ได้รับการปลูกฝังและเผยแพร่ ขณะเดียวกันการที่จะเข้าใจวัฒนธรรมของสังคมใด ต้องทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีอิทธิพลครอบงำหรือผู้ปกครองควบคู่กับวัฒนธรรมของชนกลุ่มย่อยในแต่ละท้องถิ่น

Eisentadt (ภาสกร ภูเตมฺนิล. 2549 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Eisentadt. 1973 : 12) เสนอว่าวัฒนธรรมคือหน่วยพื้นฐานเดียวกันกับประเพณี เป็นเครือข่ายของการเชื่อมต่อปัจจุบันสู่อดีต มีการส่งผ่านทางศาสนา ความเชื่อ และกฎหมาย ใช้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ประเพณีเป็นกลไกที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่รู้จักหยุด การเปลี่ยนแปลงมีทั้งระดับท้องถิ่น และระดับโลกในการเชื่อมต่อของสังคมขนาดใหญ่จะมีศูนย์กลางสังคม (Central Social) หรือศูนย์กลางวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ ที่เรียกว่า ศูนย์กลางเพราะมีการเชื่อมต่อความหมายโดยการนำถือศูนย์กลางทางสังคมเหมือนกับความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจ ระบบคุณค่ากลางถูกกำหนดโดยศูนย์กลางวัฒนธรรม ที่กำหนดเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีอำนาจ บทบาทและดำเนินกิจกรรมกับความจำเป็นของประเพณี โดยผ่านการจัดการในสังคมขนาดใหญ่ ปรากฏ ขึ้นเป็นเฉพาะตัวของแต่ละวัฒนธรรม นอกจากนั้นวัฒนธรรมเป็นเครื่องหมายการปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการของการปรับตัวสู่วิถีการต่าง ๆ นั่นคือการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันของประเพณีดั้งเดิมในสังคม แก่นแท้ของความซับซ้อนทางประเพณี คือ การร่วมกันมองปัญหาเล็กใหญ่ของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะมีศูนย์กลางวัฒนธรรม (Central Zone of Culture)

Steward (1963 : 44-61) อธิบายว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยมรรควิธี วิธีการเรียนรู้ทางพฤติกรรมซึ่งสังคมส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป แนวคิดวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือวัฒนธรรมชนเผ่า ขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ ประการแรก โครงสร้างแสดงถึงอุดมคติ บรรทัดฐานและพฤติกรรมที่คาดหวังของสมาชิกทั้งหมดในสังคมเล็ก ๆ ที่มีความเหมาะสมอิสระเป็นตัวของตัวเองและเป็นสังคมที่มีเอกภาพ ได้รับมาจากวิถีที่แตกต่างของพฤติกรรม

ส่วนบุคคล แสดงถึงรูปแบบที่สำคัญร่วมกันโดยคนทั้งหมด วิธีเฉพาะของพฤติกรรมร่วมกัน เช่น อายุ เพศ อาชีพ และบทบาทอื่น ๆ สังคมชนเผ่ามีการดำรงอยู่ถึงอิสระ และวิถีชีวิตที่แตกต่าง แนวคิดวัฒนธรรมสังคมชนเผ่าจึงเน้นพฤติกรรมร่วมกัน ประการที่สอง วัฒนธรรมชนเผ่ามีรูปแบบพื้นฐานที่ยั่งยืนเหนียวแน่นและเป็นเอกภาพ ประการที่สาม แนวคิดวัฒนธรรมชนเผ่า คือ ปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความสัมพันธ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตโดยเฉพาะ บรรทัดฐาน และรูปแบบที่ชัดเจนในขนบธรรมเนียมจารีต

Sturut (2001) อธิบายว่า การจะเข้าใจความหมายสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ สามารถเข้าใจได้โดยผ่านวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้น วัฒนธรรมแสดงออกให้เห็นได้ด้วยการปฏิบัติมีการผลิตซ้ำในตัวเองทั้งยังเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกส่วนลดทอนได้ การศึกษาวัฒนธรรมต้องมองในมิติใหม่ ๆ โดยเฉพาะกระบวนการจัดระเบียบวัฒนธรรม เป็นเสมือนการครอบงำและมีวินัยของการกระทำที่ต้องเชื่อฟัง การต่อต้านและการต่อสู้เป็นผลจากการควบคุม และเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้การศึกษาวัฒนธรรม ต้องพิจารณาความเคลื่อนไหวทางสังคมให้สัมพันธ์กับปฏิบัติการทางวัฒนธรรม กาญจนา แก้วเทพ (2526 : 105-122) เห็นว่าวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันเป็นชั้น ๆ คือ ความเป็นเฉพาะสังคมรัฐชาติ และการมีอำนาจเหนือดินแดนอื่น ในการมองวัฒนธรรมจะต้องนำทั้งสามส่วนมาเชื่อมผนึกเข้าด้วยกันจะช่วยให้เห็นความซับซ้อนที่ซ่อนปมอยู่อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความซับซ้อนของอำนาจ ความซับซ้อนของกระบวนการต่อสู้ การประนีประนอมการเปลี่ยนแปลงจนถึงการปรับปรุงและการสร้างรูปลักษณ์สังคมใหม่ ดังนั้นจึงไม่อาจแยกประเด็นองค์ประกอบทางสังคม อำนาจทางวัฒนธรรม การครอบงำ การควบคุม การต่อต้าน และการต่อสู้

แนวคิดวัฒนธรรมนับเป็นแนวคิดที่สำคัญในการศึกษารั้วนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ประเด็นการก่อเกิดพื้นที่วัฒนธรรม เพราะพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะมีศูนย์กลางวัฒนธรรมคอยควบคุมการขับเคลื่อนทางสังคม ทั้งการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว โดยเฉพาะพื้นที่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย

2. แนวคิดชาติพันธุ์ (Ethnic Group)

ในปัจจุบันมีแนวคิดที่หลากหลาย ในการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ เพราะความเป็นชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มชนมีความแตกต่างกันตามบริบทแวดล้อม นักวิชาการได้ทำการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ วิเคราะห์และสร้างกรอบคิดความเป็นชาติพันธุ์ไว้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

Keyes (1979 : 1-23) กล่าวถึงความเป็นชาติพันธุ์ว่าเป็นหน่วยที่แสดงบทบาททางวัฒนธรรม สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ คือคนที่ใช้องค์รวมของวัฒนธรรมร่วมกัน ใช้ลักษณะวัฒนธรรมเป็นตัวแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าจะใช้อัตลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ ในการแบ่งและการอธิบายลักษณะ เฉพาะทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์นั้น ต้นกำเนิดและเบื้องหลังของแต่ละบุคคล

คือลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดกันมา แน่แน่นอนว่าพวกเขาถือถึงและยืนยันความเชื่อมั่น ผ่านทางการแสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น สิ่งลึกลับ ลัทธิ ความเชื่อ พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ ตำนานและศิลปะการแสดงออกทางวัฒนธรรมในลักษณะนี้เป็นสัญลักษณ์ของชาติพันธุ์ สามารถแบ่งแยกบุคคลด้วยความหมาย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เต็มไปด้วยความหมาย การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไม่ใช่การชี้ขาดของวัฒนธรรม แต่เป็นการแบ่งแยกความแตกต่างลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

Hobsbawm และ Terence (1983) ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในยุโรป และประเทศอาณานิคมของยุโรป พบว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุโรปช่วงที่ 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนและโครงสร้างอำนาจแบบเดิมที่ไม่สามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงได้ต้องสูญสลายไป และเกิดการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ขึ้นมาทดแทน เขาพบว่า ประเพณีหลาย ๆ อย่างที่อ้างอิงถึงความเก่าแก่ เช่น ขบวนแห่อันหุหรารเอกเกริก ของราชวงศ์อังกฤษที่ปรากฏให้เห็นพิธีการสาธารณะ จริง ๆ แล้ว เป็นประเพณีสมัยใหม่ ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 ออบสบอว์มให้ความหมายของ “ประเพณีประดิษฐ์” (Invented Tradition) ว่าหมายถึงชุดของวิถีปฏิบัติ ซึ่งปกติแล้วจะถูกกำหนดขึ้นจากกฎเกณฑ์ที่ยอมรับกันทั้งโดยเปิดเผยและโดยปริยาย มีลักษณะเชิงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ ที่ต้องมีการส่งทอดค่านิยมและแบบแผนความประพฤติที่แน่นอน โดยการผลิตซ้ำตามแบบเดิม แสดงถึงความต่อเนื่องกับอดีต โดยอดีตเชิงประวัติศาสตร์ที่ “ประเพณีใหม่” จัดวางตัวเองลงไปนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นอดีตที่ยาวนาน รูปแบบของประเพณีประดิษฐ์มีการประยุกต์ใช้ของเก่า ในบริบทใหม่หรือการใช้รูปแบบเก่าเพื่อจุดประสงค์ใหม่ เช่น การดัดแปลงประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้าน เพื่อเป้าหมายใหม่ในระดับชาติหรือกรณีสัญลักษณ์ใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่อย่างเพลงชาติ หรือธงชาติได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวระดับชาติ ออบสบอว์มได้ข้อสรุป สังเกตทั่วไปเกี่ยวกับประเพณีประดิษฐ์ว่าสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ซึ่งยังมีความคาบเกี่ยวทับซ้อน กันอยู่ คือ

1. ประเภทที่สถาปนาหรือสร้างสัญลักษณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) หรือความเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งที่เป็นชุมชนแท้
2. ประเภทที่สถาปนาหรือสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบัน สถานภาพ หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
3. ประเภทมีเป้าหมายหลักเพื่อการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) อบรมสั่งสอนในเรื่องความเชื่อ ระบบคุณค่าและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ

Barth (1996 : 75-82) ได้เสนอแนวคิดความเป็นชาติพันธุ์ว่า ชาติพันธุ์เป็นสำนึก ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นผู้เลือกวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ภาษา ศาสนา

เครื่องแต่งกาย นิสัยการบริโภค และอื่น ๆ เพื่อแยกแยะให้ความแตกต่างระหว่างกลุ่มตนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรือเรียกว่า “พรมแดนทางชาติพันธุ์” (Ethnic Boundary) นอกจากนี้บาร์ทยังเสนอว่าพรมแดนทางชาติพันธุ์ ที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สร้างขึ้นไม่มีความแน่นอนตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนไป สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ จะเป็นผู้กำหนดพรมแดนทางชาติพันธุ์ร่วมกัน และใช้พรมแดนที่กำหนดขึ้น จำแนกตนเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น บาร์ทให้ความสำคัญกับ “กลุ่มชาติพันธุ์/อัตลักษณ์ชาติพันธุ์/พรมแดนชาติพันธุ์” เขาชี้ให้เห็นว่าการจะเข้าใจปรากฏการณ์ทางชาติพันธุ์ได้ ต้องพิจารณาความคิดและจิตสำนึกของคนในแต่ละกลุ่มว่าลักษณะใดทางวัฒนธรรมมีความหมายกับความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของพวกเขา เพราะกลุ่มชนต่าง ๆ อาจจะมีแบบแผนวัฒนธรรมร่วมกันบางอย่างที่เกิดจากการปรับตัวกับบริบทแวดล้อมที่ใกล้เคียงกันต่างฝ่ายก็มองว่าไม่ใช่พวกเดียวกันซึ่งบาร์ทมองคนกลุ่มชาติพันธุ์เป็น “รูปแบบการจัดระเบียบสังคม” โดยพิจารณาว่า การที่สมาชิกของกลุ่มเรียกตัวเองหรือถูกเรียกโดยคนอื่นว่าเป็นใคร หรือเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดในกระบวนการการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเลือกลักษณะของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่ใช่ภาพรวมของวัฒนธรรมทั้งหมด ในแง่นี้ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็เปรียบเสมือนสถานภาพอื่น ๆ ในสังคม เช่น เพศ ศาสนา ชนชั้น หรือวัยวุฒิ ที่กลายเป็นเครื่องหมายของการปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ปฏิสัมพันธ์รู้ว่าควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร แนวคิดของบาร์ทที่มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นผู้หยิบยกวัดวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างพรมแดนชาติพันธุ์ของตนเอง พรมแดนดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

Khunstadter (1967) เสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นการนำเสนอตัวตน ในลักษณะของการคิดถึงตัวเองผ่านเพื่อนบ้าน และพยายามอ้างความเป็นตัวตนในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม ไม่ ใช่ว่ามาตรฐานเดียวที่ใช้วัด หรือบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ ตรงข้ามนอกจากภาษาแล้วรูปแบบทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ไม่อาจถือเป็นการแสดงความเป็นชาติพันธุ์อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดไม่ว่าจะเป็นความรู้พื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น ความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นเรื่องของกระบวนการการปรับเปลี่ยนและนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ฮอบสบอว์มยังกล่าวถึงความแตกต่างของประเพณีดั้งเดิมกับประเพณีประดิษฐ์ขึ้นใหม่ว่า ประเพณีดั้งเดิมมักเกิดขึ้นในชุมชนแท้ มีลักษณะผูกพันกับสังคมอย่างลึกซึ้ง อาจสังเกตได้จากพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงสถานภาพ (Rites of Passage) ส่วนประเพณีประดิษฐ์มักเกิดขึ้นเพื่ออุ้มชุมชนเทียมๆ เช่น ชาติหรือประเทศซึ่งมักเน้นถึงลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นนิรันดร์ มักสร้างความคลุมเครือให้กับสิ่งที่เป็นคุณค่าหรือค่านิยม ลัทธิและหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น ความรักชาติ ความภักดี และจิตวิญญาณ เป็นต้น หัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างอารมณ์และสัญลักษณ์อันเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

เนื่องจากชุมชนในพื้นที่วัฒนธรรมเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในอดีต ชนกลุ่มนี้เผชิญกับวิกฤติการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุของการปรับตัวโดยการอพยพหาที่ทำกิน ใหม่ การศึกษาประเพณีตามแนวของsobasawmเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้ศึกษา เข้าใจการผลิต อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปได้มากขึ้น กลุ่มชาติพันธุ์ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมใหญ่ และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่นๆ เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ อพยพมาอาศัยในสังคมใหม่และถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใหม่ และถูกเลือก ปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติอย่างมีอคติ เมื่อเวลาผ่านไป ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์ อาจรับ วัฒนธรรมใหม่ และพยายามเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้น ในที่สุดอาจละทิ้งชาติพันธุ์ของตนเอง อย่างสิ้นเชิง

3. แนวคิดการบริหารจัดการ

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 5-6) กล่าวว่า ใ้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหาร ราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่ารัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) และคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจ เอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงษ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้

1. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
2. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
3. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
5. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
6. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ

(Collective Mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลัง ของกลุ่ม (Group Effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

7. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
9. การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

อนันต์ เกตุวงศ์ (2523 : 27) ให้ความหมายการบริหารว่า เป็นการประสาน ความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย 2 คน) และทรัพยากรต่างๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2532 : 17) ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดิน ปรัชญาพหุทธิ (2535 : 8) มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 21-22) ในปี พ.ศ. 2543 กล่าวถึงลักษณะของงานบริการ จัดการไว้ 3 ด้านคือ

1. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร
2. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545 : 15-16) ให้ความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการว่าควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีการวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบัน อาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (Administration) หรือการบริหารราชการ (Public Administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใด มีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administatrac” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือคนรับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงกำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profit) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By Product)

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่ตั้งขึ้น เพื่อให้บริหาร
 สาธารณะทั้งหลาย (Public Service) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า
 การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาครัฐกิจมากขึ้น เช่นการนำแนวคิด
 ผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหาร
 ราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็นการลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจ
 ด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน
 หรือภาครัฐกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า
 บุหรี่ อย่างไรก็ดี ภาครัฐกิจก็ได้ทำประโยชน์แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น
 จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขยายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือ
 สังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน
 หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ หน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงาน
 ภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือ บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน
 โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (1) การบริหารนโยบาย (Policy) (2) การบริหารอำนาจหน้าที่
 (Authority) (3) การบริหารคุณธรรม (Morality) (4) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society)
 (5) การวางแผน (Planning) (6) การจัดองค์การ (Organizing) (7) การบริหารทรัพยากรมนุษย์
 (Staffing) (8) การอำนวยการ (Directing) (9) การประสานงาน (Coordinating) (10) การรายงาน
 (Reporting) (11) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ “กระบวนการบริหาร”
 หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า “แฟมส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCoRB)
 แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

การให้ความหมายทั้ง 2 ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร
 คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือ
 กรอบแนวคิดในการให้ความหมายซึ่งน่าจะเป็นส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่าบริหารเช่นนี้
 ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบ
 แนวคิดด้วย นอกจากนี้ 2 ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมาย
 ได้อีก เป็นต้นว่า 3M ซึ่งประกอบไปด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money)
 และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5 ป ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล
 ประหยัด ประสานงาน และประชาสัมพันธ์ เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจการบริหารมากขึ้น
 จึงขอให้ความหมายคำว่า การบริหาร การจัดการ และการบริหารจัดการ มาแสดงไว้ด้วย เช่น

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545 : 36-38) แบ่งการบริหาร ตามวัตถุประสงค์หลัก
 ของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การบริหารของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (Public Services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (Public or Governmental) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารของหน่วยงานของสำนักงานนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วย การบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการ บริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ส่วนที่สอง การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหารธุรกิจ (Business Administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงกำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum Profit) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารของบริษัท ห้างร้านและห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

ส่วนที่สาม การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non –governmental Organization) ซึ่งเรียกย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิและสมาคม

ส่วนที่สี่ การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International Organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

ส่วนที่ห้า การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญ เช่น การบริหารงานของศาล รัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังกล่าวและมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ส่วนที่หก การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่

ของประเทศและถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ

วิช วรรณิภาวรรณ (2548 : 5) กล่าวว่าไว้ว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหาร การบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน ที่เห็นได้ อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ หนึ่ง ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐ ที่หน่วยงานรัฐและหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ในการบริหารราชการ สอง มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating) และสาม มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้นสำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของ ภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

แนวคิดทฤษฎีบริหาร (Administrative Theory) นักทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theorists) ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เฟโยล (ศาสตรา เหล่าวรรค. 2551 : 118 ; อ้างอิงมาจาก Fayol. 1949 : 58-59) ซึ่งเป็นวิศวกรและนักบริหารชาวฝรั่งเศส เขากล่าวถึง ส่วนประกอบสำคัญ 5 ส่วน ในกระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) ผลการศึกษาของเขาสามารถนำมาสรุปเป็นกฎทั่วไป

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกัน ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน ซึ่งบุญโย สาร (2516 : 6) ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การตั้งวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตรงกันในหมู่คนหลายคน การคัดเลือกและกำหนดหน้าที่ให้บุคคลหลายคนทำงาน เพื่อให้งานประสานกันและบรรลุผล ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การเลือกวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างมาใช้ในการทำงานดังกล่าวเหล่านี้ เป็นเทคนิคของการบริหารซึ่งจัดเป็นศาสตร์หรือศิลป์ก็ได้ทั้งสองอย่าง (ชลพรรษ ดวงนภา. 2552 : 136 ; อ้างอิงมาจาก Simon. 1947 : 3)

แนวความคิดของ เฟโยล และกูลิค เออร์วิค จัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎีการบริหาร (Administrative Management Theory) โดยเฉพาะ เฟโยล ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของทฤษฎีการบริหาร และแนวความคิดของเขาเป็นต้นแบบความคิดของนักทฤษฎีการบริหารคนต่อไป เช่น หลักรบของกูลิค

Harold Koontz (สมพงษ์ เกษมสิน. 2553 : 6 ; อ้างอิงมาจาก Harold Koontz) ให้ความหมายของการจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น

สรุป การบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหาร ตามลำดับ ดังนั้น ที่ใดที่มีกลุ่มที่นั้นย่อมมีการบริหาร

คำว่า การบริหารและการบริหารจัดการ รวมทั้งคำอื่นๆ อีก เป็นต้นว่า การปกครอง (Government) การบริหารการพัฒนา การจัดการ และพัฒนา (Development) หรือแม้กระทั่งคำว่า การบริหารการบริการ (Service Administrator) การบริหารจิตสำนึก หรือการบริหารความรู้คิด รู้ชอบ (Consciousness Administration) การบริหารคุณธรรม (Morality Administration) และการบริหารการเมือง (Politics Administration) ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูกนำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้ โดยอาจมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐล้วนหมายถึง (1) การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (Guideline) วิธีการ (Method) หรือมรรควิธี (Means) ใดๆ (2) ที่หน่วยงานของรัฐและ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน (3) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (4) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (End หรือ Goal) หรือ การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (Primary Goal) คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (Ultimate Goal) คือ การพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำดังกล่าวนี้ อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Process) ที่มีระบบ และมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงานก็ได้

ทฤษฎีหลัก

1. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกัน

วิธีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติ แสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษยชาติในโลกซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกัน สะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษยชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้ 1) ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม 2) ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม 3) ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ และ 4) ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม เป็นต้น

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เน้นที่การคงอยู่ หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคม รวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นมาโนภาพที่สำคัญ ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมาศึกษา โดยดูว่าส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรม ทำหน้าที่อะไรบ้าง ที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมที่ไม่ซับซ้อน (วัชรินทร์ แสนรุ่งเมือง. 2551 : 151 ; อ้างอิงมาจาก งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 34-35)

กลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางสังคมวิทยาสุขภาพที่สำคัญคือ พาร์สัน (Talcott Parsons) พาร์สันอธิบายการแพทย์เป็นสถาบันทางสังคมที่ประกอบด้วยแผนหน้าที่ต้องกระทำและคุณค่าร่วมที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการกำหนดบทบาทหน้าที่ แนวคิดของพาร์สันมีสมมติฐานว่า ประชากรที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคม และจำเป็นต่อการกระทำหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของสังคมการแพทย์มีหน้าที่สำคัญในการรักษาความเจ็บป่วย คือ การทำให้ประชกรนั้นกลับมาทำหน้าที่ของตนในสังคม เพื่อผลสุดท้ายก็คือ การดำรงอยู่ของสังคม ในอีกด้านหนึ่ง การแพทย์มีหน้าที่สำคัญในการควบคุมทางสังคม โดยทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลกลับไปทำหน้าที่ตามปกติ ทำการประเมินว่าบุคคลนั้นมีศักยภาพที่พร้อมและเหมาะสมในการปฏิบัติตามบทบาททางสังคมหรือไม่ แพทย์จึงมีสิทธิอำนาจในการกำหนดว่าบุคคลใดสามารถละทิ้งบทบาททางสังคมได้ ละทิ้งเป็นเวลานานเท่าใด และเมื่อใดที่บุคคลนั้นจะต้องกลับไปกระทำตามบทบาทที่สังคมกำหนด ดังนั้นแพทย์ตามแนวคิดของพาร์สันจึงมีหน้าที่ทั้งต่อบุคคลผู้ป่วยเจ็บและทั้งต่อสังคมโดยรวม (โฆสิต แพงสร้อย. 2551 : 165 ; อ้างอิงมาจาก เทพินทร์ พัชรานุกฤษ. 2548 : 32-33)

Brown (กิตติปกรณ อัมเถื่อน. 2551 : 94 ; อ้างอิงมาจาก Brown. 1881-1955) คนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง หากระบบใดๆ หยุดทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคม

ก็เช่นเดียวกันก็ประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะฉะนั้นจึงต้องการระบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆ ของสังคม คือ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจะประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่างๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์กรทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องทำหน้าที่ร่วมกัน เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆ ของสังคมจะทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันเพื่อรักษา “ดุลยภาพ” (Equilibrium) ของสังคมไว้

โรเบิร์ต เมอร์ตัน (ลัดดา หงสุรพันธุ์. 2551 : 81 ; อ้างอิงมาจาก Robert Merton) มีแนวคิดในเรื่องทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม (Functional Unity of Social System) บรูณาการเป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม สังคมถึงจะอยู่ได้ ในแต่ละสังคมอาจต้องบูรณาการในระดับที่ต่างกัน
2. ความเป็นสากลภาพเชิงหน้าที่ของสิ่งต่างๆ ทางสังคม (Functional Universality of Social System) แต่ละสิ่งของสังคม (ประเพณี ความเชื่อ ความคิด) มีหน้าที่หรือประโยชน์จริงหรือไม่ต้องศึกษาให้รู้แน่ เมอร์ตันคิดว่า ของแต่ละอย่างทางสังคมอาจไม่มีหน้าที่ (Dysfunctional) ต่อสังคมก็ได้ ของบางอย่างอาจมีหน้าที่หรือไม่มีหน้าที่ที่ชัดเจน (Manifest) ของบางอย่างอาจมีหน้าที่หรือไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝง (Latent) สรุปคือ มีหน้าที่ชัดเจน มีหน้าที่แฝง ไม่มีหน้าที่ชัดเจน และไม่มีหน้าที่แอบแฝงต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคมและวัฒนธรรม
3. ความขาดไม่ได้ของสิ่งต่างๆ เชิงหน้าที่สังคม (Indispensability of Functional Items for Social System) เมอร์ตันได้เสนอความคิดเรื่อง ตัวเลือกเชิงหน้าที่ (Functional Alternatives of Functional Equivalents) และตัวทดแทนเชิงหน้าที่ (Functional Substitutes) ซึ่งสรุปข้อคิดใหม่ของเมอร์ตันที่เพิ่มเติมให้กับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ในส่วนนี้คือ สิ่งทางสังคมบางอย่างอาจมีสิ่งที่เหมาะสมกันมาทำหน้าที่ได้ บางอย่างเอาสิ่งอื่นมาทดแทนได้

คาร์ล (ประสาน กำจรเมฆกุล. 2552 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Kar. 1930) ได้แบ่งโครงสร้างของสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ได้แก่ สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ศาสนา ปรัชญา เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่อยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทแรก สร้างความชอบธรรมในกฎหมาย จริยธรรม ซึ่งชนชั้นนำบัญญัติไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มของตนประเภทที่สองเป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครอง เพื่อการรักษาสถานภาพที่เหนือกว่าไว้

2. โครงสร้างส่วนล่าง (Substructure) เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ พลังการผลิตทรัพยากร เทคโนโลยี ซึ่งคาร์ล (Larl) เชื่อว่า โครงสร้างส่วนล่างนี้เป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน

Malinoski (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : 114 ; อ้างอิงมาจาก Malinoski. 1995) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนาจระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นชนบทรรมนิยมประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคม อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่า ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง อาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

Malinoski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการ การจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น
2. ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายรายการ การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริหาร และการควบคุมทางสังคม
3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคม และเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะและเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า จะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

2. ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยา แนวหนึ่ง ที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่า เป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม Julian Steward (กิตติปกรณ อัมเถื่อน. 2551 : 92 อ้างอิงมาจาก งามพิศ สัตย์สงวน. 2542 : 24) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบาย แนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัว ของสังคมภายใต้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลัก กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่ง ที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็น ตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม (ลัดดา หงส์วิษฐ์. 2551 : 83 ; อ้างอิงมาจาก นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ. 2540 : เว็บไซต์)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดย While (1969) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เทคโนโลยีเศรษฐกิจ มีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม 2) เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวความคิดของมนุษย์ในที่สุดและ 3) ระบบ วัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน (เป็นแนวความคิดอุดมคติหรือแนวความคิด) While เสนอข้อคิดดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่มขึ้น
 2. ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่
 3. วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
- เพิ่มมากขึ้น
4. สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้เพราะเทคโนโลยี

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1962) มอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไร กับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัว

เข้ากับสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม ไม่ควรแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) มีความสนใจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมได้เสนอความคิดไว้ดังนี้

1. การศึกษาการปรับตัวของสังคมสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. สภาพแวดล้อมอาจจะมีอิทธิพลหรือไม่อิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม
3. การศึกษานิเวศวิทยาชีวภาพ คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่มีชีวิตทั้งหลาย
4. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต
5. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theay) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยา แนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม จูเลียน สตวูด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคม วัฒนธรรม (เทอดชัย พันระไชย. 2550 : 111-112 ; อ้างอิงมาจาก ชศ ลันตสมบัติ. 2548 : 34-36)

Clifford Geertz (อ้างทอง บุญเสริม. 2550 : 144 ; อ้างอิงมาจาก Clifford Geertz. nd.) ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตรในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ “Agricultural Involution” (1963) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศที่มีต่อโครงสร้างสังคม

หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “การรวบรวมเอาระบบสังคมวัฒนธรรมและสถานะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม”

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในสังคม ได้ศึกษาวิธีการที่วัฒนธรรมแต่ละชนิดปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยเฉพาะหรือการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น (สุวพันธ์ จิตติจันทร์. 2552 : 172 ; อ้างอิงมาจาก สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2547 : 101-102)

Stewart (ประทีป จันทรินวล. 2552 : 179 ; อ้างอิงมาจาก Stewart. 1949) ได้นำเอาแนวความคิดนิเวศวิทยามาใช้ในการศึกษาวัฒนธรรม โดยใช้ให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างยิ่งและในการวิเคราะห์ทางนิเวศวิทยาเพื่อการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นพื้นฐาน 3 ประการ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับระบบนิเวศวิทยา เป็นการวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางวัฒนธรรมที่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์
2. แบบแผนของพฤติกรรมมนุษย์ อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันกับการใช้ระบบเทคนิควิทยา เป็นการวิเคราะห์ลักษณะที่สมาชิกในสังคมสร้างวัฒนธรรม และทำกิจการเพื่อใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน ซึ่งภิญโญ สาธร (2516 : 6) ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การตั้งวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตรงกันในหมู่คนหลายคน การคัดเลือกและกำหนดหน้าที่ให้บุคคลหลายคนทำงาน เพื่อให้งานประสานกันและบรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การเลือกวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างมาใช้ในการทำงานดังกล่าวเหล่านี้ เป็นเทคนิคของการบริหารซึ่งจัดเป็นศาสตร์หรือศิลป์ก็ได้ทั้งสองอย่าง (ชลพรรษ ดวงนภา. 2552 : 136 ; อ้างอิงมาจาก Simon. 1947 : 3)

Steward (1963) ปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการ รุ่นเก่าซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinear Evolution) และแต่ละสายย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้ เป็น แนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความหนาแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน อย่างแยกไม่ออกในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า

มากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือตัดแปลงของสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลง หากแต่รูปแบบลักษณะทาง วัฒนธรรม ประสพการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี บางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของ Steward (1955) เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนด สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อพฤติกรรม

ในผลงานสำคัญของ Steward ที่ว่าด้วยวิธีของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้น Steward ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวพันต่อกันและกันอย่างยิ่ง ในความเข้าใจของ Steward (1963) หลักของวัฒนธรรมประกอบด้วย เรื่องราวที่ว่าด้วยเศรษฐกิจ เหตุนี้ข้อเขียนของ Steward (1963) ที่ว่าด้วย “วิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” นั้น จึงรวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพแวดล้อม และทัศนคติที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและเทคนิคที่มนุษย์หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 3) ผลกระทบของพฤติกรรมหนึ่งส่งไปถึงส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม

จากการนำแนวความคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่าพื้นฐานแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมคือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวิธีการดำเนินชีวิต นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของคนอยู่ในชุมชน นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สังคม และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นสู่ลูกหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรม ปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจากการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ที่จะเป็นผู้รับเงื่อนไขจากธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ฉะนั้นนิเวศวิทยาจึงต่างกับนิเวศวัฒนธรรมตรงที่ว่า นิเวศวิทยามุ่งให้ความสนใจในปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบนิเวศที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ ส่วนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและในขณะเดียวกันถ้าคนสามารถปรับสภาพแวดล้อมให้ดีรักษาความสมดุล

ของสภาพแวดล้อมไว้ได้ดี สภาพแวดล้อมธรรมชาติก็จะส่งเสริมให้สุขภาพความคิดจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีมีความเจริญได้ ดังนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับคน (วัฒนธรรม) และคน (วัฒนธรรม) กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ทฤษฎีเสริม

1. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

เฮช.จี. บาร์เน็ต (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่นในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวว่า นวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นของใหม่แตกต่างทางด้านคุณภาพจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ต เชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้น เขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม” (ชมนาถ แปลงมาลัย. 2549 : 91)

ความคิดในเรื่องการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Diffusion) นี้อาจเปรียบเทียบกับความคิดในเรื่องการคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Independent Invention) การคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นมาใหม่ อาจเกิดขึ้นได้หลาย ๆ แห่งพร้อม ๆ กัน การที่มีสิ่งประดิษฐ์เหมือนกันในส่วนต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า การหยิบยืมวัฒนธรรม ฟรีดริช แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิทซ์ (Wilhelm Schmidt) มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากศูนย์กลาง หรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม การศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักวิธีการได้ดังนี้ (อนงค์ลักษณ์ ศรีเพ็ญ. 2550 : 71 ; อ้างอิงมาจาก Clack Wissler and Alfred Kroeber. n.d.)

ทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรม ของ ฟรานส์ โบแอส (วัชรินทร์ แสนรุ่งเมือง. 2551 : 151 ; อ้างอิงมาจาก Frang Boas. 1858-1942) ได้เสนอแนวคิดเชื่อว่า กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมคล้ายกัน จะเป็นกลุ่มชนที่มีความสนิทสนม และมีความสัมพันธ์กันมาก่อน วัฒนธรรมหรือระบบสัญลักษณ์แพร่กระจายไป เพราะคนย้ายถิ่นและได้นำเอาวัฒนธรรมเก่าดั้งเดิมติดตัวไปด้วย หรือเพราะคนจากถิ่นอื่น มาติดใจวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ และได้ขอยืมเอาวัฒนธรรมไปใช้ ไม่เชื่อว่าคน 2 กลุ่มที่อยู่ห่างไกลกัน ต่างคิดค้นวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงเหล่านี้ขึ้นมาเอง

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (ประทีป จันทรินวล. 2552 : 182 ; อ้างอิงจาก งามพิศ สัตย์สังคม. 2542 : 60) มีกรอบแนวคิดทฤษฎีว่า กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมคล้ายกัน จะเป็นกลุ่มชนที่มีความสนิทสนมและมีความสัมพันธ์กันมาก่อน วัฒนธรรมหรือระบบสัญลักษณ์แพร่กระจายออกไป เพราะคนย้ายถิ่น และนำเอาวัฒนธรรมเก่าติดตัวไปด้วย หรือเพราะคนจากถิ่นอื่นมาติดใจวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ และขอยืมวัฒนธรรมไปใช้ ไม่เชื่อว่าคน 2 กลุ่มที่อยู่ห่างไกลกันต่างกันคิดวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเหล่านี้ขึ้นมาเอง การแพร่กระจายวัฒนธรรม มีการแพร่กระจายทุกทิศทางจากจุดศูนย์กลาง หรือจุดกำเนิดวัฒนธรรมลักษณะ วัฒนธรรมที่แพร่กระจายไปได้รับอิทธิพลจากลักษณะภูมิศาสตร์วัฒนธรรมที่แพร่กระจายออกไปได้ไกลที่สุดจากกำเนิด หรือศูนย์กลางจะมีอายุเก่าแก่ที่สุดโดยมีองค์ประกอบของวัฒนธรรม 3 ด้านที่ใช้ในการศึกษา คือ

1. ลักษณะการทางวัฒนธรรม (Culture Trait)
2. หน่วยรวมวัฒนธรรม (Culture Complex)
3. เขตวัฒนธรรม (Culture Area)

George (บุญเกิด เหลาหมี่. 2552 : 158 ; อ้างอิงมาจาก George. 1969 : 148) พูดถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่า การผสมผสานวัฒนธรรมคือ ขบวนการที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพัวพันกันแล้วเกิดปะปนขึ้นหลังจากนั้นต่างฝ่ายต่างแยกกันปฏิบัติวัฒนธรรมเดิมของตน

วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งต่างๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น (นำใจ อุทรักษ์. 2553 : 133)

ทฤษฎีการแพร่กระจาย ได้พัฒนาควบคู่กันกับทฤษฎีประวัติศาสตร์โดย เกรบเนอร์ (Fritz Graebner. 1877-1943) ได้พิมพ์เผยแพร่ผลงานชื่อ Method of Ethnology ในปี ค.ศ. 1911 และชมิทท์ (Father Wilhelm Schmidt. 1868-1954) สาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

Smith (1905) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลม จนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรม (หรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุด) อยู่ที่อียิปต์ ลักษณะของการแพร่กระจายตามแนวคิดของสมิทเป็นรูปวงกลมวงเดียวกระจายรัศมีออกไป เป็นละลอกประจวบกลมซ้อนกัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุด (หรือเจริญที่สุด) ของวัฒนธรรมวงกลมถัดออกมาจะค่อยๆลดลง ตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไป ในที่สุดตามวงกลมรอบนอกที่จางหายไป

Wissler (1923 : 305) และ Kroeber (1963 : 200) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยใกล้เคียงกัน จากความคิดแนวนี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์ สามารถจะเดินทางไปถึงได้

Steward (1963) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรม จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มี ภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนใจแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น
4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้ว แต่เป็นอันตรายต่อการแพร่กระจายที่ดี

สรุปได้ว่าการกระจายทางวัฒนธรรม ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรมคือความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวของบุคคล การแพร่กระจายของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ดังกล่าวมาและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

มธุรส ปราบไพรี (2543 : 116-121) ได้วิจัยศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม ทั้งนี้จะต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนไทยทรงดำของบ้านเขาย้อยเกิดศักยภาพเพื่อการพัฒนา มี 3 ปัจจัยคือ 1) วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง 2) การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัย ภายในเป็นตัวสร้างรายได้ และเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริม รายได้หลักชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับกาท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและยอมรับนับถือให้ความเคารพผู้อาวุโสรวมทั้งผู้นำทั้งแบบเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจและแรงจูงใจจากภายในชุมชนเอง ตั้งแต่ ระดับการรับรู้ข้อมูล จนถึงระดับของการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

รัฐทิศา หิรัณยหาด (2544 : 80-85) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิธีการดำเนินชีวิต และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงาน ทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า ศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการ เพิ่มเติมศักยภาพ

ทางด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

เนตรชนก นันท์ (2544 : 89-91) ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง และ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

อนุชา ปัญจันท์ (2545 : 78-90) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาดำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย เป็นการดำเนินงานโดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวิวทัศน์ที่สวยงามเป็นจุดดึงดูดใจให้ท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ลักษณะของกิจกรรม คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การพักผ่อน การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อยเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ควรดำเนินการได้แก่ การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ กำหนดมาตรการควบคุมเสี่ยงอีกที วางแผนการจัดการขยะ น้ำเสียภายในแหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีคู่มือเกี่ยวกับระบบนิเวศให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ด้วยตัวเอง ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการมากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545 : 85-90) ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสาบเสื้อ และมีการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่ที่เรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี อันเกี่ยวเนื่องกับวิธีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ

ต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผิวย่าให้มีความเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง

วาลิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ได้วิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำ สาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว

หัตถาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ได้วิจัยแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการคือ 1) มีสิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าการบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดความเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอ ในช่วงฤดูกาล รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า อีกทั้งขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอสำหรับ นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษยสัมพันธ์ กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาล ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวน นักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานวนอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาตามฤดูกาล

เพลินพิศ เครือบุญ (2545 : 78-80) ได้วิจัยวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจัวเหนือ ตำบลบ้านจัวเหนือ ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ ปัจจัยอื่น ที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมการร่วมมือและการให้การสนับสนุน ทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ผลของการศึกษาจึงแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติ ที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้นสรุปได้ว่าการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างความสำเร็จของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ ธรรมชาติ เป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ข้อมูล ข่าวสารและการมีกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในเรื่องการพัฒนา การท่องเที่ยวและความรู้มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคาดหวัง ทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วม กิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ใบชา วงศ์ดุษฎี (2546 : 139-150) ได้วิจัยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรม การท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชุมชนมีการพัฒนาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงเวลาการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ ภายนอกและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรรูปแบบใหม่ ที่เข้าไปชุมชนนั้น มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการ 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการการท่องเที่ยว คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง โดยมีสมาชิกหลักที่ให้บริการที่พัก จำนวน 6 หลัง และสมาชิกรองที่สำรองให้บริการที่พัก จำนวน 9 หลัง รายที่ได้รับจากกิจกรรม การท่องเที่ยวในแต่ละครั้งจะนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนของความขัดแย้งพบว่าความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นมีทั้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มบุคคลระหว่างบุคคลกับกลุ่มบุคคล และระหว่างกลุ่มบุคคลกับ ปัจเจกบุคคล โดยสามารถแยกประเด็นความขัดแย้งได้ 4 ประเด็น ได้แก่ ความขัดแย้งด้าน การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ความขัดแย้งด้านวิถีชีวิต ความขัดแย้ง ด้านแนวคิด และความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง คือ ผู้นำชุมชน สำหรับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งจะใช้วิธีการให้ความรู้ ทำความเข้าใจ กับชาวบ้านเกี่ยวกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อภิญา จิตรวงษ์นันท์ (2546 : 187-195) ได้วิจัยการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้้าว่า จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการณ์ของชุมชนลำน้้าว่า เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ เกษะแก่ง และวังปลา ชุมชนลำน้้าว่ามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติจึงได้ให้คุณค่าและร่วมกันดูแลรักษาให้คงความสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพของต้นไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำมาจนถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และชุมชนมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถดำเนินการเอง 2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนหลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้นมาก และเกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่า เพราะการท่องเที่ยวได้เข้ามาในชุมชนอย่างช้า ๆ ทำให้ชุมชนค่อย ๆ ปรับตัว และความสามารถในการปรับตัวของคนในชุมชนไม่เท่ากัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชัดเจนที่สุดคือด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากนั้นเป็นด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง วิถีชุมชน เป็นไปเชิงบวก ในด้านการอนุรักษ์ ส่วนเชิงลบพบในการจัดการน้ำ และ 3) แนวทางการร่วมกับชุมชนเพื่อลดผลกระทบในอนาคต ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มผู้รับจ้างแบกแพยาง การควบคุมจำนวนผู้ประกอบการ การให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาดูแล การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การป้องกันพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ การเพิ่มกฎ กติกาสำหรับนักท่องเที่ยวและการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการเอง ส่วนแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนคือ การดำเนินการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ในรูปแบบองค์กรกึ่งอิสระ

อาคม อาจแสง (2546 : 25-26) ได้วิจัยศึกษาภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า เจ้าของบ้านผู้นำชุมชน ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่พักอาศัยของคนที่ไปเป็นโฮมสเตย์ ในขณะที่ผลการสำรวจคุณสมบัติของบ้านเรือนที่สามารถปรับให้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว

พรพิมล เกลิมประเสริฐ (2546 : 118) ได้วิจัยศึกษาภาพแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษาบ้านคำพิ หมู่ที่ 1 ตำบลคำพิ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่าการทอผ้าไหมและปักผ้าเป็นสิ่งที่นำพาให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านคำพิ อีกประการหนึ่งก็คือ ตำนานของหมู่บ้าน รวมถึงสิ่งของโบราณที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น การค้นพบโบราณวัตถุจำพวกไหใบใหญ่ ใบเล็ก กระด้าย ปูนปั้นฝังตาเพชร ข้าวสารบรรจุในไห ซึ่งขุดได้จากที่นาของราษฎรในหมู่บ้าน

นราธิป ผลบุญรักษ์ (2547 : 25-26) ได้วิจัยการปรับที่อยู่อาศัยเดิมเป็น “โฮมสเตย์” ของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์เพื่อเป็นที่พักค้างคืนนักท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนเป็นการต่อเติมในลักษณะที่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่บ้าง มีลักษณะที่ผิดรูปแบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย และก่อให้เกิดผลกระทบต่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547 : 100-105) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยเรื่องที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ เรื่องขยะมูลฝอย และอาชีพ เรื่องที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ได้แก่ เรื่องมลภาวะทางเสียง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านคิดว่าเสียงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสียงรถม้า รถรางนำเที่ยว หรือเสียงจากการจัดงานต่าง ๆ เป็นเสียงที่ก่อให้เกิดความรำคาญ

พชะ พิพัฒน์โยธะพงศ์ (2547 : 97-103) ได้วิจัยการจัดการแหล่งข้อมูลพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า 1) มีการจัดการองค์กรแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือ และพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อน คือ ไม่มีการแบ่งงานให้มิผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดการด้านกายภาพพบว่าหมู่บ้านโคกโก้งไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงไม่ได้นำเสนอลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีการจัดการเพียงบำรุงรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์ โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนใหญ่สามารถทำได้เรียบร้อย และนักท่องเที่ยวพอใจ 3) การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการเองโดยชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าใจถึงกลุ่มเป้าหมายหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวน้อย จึงต้องการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน และเพิ่มจำนวน นักท่องเที่ยว 4) ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงควรให้การสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่มเติม สำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้านพัก และแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จากเดิมที่มีการจัดการจัดสรรสำหรับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น 5) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอ ด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และควรส่งเสริม

ให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเช่น ในฤดูกาลเกี่ยวข้าวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้วยเพื่อเพิ่มจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 6) ชีตความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่ชุมชนสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ แต่จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และมีการจัดการขยะและน้ำเสียในหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ควรเร่งดำเนินการ ได้แก่ การจัดให้มีการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

วิษุตา ไร่เจริญ (2548 : 163-168) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่าชุมชนเกาะยวน้อยมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการวางแผน 2) กระบวนการจัดสายงาน 3) กระบวนการดำเนินงาน ซึ่งยึดหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการจัดสรรนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามากิจกรรมโฮมสเตย์ 2) ทำกิจกรรมท่องเที่ยวโดยไม่มุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยผสานการประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวให้เป็นเรื่องเดียวกัน 3) ต้องมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม และ 4) กระบวนการควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการจัดการดังกล่าวสามารถกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนเกาะยวน้อยมีปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อยู่ 6 ประการ ได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อย มี 2 ลักษณะ คือ 1) ปัจจัยภายในซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารภายในคณะกรรมการเอง 2) ปัญหาด้านนอก สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นชุมชนเกาะยวน้อยต้องสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การดำเนินการต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ เมื่อมีปัญหาต้องพูดคุยทำความเข้าใจกัน และทุกคนต้องยึดมั่นในแนวทางการดำเนินงานตามเจตนารมณ์ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนที่ได้ตั้งไว้

โยธิน จันทวี (2548 : 96-99) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาดิตและถ้ำทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่าการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมีการดำเนินตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการจัดการโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ภายในโครงการฯ มีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ในโครงการฯ มีกิจกรรม

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชมทัศนียภาพธรรมชาติ การพักค้างแรม
ทั้งการกางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว และบ้านพักโฮมสเตย์ เชื่อมชมงานหัตถกรรมลือชื่อ
เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม
และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 1-2) ได้วิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สามารถ
นำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคอีสาน โดยเน้นจังหวัดมหาสารคามเป็นศูนย์กลาง
ท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยว ใช้การประชุมสัมมนา การแสดงสิ่งประดิษฐ์
การประชุมใหญ่ระดับนานาชาติและการจัดนิทรรศการ ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและส่วนราชการ
เป็นแกนนำ เพราะจังหวัดมหาสารคามมีสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐมากที่สุดในภาคอีสาน กิจกรรม
จะต้องสามารถนำเสนอจุดขายที่เด่นของสถาบันหรือองค์กรเน้นการวางแผนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
ตลอดปี และควรวางแผนจัดการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มวิชาการ ข้าราชการ นักศึกษาที่เป็น
กลุ่มเป้าหมายรอง ควรจัดการท่องเที่ยวช่วงสั้น 1-2 วัน เน้นให้กลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ
นักธุรกิจ ควรมี Package การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลายเน้นการใช้จ่ายอย่างครบวงจร
ของการท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การเดินทาง การพักแรมแบบท้องถิ่น โรงแรมที่พักสินค้าพื้นเมือง
การแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการต่างๆ เป็นเจ้าภาพ
ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือนและควรคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับ
การท่องเที่ยวแต่ละประเภท นอกจากนี้ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลังวิเชียร และพิชาน พงศ์นุรักษ์ (2550 : บทคัดย่อ)
ได้วิจัยความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้ ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจและความต้องการ
ของนักท่องเที่ยว ในภาพรวมนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในระดับ
ปานกลาง ประเด็นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมากที่สุดคือบรรยากาศของหมู่บ้านและชุมชน
ประเด็นที่จัดอยู่ลำดับต่ำที่สุดคือการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกซึ่งนักท่องเที่ยว
พึงพอใจในระดับน้อย นักท่องเที่ยววัยผู้ใหญ่ ไทยมีความพึงพอใจในระดับมากขณะที่นักท่องเที่ยว
วัยรุ่นไทยและวัยรุ่นต่างชาติมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ประเมิน
ความพึงพอใจนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ขณะที่ภาพรวมของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
อยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวพบว่า ความต้องการ
สำคัญของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์มี 5 ประการ ในจำนวนนี้สามประการแรก
เป็นความต้องการทางกายภาพ ซึ่งจัดเป็นความต้องการขั้นต่ำ และความต้องการที่เหลืออีก
สองประการหลังเป็นความต้องการขั้นสูงเพื่อตอบสนองความต้องการด้านความรู้

และความเพลิดเพลินใจ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนในอีสานใต้สามารถกำหนดรูปแบบการพัฒนาของโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนในอีสานใต้ 7 ประการการศึกษาสามารถกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้เพื่อความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประการ คือการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และธรรมชาติ และประการที่สองคือการร่วมมือกันของสามประเทศในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและได้มาตรฐานบนเส้นทางท่องเที่ยว

ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ (2550 : 90) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พบว่า มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ให้แก่ชาวบ้าน มีการเตรียมให้มีกิจกรรมการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550 : 145-150) ได้วิจัยการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านบ้านป่าสักงามตำบลแวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงของการเข้ามาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ยุค การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อม ศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญคือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินป่าบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการ ขยะ และบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามสอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทาง

การจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188-191) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผลการวิจัยพบว่า จังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรม เอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักการสาธารณสุขปลอดภัยความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้

สรุปจากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) พบว่า เจ้าของบ้านมีการปรับเปลี่ยนต่อเติมบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์แต่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดทำโฮมสเตย์ มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และประเพณี มีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกับธรรมชาติและสืบทอด รักษาประเพณีท้องถิ่นไว้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Tim (1994 : 1-2) ได้วิจัยถึงเรื่องเศรษฐกิจและศาสนา ศึกษากรณีพุทธศาสนาทุนนิยมในประเทศไทย พบว่า ตัวบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจและศาสนาซึ่งทางเศรษฐกิจก็เป็นผลผลิตทางศาสนาเช่นเดียวกัน เศรษฐกิจก็มีผลต่อการตีความของศาสนา เมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์แพร่ขยายยิ่งขึ้นในโลกไม่ว่าจะได้โอกาสหรือบังคับให้ยอมรับการยืนยันเรียกว่า ทุนนิยมประเทศที่นับถือศาสนาพุทธหลายประเทศได้ยอมรับเอาระบบทุนนิยมเป็นแบบองค์กรทางเศรษฐกิจ แต่ประเทศเหล่านี้ก็ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อศาสนาซึ่งมีผลให้เกิดผลเสียทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นก็หมายความว่าถ้ามีแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เราจะได้รับประโยชน์หลายด้านจากการท่องเที่ยวในขณะที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม

ไม่เสื่อมโทรม แนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวที่นั่น จะต้องอยู่บนพื้นฐานทาง ธรรมชาติวัฒนธรรมและชุมชน มีการจัดการที่ยั่งยืน ให้ความรู้และสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมุ่งเน้นความสำคัญ ขององค์ประกอบการท่องเที่ยว 4 อย่าง คือ องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการศึกษา ครั้งนี้มีผู้วิจัยจึงนำเอาหลักการดังกล่าวมาประยุกต์

Nillson (2001 : 7-24) ได้วิจัยการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ พบว่า เกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบชาวสวนให้นักท่องเที่ยว และผู้หญิงการยกระดับความสำคัญ ของตนขึ้นมาจากการทำงานปกติในฟาร์มซึ่งด้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะสิ่งที่ทำได้คือการต้อนรับ นักท่องเที่ยว การบริการด้านอาหารหรือการส่งเสริมด้านกิจกรรม และในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์ แปลกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากการพักผ่อนตามโรงแรมทั่วไป เพราะการพัก แบบดังกล่าว ผู้เข้าพักยังได้เรียนรู้ถึงสังคม ความคิดและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้น ๆ

Yang (2002 : 1-2) ได้วิจัยวัฒนธรรมทางดนตรีและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันของ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่บรรเลงโดยชนเผ่าไทยในยูนาน พบว่า ชนเผ่าไทยในยูนานประเทศจีน ซึ่งอาศัยอยู่ในสิบสองปันนา มณฑลยูนนานรวมทั้งไทลาวเดิมจะนับถือศาสนาหลายอย่าง จะมีประเพณีชาวบ้านและยังคงเป็นประเพณีทางศาสนาหรือพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้คือ

1. ความเชื่อ
2. ข้อมูลทางชาติพันธุ์ ประเพณีต่าง ๆ
3. การวิเคราะห์ทางดนตรี วันวิสาขบูชา
4. เป็นการอภิปราย ประเพณีวิสาขบูชา แบบดั้งเดิม
5. ตรวจสอบสัมพันธภาพทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมของชนกลุ่มน้อยที่นับถือบูชาอื่น ๆ

Sprecher (2002 : 1442) ได้วิจัย Village-Based Tourism Monitorism Tourism Change on the Mekong River พบว่าการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้และวัดว่าการท่องเที่ยวในบริเวณ แถบลุ่มแม่น้ำโขงมีการเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพที่ยั่งยืนเพราะมีแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้แม่น้ำโขงมีความสำคัญในการพัฒนาทางตรงและมีโครงการ นำร่องในหลายประเทศที่ต้องสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแถบลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ประเทศพม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ทั้งนี้ปรากฏว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และสามารถส่งผลกระทบด้านบวกต่อเศรษฐกิจชุมชนในอัตรา ที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

Stem (2002 : 3009-B) ได้วิจัยบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศออสเตรเลีย พบว่า ประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษาครั้งนี้ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาสการท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุขไปโดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมในการอนุรักษ์และเจตคติน้อยมาก ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการอนุรักษ์และมุมมองได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษาและผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่นผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมีผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

Casellas (2003 : 2282) ได้วิจัยรูปแบบบาร์เซโลนาหรือนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบของบาร์เซโลนาในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่ 1980 จนถึง 1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

Liu (2003 : 294) ได้วิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ ทั้งนโยบายและแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้งๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังโมตรจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

Hurlbert (2003 : 407) ได้วิจัย : กรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาในสหรัฐตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการ ที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุภาระหน้าที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ ของการพัฒนา โดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

Xie (2004 : 3843) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China) จากการวิจัยพบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่า ที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมืองโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมควมมีเสรีภาพ ของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้ง ระหว่าง กลุ่มต่างๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุน บางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุนเนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพ ของประชาชน มากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนา ของชนเผ่าคิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของ พวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควร ยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Boi (2004 : 2013) ได้วิจัยทัศนคติ และการรับรู้ต่ออุทยานแห่งชาติและการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน Ghana : กรณีของชุมชน ในอุทยานแห่งชาติ Digna โดยทั่วไปการจัดตั้ง สวนสาธารณะมักจะขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ของแหล่งธรรมชาติ การวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษา ตรวจสอบทัศนคติและ การรับรู้ของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome จนถึงอุทยานแห่งชาติ Digna และ การพัฒนาการท่องเที่ยวในกานา ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ศึกษาความสำคัญของอุทยานต่อผู้อาศัย และวิธีการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและทางเลือกในการ พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวประเมินจากลักษณะทางกายภาพและผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน Done การรับรู้ของผู้อาศัยต่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ผู้อาศัยเข้าใจผลกระทบทางลบ ของการท่องเที่ยวแต่ก็มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย แม้ว่าการส่งเสริมการพัฒนา การท่องเที่ยวในอุทยานจะเพิ่งเริ่มต้นด้วยการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงความคาดหวังที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome

Lu (2006 : 203) ได้วิจัยอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่าเกาะหลันยู ซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์

ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่าง ๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนาเกาะลันตาเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองสามารถอยู่ได้ต่อไป

Jim Sato (2006 : 24-29) เสนอบท ความเรื่องคนรุ่นใหม่กับการจัดการทรัพยากรอย่างมืออาชีพซึ่งบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเกิดจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป ไม่ถูกวิธีไม่สมดุล และการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรอย่างมืออาชีพประการที่หนึ่งคนเหล่านั้นต้องมีความเข้าใจ วิถีเศรษฐกิจของประชาชน และสิ่งแวดล้อมมีพื้นฐาน คือทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ประการที่สองคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องหาทางแก้ไขว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เหมาะสม ก่อนการเริ่มต้นจัดการสิ่งแวดล้อม และประการสุดท้าย คือ ต้องมีความเข้าใจว่า ทรัพยากรเป็นสิ่งสำคัญของสังคม (สุพล ชัยทร. 2549 : 170)

Mitz (2006 : 1-2) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศแคนาดา เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยรอยัลโรด (Robyn Royal Roads University) เรื่องมุมมองของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (A Community's Perspective on Tourism Development) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา พิสูจน์ มุมมองของมีทซ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมากกว่านั้นเป็นการค้นพบการท่องเที่ยวชุมชน การต้องการติดต่อสื่อสารและต้องร่วมมือกันจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มการท่องเที่ยว จากการหารือหรือผู้มีส่วนร่วมในกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหม่ นอกจากที่ได้มุมมองหลาย ๆ มุมมอง มากกว่าระบบมุมมองต้องการความร่วมมือภายในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภาพรวมทั้งหมดต้องมองภายในชุมชน การเพิ่มมูลค่าและวิสัยทัศน์ที่จะทำองค์กรแข็งแกร่งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (ธัญญลักษณ์ มีหนู. 2552 : 92)

Nancy (2006 : 251-279) ได้วิจัยการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อท้องถิ่น : กรณีรัฐอันเดียนาโพลิส มหาวิทยาลัยอินเดียนา ระดับปริญญาเอก กล่าวไว้ว่า เมื่อสิบกว่าปีมาแล้วเมืองอินเดียนาโพลิส ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าของรัฐอินเดียนา มีความเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยวและเจริญขึ้นเรื่อย ๆ จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีมากมายจากการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวใน 30 ปีล่าสุด มีพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาว่ามีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การประชุมการท่องเที่ยวด้านกีฬาอาจมีรัฐอินเดียนา การศึกษานี้ชี้ให้เห็นปัญหาที่กระทบต่อท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและสังคมความแตกต่างก็ถูกค้นพบจากการศึกษา และให้เราสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้วางแผนการท่องเที่ยวของอินเดียนาโพลิส ควรจะติดตามคุณภาพชีวิตและความเปลี่ยนแปลง

ใด ๆ ในตัวเมือง และการโฆษณา เพื่อดึงดูดความสนใจกระตุ้นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ แก่สังคมและชุมชน

Alexis (2006 : 196-223) ได้วิจารณ์การเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับ อุตสาหกรรมของท้องถิ่น ระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย, ลอสแอนเจลิส กล่าวว่า วิทยานิพนธ์นี้นำเสนอเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่มีและไม่มีต้นกำเนิดหรือการกระทำผิดด้าน การท่องเที่ยว และการศึกษาให้เข้าใจเอกลักษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของพวกเขาทั้งหลาย การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมนั้นเหมาะแก่การรักษาไว้ วิจารณ์ใช้เวลากว่า 3 ปี ที่เก็บข้อมูล ศึกษา กับ ชนเผ่าซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในเมือง Sitka อลาสกา และการเข้าไปมี ส่วนร่วมของการท่องเที่ยวชาวอเมริกันอินเดียมาด้วย การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และส่วนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

Mayo, Leah Elizabeth (2006 : 1-2) ได้วิจารณ์ปรับปรุงการท่องเที่ยวของเราเอง (We Come to Rebuild Ourselves : Tourist Spaces and Reconceptualizing Transformative Learning Theory) การศึกษาระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้กล่าวถึงงานวิจัยของเขาว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางเพื่อที่จะเรียนรู้และตรวจสอบว่านักท่องเที่ยวที่หลากหลาย จะมีประสบการณ์ และได้ร่วมวงสนทนากับสมัครระยะสั้น ๆ เหล่านี้ และพักกับพวกเขาในมอญเลีย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลใช้เวลาเดือนครึ่งใช้สังเกตการสัมภาษณ์อะไรเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ตามประสบการณ์ที่เขามีประสบการณ์ของ นักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีความแตกต่างกัน และพวกเขาได้ให้ข้อมูลที่จะพัฒนาปรับปรุง การท่องเที่ยว พอ ๆ กับเจ้าของบ้าน และผู้วิจัยได้ค้นพบบทสรุปหลัก คือ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเติมเต็ม

Lu (2006 : 1561) ได้วิจัยอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่าเกาะหลันหยู ซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเมื่อประเมินผล กระทบจากด้านต่าง ๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนา เกาะหลันหยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวลันหยูสามารถอยู่ได้

สรุปจากงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานพบว่า มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมโดยมีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเด่นชัด มีการส่งเสริมทางด้านกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดรายได้เสริม ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สรุปจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการ
ท่องเที่ยวของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานพบว่า มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ดำรงไว้
ซึ่งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ รักษาเอกลักษณ์ของตนเอง
ไว้อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชน และในพื้นที่ที่จะทำการวิจัย ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบและขั้นตอนของวิธีวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 เนื้อหา
 - 1.2 วิธีวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาในการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ทำการวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา
 - 1.1 ศึกษาประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านของพื้นที่ทำการวิจัย
 - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาของด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัย สภาพแวดล้อมและการคมนาคม ของพื้นที่ทำการวิจัย

1.3 ศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เกี่ยวกับด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัย สภาพแวดล้อมและการคมนาคม

2. วิธีวิจัย

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) ข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตอบปัญหาตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2554

4. พื้นที่ทำการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคือ เป็นพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมที่เป็นชาวไทยจำนวน 6 หมู่บ้านได้แก่

4.1 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านเริ่มต้นโฮมสเตย์ในจังหวัดมุกดาหาร

4.2 บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ได้รับรางวัลกนิรีจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

4.3 บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้านเริ่มต้นโฮมสเตย์ในจังหวัดกาฬสินธุ์

4.4 บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวชุมชนโคกป่าชี

4.5 บ้านหนองช้าง ตำบลหนองช้าง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้านเริ่มต้นโฮมสเตย์ในอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

4.6 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงทางด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดมุกดาหาร และกาฬสินธุ์ ที่เป็นชาวไทยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 130 คน ประกอบด้วย

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 34 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับ
ความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพปัจจุบันและรูปแบบในการจัดการหมู่บ้าน ได้แก่

- 1) ประธานกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน
- 2) รองประธานกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน
- 3) วัฒนธรรมจังหวัด จังหวัดละ 1 คน รวมจำนวน 2 คน
- 4) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 1 คน รวมจำนวน 1 คน
- 5) ผู้จัดการบริษัททัวร์ 2 บริษัท รวมจำนวน 2 คน
- 6) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล 5 ตำบล รวมจำนวน 5 คน
- 7) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน
- 8) ประธานกลุ่มอาชีพ หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 60 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับ
การให้บริการ และใช้บริการด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์
การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัย สภาพแวดล้อมและการคมนาคม ในหมู่บ้านวัฒนธรรม ได้แก่

- 1) ประชาชนในหมู่บ้านที่วิจัยหมู่บ้านละ 3 คน รวม จำนวน 18 คน
- 2) เจ้าของบ้านพัก ที่นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านภู บ้านเป่า บ้านหนองห้าง
บ้านโคกโก่ง บ้านโพนและบ้านหนองช้างหมู่บ้านละ 3 คน รวมจำนวน 18 คน
- 3) ผู้ประกอบการเอกชน หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 6 คน
- 4) นักแสดงและนักดนตรีที่เข้ามาแสดงในงานกิจกรรมของหมู่บ้าน ๆ ละ
3 คนรวมจำนวน 18 คน

5.2.3 กลุ่มทั่วไป (General Informants) จำนวน 36 คน เพื่อสอบถามข้อมูล
เกี่ยวกับการให้บริการของหมู่บ้านแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวหมู่บ้านละ 2 คน รวมจำนวน 12 คน
- 2) พ่อค้า แม่ค้าที่เข้ามาขายสินค้าในหมู่บ้านละ 2 คน รวมจำนวน 12 คน
- 3) ผู้เข้ามาชมการแสดงกิจกรรมหมู่บ้านละ 2 คน รวมจำนวน 12 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสำรวจ ใช้สำรวจพื้นที่ภูมิทัศน์ของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ

1.2 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยเริ่มการสังเกตสภาพทั่วไปของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบการสนทนา เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

1.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นไปตามความมุ่งหมายของการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ประกอบด้วย

2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) โดยการสำรวจพื้นที่ ภูมิทัศน์ ของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 34 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 36 คน เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดมุกดาหารและกาฬสินธุ์

2.3 การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) กับกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 34 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 36 คน ควบคู่กันไปในขณะที่สัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยร่วมสนทนากับกลุ่มตัวอย่างและชาวบ้านที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบข้อมูล กลุ่มละ 5-10 คน

2.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) โดยจัดประชุม 1 ครั้งเพื่อให้ได้แนวคิด และวิธีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกเป็นประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มา มีความไม่สอดคล้องกันผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และหากมีข้อมูลส่วนใด ที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 79)

4. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ นำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล จัดกระทำข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

ตอนที่ 3 การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ทำการวิจัย 6 หมู่บ้าน ได้แก่

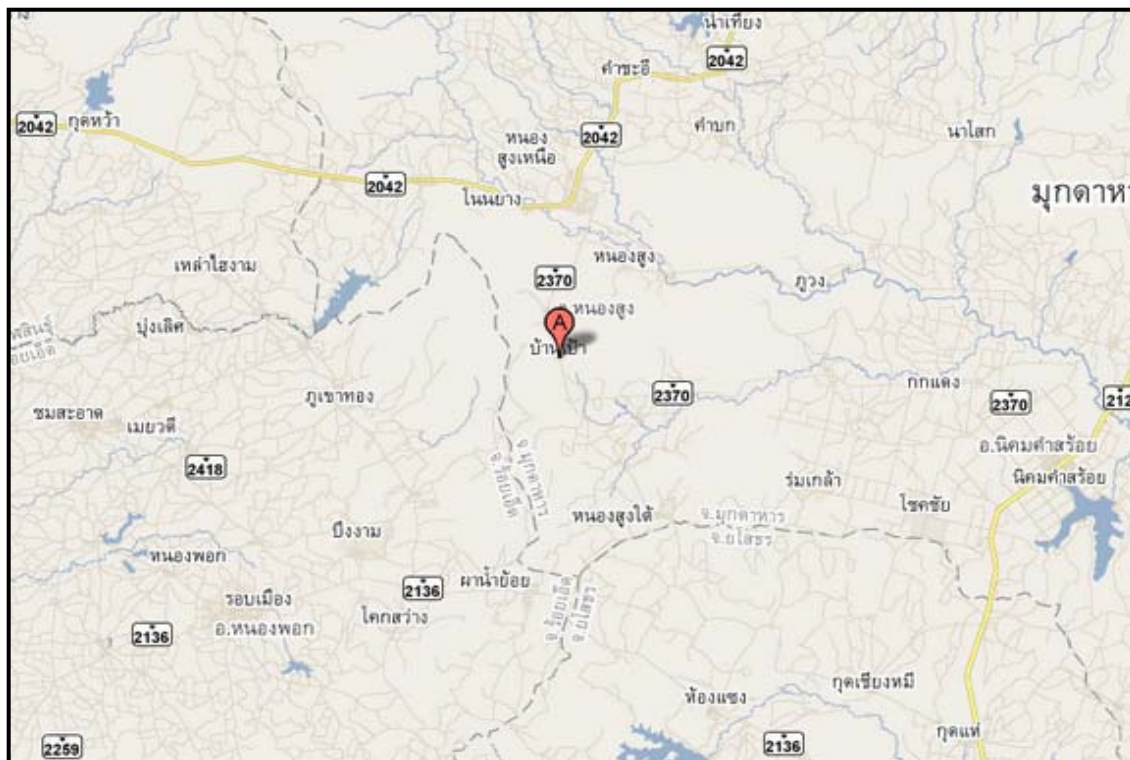
1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
3. บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
4. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
5. บ้านหนองซ้าง ตำบลหนองซ้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
6. บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอก้ามวัง จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. บ้านเป้า ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ที่มา : <http://www.google.co.th>

ภาพประกอบ 6 แผนที่บ้านเป้า

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บรรพบุรุษที่เป็นตระกูลของคนบ้านเป้า มาจากเมืองบก-เมืองวัง (ประเทศลาว) เป็นชาวไทย สาเหตุมาจากในสมัยนั้นเกิดสงครามแย่งชิงราชรัฐ เจ้าอนุวงศ์แห่งประเทศลาวต้องการประชากรในประเทศไทย จึงได้ทำการก่อกบฏและยกกองทัพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาตีเมืองโคราช แต่ตีไม่สำเร็จ เพราะกลอุบายของยาโม เจ้าอนุวงศ์จึงได้แตกพ่ายกลับไปยังประเทศลาว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า รัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เป็นผลสำเร็จ และทรงโปรดเกล้าให้รัฐบาลกวาดต้อนผู้คนจากประเทศลาวเข้ามายังประเทศไทย ในสมัยนั้นให้ผู้คนที่ยอพยพมาเลือกที่อยู่ ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร บรรพบุรุษ

ของชุมชนบ้านเป่าเลือกอาศัยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เพราะเป็นพื้นที่มีหนองน้ำขนาดใหญ่
เหมาะแก่การเพาะปลูกจึงเลือกที่จะอาศัยอยู่ ตอนนั้นมีครอบครัวที่อพยพมาทั้งหมด 300 ครอบครัว
มีเจ้าเมืองหนองสูงคนแรกชื่อ พระยาไพศรัยราช ต่อมาได้มีนายพรานจำนวนหนึ่งได้ออกล่าสัตว์
มาพบทำเลหุบภูเขาขาวเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าหนาทึบ และมีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น
เสือ ช้าง กวาง เก้ง เลียงผา ลิง ค่าง บ่าง ชะนี เป็นต้น จึงชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหลักปักฐานกัน
อยู่ ณ บริเวณห้วยกระเบียน (ตรงกันข้ามกับบ้านภูในปัจจุบัน) ต่อมาเห็นว่าทำเลคับแคบ ไม่พอเพียง
ในการทำมาหากินจึงย้ายมายังบริเวณน้ำไหลซานอยู่ระหว่างภูผาแดงกับภูเขาขาวเหมาะแก่การเพาะปลูก
และบริเวณแห่งนี้มีดินเป่าอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “กุดอิเป่า” และต่อมาจึงได้ตั้งชื่อ
หมู่บ้านนี้ว่า บ้านเป่า มาจนถึงปัจจุบัน (จรรยาภักย์ อาจิวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์

พ.ศ. 2548 เริ่มมีการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเข้าประกวดเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
บ้านเป่า มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงคือ ถ้ำภูเขาขาว นักท่องเที่ยว เริ่มเข้ามาเที่ยวและศึกษาดูงาน
ด้านการเกษตรซึ่งมีการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความประสงค์ที่จะพักค้างคืน
เพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยแต่ไม่มีโรงแรมที่พักผู้นำหมู่บ้านจึงร่วมกันจัดบ้านพักให้
นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพักกับครอบครัวที่มีความพร้อมที่จะรับนักท่องเที่ยวได้เริ่มต้นจำนวน 20 หลัง
และรับนักท่องเที่ยวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (จรรยาภักย์ อาจิวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

บ้านเป่ามีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา โดยหมู่บ้านมีภูเขาล้อมรอบ
ประกอบด้วย ภูเขาแดง และภูเขาขาว ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อให้หมู่บ้านมีทัศนียภาพที่สวยงาม
ลักษณะภูมิอากาศของบ้านเป่ามี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ช่วงเดือนมีนาคม ถึง
เมษายน ฤดูฝน ช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงตุลาคม ฤดูหนาว ช่วงเดือน พฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์
ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านเป่าตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ห่างจากตัวอำเภอ
หนองสูง 10 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง 60 กิโลเมตร บ้านเป่าเป็นหมู่บ้านที่มีถนนตัดผ่านคือ
ถนนหนองสูง-นิคมคำสร้อย ทำให้การคมนาคมสะดวกสบาย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านภู

ทิศใต้ ติดกับบ้านคำพิ์ บ้านป่าแสด

ทิศตะวันออก ติดกับ ภูเขาแดง

ทิศตะวันตก ติดกับ ภูเขาขาว

สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านเป่าเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน อาชีพหลักในชุมชนบ้านเป่ามี ดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนและทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในหมู่บ้านจะทำนาปีละครั้ง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงพฤศจิกายนของทุกปี ปัจจุบันการทำนาจะเก็บไว้กินบางส่วน นอกจากนั้นก็นำไปขาย ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อขาย

2. อาชีพรับราชการ ปัจจุบันอาชีพรับราชการเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีความสบายจึงนิยมส่งบุตรหลานเรียนในระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้น

3. อาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านที่ว่างจากการทำนา ก็จะเริ่มหางานเสริม คือการไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองมุกดาหารและต่างจังหวัด เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ค่าจ้างแรงงานมาก

4. อาชีพอื่น ๆ คนสูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ ก็จะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การสานกระติบข้าว การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน การทอผ้าไหม การทอผ้าฝ้าย การทำเสื่อเย็บมือ เป็นต้น

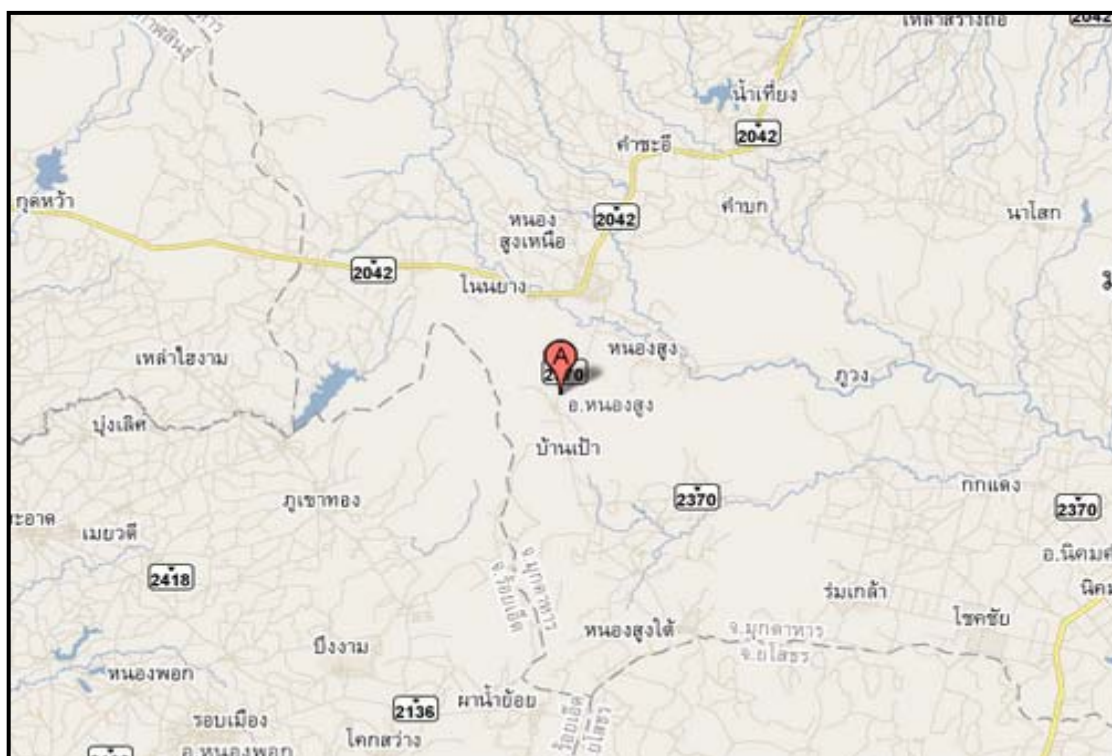
ภาพประกอบ 7 ป้ายทางเข้าบ้านเป่า

ภาพประกอบ 8 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านเป้า

2. บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ที่มา : <http://www.google.co.th>

ภาพประกอบ 9 แผนที่บ้านเป้า

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยในบ้านภูเล่าว่า เดิมบ้านภูเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหนองสูง ซึ่งเมืองหนองสูงตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อวันศุกร์ แรม 11 ค่ำ เดือน 8 ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2378 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทยอพยพมาจากเมืองคำอ้อเขียว และเมืองวัง ซึ่งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแขวงสะหวันนะเขต (เมืองวังในปัจจุบันคือบ้านนาทม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) โดยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าแต่งตั้งท้าวสีหนามจากเมืองคำอ้อ เป็นเจ้าเมืองหนองสูงนามว่าพระไกรสรราช เมืองหนองสูง ครอบคลุมเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยขึ้นกับเมืองมุกดาหาร (ขึ้น อาจวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2442 ชาวเมืองหนองสูงบางส่วนได้อพยพย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น หลังน้ำท่วมทุกปีจะเกิดโรคระบาดรุนแรงซึ่งชาวบ้านเรียกว่า โรคห้า (ท้องร่วง) พื้นที่ทำกินน้อยลง และในปีนั้นปรากฏว่าได้มีเสือมากินม้าของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อกันว่าเสือตัวไหนได้กินม้าแล้วต่อไปจะกินคน ทำให้เกิดความกลัว ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 ครอบครัว โดยการนำของเจ้าสุโพธิ์สมบัติ เจ้ามหาสงคราม เจ้ามหาเสนา และเจ้ากิตติราช จึงอพยพมาทางใต้ข้ามภูเขาลงมาตั้งฐานอยู่บนฝั่งขวาของห้วยกระเบนซึ่งเจ้าเมืองนนท์ได้มาอยู่ก่อน เนื่องจากเจ้าเมืองนนท์เป็นคนมีวิชาอาคมแก่กล้าจึงมีคนกล่าวหาว่าเป็นผีปอบเจ้าเมืองนนท์กับชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งจึงพากันย้ายมาอยู่ที่นาผักระหยา เรียกชื่อว่า บ้านหลุบภู โดยให้เจ้าโพธิ์สมบัติ เป็นหัวหน้าหมู่บ้านแต่เนื่องจากที่ตรงนั้นเป็นหุบเขาทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมทุกปี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2445 จึงได้พากันย้ายบ้านมาตั้งที่เนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบันต่อมาเมื่อทางราชการได้สำรวจเขตบ้านแดนเมือง บ้านหลุบภูจึงตั้งชื่อเป็นบ้านภู โดยตัดคำว่าหลุบออก และได้ชื่อว่า “บ้านภู” มาจนถึงปัจจุบัน (ขึ้น อาจวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์

พ.ศ. 2539 ทางคณะหมู่บ้านได้ตั้งวงดนตรีคณะหนุ่มภูผาขาว สาวภูผาแดงขึ้นมา เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมผู้ไทยของหมู่บ้าน จนกระทั่งปี 2541 ได้รับรางวัลหมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น และได้รับงบประมาณ 40,000 บาท สร้างบ้านผู้ไทย ปี พ.ศ. 2547 จึงเริ่มเปิดเป็นหมู่บ้าน วัฒนธรรมของจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2548 เป็นหมู่บ้านพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเริ่มดำเนินการจัดทำเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อรับนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ที่จะศึกษาวิถีชีวิตของผู้ไทย ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ เข้ามาพักเป็นจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน (ถวัลย์ ผิวขำ. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

บ้านภูตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดมุกดาหาร ระยะทาง 57 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอหนองสูง 7 กิโลเมตร มีเส้นทางไปยังตัวจังหวัดมุกดาหารได้ 2 เส้นทาง คือ จากถนนหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (ชยางกูร) และถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2042 (มุกดาหาร-กุฉินารายณ์) เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง

ภูมิประเทศตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ในอดีตเทือกเขาเหล่านี้เต็มไปด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิด แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลง เนื่องจากการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้ความต้องการที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น ระหว่างหมู่บ้านกับภูเขาเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอยู่ จำนวน 3 สาย

ภูมิอากาศ มีสามฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน และจะหนาวมากในฤดูหนาว

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับภูจ้อก้อบ้านป่าเม็ก ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านเป่า หมู่ 3 และหมู่ 5 ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับภูถ้ำเม่น ภูผาแดง บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับภูหินเหล็กไฟ ภูผาขาว บ้านหนองแซ่ หนองคำ ตำบลบึงงาม อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านภูส่วนใหญ่ จะทำนาเป็นอาชีพหลัก ทุกครัวเรือนต้องทำนา เพราะยึดหลักที่ว่า “ด้ายเข้าเต็มเล้านั่งเว้ากะคือ” ประมาณร้อยละ 70 ของครัวเรือนจะมีคนในครัวเรือนรับราชการหรือมีอาชีพที่มีรายได้ประจำ และทุกครัวเรือนจะมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นต้น มีการแข่งขันในการประกอบอาชีพค่อนข้างสูง ครัวเรือนในหมู่บ้านมีการออม 100 เปอร์เซนต์ พื้นที่ทั้งหมด 6,338 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 3,549 ไร่ ผลผลิตที่จำหน่ายออกสู่ตลาดภายนอกชุมชน ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหมชนิดต่าง ๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป จากผ้าพื้นบ้านของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด เป็นต้น (บุญธรรม แก้วสินวล. 2554 : สัมภาษณ์)

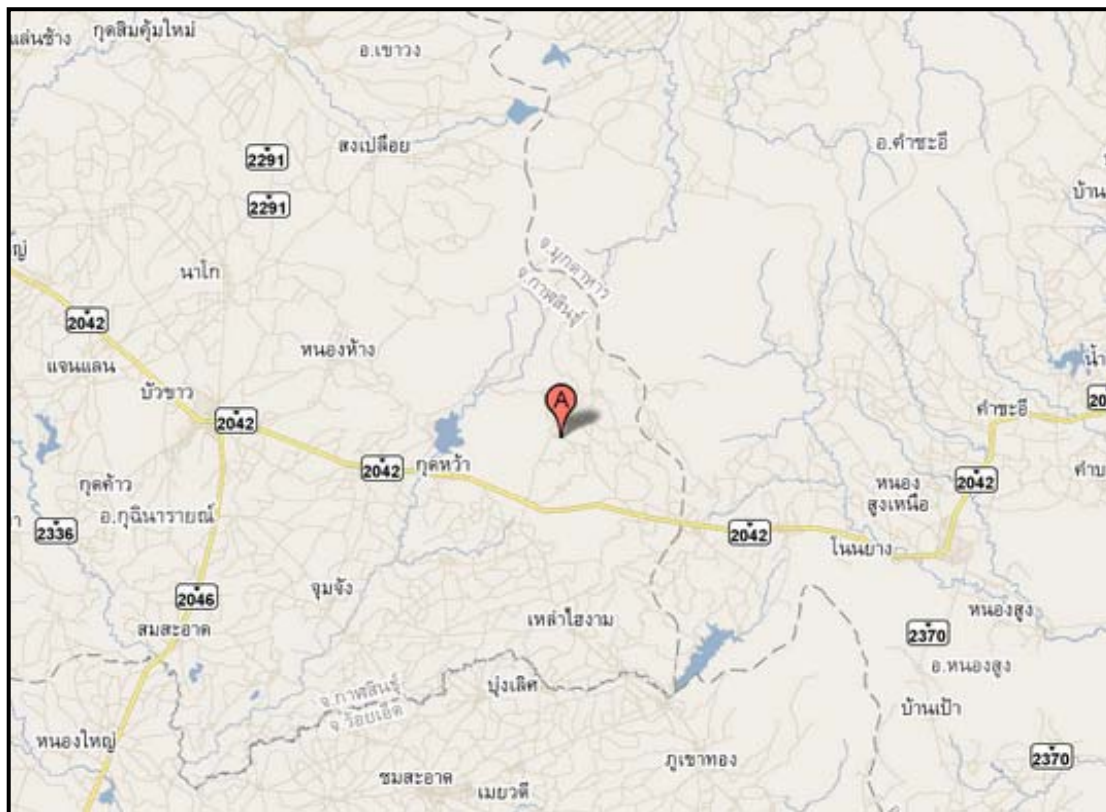
ภาพประกอบ 10 ป้ายทางเข้าบ้านภู

ภาพประกอบ 11 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านภู

3. บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : <http://www.google.co.th>

ภาพประกอบ 12 แผนที่บ้านโคกโก่ง

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2432 ได้มีชาวบ้านคำเฮ้ ตำบลหนองสูง อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม (ปัจจุบันตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร) ได้อพยพมา 2 ครอบครัว ตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านโคกโก่งปัจจุบัน เรียกชื่อว่า “บ้านทุ่งบกเต่า” ต่อมาอีก 2 ปี ได้มีชนเผ่ากุลา ประมาณ 10 คน ได้อพยพเข้ามาสมทบ พวกกุลาล่าเนื้อได้นำฝิ่นเข้ามาในหมู่บ้านและมีอาชีพทำการปล้นจี้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง สร้างความเดือดร้อนเป็นอันมาก ชาวบ้านจึงได้อพยพกลับถิ่นเดิม คือบ้านคำเฮ้เมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาปราบปราม พวกกุลาก็หลบหนีไป ส่วนบ้านทุ่งบกเต่า ก็กลายเป็นบ้านร้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ชาวบ้านคำเฮ้ที่เคยอาศัยอยู่บ้านทุ่งบกเต่า ได้รวบรวมพรรคพวกไปตั้งบ้านใหม่ ชื่อว่า “บ้านโคกโก่ง” และมีนายเจ้าเงิน เป็นผู้ใหญ่บ้านได้ 2 ปี ก็ถูกคนร้ายฆ่าตาย และนายกินรีได้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อมา อยู่มา 2 ปี

ชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านจึงได้ตกลงกันที่จะย้ายบ้านมาอยู่ทางทิศเหนือ
คนละฟากทุ่งนาซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน (ขวัญชัย ปัทม. 2554 : สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์

พ.ศ. 2541 จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัด นาย ประสิทธิ์ พันธุ์วิสุทธิ
ได้ให้บ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผู้ไทย นำร่องหมู่บ้านแรกเนื่องจากมีคำขวัญ
ของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีคำว่า “ วัฒนธรรมผู้ไทย ” อยู่ด้วยจึงเลือกบ้านโคกโก่ง ซึ่งมีวัฒนธรรมผู้ไทย
และภูมิประเทศติดกับภูเขา มีน้ำตก มีธรรมชาติที่สวยงาม จากนั้นก็เริ่มอบรมชาวบ้านให้รู้จัก
การจัดการโฮมสเตย์และมีผู้มาพักเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมาก
ไม่ต่ำกว่า 150 คนละ (ขวัญชัย ปัทม. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

ตั้งอยู่เชิงเขาภูพานที่ทอดยาวจากอีสานเหนือลงมาทางใต้ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์
จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไป ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 90 กิโลเมตร
ห่างจากกรุงเทพฯ 650 กิโลเมตร โดยแยกจากทางหลวงหมายเลข 2042 สายกุฉินารายณ์ –
มุกดาหาร (เส้นทางสู่ประตูอินโดจีน) ถึงหลักกิโลเมตรที่ 52 ที่บ้านนาไคร้ เลี้ยวซ้ายไปตามถนน
ลูกรังเข้าหมู่บ้าน ระยะทาง 3 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 130 หลังคาเรือน
มีประชากร 577 คน อาศัยเ็นตลอดทั้งปี มีลำธารเล็กๆ ไหลผ่านให้ ชาวบ้านได้ใช้น้ำบริโภค
เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศป่าเขาลำเนาไพร อากาศบริสุทธิ์ ร่มรื่น
สัมผัสวัฒนธรรมชาวผู้ไทย รับประทานอาหารพื้นบ้านแบบพาแลง มีแกงอ่อมหอยหมกเห็ด
ซุบหน่อไม้ ไช้ผัดแดง แกง ผักหวาน แผลงต่างๆ หมูนเวียนไปตามฤดูกาล ชมการแสดงดนตรี
พื้นบ้าน ฟังเสียงปี่ผู้ไทย ซอไม้ไผ่ พิณ แคน กลองตุ้ม ชมและสัมผัสการผลิตสินค้าหัตถกรรม
พื้นบ้าน การทอผ้าจกสานไม้ไผ่ และเพลิดเพลินกับการเดินทางชมป่าเขาลำเนาไพร ถ้า น้ำตก
ศึกษาพรรณไม้และพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่ยังคงมีอยู่มากมายในวนอุทยานภูผาวัว ด้านเหนือของ
หมู่บ้าน (ขวัญชัย ปัทม. 2554 : สัมภาษณ์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านห้วยแดง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้ ติดกับ บ้านนาไคร้ ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออก ติดกับ ภูถ้ำเม่น วนอุทยานภูผาวัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์

ทิศตะวันตก ติดกับ ภูมะตูม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านโคกโก่งยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน อาชีพหลักในชุมชนบ้านโคกโก่งมี ดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนและทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันการทำการจะเก็บไว้กินบางส่วน นอกจากนั้นก็นำไปขาย เพื่อเป็นรายได้ต่อปี
2. อาชีพรับราชการ ปัจจุบันอาชีพรับราชการเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีความสบายจึงนิยมส่งบุตรหลานเรียนในระดับที่สูงขึ้นเพื่อมุ่งหวังที่จะได้รับราชการ
3. อาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านที่ว่างจากการทำงาน ก็จะเริ่มหางานเสริม คือการไปรับจ้างทำงาน เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ค่าจ้างแรงงานมาก
4. อาชีพอื่น ๆ คนสูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ ก็จะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การสานกระติบข้าว การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน การทอผ้าไหม การทอผ้าฝ้าย การทำเสื่อเย็บมือ การหาอาหารจากป่ามาขาย เป็นต้น

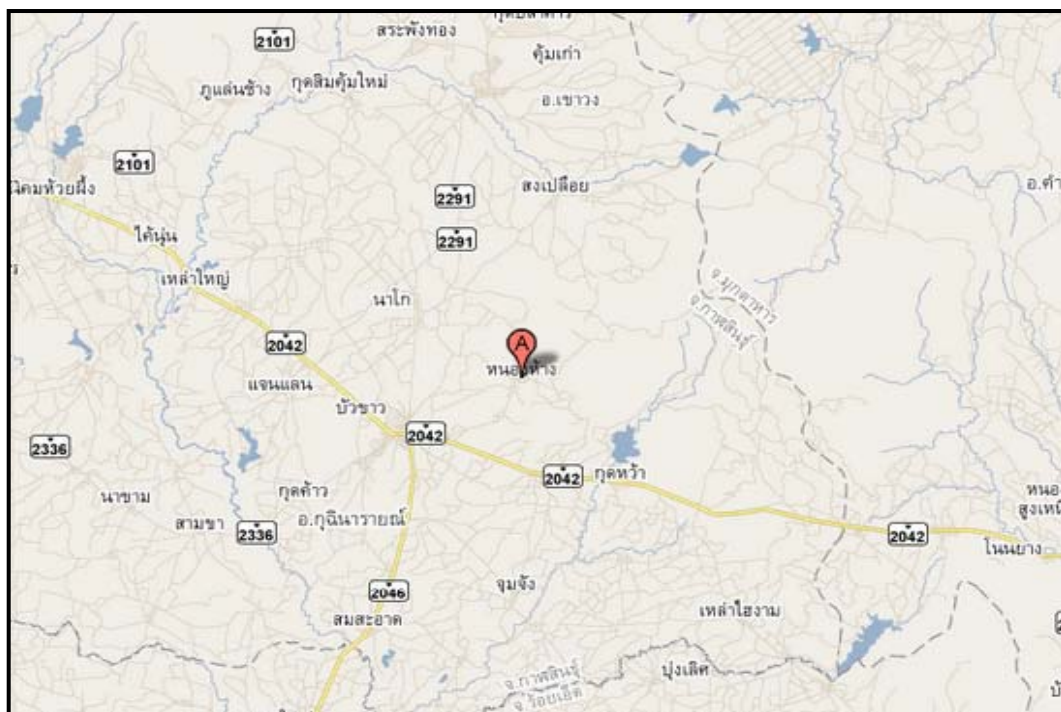
ภาพประกอบ 13 ทางเข้าบ้านโคกโก่ง

ภาพประกอบ 14 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านโคกโก่ง

4. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : <http://www.google.co.th>

ภาพประกอบ 15 แผนที่บ้านหนองห้าง

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เดิมชาวผู้ไทยแบ่งออกเป็น 2 พวก (ประเทศลาวในปัจจุบัน) คือ 1. ผู้ไทยดำ มีอยู่ 8 เมืองนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำและสีคราม 2. ผู้ไทยขาว มีอยู่ 4 เมืองอยู่ใกล้ชิดติดกับชายแดนจีนนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวรวมผู้ไทยดำและผู้ไทยขาวมี 12 เมือง จึงเรียกดินแดนส่วนนี้ว่า “สิบสองจุไทย” หรือ “สองเจ้าไทย” สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (เจ้าองค์หล่อ) แห่งนครเวียงจันทน์ ได้มีหัวหน้าชาวผู้ไทยผู้หนึ่งมีนามว่า “พระยาศรีวรราช” ได้มีความคิดความชอบช่วยปราบกบฏในนครเวียงจันทน์ จนสงบราบคาบ พระมหา กษัตริย์ จึงได้พระราชทานพระธิดาชื่อ “พระศรีวรราช” ให้เป็นภรรยา ในกาลต่อมาจึงได้แต่งตั้งให้บุตรอันเกิดจาก พระศรีวรราช หัวหน้าผู้ไทย และเจ้านางซ่อฟ้ารวม 4 คน แยกย้ายกันไปปกครองหัวเมืองชาวผู้ไทย คือ สิบองแก, เมืองเชียงค้อ, เมืองวังและเมืองตะโปน (เซโปน) สำหรับเมืองวังตะโปนเป็นเมืองของชาวผู้ไทยที่ตั้งขึ้นใหม่ ทางตอนใต้ของราชอาณาจักรเวียงจันทน์ mailto:mirinthorn_@hotmail.com(ปัจจุบันอยู่ในแขวงสุวรรณเขตของลาวติดชายแดนญวน) ต่อมาชาวผู้ไทยจากเมืองวัง และเมืองตะโปน ได้แยกย้ายออกไปตั้งเป็นเมืองต่างๆ ขึ้นอีก คือ เมืองพิน, เมืองนอง, เมืองพ้อง, เมืองพลาน, เมืองเชียงฮ่ม, เมืองผาบ้ง, เมืองคำอ้อ

คำเขียว เป็นต้น (เรียบเรียงจากบทพระนิพนธ์ ของ พระบรมวงษ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาเสรี ในหนังสือชื่อ “พระราชธรรมนิยามลาว พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2479 ซึ่งพระองค์เป็นพระราชธิดาของรัชกาลที่ 4 และเจ้าจอมมารดาดวงคำ ซึ่งเจ้าจอมมารดาดวงคำเป็นพระราชธิดาของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์) เมืองวัง, เมืองตะโปน เป็นถิ่นกำเนิดของชาวผู้ไทยในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก่อน ที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในภาคอีสานในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อตอนเจ้าอนุวงศ์เวียง จันทน์เป็นกบฏต่อกรุง เทพฯ ใน พ.ศ. 2369 เมื่อกองทัพไทย ยกข้ามแม่น้ำโขงไปปราบจนสงบ แล้วทางกรุงเทพฯ มีนโยบายจะอพยพชาวผู้ไทยจากชายแดน ซึ่งใกล้ชิดติดกับแดนญวน ให้ข้ามโขงมาตั้งถิ่นฐานทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ให้มากที่สุด เพื่อความปลอดภัย ไม่ให้เป็นกำลังแก่นครเวียงจันทน์ จึงไปกวาดต้อนชาวผู้ไทยจากเมืองต่างๆ ในแขวงสุวรรณเขต ซึ่งยังเป็นอาณาเขตของราชอาณาจักรไทยในขณะนั้นให้ข้ามโขงมาตั้งบ้านตั้งเมือง ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงใน สกลนคร, นครพนม มุกดาหาร และที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังที่เมืองกุฉินารายณ์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 เป็นชาวผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวัง จำนวน 3,443 คน ไปตั้งอยู่ที่บ้านกุคสิม ตั้งขึ้นเป็นเมือง “กุฉินารายณ์” ขึ้นเมืองกาฬสินธุ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ ราชวงศ์เมืองวัง เป็น “พระธิบศวงษา” เจ้าเมืองกุฉินารายณ์, อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ ชาวผู้ไทยบางส่วนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งบริเวณหลังเทือกเขาภูพาน เป็นพื้นที่ที่ชาวผู้ไทยกล่าวกันว่า “เขตห้วยผักแพว แปวป่องฟ้า ฮอยทัวเก่า เหล่าย่านาง ขางสามคัน อันสามชุก” ประกอบด้วยบ้านตาเปือะ บ้านน่าน้ำท่วม และบ้านเหล่าเตโช ต่อมาเกิดเหตุไฟไหม้ครั้งใหญ่ในบริเวณที่ดังกล่าว สร้างความเดือดร้อนต่อชาวผู้ไทยที่อาศัย

ในบริเวณนั้น นายพรานผู้หนึ่ง นามว่า “ตาแพก” ได้ไล่ติดตามล่าแรดตัวสุดท้ายจากเทือกเขาภูพาน จนมาถึงหนองน้ำแห่งหนึ่ง ในบริเวณนั้นแรดที่ได้ไล่ติดตามมานั้นก็ตายลง จึงได้ซื้อหนองน้ำว่า “หนองชำแฮด” (ชำ-ชน,แฮด-แรด) นายพราน “ตาแพก” ได้สังเกตว่าบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ มีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งมีไม้ยูง ไม้ยาง หมากรวม หมากรูป อยู่รอบบริเวณเป็นจำนวนมาก เมื่อกลับไปยังหมู่บ้านแล้วจึงแจ้งสิ่งที่ตนได้เห็นมา ชาวบ้านจึงส่งตัวแทนมาดูพื้นที่ตามคำบอกเล่าของนายพราน ก็เห็นว่าเป็นจริงตามที่ได้ฟังมา ชาวผู้ไทยจากบ้านเหล่าเตโชจึงได้อพยพลงมาตั้งหมู่บ้านด้านฝั่งตะวันออกของหนองชำแฮด โดยเมื่อแรกตั้งหมู่บ้านนั้นนายพราน “ตาแพก” ได้สร้างห้างบนต้นไม้อยู่เหนือหนองน้ำด้วย ชาวบ้านจึงได้เรียกหนองน้ำแห่งนั้นว่า “หนองห้าง” เรื่อยมา และได้จดทะเบียนเป็นชื่อหมู่บ้านหนองห้าง อย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2386 แต่ในปัจจุบัน หนองน้ำแห่งนี้ได้ตื้นเขินจนกลายเป็น ที่นาของชาวบ้านไปหมดแล้ว” บ้านหนองห้างปัจจุบัน อยู่ในเขต อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างมาก ทั้งการทำเครื่องจักสาน การทอผ้า วัฒนธรรมประเพณี และ ศิลปะการฟ้อนรำ (สุนทร ภูศรีฐาน. 2554 : สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์

บ้านหนองห้างมีชื่อเสียงเกี่ยวกับป่าชุมชนดีเด่นและได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว เมื่อปี พ.ศ. 2552 ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้จำนวนมากขึ้น จนกระทั่ง มีนักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย จึงเริ่มหาที่พักกับครอบครัว และปี 2553 ได้รับเครื่องหมายรับรองบ้านพักโฮมสเตย์ จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายกองดีการบริหารส่วนตำบล นายสัมฤทธิ์ ชมศิริ และผู้นำชุมชนตลอดทั้งชาวบ้านจึงได้พัฒนาบ้านพักเข้าสู่มาตรฐานโฮมสเตย์มาจนถึงปัจจุบัน (สัมฤทธิ์ ชมศิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและทางทิศตะวันออกของจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากอำเภอ กุฉินารายณ์ ระยะทาง 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะทาง 89 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทาง 680 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 45 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลหนองห้าง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาลาดเอียงจากทางทิศเหนือมาสู่ทิศใต้ สูงจากระดับน้ำทะเลจากระดับต่ำสุดถึงสูงสุด 170 - 450 เมตร ประกอบด้วยภูเขาหินปูนอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านหนองห้าง หมู่ที่ 6 กับบ้านห้วยม่วง หมู่ที่ 9 และภูน้อยอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านหนองห้าง ภูเขาโหล่ ซึ่งทอดยาวมาจากอำเภอเขาวง มาสิ้นสุดทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านห้วยม่วง หมู่ที่ 4 ซึ่งภูเขาทั้งหมดที่อยู่ในเขตตำบลหนองห้าง เป็นสาขาของเทือกเขาภูพาน

สภาพทั่วไปของตำบลหนองห้างจะตั้งขนานไปกับลำน้ำชี ลำน้ำห้วยม่วง มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลและอำเภอต่าง ๆ ดังนี้ (สัมฤทธิ์ ชมศิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านกุดบอด ตำบลสงเปลือยอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศใต้ ติดกับบ้านโนนสวรรค์ ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านวังมน ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านนาโก ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

การทำนา ซึ่งนับว่าข้าวเป็นเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของตำบลหนองห้าง มีพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 9,319 ไร่ พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์ กข.6 ประมาณร้อยละ 90 ซึ่งให้ผลผลิตเฉลี่ย 480 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 ประมาณร้อยละ 6 ผลผลิตเฉลี่ย 500 กิโลกรัมต่อไร่ และพันธุ์พื้นเมือง ประมาณร้อยละ 4 ตามลำดับ (ข้อมูล กชช. 2 ค) ประชาชนตำบลหนองห้าง จะประกอบอาชีพทำสวนเพียงเล็กน้อย ประมาณเฉลี่ยครอบครัวละ 2-5 ไร่ ซึ่งจะเป็นการทำสวนในลักษณะไว้บริโภคในครอบครัวและจำหน่ายบ้างเพียงเล็กน้อย ได้แก่ การทำสวนมะม่วง

การทำสวนหอย (ใช้หน่ออ่อนมาปรุงเป็นอาหารพื้นเมือง) การทำสวนไผ่ การทำในลักษณะสวนผสม และนอกจากนี้ประชาชนเริ่มทำสวนยางพารา ซึ่งเริ่มดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2547

การอุตสาหกรรม

ประชาชนตำบลหนองห้าง ส่วนมากจะประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในลักษณะของการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม การจักสานกระติบข้าว การจักสานกระบี่ไม้ไผ่ลายขีด (กระเตาะ) ประชากรในตำบลหนองห้าง เป็นกลุ่มชนเชื้อสายผู้ไทย และมีประชากรที่เข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งส่วนมากจะเป็นลักษณะของการเข้ามาอยู่ในฐานะเป็นเชยหรือเป็นสะใภ้ (สัมฤทธิ์ ชมศิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 16 ป้ายทางเข้าบ้านหนองห้าง

ภาพประกอบ 17 สภาพบ้านเรือนในบ้านหนองห้าง

ที่จะพักกับครอบครัว เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทย ผู้นำหมู่บ้าน นาย ฤทธิ์ ปันจิตร และชาวบ้าน จึงได้จัดให้มีบ้านพักแบบโฮมสเตย์ 8 หลัง โดยให้มีคຸ້ມລະຫຼັງและรับนักท่องเที่ยวมาจนถึงปัจจุบัน (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

บ้านหนองซ้าง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกติดกับกิ่งอำเภอสามชัยและอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากอำเภอสามชัยประมาณ 5 กิโลเมตร มีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม สภาพดินร่วนปนทราย พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 24,252 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และนับถือศาสนาพุทธ พื้นที่เป็นที่ราบเหมาะแก่การปลูกข้าว บริเวณที่เนินเหมาะสำหรับประกอบอาชีพทำไร่และเลี้ยงสัตว์

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านหนองซ้าง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของคำม่วง ห่างจากตัวอำเภอ 12 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านทุ่งคลอง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศใต้ ติดกับ บ้านคำสร้างเที่ยง กิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านสำราญ ตำบลสำราญ กิ่งอำเภอสามชัย จังหวัด

กาฬสินธุ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านหนองซ้าง มีพื้นที่ทั้งหมด 3,821 ไร่ จำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 696 คน แยกเป็นชาย 350 คน รายได้เฉลี่ย 43,584 บาทต่อคนต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวและอ้อย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ คือ โค ด้วย ประชาชนนับถือ ศาสนาพุทธ มีวัด 1 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง การสาธารณสุขชาวบ้านใช้บริการรักษาโรคโดยสถานอนามัยบ้านจาน หมู่ที่ 2 (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

กลุ่มองค์กรที่สำคัญ

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าไหมแพรว เป็นกลุ่มทอผ้าไหมแพรวาซึ่งมีความสามารถด้านการทอผ้าไหมแพรวาหลายลาย (สิบลาย) มีลวดลายที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ลวดลายบนผืนผ้าแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย นอกจากผ้าไหมแพรวาหลายลายแล้ว ยังมีผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น ผ้าสไบแพรวา ผ้าไหมแพรวาลายเกาะ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าลายจกกระเป๋ผ้าไหมแพรวา (กระเป๋าช้าง) เป็นต้น

2. กลุ่มจักสาน กลุ่มจักสานบ้านหนองช้าง แรกก่อตั้ง กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เป็น ตะกร้าไม้ไผ่ ข้องใส่ปลา กระยง กระติบข้าว ต่อมาได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น การแปรรูปเครื่องจักสานเป็นโคมไฟประดับบ้าน เป็นต้น

3. กลุ่มนวดแผนไทย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ลูกประคบ น้ำมันนวดฝ่าเท้า ยาหม่อง น้ำมันสพ่า และมีบริการนวดตัว นวดฝ่าเท้า และการนวดประคบสมุนไพร

4. กลุ่มเลี้ยงปลาสวยงาม มีการเพาะเลี้ยงปลาสวยงามได้แก่ ปลาหางนกยูง ปลาหมอทะเล ปลากัดพื้นบ้าน และปลากัดลูกผสม

5. กลุ่มปุยอินทรีและชีวภาพ มีโรงงานผลิตปุยชีวภาพ จำนวน 1 แห่ง กิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ การผลิตปุยชีวภาพ ปุยชีวภาพแห้ง-อัดเม็ด น้ำปุยหมักชีวภาพ สมุนไพรไล่แมลง อาหารโคและสุกร (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

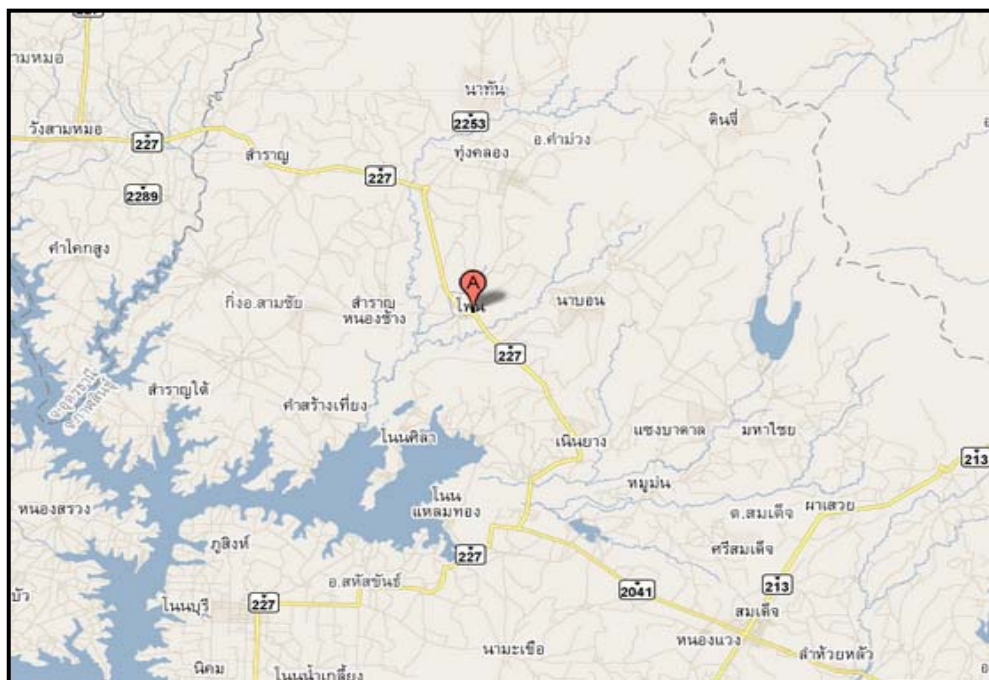
ภาพประกอบ 19 ทางเข้าบ้านหนองช้าง

ภาพประกอบ 20 สถาปัตยกรรมบ้านหนองช้าง

6. บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : <http://www.google.co.th>

ภาพประกอบ 21 แผนที่บ้านโพน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวบ้านโพนมีชาติพันธุ์เป็นชาวผู้ไทย ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อประมาณ 200 กว่าปีมานี้

ถวิล เกษรราช (2512 : 257) ได้กล่าวถึงประวัติผู้ไทไว้ว่า เมื่อประมาณ 200 กว่าปี เมืองเวียงจันทน์ได้แตกเสียแก่ทัพไทยเมื่อ พ.ศ. 2322 กลุ่มผู้ไทในเมืองวังโดยมีพระกำเจ้าเมืองวังได้อพยพครอบครัวหนีไปอยู่ราชรัฐเวตแดนญวน แม่ทัพได้กวาดต้อนราษฎรผู้ไทยและเข้าในเมืองให้มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ท้องที่อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอกุฉินารายณ์ คือ บ้านโพน บ้านหนองยาง บ้านหนองช้าง ตำบลโพน อำเภอสหัสขันธ์ ซึ่งในปัจจุบันคือ บ้านโพน บ้านหนองยาง บ้านหนองช้าง ขึ้นกับอำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์

พ.ศ. 2549 เริ่มพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและได้รับรางวัลหมู่บ้านต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากกระทรวงมหาดไทย บ้านโพนมีชื่อเสียงทางด้านการทอผ้าและผ้าไหม แพรว่าเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเที่ยวและศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้ไทยมากขึ้นเรื่อยๆ จึงเริ่มมีโฮมสเตย์ตั้งแต่ ปี 2551 จำนวน 20 หลัง ปี พ.ศ. 2553 นายอำเภอ เลิศบุตร กองทอง ได้พัฒนาบ้านพักและประชาสัมพันธ์มากขึ้น จนถึงปัจจุบัน (ฝัน จันทมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศ

บ้านโพนมีพื้นที่ 7.66 ตารางกิโลเมตร สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ทำนาประมาณ 2,922 ไร่ พื้นที่ ทำไร่ ประมาณ 6,156 ไร่ ที่อยู่อาศัย 432 ไร่ พื้นที่สาธารณประโยชน์ และที่ตั้งหน่วยราชการ 376 ไร่ พื้นที่เป็นที่ราชสถาบันเขา มีลำห้วยไหลผ่าน 3 สาย คือ ห้วยสมอ ทบห้วยยาง และห้วยกุดโค้ง ทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ จัดเป็นที่ราบเหมาะแก่การปลูกข้าว บริเวณที่เนินเหมาะสำหรับประกอบอาชีพทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านโพน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของคำม่วง ห่างจากตัวอำเภอ 6 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัด ตามเส้นทางหมายเลข 227 ไปทางทิศเหนือเป็นระยะทาง 78 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านคำม่วง ตำบลทุ่งครอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศใต้ ติดกับ บ้านหนองซอแมว ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
 ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัด

กาฬสินธุ์

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านหนองช้าง ตำบลหนองช้าง กิ่งอำเภอสามชัย จังหวัด
กาฬสินธุ์

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักในชุมชนบ้านโพนมี ดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนและทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันการทำงานจะเก็บไว้กินบางส่วน นอกจากนั้นก็นำไปขาย เพื่อเป็นรายได้ต่อปีและมีอาชีพ
การทำสวนพุทรา ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชาวสวนได้เป็นอย่างดี

2. อาชีพอื่น ๆ คนสูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถไปทำงาน
ที่อื่นได้ ก็จะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การสานกระติบข้าว
การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน การทอผ้าไหมแพรวา การทอผ้าฝ้าย การทำเสื่อเย็บมือ มีเครือข่าย
การทอผ้าไหมแพรวานอกเขต เช่น ที่อำเภอสมเด็จและกิ่งอำเภอสามชัย แล้วนำมาขายที่สหกรณ์
บ้านโพนโดยมีศูนย์รวมอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย บ้านโพน

ภาพประกอบ 22 ทางเข้าบ้านโพน

ภาพประกอบ 23 สภาพบ้านเรือนบ้านโพน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยในภาคอีสาน ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ 6 หมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
3. บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
4. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
5. บ้านหนองซ้าง ตำบลหนองซ้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์
6. บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอก้ามวัง จังหวัดกาฬสินธุ์

โดยศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการคมนาคม ผู้วิจัยเสนอตามลำดับหมู่บ้านดังนี้

1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

1.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ บ้านเป่า ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาเนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือน จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือน มีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย โปร่ง เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็น ที่ทอผ้า สีข้าว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้อง มีประตูหน้าต่าง มีระเบียงเรือน มีห้องครัว ห้องน้ำ ห้องนอน บางหลังคาเรือนใช้ใต้ถุนเป็นครัว เพื่อประกอบอาหารแทน บ้านพักบางหลังมีการดัดแปลงต่อเติมบ้านให้มีความสวยงาม น่าอยู่และความสะอาดสบาย

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่ามีการคัดเลือกบ้าน ที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อมในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคา เป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี ไม้รวักไม่ซึม การจัดที่นั่งนอนให้นักท่องเที่ยวต้องมีที่นั่งนอนที่สบาย เช่น มีฟูก ผ้าห่ม หมอน มุ้ง เติงนอน มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด มีสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ให้นักท่องเที่ยวในกรณีที่นั่งนักท่องเที่ยวไม่ได้นั่งติดตัวมา ในห้องน้ำมีที่แขวนผ้า มีประตูห้องน้ำที่มีกลอนปิด เปิดอยู่ในสภาพดี มีแสงไฟสว่างพอเพียง ฝาห้องน้ำ ห้องส้วมมีความ มิดชิดไม่มีรู บ้านเรือนที่พักอาศัยมีการตกแต่งดัดแปลงจากเรือนผู้ไทย เป็นบ้านเรือนตามสมัยนิยม บริเวณบ้านและหน้าบ้าน ปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ยืนต้น เช่น ลำไย มะม่วง บ้านเป่าได้คัดเลือก บ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 20 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 50 คน โดยคิด ค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 3-4 คน ราคาค่าบริการอาหาร 230 บาท/คน/วัน รวมแล้ว 330 บาท/คน (จรรยาภักษ์ อาจวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โฮมสเตย์ บ้านเป่า มีลักษณะเป็นบ้านไม้ ใต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 20 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 50 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 50 คน ทำให้ มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่พอให้บริการ โดยเฉพาะในฤดูร้อนมีปัญหาในเรื่องพัดลม

ไม่เพียงพอ และในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง (จรรยาภักษ์ อาจิวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)
 นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอยากอยู่บ้านพักโฮมสเตย์ที่เป็นลักษณะของเรือนโบราณมากกว่าบ้านปัจจุบัน
 เพราะอยากสัมผัสกับวิถีของการเป็นชาวไทย

ภาพประกอบ 24 ได้ดูบ้านที่พักอาศัยบ้านเป่า

1.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่า มีวิถีชีวิตอยู่กับ
 ธรรมชาติ หายห่างไกลตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้
 จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องทุ่งนา เช่น หอย เห็ด ปลา ปู ผักหวาน หน่อไม้
 หวาย หน่อเตา เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านเป่าจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล
 ซึ่งแต่ละวันชาวผู้ไทยบ้านเป่าก็จะขึ้นเขา ลงนาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารของชาวผู้ไทย
 บ้านเป่าจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับพระ โดยแสดงออกในพฤติกรรม
 การรับประทานอาหารในโอกาสพิเศษตามประเพณี พิธีกรรม และงานมงคล นอกจากนี้สิ่งที่นำมา
 รับประทานในปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของผู้บริโภคและเจ้าภาพผู้ทำให้เกิด
 การบริโภคในโอกาสพิเศษ อาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือ สามารถรักษาอาการ
 โรค และบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสเผ็ด รสขม รสเค็ม รสเปรี้ยว
 รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที้นำมารับประทานแม้เป็นอาหารที่หาง่าย

แต่มีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเป้า คือแกงกะบั้ง (วาริ อาจิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

การปรุงอาหารหรือประกอบอาหารจะเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านหาได้ในพื้นที่ นำพืชผักสวนครัวหรือที่มีอยู่ในครอบครัว ในชุมชนนำมาปรุงเป็นอาหาร เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริก แจ่วซ่มผู้ไทย แกงหอยใส่ไก่ แกงผักหวาน แกงหอยใส่ฟัก มะขามกวนกะทิ เป็นต้น อาหารรสไม่จัดเกินไป (ไม่เผ็ด ไม่เค็ม) ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติ และขั้นตอนการปรุงต้องพิถีพิถัน อาหารต้องสด สะอาด ตามหลักโภชนาการและปลอดภัย

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์บ้านเป้า สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางเจ้าของโฮมสเตย์ทำรับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร เช่น ภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาอาหารสำรองไว้ เช่น ไข่ทอด ปลาทอด เนื้อทอด เป็นต้น

ภาพประกอบ 25 อาหารบ้านเป้า (มะขามกวนกะทิมะพร้าว)

1.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่า เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทยบ้านเป่าในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือการแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ่าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญและเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า การจ่ายผญาและผญา ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกฟ้าย้อมมือแก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่า มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การแต่งกาย การทอผ้า การเงินฝ้าย การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือแม้แต่การเหยาก็นำมาจัดฉากเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีการลดขั้นตอนในการทำพิธีกรรม เช่น การเหยา การรำผีฟ้า เมื่อนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกได้ชมแล้วไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน อาจจะหัวเราะขบขัน กลายเป็นของแปลก เป็นการดูถูกวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าลดลง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดีงามได้เปลี่ยนไป คุณค่าทางจิตใจของการยอมรับวัฒนธรรมลดลง (คำไฮ ไตรยะวงศ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 26 วัฒนธรรมบ้านเป่า

1.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

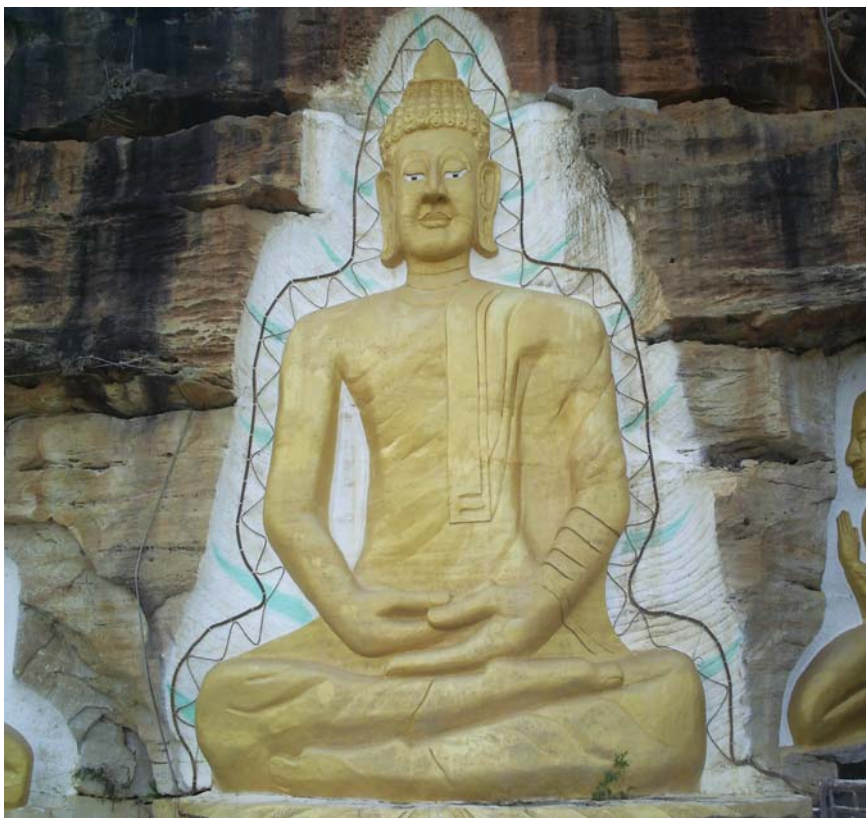
สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา มีภูเขาล้อมรอบ ประกอบด้วย ภูเขาขาว และภูเขาแดง ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการให้หมู่บ้านมีทัศนียภาพที่สวยงามเมื่อตอนพระอาทิตย์ขึ้นและอาทิตย์ตก จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ ภูเขาขาวเป็นแหล่งที่มีความเชื่อว่าเป็นผานางคอย มีเรื่องเล่าว่า สาวคอยคนรักแล้วคนรักไม่มาตามนัดจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย บนภูเขาขาวมีวัดถ้ำโล้้ม (โล้้ม เป็นภาษาผู้ไทย แปลว่า ห้องนอน) นักท่องเที่ยวเมื่อขึ้นไปภูเขาขาว และอยู่บริเวณวัดถ้ำโล้้ม จะมองเห็นทิวทัศน์ทัศนียภาพของหมู่บ้านได้อย่างสวยงาม ถ้ำแก้วผัด เป็นสถานที่ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากดวงแก้วที่ลอยมาจากฟ้ามาผัดให้น้ำผาเป็นรอยตามที่แก้วได้กระทำ จึงเห็นรอยตามหน้าผาที่ยังคงอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน บ้านเป่าเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิตและการเกษตรได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ ปี 2550 มีกิจกรรมคือ เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ วัฒนธรรมผู้ไทย เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูเขาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน ศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) (คำไฮ ไตรยะวงศ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านเป่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูเขาตามลักษณะของสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศจึงไม่มีความปลอดภัย และความสะดวกในการขึ้นไปบนภูผาขาว ไม่มีผู้นำเที่ยว ที่มีความรู้ในการพาชมตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง นักท่องเที่ยวจึงเสียชดเชย เช่น ขาดน้ำ พลาสติก ถูพลาสติก เหยียบย่ำต้นไม้

ภาพประกอบ 27 แหล่งท่องเที่ยวบ้านเป่า

1.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่ามีภูมิปัญญา ที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มทำตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือ เป็นกลุ่มแปรรูปจากผ้าฝ้ายที่ทอแล้วนำมาตัดแปลงเป็นตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ กลุ่มทำขนม กะหรี่ปั๊บ การจักสาน เช่น กระติบข้าว หวดนึ่งข้าว สุ่มขึงสัตว์ กระด้ง ไม้กวาด ออกจำหน่าย

ภายในหมู่บ้านและส่งขายยังตลาด กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มทอผ้าไหม เป็นการรวมตัวของชาวบ้าน ที่มีฝีมือทางด้านการทอผ้าไหม ซึ่งลวดลาย ทอ ได้แก่ ลายดอกไม้ ลายนกยูง ลายเรือหงส์ ลายตำ ลายขิด ลายต้นสน กลุ่มทอผ้าไหมสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างมาก กลุ่มหนองไม้ดอง เป็นกลุ่มแปรรูปหนองไม้ที่หาได้จากป่า ภูเขาในหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเลี้ยง จิ้งหรีดไว้ขายให้กับพ่อค้า แม่ค้าที่มารับ และส่งขายในตลาด มีร้านค้าชุมชนไว้ขายผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว (นิสวงศ์ อาจวิชัย, 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป่ามีผลิตภัณฑ์ ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ ขนมหะรีบ๊ีบ กระติบข้าว ไม้กวาด กระดัง ฝ้ายฝ้าย และผ้าไหม ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดวัตถุดิบ

ภาพประกอบ 28 ผลิตภัณฑ์บ้านเป่า

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป้า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ วัฒนธรรมภูไทย เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน ศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร วัดบรรพตคีรี บ้านเป้าจึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทยขึ้น ดังนั้นโฮมสเตย์บ้านเป้าจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวงการท่องเที่ยว ซึ่งมีเว็บไซต์ด้านนี้โดยเฉพาะคือ WWW.homestaythailand.org

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป้า มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการสร้างเว็บไซต์ ทำให้เว็บไซต์ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน (จรรยาภักย์ อาจิวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

1.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านเป้า ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. โดยผ่านนายกเทศมนตรีเข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านเป้า มีปัญหาด้านการรักษาความปลอดภัย โดยพื้นที่ทั้ง 2 หมู่คือหมู่ 3 และหมู่ 5 มีจำนวน 360 หลังคาเรือน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนน (จรรยาภักย์ อาจิวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

1.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย โปร่ง เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีขาว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิต ประจําวันของชาวบ้านเป่าทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลื้อยเหล่านี้มาเป็นเวลานาน ยากที่จะเปลี่ยนแนวคิด (จรรยาภักษ์ อาจวิชัย. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 29 สภาพแวดล้อมบ้านเป่า (ภูผาขาว)

1.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านเป่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมผู้ไทย เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตก ตาดโตน วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยางจากอำเภอหนองสูง ถนนภายในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่บนภูเขา เช่นถ้ำภูผาขาว ยังไม่มีความสะดวก ในการเดินทาง การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม (จรรยาภักย์ อาจวิชัย. 2553 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 30 ถนนผ่านบ้านเป่า

2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านภู ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ในอดีต เทือกเขาเหล่านี้เต็มไปด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิด แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงเนื่องจากการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้ความต้องการที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น ระหว่าง

หมู่บ้านกับภูเขาเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี ใต้ถุนเรือนสูง เพราะใช้เป็นที่ทอดผ้า สีน้าว หรือทำงานหัตถกรรมจักสานและเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไถ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียงด้านข้าง สำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ใต้ถุนประกอบอาหารแทน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์บ้านภู มีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อม ในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 35 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 80 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 2 คน ราคาค่าบริการอาหาร 230 บาท/คน/วัน รวมแล้ว 330 บาท/คน ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่ม เป็นคณะทางโฮมสเตย์จะคิดบริการในราคาเหมาจ่ายต่อหัว โดยคิดค่าบริการดังนี้ อาหารเช้า-เย็น ค่าบริการการแสดงกิจกรรม การต้อนรับ และค่าที่พัก ในราคา 500 บาท/คน/คืน

บ้านภู มีการจัดที่นั่งให้นักท่องเที่ยวโดยให้นักท่องเที่ยวมีที่นั่งนอนที่สบาย เช่น มีฟูก ผ้าห่ม หมอน มุ้ง เติงนอน มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด มีสบู่ ยาสิฟอน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ให้นักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำติดตัวมา มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่มใหม่ทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ในห้องน้ำมีที่แขวนผ้า และราวผ้า มีประตูห้องน้ำที่มีกลอนปิด เปิดอยู่ในสภาพดี มีแสงไฟสว่างพอเพียง ฝาห้องน้ำ ห้องส้วมมีความมิดชิด ไม่มีรู บริเวณบ้านมีการปลูกดอกไม้ดอก ไม้ประดับ พืช ผัก ผลไม้

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีลักษณะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ (ห้องส้วม) 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 35 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 80 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 80 คน ทำให้มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ ห้องนอน พัฒนาการให้บริการไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง มด แมลง (ถวัลย์ ผิวขาว. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 31 ที่พักบ้านญ

2.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านญ มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หายู่หากินตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องทุ่งนา เช่น อ่อมหอย อ่อมเห็ด อ่อมปลา ปั่นเห็ด ปั่นปู ปั่นปลา แกงผัก น้ำพริก แจ่วสุ้ยไทย ผักลวก แกงหน่อไม้ แกงกะบั้ง แกงหน่ออ้อย แกงผักหวาน แกงหอย แกงหน่อเตา เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวสุ้ยไทยบ้านญจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวสุ้ยไทยบ้านญก็จะขึ้นเขา ลงนาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารของชาวสุ้ยไทยบ้านญจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับพระ โดยแสดงออกในพฤติกรรมการรับประทานอาหารในโอกาสพิเศษตามประเพณี พิธีกรรมและงานมงคล นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจรับประทานในปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของผู้บริโภคและเจ้าภาพผู้ทำให้เกิดการบริโภคในโอกาสพิเศษ อาหารพื้นบ้านชาวสุ้ยไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือ สามารถรักษาอาหารโรคและบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสเผ็ด รสขม รสเค็ม รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่น่าสนใจ

รับประทานแม้เป็นอาหารที่หาง่ายแต่มีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทแมง และผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านภู คือ แก้วซ่อมผู้ไทย แกงกะบั้ง และแกงหน่อเตา การปรุงอาหารของชาวผู้ไทยบ้านภู จะพิถีพิถันในเรื่องขั้นตอนในการปรุงอาหาร ต้องสะอาด และถูกหลักโภชนาการ ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้นความสะอาด และเป็นพืชผักปลอดสารพิษ เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริกแก้วซ่อมผู้ไทย แกงหอยใส่ไก่ แกงผักหวาน แกงหอยใส่ผัก แกงบั้ง แกงหน่ออ้อย เป็นต้น รสชาติของอาหารจะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็ม และไม่จัดมากพอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก หรือ ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนภาคอื่น เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ก็สอบถามเกี่ยวกับความชอบความต้องการของอาหาร และรสชาติก่อนปรุง ภาชนะในการปรุงอาหารทุกชนิด เช่น หม้อแกง จาน ชาม ถ้วย ต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ก่อนที่จะนำภาชนะมาใช้ต้องล้างด้วยน้ำยาล้างจานโดยเฉพาะ ล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้ามไม่ให้ใช้ผงซักฟอกโดยเด็ดขาด หลังจากล้างแล้วก็คว่ำภาชนะไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแกว้ดื่มน้ำ ต้องใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาวและแยกล้างต่างหาก

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางโฮมสเตย์จัดทำรับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร เช่น ภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาแต่เจ้าของบ้านที่ให้พัก ก็จะหาอาหารไว้สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไข่ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น (สำหรับ งานว. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 อาหารบ้านภู

2.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของไทยบ้านภูในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ่าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า การจ่ายผญา ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกฝ้ายข้อมือแก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น

การแต่งกาย การทอผ้า การเงินฝ้าย การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือแม้แต่การเหยาก็เป็นการแสดง
 เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีการลดขั้นตอนในการทำพิธีกรรม เช่น การเหยา การรำผีฟ้า
 เมื่อนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกได้ชมแล้วไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน อาจจะหัวเราะขบขัน
 ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าลดลง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมได้เปลี่ยนไป
 คุณค่าทางจิตใจของการยอมรับวัฒนธรรมลดลง ซึ่งการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการแสดงจึงเป็นเหมือน
 การฉีกขาดและนำวัฒนธรรมมาขายเพื่อแลกกับเงิน (บุญธรรม แก้วสินวล, 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 33 วัฒนธรรมบ้านภู

2.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา มีภูเขาล้อมรอบ ประกอบด้วย ภูเขาขาว และภูเขาแดง ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการให้หมู่บ้านมีทัศนียภาพที่สวยงามเมื่อตอนพระอาทิตย์ขึ้น และอาทิตย์ตก จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ บ้านภูเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ ปี 2550 และปี 2552 มีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ ศึกษาวัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม เช่น ฟ้อนกลองคู่้ม แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตก โบสถ์วัดบ้านภู วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านภูมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูเขาตามลักษณะของสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศจึงมีความปลอดภัย และความสะดวกในการขึ้นไปน้อย ไม่มีผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ ในการพาชมตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง อีกทั้งแต่ละสถานที่ไม่มีถังขยะไว้ใส่ขยะ ไม่มีป้ายบอกเส้นทางของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน (ถวัลย์ ผิวขำ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 34 แหล่งท่องเที่ยวบ้านภู

2.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด เป็นต้น ในบ้านภูยังมีกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายจิด กลุ่มข้าวกล้อง กลุ่มชมมอญคีรีนคร กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่พันธุ์ กลุ่มกองทุนเงินล้านบ้านภู กลุ่มออมทรัพย์เพื่อคุณภาพชีวิต ธนาคารหมู่บ้านคีรีนครบ้านภู กลุ่มฉาบป่นกิจสงเคราะห์ และกลุ่มแม่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก (สำหรับ งานไว. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่ นักท่องเที่ยวจะเป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่มียกนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะส่วนมากการผลิตผลิตภัณฑ์จะทำกันภายในหมู่บ้าน ภายในกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้รับจากภายนอกมาจำหน่าย และขาดแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในการผลิต (สำหรับ งานไว. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 ผลิตภัณฑ์บ้านภู

2.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติมีศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน วัดพุทธคีรี-ถ้ำโงดก ถ้ำธรรมสภา หลวงปู่เสาร์ กันตสีโร วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) เชื่อมโยงตลาดอินโดจีนเมืองมุกดาหาร กลุ่มโฮมสเตย์บ้านภู มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เช่น ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 3 รายการทุ่งแสงตะวัน ออกอากาศทาง NBT รายการรอยยิ้มของแผ่นดิน และสมัครเข้าสู่ระบบมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จำนวน 35 ครัวเรือน พัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ถ้ำวัวตกเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน บ้านภูจึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทยขึ้น ดังนั้น โฮมสเตย์บ้านภูจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวงการท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการสร้างเว็บไซต์ ทำให้เว็บไซต์ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน (ทรง กลางประพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

2.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านภู ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. โดยผ่านนายกเทศมนตรีเข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านภู มีปัญหาด้านการรักษาความปลอดภัย โดยพื้นที่ทั้ง 2 หมู่คือหมู่ 1 และหมู่ 2 ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน ตลอดทั้งปัญหาวัยรุ่น (ทรง กลางประพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

2.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย โปร่ง เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีขาว จักสาน และทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้างและใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านภูทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลื้อยคลานมาเป็นเวลานาน และการรักษาความสะอาดใต้ถุนบ้านยังไม่ดีพอแต่ได้มี

ความพยายามที่จะเอาสัตว์เลี้ยงออกไปเลี้ยงที่ทุ่งนาของตนเองมากขึ้น (ขุน ฝิวจำ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 36 สภาพแวดล้อมบ้านภู

2.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านภู มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมผู้ไทย เข้มชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยาง จากอำเภอหนองสูง ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปล่อยให้ชาวบ้านดูแลกันเอง (ทรง กลางประพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 37 ถนนภายในบ้านกู

3. บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านโคกโก่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงเคี่ยน มีภูเขา ป่าเบญจพรรณและมีน้ำตกที่น่าสนใจคือน้ำตกตาดสูง บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี ใต้ถุนเรือนสูง เพราะใช้เป็นที่ทอผ้า สักว หรือทำงานหัตถกรรมจักสาน และเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไถ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียงด้านข้าง สำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ใต้ถุนประกอบอาหารแทน เป็นหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนาร่องและเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 โดยจัดให้มีบ้านพักชุมชน (Home Stay) และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในหมู่บ้าน ต่อมาปีพุทธศักราช 2543 ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดีเด่นประเภทเมือง และชุมชนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

บ้านโคกโก่ง มีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อม ในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัว มีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่อง

ทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มียุงยุงกัด ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้องสังกะสี จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 50 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 100 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 2 คน ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่ม เป็นคณะทางโฮมสเตย์จะคิดบริการในราคาเหมาจ่ายต่อหัวโดยคิดค่าบริการดังนี้ อาหารเช้า-เย็น ค่าบริการการแสดงกิจกรรม การต้อนรับ และค่าที่พัก ในราคา 500 บาท/คน/คืน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีลักษณะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ (ห้องส้วม) 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 50 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 100 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 100 คน ทำให้มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ ห้องนอน พัฒนาการให้บริการไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง (พร อัฐนาค. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 38 ที่พักร้านโคกโก่ง

3.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หาอยู่หากินตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่ทำ

มาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องถิ่น เช่น อ่อมหอย อ่อมเห็ด อ่อมปลา ป่นเห็ด ป่นปลู ป่นปลา แกงผัก น้ำพริก แจ่วซ่มผู้ไทย ผักลวก แกงหน่อไม้ แกงกะบั้ง แกงหน่อ อ้อย แกงผักหวาน แกงหอย แกงหน่อเตา เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวบ้านก็จะขึ้นเขา ลงมาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับพระ โดยแสดงออกในพฤติกรรม การรับประทานอาหารในโอกาสพิเศษตามประเพณี พิธีกรรมและงานมงคล นอกจากนี้สิ่งที่นำมา รับประทานในปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของผู้บริโภคและเจ้าภาพผู้ทำให้เกิด การบริโภคในโอกาสพิเศษ อาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือ สามารถรักษาโรค และบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสผัด รสขม รสเผ็ด รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่น่ามารับประทานแม้เป็นอาหารที่หาง่ายแต่มีคุณค่า ทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทแกง และผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของ บ้านโคกโก่ง คือ แจ่วซ่มผู้ไทย อ่อมหอย

การปรุงอาหารของชาวผู้ไทย ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้น ความสะอาด และเป็นพืชผักปลอดสารพิษ เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริกแจ่วซ่มผู้ไทย แกงหอย ไล่ไก่ แกงผักหวานไล่ไข่มดแดง แกงหอยไล่ฟัก แกงบั้ง แกงหน่ออ้อย เป็นต้น รสชาติของอาหาร จะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็ม และไม่จัดมากพอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก หรือถ้า นักท่องเที่ยวเป็นคนภาคอื่น เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ก็สอบถามเกี่ยวกับความชอบ ความต้องการของอาหาร และรสชาติก่อนปรุง ภาชนะในการปรุงอาหารทุกชนิด เช่น หม้อแกง จาน ชาม ถ้วย ต้องสะอาดและต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ก่อนที่จะนำภาชนะมาใช้ ต้องล้างด้วยน้ำยาล้างจานโดยเฉพาะ ล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้ามไม่ให้ใช้ผงซักฟอก หลังจากล้าง แล้วก็ถือว่าภาชนะไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแก้วดื่ม น้ำ ต้องใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาว และแยกล้างต่างหาก

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหาร ที่ทางโฮมสเตย์จัดทำไว้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็น นักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร เช่น ภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาแต่เจ้าของบ้านที่ให้พัก ก็จะหาอาหารไว้ สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไข่ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น (ขวัญชัย ปัทม. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 อาหารบ้านโลกโคง (แกงผักหวานใส่ไข่ต้มแดง)

3.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโลกโคง

เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ้าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย การเย็บผ้าด้วยมือ การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกผ้าข้อมือแก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การแต่งกาย การทอผ้า การเขียนผ้า การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือแม้แต่ การเหยก้นนำมาเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าลดลง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมได้เปลี่ยนไป คุณค่าทางจิตใจของการยอมรับวัฒนธรรม ลดลง ซึ่งการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการแสดงจึงเป็นเหมือนการนำวัฒนธรรมมาขายเพื่อแลกกับเงิน ที่ได้รับเป็นค่าตอบแทน (จำปี วิเศษศรี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 วัฒนธรรมการเย็บผ้าด้วยมือบ้านโคกโก่ง

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีลักษณะภูมิประเทศติดกับเชิงภูเขา มีน้ำตก ป่าไม้ธรรมชาติ ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการเป็นหมู่บ้านที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิตธรรมชาติ มีภูเขา

ล้อมรอบ พุงนา ผุงว้าวาย ชารน้ำไหล มีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ ศึกษาวัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม วิถีธรรมชาติ

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านโคกโก่งติดกับภูเขา มีป่าไม้ตามลักษณะของสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศจึงไม่มีความปลอดภัย ในตอนกลางคืนแต่ก็มียามและ อปพร.คอยให้การดูแลร่วมกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัย (พร อัฐนาค. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 41 แหล่งท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง (น้ำตกตาดสูงฤดูแล้ง)

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย

เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด เป็นต้น (พร อัฐนาค. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่งมีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรเช่นข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่มียกนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะส่วนมากการผลิตผลิตภัณฑ์จะทำกันภายในหมู่บ้าน ภายในกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้รับจากภายนอกมาจำหน่าย (นารี สาไชย์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 42 ผลิตภัณฑ์บ้านโคกโก่ง

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง
มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ วนอุทยานภูผาวัว พิพิธภัณฑ์ผู้ไทย บ้านนาโก น้ำตกตาดโตน มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ในทุกรูปแบบ เช่น อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยว ได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศ ไทยขึ้น ดังนั้น โฮมสเตย์บ้านโคกโก่งจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวง การท่องเที่ยว (พร อัฐนาถ. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีปัญหา ด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการสร้างเว็บไซต์ การประชาสัมพันธ์โดยแผ่นพับยังไม่แพร่หลาย และกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่มามักจะเป็นกลุ่มเดิมที่เคยมาแล้วชักชวนเพื่อนมา

3.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านโคกโก่ง ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ภูเขาคำรงชีวิตของชาวบ้าน จะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด และทอดผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่อง บุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก เป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. เข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีปัญหา ด้านการรักษาความปลอดภัย โดยพื้นที่ติดกับภูเขาและป่าไม้จึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัย ไม่ทั่วถึง (ชนะกาญจน์ วงศ์ชาติ. 2554 : สัมภาษณ์)

3.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด และทอดผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับ สภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีสาว จักสานและทำงาน หัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้างและใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านโคกโก่ง ทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน ทำให้การรักษาความสะอาดได้หมู่บ้านยังไม่ได้พอ (เหลี่ยม กาพหว่า. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 สภาพแวดล้อมบ้านโคกโก่ง

3.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านโคกโก่ง มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมผู้ไทย เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ภูผาวัว น้ำตกตาดโดน พิพิธภัณฑ์ผู้ไทยบ้านนาโก การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยาง จากอำเภอภูพานารายณ์สู่จังหวัดมุกดาหาร ตลาดอินโดจีน ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่เชิงเขา ยังไม่มีความสะดวกในการเดินทาง การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปลดปล่อยให้ชาวบ้านดูแลกันเองซึ่งถนนที่เข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังจากบ้านนาไคร้เข้าไปในหมู่บ้านอีก 4 กิโลเมตรในฤดูฝนจะมีปัญหาในการเดินทางเข้าออก (สีคำ วิเศษศรี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 44 การคมนาคมบ้านโคกโค้ง

4. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านหนองห้าง ตั้งอยู่บนที่ราบติดกับป่าชุมชนโคกป่าชี การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ บ้านมุงกระเบื้อง สังกะสี ใต้ถุนเรือนสูง เพราะใช้เป็นที่ทอผ้า หรือทำงานหัตถกรรมจักสานและเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไถ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียบด้านข้าง สำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ใต้ถุนประกอบอาหารแทนแต่ก็มีบ้านที่ทันสมัยมากขึ้นส่วนมากจะเป็นบ้านข้าราชการสร้างบ้านตามสมัยนิยม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์บ้านหนองห้าง มีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อม ในเรื่อง ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้ สะดวกและไม่มืดเกินไป ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะ ดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 40 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 80 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพัก ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่ม เป็นคณะทางโฮมสเตย์จะคิดบริการในราคาเหมาจ่ายต่อหัว โดยคิดค่าบริการดังนี้ อาหารเช้า-เย็น ค่าบริการการแสดงกิจกรรม การต้อนรับ และค่าที่พัก ในราคา 500 บาท/คน/คืน โดยจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 40 คนขึ้นไป ถ้าต่ำกว่านั้นก็ลดลงตาม จำนวนนักท่องเที่ยวคือต่ำกว่า 10 คนเหมาจ่าย 7,000 บาท จำนวน 10 – 20 คน ราคา 700 บาท จำนวน 21 - 30 คน ราคา 650 บาท จำนวน 31 – 39 คน ราคา 600 บาท

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์เมื่อปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนนักท่องเที่ยวยังไม่มาก จึงประสบปัญหาด้านที่พักน้อย (สุนทร ภูศรีฐาน. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 45 ที่พัkb้านหนองห้าง

4.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง

มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หายู่หากินตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้าน
จึงเป็นอาหารที่หามาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องทุ่งนา เช่น อ่อมหอย
อ่อมเห็ด อ่อมปลา ปั่นเห็ด ปั่นปู ปั่นปลา แกงผัก น้ำพริก แจ่วซ้อมผู้ไทย ผักลวก แกงหน่อไม้
แกงผักหวาน แกงหอย เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านหนองห้างจะมีอยู่ตามธรรมชาติ
และฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวผู้ไทยบ้านหนองห้างก็จะขึ้นเขา หรือเข้าหาอาหารที่โคกป่าชี ลงนา
เพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือ สามารถรักษา
อาหารโรคและบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสเผ็ด รสขม รสเค็ม
รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่น่ามารับประทานแม้เป็นอาหาร
ที่หาง่ายแต่มีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทแมง และผักพื้นบ้าน
อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหนองห้าง คือ แจ่วผู้ไทย อ่อมหอย เมืองตะไคร้

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์
บ้านหนองห้าง สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหาร
ที่ทางโฮมสเตย์จัดทำให้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็น
นักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค ก็จะมีปัญหา (มิรินทร โคตรพัฒน์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 46 อาหารบ้านหนองห้าง (เมืองตะไคร้)

4.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย ในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ่าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญและผูกผ้าข้อมือแก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่ก็มีปัญหาในกลุ่มคนยุคใหม่เช่น กลุ่มวัยรุ่นไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมมากนัก (สัมฤทธิ์ ชมศิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 47 วัฒนธรรมบ้านหนองห้าง (การจักสาน)

4.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา ประกอบด้วย ภูเขาผึ่งและถ้ำฝ่ามือแดง ป่าชุมชนโคกป่าชี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน หลวงพ่อโต พุทธรังสฤษฎี ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ บ้านหนองห้างเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ ปี 2553 มีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ ศึกษาวัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม เช่น ฟ้อนผู้ไทย พิพิธภัณฑผู้ไทยวัดสิมนาโก

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่ราบตามลักษณะของสภาพพื้นที่มีป่าไม้ ที่ราบเชิงเขาจะเน้นการเดินทางชมป่า หรือเดินป่ายังไม่มีเส้นทางที่ให้ความสะดวกและปลอดภัย อย่างเพียงพอซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอยู่ในป่าชุมชนมากกว่าไปที่อื่น (เรียบร้อย บุญทะจันทร์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 48 แหล่งท่องเที่ยวบ้านหนองห้าง (หลวงพ่อโต พุทธรังสฤษฎี)

4.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด การสานกระติ๊บข้าว กระเตาะลายจิด เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยที่สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวจะเป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ ไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวไม่ได้รับจากภายนอกมาจำหน่าย และขาดแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในการผลิต (มีรินทร์ โคตรพัฒนา. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 49 ผลิตภัณฑ์บ้านหนองห้าง (กระเตาะลายจิด)

4.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม กลุ่มโฮมสเตย์บ้านหนองห้าง มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาฐานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ในทุกรูปแบบ บ้านหนองห้างจึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์ เป็นของตนเอง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากเป็นปีเริ่มต้นการจัดหมู่บ้านโฮมสเตย์ การประชาสัมพันธ์ จึงยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนักประกอบกับอยู่ใกล้กับบ้านโคกโก่งซึ่งอยู่ห่างเพียง 10 กิโลเมตรนักท่องเที่ยวจึงรู้จักบ้านโคกโก่งมากกว่าบ้านหนองห้าง (สุนทร ภูศรีฐาน. 2554 : สัมภาษณ์)

4.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านหนองห้าง ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาการดำรงชีวิต ของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็น กลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัย โดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. โดยผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองห้าง มีปัญหาด้านการรักษาความปลอดภัย โดยลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหา ในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน (พิริกษ์ ปัทมารัง. 2554 : สัมภาษณ์)

4.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัว

มีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย
 เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านที่เป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้
 ได้ทุนเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีขาว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้าง
 และใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านเป่าทำให้
 ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่
 เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน การรักษา
 ความสะอาดได้ทุนบ้านจึงยังไม่สะอาด (ชานิน โคตรพัฒน์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 50 สภาพแวดล้อมบ้านหนองห้าง (ป่าชุมชนดีเด่น)

4.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านหนองห้าง มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร
 วัฒนธรรมผู้ไทย เขียมชมวัด การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ใช้การคมนาคมทางบก
 มีถนนลาดยางจากอำเภอกุฉินารายณ์ ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจาก การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้ได้รับการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปลอมยให้ชาวบ้านดูแลกันเองเช่นถนนทางเข้าจากบ้านกุดบอดซึ่งเป็นถนนลูกรัง (สัมฤทธิ์ ชมศิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 51 ถนนรอบหมู่บ้าน บ้านหนองห้าง

5. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

5.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านหนองห้าง ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มทุ่งนา เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี ใต้ถุนเรือนสูง เพราะใช้เป็นที่ทอดผ้า สีข้าว หรือทำงานหัตถกรรมจักสาน และเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไถ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียงด้านข้าง สำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ใต้ถุนประกอบอาหารแทน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์บ้านหนองช้าง มีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อม ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัวและห้องน้ำ หลังคาเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 8 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 20 คน โดยไม่คิดค่าบริการ บ้านพัก นาน ๆ จะมีมาพักปีละ 1-2 ครั้ง ค่าบริการแล้วแต่ผู้ที่มาพักจะให้ หนึ่งหลังรับได้ 2 คน (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง มีลักษณะเป็นบ้านไม้ได้ทุนสูงได้ทุนใช้เป็นที่พักผ่อนและทำงานในตอนกลางวัน เช่น ทอผ้า เย็บผ้าเย็บสภาพห้องน้ำแยกออกจากตัวบ้านจึงไม่ได้รับความสะดวกในการใช้ห้องน้ำของแขกที่มาพัก (ทองพูล เบารากู. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 52 ที่พัkb้านหนองช้าง

5.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หอยุ่หากินตามไร่ตามนา ตามป่า อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากรธรรมชาติ นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวผู้ไทยจะลงนาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต

การปรุงอาหารของชาวผู้ไทยบ้านหนองช้าง ในการปรุงอาหารต้องสะอาด ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้นความสะอาดและเป็นพืชผักปลอดสารพิษ เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริกแจ่วซอ้มผู้ไทย แกงหาวยใส่ไก่ แกงผักหวาน ปั่นปุ่นา แกงหาวยใส่ผัก เป็นต้น รสชาติของอาหารจะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็ม และไม่จัดมากพอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก ภาชนะในการปรุงอาหารทุกชนิด เช่น หม้อแกงจาน ชาม ถ้วย ต้องสะอาด

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางโฮมสเตย์จัดทำให้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เจ้าของบ้าน ก็จะหาอาหารไว้สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไข่ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 53 อาหารบ้านหนองช้าง (ปั่นปุ่นา)

5.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง เป็นหมู่บ้านผู้ไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของผู้ไทยบ้านหนองช้างในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ่าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหมแพรวา การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านหนองช้าง มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านั้นกำลังจะสูญหายไปคนรุ่นใหม่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้วัฒนธรรมเสื่อม (จำเริญ สีลาพจน์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 54 ปลูกลม่อน

ภาพประกอบ 55 เลี้ยงไหม

5.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบทุ่งนา จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เป็นหมู่บ้าน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านหนองช้างมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทุ่งนาตามลักษณะของ สภาพพื้นที่และภูมิประเทศจึงมีความปลอดภัย ไม่ค่อยมีปัญหา (เพียร ปิ่นจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 56 แหล่งท่องเที่ยวบ้านหนองช้าง

5.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง

มีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นต้น (ประกอบ ปินิจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง

มีผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้านของที่ระลึกชุดผู้ไทย เครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนมากการผลิตผลิตภัณฑ์จะทำกันภายในหมู่บ้าน ภายในกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้รับจากภายนอกมาจำหน่ายและขาดแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในการผลิต (เพียร ปินิจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 57 ผลิตภัณฑ์บ้านหนองช้าง

5.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านหนองช้าง มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพธิ์ มีการประชาสัมพันธ์โดยนักท่องเที่ยวที่เคยมาพักไม่มีการทำเว็บไซต์และแผ่นพับ

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการสร้างเว็บไซต์และไม่มียงบประมาณจากหน่วยงานอื่นสนับสนุน (ประกอบ ปันจิตร. 2554 : สัมภาษณ์)

5.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านหนองช้างตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัยโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านทั้งกลางวันและกลางคืน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านหนองช้าง มีปัญหาในการรักษาความปลอดภัย โดยลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน ตลอดทั้งปัญหาภัยรุม (ทองพูน เบลารณ. 2554 : สัมภาษณ์)

5.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัยโปร่งเหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ไผ่ฉลุเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีขาว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้าง และใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิต ประจําวันของชาวบ้านเป่าทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน การรักษาความสะอาดได้หมู่บ้านจึงยังไม่สะอาด (จอมศรี สุปันบุตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 58 สภาพแวดล้อมบ้านหนองช้าง

5.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านหนองช้าง มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมผู้ไทย แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโนน อำเภอลำมั่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากบ้านหนองช้าง ระยะทาง 6 กิโลเมตร การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยางจากอำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดอุดรธานีและอำเภอลำมั่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจาก การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปลอมให้ชาวบ้านดูแลกันเอง (จำเริญ ศิลาพจน์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 59 การคมนาคมบ้านหนองช้าง

6. บ้านโนน ตำบลโนน อำเภอลำมั่ง จังหวัดกาฬสินธุ์

6.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านโนนตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ มีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี ได้ถนอมเรือนสูง

เพราะใช้เป็นที่พักผ่อน ทำงานหัตถกรรมจักสานและเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไถ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียงด้านข้าง สำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ไต้ถุนประกอบอาหารแทน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์บ้านโพน มีการคัดเลือก บ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อม ในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก บ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 20 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 40 คน โดยคิด ค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 2 คน ราคาค่าบริการอาหาร 230 บาท/คน/วัน รวมแล้ว 330 บาท/คน ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่ม เป็นคณะทางโฮมสเตย์จะคิดบริการ ในราคาเหมาจ่ายต่อหัวโดยคิดค่าบริการดังนี้ อาหารเช้า-เย็น ค่าบริการการแสดงกิจกรรม การต้อนรับ และค่าที่พัก ในราคา 500 บาท/คน/คืน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน มีลักษณะ เป็นบ้านไม้ไต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 20 หลัง มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ การให้บริการไม่เพียงพอ (ผ่น จันทะมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 60 บ้านพักบ้านโพน

6.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน มีวิถีชีวิต

อยู่กับธรรมชาติ หายห่างไกลตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องถิ่น เช่น อ่อมหอย อ่อมเห็ด อ่อมปลา ปั่นเห็ด ปั่นปู ปั่นปลา แกงผัก น้ำพริก แจ่วซ่มผู้ไทย ผักลวก แกงหน่อไม้ แกงผักหวาน แกงหอย เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านโพนจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล อาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือ สามารถรักษาอาการโรคและบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติและรสเผ็ด รสขม รสเค็ม รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่น่ามาต้อนรับทานแม้เป็นอาหารที่หาง่ายแต่มีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทแกงและผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านโพน คือ แจ่วซ่มผู้ไทย อ่อมหอย แกงผักหวาน (ผื่น จันทะมาศ. 2554 : สัมภาษณ์)

การปรุงอาหารของชาวผู้ไทยบ้านโพน จะพิถีพิถันในเรื่องขั้นตอนในการปรุงอาหารต้องสะอาด ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้นความสะอาดและเป็นพืชผักปลอดสารพิษ เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริกแจ่วซ่มผู้ไทย แกงหอยใส่ไก่ แกงผักหวาน แกงหอยใส่ผัก เป็นต้น รสชาติของอาหารจะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็มและไม่จัดมากพอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางโฮมสเตย์จัดทำให้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค จะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร แต่เจ้าของบ้านที่ให้พักก็จะหาอาหารไว้สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไข่ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น (อนันต์ พันชะวี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 61 อาหารบ้านโพน

6.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทยบ้านโพนในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ่าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า การจ่ายผญา ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกผ้าข้อมือแก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกลืมไปโดยรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาจึงทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมไม่มีความต่อเนื่อง (ผื่น จันทะมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 62 วัฒนธรรมบ้านโปน (บ้านผู้ไทย)

6.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโปน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบทุ่งนา เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีศูนย์วัฒนธรรม ผู้ไทย สวนพุทรา การทอผ้าไหมแพรวา เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต มีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ ศึกษาวัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านโปนมีแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรเช่นสวนพุทรา ซึ่งอยู่ไกล ไม่สะดวกในการเดินทาง ไม่มีผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ในการพาชมตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ไม่มีป้ายบอกเส้นทางของสถานที่ท่องเที่ยว (อนันต์ พันธะวี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 63 แหล่งท่องเที่ยวบ้านโปน (ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย)

6.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโปน มีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหมแพรวา ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด เป็นต้น ในบ้านโปนยังมีกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายจิด

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ บ้านโปน มีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวจะเป็น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึกชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่มียกนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่มเป็นคณะเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (อำคา ดิกาพันธุ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 64 ผลิตภัณฑ์บ้านโพน (ผ้าไหมแพรวา)

6.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว บ้านโพน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ในทุกรูปแบบ เช่น จัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ การโฆษณาทางแผ่นพับยังไม่แพร่หลาย นักท่องเที่ยวที่มาส่วนมากจะเป็นกลุ่มที่เคยมาแล้วหรือได้รับการแนะนำจากเพื่อนที่เคยมาแล้ว (ฝัน จันทะมาตย์, 2554 : สัมภาษณ์)

6.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากบ้านโพน ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องหาเลี้ยงชีพโดยพึ่งพาธรรมชาติและด้านการเกษตร ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัย

โดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. โดยผ่านนายกเทศมนตรีเข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ บ้านโพน มีปัญหา ด้านการรักษาความปลอดภัย โดยลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน ตลอดทั้งปัญหาयरून (ฝน จันทะมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

6.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูง ใช้เป็นที่ทอดผ้า สีข้าว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้างและใช้เป็นครัว ประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิต ประจําวันของชาวบ้านโพนทำให้ ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน การรักษา ความสะอาดใต้ถุนบ้านจึงยังไม่สะอาดพอ (ฝน จันทะมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 65 สภาพแวดล้อมบ้านโพน

6.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

บ้านโพน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรมผู้ไทย การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยาง จากอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์และอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์เชื่อมต่อกับอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยว ยังไม่มีความสะดวกในการเดินทาง การรักษา สภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้ได้รับการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซม จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ (ฝัน จันทะมาตย์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 66 การคมนาคมบ้านโพน

ตาราง 2 สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	1. ด้านที่พักอาศัย บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความสะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอก หมอน ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้าน มีพืชผักสวนครัว มีจำนวนบ้าน ที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 15 หลัง รับได้ 30 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่า 30 คน บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เพียงพอ ฤดู ร้อนอากาศร้อนพัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝนแมลงรบกวน
	2. ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่หาได้ใน พื้นที่ เช่น หน่อไม้ ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว อุปกรณ์ใน การปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาด ปรุงอาหารได้ รสชาติไม่จัดเกินไป ชนิดของ อาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผัก นึ่ง ผักต้ม แกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่าง ภูมิภาค รับประทานอาหารพื้นบ้าน ไม่ได้ เช่น มีรสเผ็ดเป็นอาหาร พื้นบ้าน และ นักท่องเที่ยวที่ รับประทานอาหารเจ
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง มีการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่าง เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การพูดภาษาท้องถิ่น (ผู้ไทย) การแต่งกาย การเหย้า

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น วัดถ้ำผาขาว (วัดโสม)	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว ทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม กลุ่มหน่อไม้ ดอง กลุ่มทำเสื่อเย็บมือ กลุ่มเลี้ยง จิ้งหรีด ตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอ นักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทัน และขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับเอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ให้ ความร่วมมือน้อยในการเผยแพร่
	7. ด้านความปลอดภัย มีชุดรักษาความสงบประจำ หมู่บ้าน และ อปพร. คอยรักษา ความปลอดภัยตลอดทั้งกลางวัน และกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย สภาพบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกัน การรักษาความปลอดภัยดูแล ไม่ทั่วถึง
	8. ด้านสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิตของชาวบ้าน มีการทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ลักษณะบ้านเรือน มีความมั่นคงถาวร ตัวบ้านยังคง เป็นหลังคา ทรงสูง ใต้ถุนเรือน ใช้เป็นที่ทอผ้า สีข้าว จักจั่น และทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้	8. ด้านสภาพแวดล้อม ผลมาจากวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะรักษา ความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่าง ทั่วถึง เช่น การกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	9. ด้านการคมนาคม การคมนาคมติดต่อสถานที่ ท่องเที่ยว ต่างๆ ใช้การคมนาคม ทางบก มีถนนลาดยาง จากอำเภอ หนองสูง ถนนภายในหมู่บ้านเป็น ถนนคอนกรีต	9. ด้านการคมนาคม สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่บนภูเขา เช่น ถ้ำผาขาว ยังไม่มีความ สะดวก ในการเดินทาง การรักษา สภาพถนนทางเข้าหมู่บ้าน บางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	1. ด้านที่พักอาศัย บ้านพักมีอากาศถ่ายเทห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความสะอาด ฟูฟ่อง อบอุ่น หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน ไม่มีกลิ่น อับ บริเวณบ้านมีพืชผักสวนครัว มีจำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 29 หลัง รับได้ 60 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่า 60 คน บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เพียงพอ ฤดู ร้อนอากาศร้อนพัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน แผลงรบกวน
	2. ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ เป็นอาหาร ที่หาได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย หน่อเตา หน่ออ้อย ผักหวาน อุปกรณ์ในการปรุง อาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อ มีความสะอาดปรุงอาหารที่มีรสชาติ ไม่จัดเกินไปชนิดของอาหาร พื้นบ้านเช่น ผักนึ่ง ผักดัม แกง หวาย แกงหน่อไม้ แกงบั้งน้ำพริก แจ่วซ่มผู้ไทย น้ำดื่ม น้ำใช้ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร พื้นบ้านไม่ได้ นักท่องเที่ยว จำนวนมาก อาหารไม่เพียงพอเช่น นักท่องเที่ยวเป็นอิสลามไม่กินหมู

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การแต่งกายและภาษาท้องถิ่น
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น วัดถ้ำภูผาขาว	4. ด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติกในสถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย ลายขิด ผ้าหมักโคลน กลุ่มข้าวกล้อง ชกมอสิรินคร กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่พันธุ์	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทันและขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับเอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่น้อย
	7. ด้านความปลอดภัย ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ราบใกล้ภูเขา บ้านเรือนใกล้ชิดกันอยู่กันเป็นระบบเครือญาติ มีชุดรักษาความสงบประจำหมู่บ้านและอปพร.รักษาความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย สภาพบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกัน จึงไม่มีความสะดวกในการรักษาความปลอดภัยได้ทั่วถึง
	8. ด้านสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิตของชาวบ้านภูยังคงผูกพันอยู่กับวิถีธรรมชาติมีสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ เป็นต้น	8. ด้านสภาพแวดล้อม การรักษาความสะอาดได้ถูกบ้านยังไม่ดีพอ

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	9. ด้านการคมนาคม การคมนาคมติดต่อสถานที่ ท่องเที่ยวต่างๆ ใช้ทางบก มีถนนลาดยางจากอำเภอหนองสูง เข้าสู่หมู่บ้าน ถนนภายในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีต	9. ด้านคมนาคม การรักษาสภาพถนนทางเข้า หมู่บ้าน บางแห่งชำรุดไม่มีการ ซ่อมแซม ไม่ได้รับการจัด งบประมาณซ่อมแซมจาก หน่วยงานที่รับผิดชอบปล่อย ให้ชาวบ้านดูแลกันเอง
3. บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	1. ด้านที่พักอาศัย บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และ ห้องครัว มีความสะอาด พูก ที่ นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู มีจำนวน บ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 50 หลัง รับได้ 100 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่า 100 คน บ้านพัก มีไม่เพียงพอ
	2. ด้านอาหาร อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่หาได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ ปลา ปู กบ เห็ด ผัก สวนครัว อุปกรณ์ในการปรุง อาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร พื้นบ้านไม่ได้ เช่น มีรสเผ็ดเป็น อาหารพื้นบ้าน
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง มีการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่าง เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การพูดภาษาท้องถิ่น (ผู้ไทย) การเหย้า

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ มีภูเขาล้อมรอบทุ่งนา ทุ่งวัวควาย ธารน้ำไหล	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยว ทั้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม กลุ่มหน่อไม้ ดอง กลุ่มทำเสื่อเย็บมือ	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทัน และขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับเอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ให้ ความร่วมมือในการเผยแพร่น้อย
	7. ด้านความปลอดภัย บ้านโคกโก่งตั้งอยู่ติดกับภูเขา มีน้ำตกตาดสูง มีทางเดินขึ้นภูเขา และป่าไม้ การดำรงชีวิตอาศัยป่า และภูเขา ในการหาอาหาร มีจุด รักษาความสงบภายในหมู่บ้าน และอุปพร.รักษาความสงบ ตลอดทั้ง กลางวันและกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย อยู่ใกล้กับป่าและภูเขา การรักษาความปลอดภัย ยังไม่ทั่วถึง
	8. ด้านสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิตของชาวบ้าน อาศัยธรรมชาติเป็นส่วนมาก บ้านทรงสูงได้หมู่บ้านจะใช้ ประโยชน์เช่นประกอบอาหาร ทอผ้า จักสาน	8. ด้านสภาพแวดล้อม การรักษาความสะอาด ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวและบริเวณ บ้านยังไม่สะอาด

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	9. ด้านคมนาคม ถนนเข้าหมู่บ้านห่างจากอำเภอ กุฉินารายณ์ 14 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง ส่วนถนน ภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต มีถนนทางเดินรอบภูเขา ไปยังสถานที่ท่องเที่ยว	9. ด้านคมนาคม ทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุด ไม่มีการซ่อมแซม ในฤดูฝน ไม่สะดวกในการใช้ทางเดินรอบ ภูเขา
4. บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	1. ด้านที่พักอาศัย บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความสะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอก หมอน ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้าน มีไม้ดอกไม้ประดับพืชผักสวนครัว มีจำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 40 หลัง รับได้ 80 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่า 80 คน บ้านพัก มีไม่เพียงพอ
	2. ด้านอาหาร อาหารมีความสด สะอาดเป็น อาหารที่ทำได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อ มีความสะอาด ปรุงอาหารได้รสชาติไม่จัดเกินไป ชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร พื้นบ้านไม่ได้ เช่น มีรสเผ็ด เป็นอาหารพื้นบ้าน นักท่องเที่ยว ที่รับประทานอาหารเจ

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การพูดภาษาท้องถิ่น (ผู้ไทย)
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น ภูผาผึ้งและถ้ำฝ่ามือแดง ป่าชุมชน โลกป่าชี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน หลวงพ่อโต (พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย)	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม กลุ่มทำเสื้อเย็บมือ กลุ่มจักสานกะเดาะลายจิด	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทันและขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับเอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ การให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ ยังน้อย
	7. ด้านความปลอดภัย สภาพหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่ราบติดกับป่าชุมชน เนื้อที่ 1,200 ไร่ มีชุดรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน ชุดรักษาป่าชุมชนและอปพร. ให้ความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย การดูแลรักษาป่าไม่ทั่วถึง มีไฟไหม้ป่า และหมู่บ้านหนองห้างเป็นตำบล มีประชากรจำนวนมาก

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	8. ด้านสภาพแวดล้อม บ้านหนองห้างตั้งอยู่บนพื้นที่ราบติดกับป่าชุมชน สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านทรงสูง ใต้ถุนบ้านใช้ประกอบอาหาร ทอผ้า จักสาน	8. ด้านสภาพแวดล้อม การรักษาความสะอาดบริเวณและที่สาธารณะยังไม่ดีพอ ไม่มีความต่อเนื่อง
	9. ด้านการคมนาคม ถนนเข้าหมู่บ้านห่างจากอำเภออุบลราชธานี 10 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง มีความสะดวกในการเดินทาง ส่วนถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต	9. ด้านการคมนาคม สภาพถนนบางแห่งในฤดูฝนชำรุดไม่ได้รับการซ่อมแซม
5. บ้านหนองช้าง ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	1. ด้านที่พักอาศัย มีจำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์จำนวน 8 หลัง รับได้ 20 คน	1. ด้านที่พัก บ้านพัก มีห้องน้ำ ห้องส้วมแยกจากตัวบ้าน ฤดูฝนแมลงรบกวน
	2. ด้านอาหาร เป็นอาหารที่หาได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว ประยุกต์อาหารได้รสชาติไม่จัดเกินไป ชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักดัม แกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่างภูมิภาค รับประทานอาหารพื้นบ้านไม่ได้
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าพื้นเมือง	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีโรงเลี้ยงไหมในหมู่บ้าน
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอ
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ ใช้การประชาสัมพันธ์ในชุมชน	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ ไม่มีแผ่นพับ ไม่มีเว็บไซต์
	7. ด้านความปลอดภัย บ้านหนองช้างตั้งอยู่บนที่ราบติดทุ่งนา มีชุดรักษาความสงบภายในหมู่บ้านและ อปพร. ดูแลความปลอดภัยทั้งกลางวัน และกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย สภาพของตัวบ้านเรือนใกล้ซัดกันเกินไปจึงไม่สะดวกในการรักษาความปลอดภัย
	8. ด้านสภาพแวดล้อม สภาพหมู่บ้านอยู่ติดกับทุ่งนา การดำรงชีวิตประจำวันอาศัยธรรมชาติ มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ทุนบ้านเป็นโรงเลี้ยงไหมและใช้ประกอบอาหาร	8. ด้านสภาพแวดล้อม การดูแลรักษาความสะอาดได้ทุนบ้านและบริเวณหมู่บ้านไม่มีความต่อเนื่อง
	9. ด้านการคมนาคม ถนนผ่านหมู่บ้านออกจากตำบลโพธิ์ อำเภอกำแพง ผ่านหมู่บ้านไปอำเภอสายบุรีเป็นถนนลาดยาง มีความสะดวกในการเดินทาง ส่วนถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต	9. ด้านการคมนาคม ถนนภายในหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมไว้

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
6. บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	1. ด้านที่พักอาศัย มีจำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 20 หลัง รับได้ 40 คน	1. ด้านที่พัก บ้านพัก ห้องน้ำ แยกจาก ตัวบ้าน ฤดูฝนมีแมลงรบกวน
	2. ด้านอาหาร ชนิดของอาหารเป็นอาหาร พื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักดัม แกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่าง ภูมิภาค รับประทานอาหารพื้นบ้าน ไม่ได้
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง มีการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่าง เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม เช่น การพูดภาษา ท้องถิ่น (ผู้ไทย)
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าไหมแพรวา กลุ่มทอ ผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทัน และขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ ใช้การประชาสัมพันธ์ในชุมชน	6. ด้านการประชาสัมพันธ์
	7. ด้านความปลอดภัย บ้านโพนตั้งอยู่บนพื้นที่ราบติด กับทุ่งนา มีชุดรักษาความสงบ ประจำหมู่บ้านและ อปพร. คอยรักษาความสงบทั้งกลางวัน และกลางคืน	7. ด้านความปลอดภัย สภาพการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิด กันเกินไปการดูแลจึงไม่ทั่วถึง

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	8. ด้านสภาพแวดล้อม ลักษณะบ้านทรงสูงใต้ถุนบ้าน ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาหาร ทอผ้า จักสาน ตลอดทั้งใช้ตากผ้า ในฤดูฝน มีสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู ไก่เป็ด	8. ด้านสภาพแวดล้อม สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน ผูกพันกับธรรมชาติ การรักษา ความสะอาดยังไม่เพียงพอ
	9. ด้านการคมนาคม มีถนนลาดยางผ่านหมู่บ้าน และถนนภายในเป็นคอนกรีต	9. ด้านการคมนาคม ถนนภายในบางแห่งชำรุดไม่ได้ รับการซ่อมแซม

ตอนที่ 3 การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ทั้ง 6 แห่ง มีการจัดการบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ 9 ด้าน ได้แก่
ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์
ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและด้านการคมนาคม ผู้วิจัย
ได้เสนอตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ด้านที่พักอาศัย

จากการเก็บข้อมูล พบว่า ลักษณะของตัวบ้านพักมีความมั่นคงแข็งแรง อยู่ในสภาพ
ไม่ชำรุด ไม่เสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านมีความแข็งแรง ไม่ใช่ไม้ไผ่
ผ่าซัดตะ หรือใบไม้ ในการทำตัวบ้าน บ้านพักมีอากาศถ่ายเทสะดวก แสงสว่างส่องเข้าถึง
ไม่มีกลิ่นอับ ห้องต่าง ๆ ของบ้านออกแบบให้ลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก
ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาทำกันน้ำฝนได้ มุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี มีที่นอนที่สบายเครื่องนอน
สะอาด ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นฟูก และเตียง ห้องพักหรือห้องนอนเป็นห้องเดี่ยว
และห้องคู่ มีการเปลี่ยนเครื่องนอน เช่น ฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม ทุกครั้งที่
นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ในห้องนอนมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจก หน้าต่างมีม่านหน้าต่างทุกบาน
มีพัดลมระบายความร้อนในบ้านพัก ในห้องน้ำและห้องส้วมสะอาด มีสบู่ ยาสิฟัน แปรงสีฟัน
ผ้าเช็ดตัว ตำรองไว้ในห้องน้ำ ประตูห้องน้ำมีกลอน ล็อค การปิดเปิดอยู่ในสภาพดี และปลอดภัย

ไม่มีรู รอยร้าว หรือช่องที่มองเห็นได้จากภายนอก มีสวิตช์ไฟฟ้าหรือที่จุดไฟให้แสงสว่าง มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ เช่น แมลงสาบ หนู ยุง มด โดยไม่ใช้สารเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว หาวัดที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น มีการดูแลเอาใจใส่บริเวณบ้านและรอบบริเวณบ้านโดยมีการจัดสวนหย่อม ปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ มีที่นั่งเล่นบริเวณลานบ้าน

ด้านที่พักอาศัยปัญหาที่พบคือ นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่าบ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอต่อการบริการ ฤดูร้อนอากาศร้อนพัดลมในบ้านพักมีน้อย ฤดูฝนแมลงรบกวน เช่น ยุง บ้านพักมีการตกแต่งดัดแปลงไปตามสมัยนิยม สภาพบ้านพักที่เป็นแบบผู้ไทยมีจำนวนน้อย

การพัฒนาการจัดการด้านที่พักอาศัย คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันว่าให้มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งพัดลม บริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน (ถวัลย์ ผิวขาว. 2554 : สัมภาษณ์) สอดคล้องกับ แนวความคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดด้านที่พักอาศัยไว้ว่า มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมีคิซิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้าน หรือชุมชน

ภาพประกอบ 67 ตัวอย่างบ้านพักโฮมสเตย์

2. ด้านอาหาร

จากการเก็บข้อมูล พบว่า อาหารที่นำมาปรุงรับประทานจะเป็นอาหารพื้นบ้าน ที่หาได้ในพื้นที่ เช่น ผักหวาน หน่อไม้ หน่อหวาย ไข่มดแดง และพืชผักสวนครัว มาประกอบเป็นอาหาร เช่น แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง แกงหน่อไม้ แกงหวายใส่ไก่ ผักต้ม ผักลวก จิ้มแจ่ว (น้ำพริก) ภาชนะที่ใช้ปรุงอาหาร เช่น จาน ถ้วย ชามมีความสะอาด การทำความสะอาด จะใช้น้ำยาล้างจาน ไม่ใช้ผงซักฟอกล้างจาน และหลังจากล้างเสร็จแล้วมีการคว่ำไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแกว้น้ำมีความสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาว และแยกต่างจากถ้วยจาน ห้องครัวของบ้านพักจะอยู่ในตัวบ้าน มีการทำความสะอาดอยู่เสมอหลังจากการปรุงอาหารทุกครั้ง ไม่มีกลิ่นอุปกรณ์ในห้องครัว ได้แก่ ตู้กับข้าว มีฝาปิด เปิด ได้สะดวก และสะอาด กันแมลงได้ และมีรูระบายอากาศถ่ายเท อุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาร้า เกลือ มีการเก็บมิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย เตาเป็นทั้งเตาถ่าน และเตาแก๊ส ที่สะอาด ปลอดภัย มีการตรวจสอบอุปกรณ์ของเตาอยู่เสมอ เช่น สายแก๊สของเตาแก๊ส ที่อาจชำรุด เพื่อมิให้เกิดอันตราย ในการปรุงอาหาร ผู้เขียนมีการดูแลความสะอาดอยู่เสมอ และใช้เก็บอาหารและเครื่องดื่ม โดยอาหารที่มีกลิ่นจะใช้ถุงพลาสติก หรือกล่องปิดมิดชิด น้ำดื่ม และน้ำใช้ น้ำดื่มเป็นน้ำฝนที่สะอาด เก็บไว้ในตุ่มมีฝาปิดมิดชิด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจว่าสะอาดก็ต้มก่อนบรรจุขวดหรือภาชนะอื่น ๆ

ด้านอาหารปัญหาที่พบ คือ อาหารที่หมู่บ้านนำมาปรุงรับประทานจะเป็นอาหารท้องถิ่น ที่หาได้ง่ายในหมู่บ้าน เช่น หน่อไม้ หน่อเตา ผักหวาน ผักสดหวาย เป็นต้น และปรุงอาหารตามรสชาติของท้องถิ่น คือ มีรสชาติเผ็ดจัดจ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติต่างภูมิภาคท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวที่รับประทานอาหารเจ รับประทานอาหารที่ชาวบ้านเตรียมไว้ไม่ได้ และถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมากเป็นหมู่คณะทำให้หมู่บ้านเตรียมอาหารให้ไม่พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวนับถือศาสนาอิสลาม ไม่กินหมู และฮินดู ไม่กินวัว ทำให้เกิดปัญหาในการหาอาหารมาต้อนรับ

การพัฒนาการจัดการด้านอาหาร คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันว่า ต้องมีการสอบถามประสานกลุ่มคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารชนิดใด ประเภทใด จำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมประเภท และรสชาติของอาหาร อาหารมีความพอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว (สำหรับ งานว. 2554 : สัมภาษณ์) และสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการว่าต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ

ภาพประกอบ 68 การรับประทานอาหารผู้ไทย

3. ด้านวัฒนธรรม

จากการเก็บข้อมูล พบว่า การจัดการด้านวัฒนธรรม มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การแสดงออกของชายและหญิงลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับ และเข้าใจ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมีการจัดกิจกรรมต้อนรับโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมาแล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การรำมวยโบราณ การจ่ายผญา หมู่บ้านมีโอกาสเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และชื่นชม ถือว่าเป็นการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของตน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น ในระหว่างที่นักท่องเที่ยวพักอยู่ในบ้านในชุมชนมีการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และในขณะเดียวกัน ชุมชนก็เรียนรู้วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ

ด้านวัฒนธรรมปัญหาที่พบ คือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีพิธีต้อนรับโดยการรำผู้ไทย รำมวยโบราณ ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อต่อแขน มีการแสดงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ทำให้วัฒนธรรมถูกลดลงเลียนแบบ และนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจกับประเพณีวัฒนธรรมของเจ้าบ้าน เห็นเป็นเรื่องตลก เช่น ภาษาพูดผู้ไทย การแต่งกายแบบผู้ไทย

การพัฒนาการจัดการด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันว่า มีการกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายสุภาพ การใช้สารเสพติด การแสดงออกของชายหญิงลักษณะผู้สาว มีการแนะนำ อธิบายและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อน (พร อัฐนาค. 2554 : สัมภาษณ์) และนักท่องเที่ยวต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องราวที่พบเห็น เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษาถิ่น การแต่งกาย ซึ่งเป็นความแตกต่างของผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ เพื่อการท่องเที่ยวจะได้มีคุณค่ามากขึ้น ดังแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนยินดีให้นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมในบ้านของตนเอง เพื่อเรียนรู้แบบแผนวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว และอาจมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้าน และคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐานด้านวัฒนธรรมไว้ว่า มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

ภาพประกอบ 69 การแต่งกายของชาวผู้ไทยหญิง

ภาพประกอบ 70 การฟ้อนแห่ขบวนของชาวไทย

4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว

จากการเก็บข้อมูล พบว่า ในบริเวณใกล้ที่พักหรือชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท เช่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก มีแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัดอุโบสถ หรือในชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น สวนผลไม้ บ่อตกปลา แปลงผัก และการทำนาปลูกข้าว มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ปีนเขา ปั่นจักรยาน เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน มีหลากหลายตามสภาพพื้นที่และภูมิประเทศ ชุมชนจะต้องร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า จักสาน โดยปกติทั่วไปชาวบ้านในหมู่บ้าน จะมีความรู้ ความสามารถในการศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว มีการฝึกหัดด้วย เช่น ฝึกหัดการทอผ้า จักสาน มีการดูแลสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนอยู่เสมอ โดยการร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรง ทุกแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านต้องผ่านการยอมรับจากชุมชนมีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้าน เป็นภาคีผู้ผลักดัน หรือประสานงานให้ภาคีผู้ผลักดันท่องเที่ยว ต้องมีแหล่งท่องเที่ยว ภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสถานะโลกร้อน

ด้านแหล่งท่องเที่ยวปัญหาที่พบ คือ นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ทางเดินไม่มีความปลอดภัย เช่น ทางขึ้นวัดถ้ำผาขาว (วัดโสม) ภูจ้อก้อ น้ำตกตาดโตน ภูผาเทิบ เป็นต้น

การพัฒนาการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้าน มีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า มีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์ บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ไม้ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ถวัลย์ ผิวขาว. 2554 : สัมภาษณ์) ดังแนวคิดของ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐาน แหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยว ภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดภาวะโลกร้อน

ภาพประกอบ 71 แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง

5. ด้านผลิตภัณฑ์

จากการเก็บข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า ในชุมชนมีการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ โดยให้ชุมชนหรือชาวบ้านเป็นผู้ผลิต และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นชุมชนผลิตเอง เช่น การทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหม การเย็บเสื้อผ้าด้วยมือ การจักสาน การทำขนม การทำหมอนจิด ขึ้นภายในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำขนม กลุ่มข้าวกล้อง มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านภายในหมู่บ้าน

มีร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้น เช่น ตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย หมอนจิดเสื่อเย็บมือ สร้างรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่ชาวบ้านและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ดี

ด้านผลิตภัณฑ์ปัญหาที่พบคือ มีการผลิต และจำหน่ายไม่พอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก เป็นหมู่คณะ ขาดวัตถุดิบในท้องถิ่นและชุมชน

การพัฒนาการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า เพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อน และฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัตถุดิบไม่เพียงพอ จึงหาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็ง สร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต (พร อัฐนาท. 2554 : สัมภาษณ์) ดังแนวคิดของภราเดช พยัฆวิเชียร (2553 : 1) ที่ได้กล่าวว่าการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ การทำการค้า จำเป็นต้องมีเพื่อนร่วมทางหรือที่เรียกว่าพันธมิตรทางธุรกิจ ได้แก่ องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้น หลักการขาย ต้องหาจุดขายโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน เพื่อวางจุดขาย พัฒนาสินค้า แก้ปัญหาอุปสรรค ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านแม่กำปอง มีจุดแข็งคือ อากาศดี หนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี ชาวบ้านมีความตั้งใจและร่วมมือกันดี จุดอ่อนคือ บุคลากรขาดการจัดการที่ดี ขาดความชำนาญ ห้องพักไม่เพียงพอ

ภาพประกอบ 72 ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ได้รับความนิยมสูง

6. ด้านการประชาสัมพันธ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า หมู่บ้านมีการจัดคู่มือเอกสารเผยแพร่ การท่องเที่ยวที่เป็นข้อมูลจริง มีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมประชาสัมพันธ์โดยการติดต่อสื่อสารผ่านระบบวิทยุคลื่นของชุมชนและจังหวัด หอกระจายข่าวชุมชน ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยสร้างเว็บไซต์ของหมู่บ้านของตนเอง ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ มีการเชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อเพิ่มรายชื่ออยู่ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา

ด้านการประชาสัมพันธ์ปัญหาที่พบ คือ ชุมชน หรือหมู่บ้านขาดความรู้ ในการจัดทำเว็บไซต์ ขาดการจัดทำเอกสารเผยแพร่ที่มีรายละเอียดของหมู่บ้าน

การพัฒนาการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้าน มีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า ส่งบุคลากรในชุมชน หมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวง การท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบ โฮมสเตย์ไทย (สุนทร ภูศรีฐาน. 2554 : สัมภาษณ์) เพื่อเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ ที่ได้กำหนดมาตรฐานการประชาสัมพันธ์ไว้ว่า ต้องมีเอกสาร สิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 1-3)

ภาพประกอบ 73 ตัวอย่างแผ่นพับ

7. ด้านความปลอดภัย

จากการเก็บข้อมูลด้าน พบว่า การตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน แต่ก็มีการรักษาความปลอดภัยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. โดยผ่านนายกเทศมนตรีเข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ด้านความปลอดภัยปัญหาที่พบคือ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมาก จึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัยบ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน ตลอดทั้งปัญหาวัยรุ่น

การพัฒนาด้านความปลอดภัย คณะกรรมการหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันจัดเวรยามตลอด ค่ำ ในเวลาปกติ ส่วนในเวลาที่มีคนมาพักบ้านโฮมสเตย์ก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. มารักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวและร่วมกับตำรวจชุมชนดูแลความปลอดภัยจนกว่าจะกลับ

ภาพประกอบ 74 ชุดรักษาความปลอดภัย อปพร.

8. ด้านสภาพแวดล้อม

จากการเก็บข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้ายและทอผ้า การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย โปร่ง เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่พักผ้า สีส้ม จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดจนการซักล้างและใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ด้านสภาพแวดล้อมปัญหาที่พบคือ จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่น การกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน ยากที่จะเปลี่ยนแนวคิดใหม่และการรักษาความสะอาดได้หมู่บ้านยังไม่ดีพอ

การพัฒนาการจัดการด้านสภาพแวดล้อม คณะกรรมการหมู่บ้านมีการประชุมและมีข้อตกลงร่วมกันในการรักษาสภาพแวดล้อม เช่น การนำสัตว์เลี้ยงออกไปเลี้ยงและเก็บไว้ตามทุ่งนาหรือที่ของตนเองตลอดทั้งการกำจัดขยะก็ใช้วิธีฝังกลบหรือนำไปเผาในที่ของตนเอง และร่วมกันดูแลความสะอาดบริเวณบ้านและริมถนนไม่ให้มีขยะหรือสิ่งปฏิกูลรวมทั้งบริเวณสถานที่สาธารณะต่างๆมีข้อตกลงในการรักษาร่วมกัน

ภาพประกอบ 75 สภาพแวดล้อมที่ดี

9. ด้านการคมนาคม

จากการเก็บข้อมูลพบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิต เกษตร วัฒนธรรมไทย เขียมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง การคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ใช้การคมนาคมทางบก มีถนนลาดยาง ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ด้านการคมนาคมปัญหาที่พบคือ การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุด ไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปล่อยให้ชาวบ้านดูแลกันเอง

การพัฒนาการจัดการด้านการคมนาคม คณะกรรมการหมู่บ้านมีการประชุม และมีข้อตกลงร่วมกันในการดูแลรักษาสภาพถนนทั้งทางเข้าหมู่บ้านและถนนภายในหมู่บ้านไม่ให้ทรุดโทรมให้คงสภาพใช้งานได้ตลอด โดยการไม่ทำลายหรือให้รถบรรทุกหนักเกินกำหนดใช้ถนนในหมู่บ้านตลอดทั้งมีแผนในการทำถนนไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้สะดวกในการเดินทาง

ภาพประกอบ 76 ถนนตัวอย่างหมู่บ้านท่องเที่ยว

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ครั้งนี้ พบว่าหมู่บ้านโฮมสเตย์มีการจัดการหมู่บ้านในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและการคมนาคมของหมู่บ้านต้องจัดให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ มีการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้มีหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ที่ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2554

ที่ศูนย์อบรมป้าชุมชน โคกป่าชี ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจากตัวแทนของหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ได้ข้อสรุป ดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยทั้ง 6 หมู่บ้าน มีการบริหารจัดการ 9 ด้าน คือ ด้านที่พัก ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านความปลอดภัย ด้านสภาพแวดล้อมและด้านการคมนาคม

2. สภาพปัจจุบันปัญหาและการพัฒนาแต่ละหมู่บ้านมีความเหมือนและแตกต่างกันตามสภาพของแต่ละหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านที่พัก ส่วนมากจะเป็นบ้าน 2 ชั้น แข็งแรง ก่อสร้างด้วยไม้และคอนกรีต ถ้าเป็นบ้านไม้ก็จะยกสูงมีได้ทุนบ้านซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น นั่งเล่นที่รับประทานอาหาร ทอดผ้า เป็นต้น ปัญหาด้านที่พัก ไม่ปรากฏเนื่องจากเป็นบ้านที่มีคนอาศัยอยู่เป็นประจำทุกวัน จึงมีการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ

2.2 ด้านอาหาร หมู่บ้านท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นหมู่บ้านผู้ไทย ลักษณะวิถีชีวิต การดำรงชีพ จึงไม่มีข้อแตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านอาหารกลุ่มผู้ไทยจะมีวัฒนธรรมการกินที่เหมือนกัน เช่น แกงหอยใส่ไก่ ป่นปู ลวกผักจิ้มแจ่ว ผู้ไทย เป็นต้น ในสภาพปัจจุบันมีการรักษาความสะอาดและรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการมากขึ้นโดยได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อนามัยประจำตำบล คอยให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ปัญหาจึงปรากฏจากนักท่องเที่ยวที่มาพักไม่สามารถที่จะรับประทานอาหารที่บ้านได้จำเป็นต้องทำอาหารเสริมไว้ เช่น ทอดไข่เจียว ไข่ดาว เป็นต้น

2.3 ด้านวัฒนธรรม เนื่องจากหมู่บ้านท่องเที่ยวเป็นหมู่บ้านผู้ไทย จึงมีวัฒนธรรมที่เหมือนกัน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย จะมีการแต่งกายตามวัฒนธรรม ช่วงที่มีงานประเพณีต่างๆ ส่วนเวลาปกติจะแต่งกายตามสมัยนิยม การพูดผู้ไทยจะมีภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียน วัฒนธรรมการทอดผ้า การจักสานจะมีทุกหมู่บ้าน การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมส่วนมากจะมีที่บ้านหนองช้าง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัญหาด้านนี้ส่วนมากจะเป็นการสืบทอดต่อเนื่อง เช่น การทอดผ้า การจักสาน มีน้อยลง เนื่องจากมีอาชีพอื่นเข้ามาแทน เช่น การปลูกยางพารา ไม้ผล แต่ก็มีการพัฒนาโดยการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มทอดผ้า กลุ่มจักสานเพื่อสืบทอดเป็นวัฒนธรรมต่อไป

2.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน เช่น บ้านเป่าจะมีวัดถ้ำภูผาขาว (ถ้ำโสม) บ้านภู มีศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย บ้านโคกโก่ง มีน้ำตกตาดสูง บ้านหนองห้างมีป้าชุมชน บ้านหนองช้าง มีการเลี้ยงไหม และบ้านโพน มีศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา ปัญหาด้านการท่องเที่ยว ส่วนมากจะเป็นการรักษาความสะอาดตามแหล่งท่องเที่ยว

ทั้งขยะและเศษอาหารไว้ มีการพัฒนาโดยการตกลงร่วมมือกัน โดยผู้นำหมู่บ้านได้ชี้แจง แก่นักท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากทุกคนช่วยกันดูแลสถานที่ท่องเที่ยว อย่างต่อเนื่อง

2.5 ด้านการประชาสัมพันธ์ หมู่บ้านท่องเที่ยวมีการประชาสัมพันธ์ที่เหมือนกัน และแตกต่างกัน เช่น การทำแผ่นพับจะปรากฏที่บ้านเป่า บ้านภู บ้านโคกโก่ง บ้านหนองห้าง ส่วนที่บ้านหนองช้าง และบ้านโพนไม่ปรากฏเว็บไซต์จะมีที่บ้านเป่า บ้านภู บ้านโคกโก่ง และบ้านหนองห้าง บ้านโพน ส่วนที่บ้านหนองช้างไม่ปรากฏ รายการโทรทัศน์ที่บ้านภู บ้านเป่า รายการทุ่งแสงตะวันและรายการบุษบาบานเช้า นอกจากนั้นก็มีหลายรายการที่บ้านโคกโก่ง และบ้านโพนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ส่วนที่บ้านหนองห้างและบ้านหนองช้างไม่ปรากฏ ปัญหาของการประชาสัมพันธ์ส่วนมากจะเป็นการใช้ Internet ในระดับชุมชน ยังไม่ทั่วถึง แต่มีการพัฒนาโดยการจัดอบรม การใช้ Internet ในระดับตำบลทุกตำบล

2.6 ด้านผลิตภัณฑ์ หมู่บ้านท่องเที่ยวมีผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่แตกต่างกัน เช่นที่บ้านเป่ามีผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ ซึ่งได้รับรางวัลสินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว บ้านภูมี ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลน บ้านโคกโก่งมีเสื้อยืดด้วยมือ บ้านหนองห้างมีเสื้อชุดผู้ไทย บ้านหนองช้าง มีไหมพื้นบ้าน ส่วนที่บ้านโพนมีผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวา ปัญหาส่วนมากจะมีกลุ่มที่ดำเนินงานด้าน ผลิตภัณฑ์น้อย มีการพัฒนาโดยการฝึกอบรมอาชีพการผลิตตามหมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนจาก พัฒนาชุมชน

2.7 ด้านความปลอดภัย หมู่บ้านท่องเที่ยวมีการรักษาความปลอดภัย ประจำหมู่บ้านโดยมีชุดรักษาความสงบประจำหมู่บ้านตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนช่วงที่มี นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมจะขอความร่วมมือจาก อปพร. เข้ามาดูแลความปลอดภัย ปัญหาด้านการรักษา ความปลอดภัยจึงไม่มีและมีการพัฒนาโดยการจัดอบรมจัดเวรยามกลางคืนและฝึกอบรมอาสาป้องกัน ภัยประจำหมู่บ้าน เช่น ที่บ้านหนองห้าง เป็นต้น

2.8 ด้านสภาพแวดล้อม หมู่บ้านวัฒนธรรมมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนี้ สภาพแวดล้อมบ้านเป่าและบ้านภู เป็นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ บ้านโคกโก่งมีภูเขาและน้ำตก ทุ่งนา บ้านหนองห้าง เป็นที่ราบติดกับป่าไม้ บ้านหนองห้างและบ้านโพน เป็นพื้นที่ราบทุ่งนา ปัญหา จึงแตกต่างกัน ส่วนมากจะเป็นการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้คงเดิมแต่การเปลี่ยนแปลง มีอย่างต่อเนื่อง เช่น สภาพทุ่งนาเป็นที่พักอาศัย จากป่าเป็นที่ทำการเพาะปลูกพืชยืนต้น มีการพัฒนา โดยการให้คำแนะนำในการรักษาสภาพแวดล้อมโดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและจากหน่วยงานอื่น เช่น กรมป่าไม้ เป็นต้น

2.9 ด้านการคมนาคม หมู่บ้านท่องเที่ยวมีถนนเข้าสู่หมู่บ้านที่สะดวกเป็น ถนนลาดยาง ส่วนถนนภายในหมู่บ้านจะเป็นถนนคอนกรีตทุกหมู่บ้านโดยได้รับงบประมาณจาก

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัญหาจะมีเกี่ยวกับการชำรุดของถนนบางแห่ง มีการพัฒนาโดยการขอความร่วมมือจากชุมชนและของงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งงบประมาณซ่อมแซมไว้ทุกหมู่บ้านและขอความร่วมมือจากผู้ใช้ประโยชน์บำรุงรักษา ดูแลและแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสานในครั้งนี้คือ

1. ได้ความรู้เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่เคยสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร ความเชื่อ อาชีพ ความผูกพันกับป่าของกลุ่มผู้ไทย มีลักษณะการอาศัยอยู่แบบเรียบง่าย สะอาด สะดวกและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน

2. การพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์นั้นจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ซึ่งได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่มและด้านการส่งเสริมการตลาด (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) และต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนตลอดทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน พานักท่องเที่ยวเข้ามาพักอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล จัดกระทำข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและอภิปรายผล ตามความมุ่งหมายดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการจัดการของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

สรุปผล

การวิจัยหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ เป็นชาวผู้ไทย มีต้นกำเนิดอยู่ที่ แคว้นสิบสองจุไทย ปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งถูกกวาดต้อนและอพยพ มาทางทิศใต้ของแคว้น

สิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ เมืองนอง เมืองมหาชัย เมืองบก เมืองวังอ่างคำ แขวงสุวรรณเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อก่อตั้งรากฐานทำมาหากิน ในประเทศไทย ในภาคอีสานซึ่งอาศัยอยู่จำนวนมากได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร โดยจะเลือกพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ติดกับภูเขามิหนองน้ำ หรือแม่น้ำที่ให้ ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามเอกลักษณ์ของผู้ไทย คือ สร้างบ้าน ไม้ได้ถุนสูง มี 1 ห้องนอน 2 หน้าต่าง มีระเบียบสำหรับเป็นห้องครัวประกอบอาหาร ใต้ถุนบ้าน เป็นที่ทอผ้า จักสาน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การแต่งกายของชาวผู้ไทยในเวลาปกติผู้ชาย นุ่งผ้าด้วยด้ามเถิดงาคำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อด้วยสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าห่ม เครื่องประดับของชายในเวลาปกติไม่มี ผู้หญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือ กับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วย เงินหรือทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ สำหรับคนที่มีฐานะดี ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าเก็บดอกพื้น เล็ก ๆ ผูกคล้องศีรษะรัดผมไว้ไม่ให้รกรุงรังการเกล้าผม โดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลานักขัตฤกษ์ ถ้าเป็นปกติใช้แต่ผู้หญิง ถ้าเป็นเวลานักขัตฤกษ์ผู้ชายนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อซิ่นใน ห่มผ้าซิด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นหมีไหม สวมเสื้อผ้าดำแขนยาว รูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมด้วย แถวหนึ่ง ประมาณ 30-40 เม็ด

ภาษา ภาษาดั้งเดิมของชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน โดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทยโดดที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่างกัน อยู่บ้าง แต่ถือว่ามีรากคำเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้ระหว่างชาวผู้ไทย กับชาวลาว ญ้อ หรือกลุ่มคนไทย กลุ่มอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยนอกประเทศ

สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้ง 6 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านกลุ่มผู้ไทย อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทยและแขวงสุวรรณเขตประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว มีภาษาพูดและวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังคงรักษานับขนบธรรมเนียมประเพณี สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์

2.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบัน บ้านพักมีความมั่นคงแข็งแรง มีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความสะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน สะอาด ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้านมีไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกพืชผักสวนครัว

ปัญหา นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนมากกว่าบ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอ ฤดูร้อนอากาศร้อนพัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน มีแมลงรบกวน

2.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบัน มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่หาได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย ผักหวาน ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาด ปรุงอาหารที่มีรสชาติไม่จัดเกินไปชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหวาย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด

ปัญหา นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างท้องถิ่น รับประทานอาหารพื้นบ้าน หรืออาหารท้องถิ่นไม่ได้ นักท่องเที่ยวที่รับประทานอาหารเจ ต้องจัดหาพิเศษ

2.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบัน มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว ท้องถิ่นหรือชุมชนเลียนแบบการแต่งกาย ภาษา จากนักท่องเที่ยว

ปัญหา นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องการแสดง เช่น การแต่งกาย การแสดงกิจกรรม และการทำพิธีกรรม

2.4 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน มีกลุ่มทอผ้าไหม ผ้าไหมแพรวา กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสาน หัตถกรรม กลุ่มทำขนมกะหรี่ปั๊บ กลุ่มทำตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ กลุ่มหน่อไม้ดอง กลุ่มทำเสื่อเย็บมือ มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน และจำหน่ายตามงานเทศกาลแสดงสินค้า OTOP

ปัญหา มีจำหน่ายไม่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้มีความชำนาญการเฉพาะด้าน เช่น การทอผ้า การจักสาน การเย็บด้วยมือ

2.5 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีแหล่งโบราณสถานและ ประวัติศาสตร์ กิจกรรมท่องเที่ยว มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ศูนย์แหล่งเรียนรู้อาชีพ

ปัญหา นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว ไม่มีผู้รับผิดชอบการรักษาความสะอาดที่ชัดเจน

2.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบัน จัดทำคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวและเป็นข้อมูลจริง คู่มือหรือเอกสารมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว เว็บไซต์ แผนที่เดินทาง รายละเอียด ค่าใช้จ่าย และการติดต่อ

ปัญหา หมู่บ้าน ชุมชนขาดคนที่มีความรู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยงานราชการ ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ข้อมูล การส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำข้อมูลหมู่บ้านมีไม่เพียงพอ

2.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพปัจจุบัน

การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกัน มีการรักษาความปลอดภัย โดยคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและสอดส่องบุคคลภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนั้นช่วงที่มียักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมากก็จะขอความร่วมมือจาก อปพร. เข้ามาดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ มีปัญหาด้านการรักษาความปลอดภัย โดย ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากจึงมีปัญหาในการรักษาความปลอดภัย บ้านเรือนที่อยู่ห่างจากถนนในหมู่บ้าน คูเลไม่ทั่วถึง

2.8 ด้านสภาพแวดล้อม

สภาพปัจจุบัน

เนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด และทอดผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้มีความปลอดภัย บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่ทอดผ้า สีขาว จักสานและทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ตลอดทั้งการซักล้างและใช้เป็นครัวประกอบอาหารในบางครัวเรือน

ปัญหา

จากสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากวิถีชีวิต ประจำวันทำให้ไม่สามารถที่จะรักษาความสะอาดของหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง เช่นการกำจัดมูล วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ซึ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้มาเป็นเวลานาน หากที่จะเปลี่ยนแนวคิดใหม่และการรักษาความสะอาดได้หมู่บ้านยังไม่ดีพอ

2.9 ด้านการคมนาคม

สภาพปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงการคมนาคมติดต่อสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ใช้การคมนาคมทางบก

มีถนนลาดยางและลูกรังเข้าหมู่บ้าน ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ปัญหา

การรักษาสภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านบางแห่งชำรุดไม่มีการซ่อมแซม ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปล่อยให้ชาวบ้านดูแลกันเอง สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีความเหมือนกันในด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัยและการคมนาคม ส่วนด้านแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อม มีความแตกต่างกัน เช่น บ้านเป่า มีแหล่งท่องเที่ยว วัดถ้ำภูผาขาว (ถ้ำโสม) ผลิตภัณฑ์ ตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือ และสภาพแวดล้อม เป็นทุ่งนามีภูเขาล้อมรอบ บ้านภู มีแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง 6 ฐาน โบราณสถานวัดศรีนันทารามและผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลน บ้านโคกโก่ง มีแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกตาดสูง ผลิตภัณฑ์ผ้าเย็บมือและสภาพแวดล้อมติดกับป่า ทุ่งนา และภูเขา บ้านหนองห้าง มีแหล่งท่องเที่ยว ป่าชุมชน ผลิตภัณฑ์กะเตาะลายจิดและสภาพแวดล้อม เป็นทุ่งนาติดกับป่า ภูเขา บ้านหนองช้าง มีแหล่งท่องเที่ยว การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผลิตภัณฑ์ ผ้าไหมแพรวาและสภาพแวดล้อมเป็นที่ราบทุ่งนา และบ้านโพน มีแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์วัฒนธรรม ผู้ไทย ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาและสภาพแวดล้อมเป็นที่ราบทุ่งนา

3. การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์

3.1 ด้านที่พักอาศัย

การพัฒนาในการจัดการด้านที่พักอาศัย พบว่ามีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดมุ้งลวดบริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน

3.2 ด้านอาหาร

การพัฒนาในการจัดการด้านอาหาร พบว่ามีการสอบถามประสานกลุ่มคณะ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารชนิดใด ประเภทใด มาจำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมอาหารให้พอดีกับรสชาติ และประเภท ของอาหาร มีความพอเพียง กับจำนวนนักท่องเที่ยว

3.3 ด้านวัฒนธรรม

การพัฒนาในการจัดการด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายสุภาพ การใช้สารเสพติด การแสดงออกของชายหญิงลักษณะผู้สาว มีการแนะนำ อธิบายและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อน

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาในการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ป้ายเตือนให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไว้ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

การพัฒนาในการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อนและฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัดอุทิศไม่เพียงพอจึง หาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งสร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต โดยมีการศึกษาวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

การพัฒนาในการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า มีการส่งบุคลากรในชุมชนหมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย นอกจากนั้นยังได้จัดทำแผ่นพับเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมในการพักโฮมสเตย์

3.7 ด้านความปลอดภัย

การพัฒนาในการจัดการด้านความปลอดภัย พบว่า มีการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวโดยขอความร่วมมือกับ อปพร. ผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรี เพื่อรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวตลอด 24 ชั่วโมงนอกจากนั้นยังมีคณะกรรมการรักษาความสงบประจำหมู่บ้านให้การดูแลความปลอดภัย

3.8 ด้านสภาพแวดล้อม

การพัฒนาในการจัดการด้านสภาพแวดล้อม พบว่า มีข้อตกลงร่วมกันในหมู่บ้านในการรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาดอยู่เสมอ โดยการกำจัดขยะด้วยตนเองหรือเอากล้วยขยะไว้ในบริเวณบ้านไม่ตั้งไว้ริมถนนรอรถเก็บขยะจากเทศบาลมาเก็บและขอความร่วมมือในการนำสัตว์เลี้ยงออกไปเลี้ยงในที่นาของตนเองและไม่นำเข้ามาไว้ได้หมู่บ้าน

3.9 ด้านการคมนาคม

การพัฒนาในการจัดการด้านการคมนาคม พบว่า มีการพัฒนาทำถนนเข้าไปแหล่งท่องเที่ยว และจัดตั้งงบประมาณในการซ่อมแซมถนน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสำนักงานเทศบาล

สรุปได้ว่า การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีการพัฒนาทั้ง 9 ด้านโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการให้ความร่วมมือจาก

หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน ธนาคารเกษตร และสหกรณ์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นต้น

อภิปรายผล

การวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้อภิปรายผลของการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ เป็นหมู่บ้านของชาวผู้ไทย ซึ่งถูกกวาดต้อน มาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ เมืองนอง เมืองมหาชัย เมืองบก เมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย เลือกที่อยู่ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร โดยจะเลือกพื้นที่เป็นราบเชิงเขาอยู่ติดกับภูเขามีสวนน้ำ หรือแม่น้ำที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ว่าวัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ คารุณี บุญธรรม (2547 : 36-48) ที่ได้ศึกษาการจัดการนิเวศเชิงท่องเที่ยวและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำเค้ จังหวัดพะเยา พบว่าชุมชนชาวม้งบ้านน้ำเค้ มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว เช่น การจัดสวน การประดิษฐ์ เครื่องเงิน การแปรรูปสมุนไพร การประดิษฐ์ผ้าปักลายชาวเขาและมีกลุ่มคณะกรรมการที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการการท่องเที่ยวจำนวน 15 คน ซึ่งโครงสร้างของคณะกรรมการ มีการบอกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามแผนการดำเนินงานเตรียมความพร้อมชุมชน แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แผนพัฒนาผลิตภัณฑ์และแผนการประชาสัมพันธ์ ที่สำคัญได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต สิ่งสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้สร้างโอกาสให้กลุ่มคนในสังคมทุกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 แห่ง มีสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางสังคมและกายภาพ อันเกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดความงดงามตามธรรมชาติของวัฒนธรรม ความเป็นโบราณสถาน ความเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ และความเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ความแตกต่างนี้ถือว่าเป็น จุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Malinowski (สมศักดิ์ สันตุสุข. 2544 : 133 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมี เอกภาพ องค์ประกอบต่าง ๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษา คุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้น ขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่ สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่ เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็น สื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความ ผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วาติกา แสนคำ (2545 : 70-76) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้าน วัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์ สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะ สำหรับนักท่องเที่ยว

3. การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ทั้ง 6 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการหมู่บ้าน 9 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านที่พักอาศัย

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านที่พักอาศัย โดยมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรม โฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่อกระยาบย ระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งหลอดบริเวณ ประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดด้านที่พักอาศัยไว้ว่ามาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วม

ที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อาคม อาจแสง (2546 : 25-26) ที่ได้ศึกษาศึกษาสภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า เจ้าของบ้านผู้นำชุมชน ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่พักอาศัยของคนให้เป็นโฮมสเตย์

3.2 ด้านอาหาร

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านอาหาร โดยมีการสอบถามประสานกลุ่มคณະนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารชนิดใด ประเภทใด มาจำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมอาหารให้พอดีกับรสชาติ และประเภทของอาหาร มีความพอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว โดยอาหารมีการปรุงอย่างดี ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหาร ที่ทำและขั้นตอนการปรุงอาหารต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลักโภชนาการ ภาชนะที่เกี่ยวข้องกับการปรุงทุกชนิด จาน ถ้วย ชามต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทานอาหารจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้องครัวหมั่นทำความสะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากการปรุงอาหารทุกครั้ง และห้องครัวต้องอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น อุปกรณ์ในห้องครัว ได้แก่ ตู้กับข้าว ควรมีฝาปิด เปิด กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาร้า เกลือ ต้องเก็บให้มิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย เตาอาจเป็นเตาแก๊สหรือเตาถ่าน ซึ่งอยู่ในความสะอาด ปลอดภัย หมั่นตรวจสอบอุปกรณ์ของเตาที่อาจชำรุด เพื่อมิให้เกิดอันตราย ในการปรุงอาหาร ตู้เย็นต้องดูแลความสะอาดอยู่เสมอ และใช้เก็บอาหารและเครื่องคี่อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955) ได้กล่าวถึงในทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันจากรุ่นสู่รุ่นปู่สู่ลูกหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรมปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคน ฉะนั้น ในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เนตรชนก นันท์ (2544 : 89-91) ที่ได้ศึกษา

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

3.3 ด้านวัฒนธรรม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านวัฒนธรรม โดยมีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน โดยคณะกรรมการบริหารโฮมสเตย์ของชุมชนต้องร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การแสดงออกของชายและหญิงลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับ และเข้าใจ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมีการจัดกิจกรรมต้อนรับโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมาแล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ หรือการต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและอบอุ่น โดยไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมโอกาสเผยแพร่พัฒนาของชุมชน หมู่บ้านได้ใช้โอกาสที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนทุกด้านให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และชื่นชม ถือว่าเป็นการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของตนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่นในระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และในขณะเดียวกันชุมชนก็เรียนรู้วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัฐทิติยา หิรัณยหาด (2544 : 80-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดมรง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษา

พูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิธีการดำเนินชีวิต และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัยสาธารณสุขปึกแผ่นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพทางด้านสาธารณสุขปึกแผ่นขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีการพัฒนาการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ไร่ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งในหมู่บ้านต้องผ่านการขออนุญาตจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน ในบริเวณใกล้เคียงที่พักหรือชุมชน ควรมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท เช่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก มีแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัตถุโบราณ หรือในชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น สวนผลไม้ บ่อตกปลา แปลงผัก และการทำงานปลูกข้าว

มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ปีนเขา ปั่นจักรยาน เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีหลากหลายตามสภาพพื้นที่และภูมิประเทศ ชุมชนจะต้องร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีผู้นำเที่ยว มีความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม เช่น การตกปลา ต้องเตรียมว่าใครนำเที่ยว อุปกรณ์ตกปลา และสถานที่ตกปลา มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า จักสาน โดยปกติทั่วไปชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีความรู้ ความสามารถในการศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีการฝึกหัดด้วย เช่น ฝึกหัดการทอผ้า จักสาน มีการดูแลสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ โดยการร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของ Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955) ที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง

พฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันจากรุ่นสู่รุ่น ปู่สู่ลูกหลาน ฉะนั้นจึงใช้วัฒนธรรม ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจากการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ที่จะเป็นผู้รับเงื่อนไขต่าง ๆ จากธรรมชาติเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ดังนั้น นิเวศวิทยาจึงต่างกับนิเวศวัฒนธรรมตรงที่ว่า นิเวศวิทยามุ่งให้ความสนใจในปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบนิเวศ ที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ ส่วนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและในขณะเดียวกันถ้าคนสามารถปรับสภาพแวดล้อมให้รักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมไว้ได้ดี สภาพแวดล้อมธรรมชาติก็จะส่งเสริมให้สุขภาพความคิดจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีมีความเจริญได้ ดังนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จึงเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับคน (วัฒนธรรม) และคน (วัฒนธรรม) กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ โยชิน จันทวิ (2548 : 96-99) ที่ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาริดและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า การจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมีการดำเนินงานตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการจัดการโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ภายในโครงการ มีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ในโครงการฯ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติชมทัศนียภาพธรรมชาติ การพักค้างแรม ทั้งการกางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว และบ้านพักโฮมสเตย์ เยี่ยมชมงานหัตถกรรมลือชื่อ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีการพัฒนาการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ โดยมีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อน และฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัตถุดิบไม่เพียงพอจึงหาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งสร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development) ของ White (1969) นักมานุษยวิทยาได้มองว่าการพัฒนาของวัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบ

ธรรมชาติก็จะมาตอบสนองการกินคืออยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น สอดคล้องกับ พรพิมล เณิมประเสริฐ (2546 : 118) ซึ่งทำการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษาบ้านกำพี้ หมู่ที่ 1 ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การทอดผ้าไหมและปักผ้าเป็นสิ่งนำพาให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านกำพี้ อีกประการหนึ่งก็คือ ตำนานของหมู่บ้าน รวมถึงสิ่งของโบราณที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น การค้นพบโบราณวัตถุจำพวกไหใบใหญ่ ใบเล็ก กระต่าย ปูนปั้นผ้าตาเพชร ข้าวสารสีดิบบรรจุในไห ซึ่งขุดได้จากที่นาของราษฎรในหมู่บ้าน

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้าน

มีการพัฒนาการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ โดยการส่งบุคลากรในชุมชน หมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ Steward (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism) ว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ 1) หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจการที่ผู้คนที่ต้องการเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้คนที่มีความเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้ 3) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น และ 4) การคมนาคมขนส่งที่ดีเป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสาร และการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของทศดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ที่ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานาภูชีฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผลการศึกษาพบว่า การบริการ

ข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์
ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของ
ชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหาร
และเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่
เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กร
การท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่
มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาด
ทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

3.7 ด้านความปลอดภัย

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้าน

มีการพัฒนาการจัดการด้าน ด้านความปลอดภัย โดย มีการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว
โดยขอความร่วมมือกับ อปพร. ผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรี เพื่อรักษา
ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวตลอด 24 ชั่วโมงนอกจากนั้นยังมีคณะกรรมการรักษาความสงบ
ประจำหมู่บ้านให้การดูแลความปลอดภัย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550 :
145-150) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านบ้านป่าสักงาม
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมีการพัฒนาการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมด้วยชุมชนโดยแบ่งตามช่วงของการเข้ามาที่ศูนย์ศึกษา
พัฒนาห้วยฮ่องไคร้และรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมด้วยชุมชน
แบ่งออกเป็น 2 ยุค การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยว
ประเภทธรรมชาติ เป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่าย
สิ่งแวดล้อม ศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูก
จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการ
เรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินป่าศึกษาเส้นทาง
ธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมด้วยชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญ
คือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม
และการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินป่าบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการ
ขยะ และบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามามี
ส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม
สอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียง
สองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน

และบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

3.8 ด้านสภาพแวดล้อม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีการพัฒนาการจัดการด้าน สภาพแวดล้อม โดย มีข้อตกลงร่วมกันในหมู่บ้านในการรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาดอยู่เสมอ โดยการกำจัดขยะด้วยตนเองหรือเอากล้วยใส่ไว้ในบริเวณบ้านไม่ตั้งไว้ริมถนน รอรถเก็บขยะจากเทศบาลมาเก็บและขอความร่วมมือในการนำสัตว์เลี้ยงออกไปเลี้ยงในที่นาของตนเองและไม่นำเข้ามาไว้ในบ้าน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547 : 100-105) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยเรื่องที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ เรื่องขยะมูลฝอยและอาชีวะ เรื่องที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ได้แก่ เรื่องมลภาวะทางเสียง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านคิดว่าเสียงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสียงรถม้า รถมอเตอร์ไซด์ เสียงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสียงรถม้าหรือเสียงจากการจัดงานต่าง ๆ เป็นเสียงที่ก่อให้เกิด

ความรำคาญ

3.9 ด้านการคมนาคม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้านมีการพัฒนาการจัดการด้านการคมนาคม โดยมีการพัฒนาทำถนนเข้าไปแหล่งท่องเที่ยว และจัดตั้งงบประมาณในการซ่อมแซมถนน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสำนักงานเทศบาล สอดคล้องกับผลงานวิจัยของโยธิน จันทวี (2548 : 96-99) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาริดและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่าการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมีการดำเนินตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการจัดการโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ภายในโครงการฯ มีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ในโครงการฯ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชมทัศนียภาพธรรมชาติ การพักผ่อน รวมทั้งการกางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว และบ้านพักโฮมสเตย์ เยี่ยมชมงานหัตถกรรมลือชื่อ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรให้ชุมชนศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เรียนรู้ ความสำคัญ ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจ ความภาคภูมิใจและข้อควรปฏิบัติในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

1.2 ควรมีการวางแผนการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าจะดำเนินการในรูปแบบใด ที่จะทำให้นักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้จากการจัดการท่องเที่ยว ตระหนักในความเป็นเจ้าของพื้นที่ และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบต่อไป

1.3 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบรรจุลงในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียน เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

1.4 ควรมีการจัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ที่รวบรวมข้อมูลหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น เอกสารแผ่นพับ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว หนังสือคู่มือการท่องเที่ยว ไปสเตอร์ และจดหมายข่าวการท่องเที่ยว รวมทั้งการทำเว็บไซต์ (Web Site)

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยการดำเนินชีวิตของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อให้ทราบการดำรงชีวิตของนักท่องเที่ยวในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งไทยและต่างประเทศต่อไป

2.2 ควรมีการวิจัยการท่องเที่ยวของชนเผ่าต่างๆในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ เพื่อเป็นการพัฒนาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2551
- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2538
- _____. มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา:พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2530
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551.
- _____. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อัลซา, 2544.
- _____. Home Stay – Farm Stay. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552.
- กิตติปรกรณ์ อัมเถื่อน. การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาคณิตศาสตร์ท้องถิ่นในการปลูกสร้างเรือนอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. กระบวนการทัศน์วัฒนธรรมไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย. กรุงเทพฯ : ชัสเชสมิเดีย, 2541.
- โครงการวิถีทรรศน์. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.
- โมสิต แพงสร้อย. รูปแบบวิธีการที่เหมาะสมในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาญี่ปุ่น (คิว เซเคียว) เป็นการแพทย์ทางเลือกในการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- _____. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์พัลลิเคชั่น, 2545.
- จังหวัดมุกดาหาร. ข้อมูลทั่วไป. 2551. <<http://www.mukdahan.go.th/>> 14 พฤศจิกายน 2551.
- จังหวัดกาฬสินธุ์ มุกดาหารและภาคอีสาน. แผนที่. 2554. <<http://www.google Earth.Com>> 19 พฤษภาคม 2554.
- จามะรี พัทธกวีวงศ์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533.
- จำเรียง ภาวิจิตร. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิชามานุษยวิทยา,” วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม. 2(2) : 21-34 ; มกราคม – มิถุนายน, 2544.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ดันไทรการพิมพ์, 2537
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. สังคมนิยมประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2537.
- ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ขลังวิเชียร และพิธาน พงศ์นุรักษ์. “การศึกษาความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้,” ใน รายงานวิจัย. 1 มิถุนายน 2549- 31 พฤศจิกายน, 2550.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง, 2540.
- ชูวิทย์ สิริเวชกุล. การประชาสัมพันธ์ภายในโรงแรมเอเชีย ศึกษาเฉพาะกรณี “พนักงานสัมพันธ์” กรุงเทพฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ชนนาถ แปลงมัลย์. รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้ป่วยโรคเบาหวานด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการบริโภคอาหารของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ชลพรรษ ดวงนภา. การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการป่าวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ณรงค์ เส็งประชา. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.
- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ดิน ปรัชญพทุทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

- ดุษฎี ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. ประเพณีในรอบปีของชาวผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กอปรสิทธิ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.
- _____. การศึกษาและการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- เทอดชัย พันระไชย. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อวัฒนธรรมการเลี้ยงและการค้าโค-กระบือ ในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ทศดาว บุญปัญญาโรจน์. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ธันวา ใจเที่ยง. หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีด, 2546.
- ธัญญลักษณ์ มีหมู่. ศักยภาพและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- น้ำใจ อุตรักษ์. การศึกษาและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อเนื่องตอนในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- นิคม มุสิกคามะ. วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2545.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่ในปัจจุบันและอนาคตของงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2533.
- นิตยพรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- นิยม วงศ์พงษ์คำ. การศึกษานิเวศวิทยาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- เนตรชนก นันท์. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

- บริษัท มรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียด
การให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์, 2537.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- _____. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
 2542.
- บุญสม ยอดมาลี. การสืบค้นประวัตินุชนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม กรณีบ้านสระบัว
ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- บุญเกิด เหลาณี. รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติน้ำ โดยมีส่วนร่วมของชุมชนชาวไทย
ในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- บ้านเป้า บ้านภู บ้านโคกโก่ง บ้านหนองห้าง บ้านหนองช้าง และบ้านโพน. แผนที่. 2554.
<http://www.google.co.th> 19 พฤษภาคม 2554.
- ประทีป จันทน์นวล. แนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เหมาะสมในการทำสวนยางพารา
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, 2552.
- ประพิมพร สมนาแซง, ผการัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา. การประเมินภาวะโภชนาการ
ในชุมชน. ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
 พรินติ้งกรุ๊ป, 2545.
- ประสาน กำจรเมฆกุล. ชีวภูมิศาสตร์ของประเทศไทย : อัตลักษณ์ การปรับตัวและลักษณะ
ทางสังคมวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
 2552.
- พงศธร เกษสำลี. งานเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2531.
- พชร พิชฌนโยชะพงศ์. การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมชาวไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.
 วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พนมพร สารสิทธิ์ยศ. ชาวไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

- พรพิมล ปาฐะเคชะ. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลดวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2547.
- พระมหาปัญญา เขมปัญญา. ชนชาติผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- พระมหาวิรวงศ์ (ดิสโล อ้วน). นิพนธ์บางเรื่อง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2519.
- พิทยา พิณสาร. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เพลินพิศ เครือบุญ. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ไพฑูรย์ มีกุล. พรมแดนความรู้จากการศึกษาวัฒนธรรมอีสาน. มหาสารคาม : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.
- ไพโรจน์ สโมสร อภิชาติ ทองอยู่ และมณีนัย ทองอยู่. การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในภาคอีสาน และรูปแบบงานพัฒนาที่เหมาะสม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.
- ภราเดช พยัณวิเชียร. เขาสก : เทือกเขาหินปูนแห่งผืนป่าสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- ภาสกร ภูเต็มนิล. กระบวนการปรับตัวของพลเมืองกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงลัทธิธำมณี บริเวณ ตะเข็บชายแดนไทย-พม่า. วิทยานิพนธ์ ปรัช. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- มธุรส ปราบไพร. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

- มิศรา สามารถ. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
รายงานผลการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์มหาดไทย
 สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543.
- โยธิน จันทวี. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการ
สถานีสาริตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
 การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ. การปรับตัวของประชากรบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต. สงขลา : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์, 2537.
- รัฐติยา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว :
กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ
 ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- รัตนภรณ์ มหาศรานนท์. การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์
ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
 ลาดพร้าว, 2542.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โครงการสานสัมพันธ์
 เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวง
 การท่องเที่ยวและกีฬา, 2547.
- ลัดดา หงส์พันธ์. รูปแบบที่เหมาะสมของการอนุรักษ์ฟื้นฟู และพัฒนาป่าวัฒนธรรมในวัดป่า
ภาคอีสาน โดยชุมชนมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, 2551.
- วรพัทธ์ เลอสิทธศักดิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรม
การท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่.
 การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วัชร ปลายนาทร. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบั้งเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง
จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
 2545.

- วิชชุดา ให้เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.
- วัชรินทร์ แสนรุ่งเมือง. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในเขตทุ่งกุลาร้องไห้. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. ทัศนชนนกริต : ภูมิศาสตร์-ภูมิลักษณะ ตั้งบ้านแปงเมือง. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2543.
- _____. มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปัญญา, 2536.
- _____. วิเทศคดีศึกษา : รากฐานของเมืองไทยในระบบโลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- ศาสตรา เหล่าอรรค. ของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสาน : การประยุกต์และพัฒนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ชีระฟิล์มแอนด์โซเท็กซ์, 2542.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เกษมสุวรรณ, 2514.
- _____. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. ประชากรและโครงการพัฒนาในประเทศไทย. ม.ป.ท. : สมาคมนักประชากรไทย, 2528.
- สามพร มณีไมตรีจิต. การฝึกอบรมด้านความปลอดภัยสำหรับซูเปอร์ไวเซอร์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553.
- _____. แนวทางการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. พลังท้องถิ่นในบริบทนโยบายใหม่. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลเพื่อการวางแผนมหาดไทย ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2541.

กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, 2541.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. การใช้เครื่องหมายรับรอง

มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551.

สุดาพร วรพล. การสัมมนาทางวิชาการโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย นิยมไทย”.

กรุงเทพฯ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

สุเทพ สุนทรเกสัช. ชาติพันธุ์สัมพันธ์ : แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษา

อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติและการจัดองค์ความรู้ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์.

กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2548.

สุพจน์ ประเสริฐศรี. “การศึกษาและวัฒนธรรมของอีสานใต้,” การศึกษาแห่งชาติ. 18(6) : 51 ;

มิถุนายน, 2527.

สุรจิตต์ จันทสาขา. เมืองมุกดาหาร. มุกดาหาร : สภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร, 2543.

สุรัช ชนะบุรณ์. ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขว

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, 2550.

สุวัฒน์ จิตต์จันทร์. การเคลื่อนย้ายและแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานในการปลูกยางพารา

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, 2552.

สุพร ชัยทร. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ลาวเวียงและลาวโซ่งภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, 2549.

เสรี วังสัไฟจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทาง

การเมือง. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2530.

องค์การสหประชาชาติ. แนวคิดเชิงทฤษฎีของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการลดภาวะ

เจริญพันธุ์. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

- อนงค์ลักษณ์ ศรีเพ็ญ. ศาลพระภูมิ : รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู ความเชื่อพิธีกรรม และสถาปัตยกรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อนุชา ปัญจันท์. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาดำบล ผาชันน้อย อำเภอบึง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- อภิญา จิตรวงษ์นันท์. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนลำนาว้า จังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. โลกทัศน์อีสาน. มหาสารคาม : อภิศักดิ์การพิมพ์, 2537.
- อมรา พงศาพิชญ์. “ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย,” วารสารวิจัยสังคม. 23(1) : 34-50, 2543.
- อังคณา ใจเหิม. การวิเคราะห์ดนตรีพื้นเมืองเหนือ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2546.
- อ่างทอง บุญเสริม. วัฒนธรรมช้าง : การอนุรักษ์และรูปแบบการจัดการช้างในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- Aspinall, Alison Jean. “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : unpagged ; February, 2007.
- Boi, Paul Owusu. “Residents’ Attitudes and Perceptions Toward National Parks and Ecotourism Development in Ghana : The Case of Dome Community in the Eigna National Park,” Dissertation Abstract International. 42(06) : 2013 ; December, 2004.
- Bronislaw, Malinowski. Magic Science and Religion. New York : Doubleday, 1995.
- Barth, Fredrik. Ethnicity. New York : Oxford University Press, 1996.
- Casellas, Antonia P. “The Barcelona Model? Agents, Policies and Planning Dynamics in Tourism Development,” Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282-A ; December, 2003.
- Diedrich, Amy. “Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize,” Dissertation Abstracts International. 67(11) : unpagged ; May, 2007.
- Fennell, A. David. Ecotourism an Introduction. London : Routledge, 1961.

- Green, Arnold W. Sociology. New York : McGraw Hill, 1972.
- Holloway, J Christopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evans Ltd, 1983.
- Hurlbert, Diana H. "Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies Of Planning Strategie to Manage Tourism as Development in the Western United States," Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.
- Hobsbawm, Eric and Terence Ranger. The Invention of Tradition. Cambridge : Cambridge University Press, 1983.
- Kroeber, L, Alfrde. The Nature of Culture. Chicago : Chicago University Press, 1963.
- Keyes, Charles F. Millennialism. "Thervada Buddhiam and Thai Society," Journal of Siam Society. 62(1) : 1-23 ; January, 1979.
- Liu, Abby Yi-chun. "Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia," Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2003.
- Lu, Shiau-Yun. "Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture," Dissertation Abstracts International. 67(4) : 1561-A ; October, 2006.
- Mill, Robert Christie. Tourism The international Business. New Jersey : Prentic Hall, 1990.
- Mitz, Robyn. "A Community's Perspective on Tourism Development," Maters Abstracts International. 45(3) : unpagged ; June, 2007.
- Nan Lin. In Vitro Mechanistic Studies of Cell Proliferation and Cell Death Induced by The Agrochemicals Commonly Used in the Red River Valley. Doctor's Thesis, Minnesota : University of Minnesota, 2001.
- Pierre, Bourdieu. The Forms of Capital. New York : Greenwood, 1986.
- Pigram, J. "Planning for Tourism In Rural Areas : Bridging the Policy Implementation Gap," Tourism Research : Critiques and Challenges. London : Rutledge, 1993.
- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van Nostrand Reinhold, 1983.

- Preissing, John. "Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs," Dissertation Abstracts International. 67(09) : unpagged ; March, 2007.
- Putnam, R.D. Making Democracy Work Civic Traditions in Modern Italy. Princeton,NJ : Princeton University Press, 1993.
- Soper, Anne K. "Culture Heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond The Tourist Gaze," Dissertation Abstracts International. 67(05) : unpagged ; November, 2006.
- Sprecher, Dawn Marie. "Making Democracy Work Civic Mekong River," Dissertation Abstracts International. 40(60) : 1442 ; December 2002.
- Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.
- Stephen, Timm. The Performance and Innovation Unit. New York : Greenwood, 2002.
- Steward H, Julian. Theory of Cultrural Change. Urbana ILL : University of Illinois, 1963.
- Sturat, Hall. Cultural Studies in The New Social Theory Reader : Contemporary Debates. New York : McGraw-Hill, 2001.
- Taylor, Edward Burnett. Primitive Culture. London : Jonh Murray, 1871.
- Terry, Andrea. "Claiming Christmas for the Tourist : Living History in Dundurn Castle," Dissertation Abstracts International. 44(06) : unpagged ; December, 2006.
- White, Clark. Man and Culture. New Yourk : MacMillan, 1923.
- Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainam, China. Dissertation Abstracts International. 64(10) : 3843-A ; April, 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสำรวจ

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่ม
ผู้ไทยในภาคอีสาน

1. วัน, เวลา, สถานที่

.....

2. เนื้อหาสาระการสำรวจ

3.1 บริบทพื้นที่การศึกษา

.....

.....

3.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้าน

.....

.....

3.3 เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของหมู่บ้าน

.....

.....

.....

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

5. กิจกรรมประกอบการสำรวจ

.....

.....

6. ผู้สำรวจ(ผู้วิจัย)

7. ร่วมกับ(ผู้ช่วย)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่ม
ผู้ไทยในภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ นามสกุล
2. เพศ
3. สถานภาพ
4. ระดับการศึกษา
5. อาชีพ
6. บ้านของท่านให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่
7. ค่าบริการที่พัก/คืน/คน
8. วิธีการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

1. หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านคือ
2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านมีลักษณะเป็นพิเศษอย่างไร
3. ท่านมีแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของท่านในแต่ละด้านอย่างไร

ด้านที่พักอาศัย

ด้านอาหาร

ด้านวัฒนธรรม

.....

.....

ด้านแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

ด้านผลิตภัณฑ์

.....

.....

ด้านการประชาสัมพันธ์

.....

.....

ด้านความปลอดภัย.....

.....

.....

ด้านสภาพแวดล้อม.....

.....

.....

ด้านการคมนาคม.....

.....

.....

4. ท่านมีหน้าที่หรือมีความรับผิดชอบด้านใดบ้าง

.....

.....

5. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือไม่

.....

.....

6. หน่วยงานราชการหรือองค์กรในชุมชนของท่านได้ทำนุบำรุงชุมชนด้านใดบ้าง

.....

.....

7. ท่านคิดว่าปัญหาการท่องเที่ยวของชุมชนของท่านที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคืออะไร

.....

.....

8. เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใดมากที่สุด

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่ม
ผู้ไทยในภาคอีสาน

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ประวัติความเป็นมาของการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

1. วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ กลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

แบบสังเกตนี้ เป็นประโยชน์ในการนำเอาข้อมูลไปใช้เพื่อเป็นรูปแบบในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรม
เพื่อการท่องเที่ยว

1. กิจกรรมที่สังเกต

.....

.....

.....

2. วัน เวลา สถานที่

.....

.....

.....

3. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต

.....

.....

.....

5. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป / กล้องวิดีโอ / สัมภาษณ์)

.....

.....

.....

ผู้สังเกต

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

แบบสังเกตนี้ เป็นประโยชน์ในการนำเอาข้อมูลไปใช้เพื่อเป็นรูปแบบในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรม
เพื่อการท่องเที่ยว

1. ลักษณะโครงสร้างของที่พัก

.....

.....

.....

2. วัน เวลา สถานที่ที่สังเกต

.....

.....

.....

3. การให้ความร่วมมือกับชุมชน

.....

.....

.....

4. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป / กล้องวิดีโอ / สัมภาษณ์)

.....

.....

.....

ผู้สังเกต

วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

1. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
 ตำบล อำเภอ จังหวัด
2. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
 ตำบล อำเภอ จังหวัด
3. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
 ตำบล อำเภอ จังหวัด
4. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
 ตำบล อำเภอ จังหวัด
5. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
 ตำบล อำเภอ จังหวัด

จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ เดือน พ.ศ.....

เริ่มเวลา สิ้นสุดเวลา สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม

1. หัวข้อในการสนทนา

.....

2. บันทึกรายละเอียด

.....

3. สรุปการสนทนากลุ่ม

.....

.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อ นามสกุล

แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน

วันที่ เดือน พ.ศ.....

สถานที่

ผู้เข้าร่วมประชุม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

เริ่มประชุมเวลา.....

ระเบียบวาระการประชุม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

สรุปการประชุม.....

.....

เลิกประชุมเวลา.....

ผู้บันทึกการประชุม ชื่อ.....นามสกุล.....

ภาคผนวก ข

เกณฑ์การประเมินคุณภาพมาตรฐานโอมสหายไทย

เกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
1. ด้านที่พัก	1.1 โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง	1. โครงสร้างบ้านมีความมั่นคง หมายถึง ลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ตัวบ้านต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุดและเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย 2) วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านแข็งแรงซึ่งไม่ควรใช้ไม้ไผ่หรือฟางขัดแตะ หรือใบไม้เป็นวัสดุ เว้นแต่เป็นเอกลักษณ์ 2. เป็นบ้านที่เจ้าของบ้านแบ่งปันที่ดินนอน หรือห้องนอนอย่างเป็นสัดส่วน หรืออาจปรับปรุง ต่อเติมที่พักที่ติดกับบ้านเดิม
	1.2 บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกสบายและแสงสว่างส่องถึงไม่มีกลิ่นอับและหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้	1. บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องถึงไม่มีกลิ่นอับ หมายถึง ห้องต่าง ๆ ของบ้านออกแบบให้ลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัวและห้องน้ำ ในขณะที่เดียวกันต้องมีความปลอดภัยควบคู่ไปด้วย 2. หลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้ หมายถึง วัสดุที่ใช้มุงหลังคาควรเป็นกระเบื้อง หรือสังกะสี หากเป็นวัสดุอื่นจะต้องไม่มีรอยรั่ว/ ซึมลงตัวบ้านเมื่อฝนตก หรือหากตรวจพบว่ามีรูรั่วก็ควร ซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพเดิม

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	1.3 มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด	1. ที่นอน หมายถึง ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยว อาจเป็นฟูก และเตียง หรือฟูก หรือเสื่ออย่างใดก็ได้ โดยทำจากวัสดุที่ดี 2. ประเภทของห้องพักอาจมีห้องเดี่ยว ห้องคู่ หรือห้องรวมตาม สภาพของบ้าน 3. เครื่องนอน อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้นอนที่สะอาด ได้แก่ ที่นอนหรือฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม ราวตากผ้า หรือที่เก็บเสื้อผ้า <u>หมายเหตุ</u> ในหมู่บ้านเดียวกันควรมีสภาพของการให้บริการเรื่องเครื่องนอนที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก
	1.4 มีอ่างอาบน้ำและห้องส้วมที่สะอาด	1. ห้องอาบน้ำและห้องส้วม ที่ถูกสุขลักษณะอาจมีได้ทั้ง 2 ลักษณะ คือ 1) ห้องน้ำและห้องส้วมอยู่ในห้องเดียวกัน 2) ห้องน้ำและห้องส้วมอยู่แยกกัน 2. ห้องอาบน้ำและห้องส้วมมีดังนี้ 1) ส้วมควรเป็นส้วมซึมวัสดุที่ใช้สามารถทำความสะอาดง่าย มีชั้นที่ใช้ราดหลังใช้ส้วมแยกต่างหากจากชั้นดักอาบน้ำจากถังอาบน้ำ หรืออาจมีหัวฉีดน้ำทำความสะอาดกรณีใช้น้ำประปา 2) ที่สำหรับอาบน้ำควรมีถึงน้ำหรือที่รองน้ำและน้ำที่สะอาด หากใช้ในชุมชนมีน้ำประปาอาจมีฝักบัว มีถังขยะในห้องน้ำ ห้องอาบน้ำและห้องส้วมควรมีขนาดกว้างและความสูงพอสมควร

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	1.5 มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก	1. มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก หมายถึง ผ้าปูที่นอนปลอกหมอน ผ้าห่ม จะต้องเปลี่ยนใหม่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก ถ้าผ้าห่มเป็นผ้าห่มนวม ควรซักปลอกผ้าห่มด้วย และมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์ตามความเหมาะสม กรณีนักท่องเที่ยวพักหลายวัน
	1.6 มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน	2. การกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหมายถึง บริเวณบ้านหรือภายในบ้านอาจมีแมลง หรือสัตว์บางชนิด เช่น แมลงสาบ หนู ยุง มด เป็นต้น การกำจัดไม่ควรใช้สารเคมีที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและแขกที่มาพัก แต่ควรหาวัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น
	1.7 มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน	1. มีพื้นที่พุ่มไม้ภายในบ้าน หรือบริเวณโดยรอบที่สามารถ นั่ง นอน ในบรรยากาศที่พุ่มไม้ เช่น สวนหย่อม สวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ ควรมีการปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ และต้องทำความสะอาดพื้นที่อยู่เสมอ

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
2. ด้านอาหาร และโภชนาการ	2.1 มีการปรุงอาหาร มาอย่างดี	1. อาหารที่ปรุงมาอย่างดี หมายถึง ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหารที่ทำและขั้นตอนการ ปรุงอาหารที่ต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลัก โภชนาการ ชนิดของอาหาร ควรเป็นอาหาร พื้นบ้านที่ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่จากท้องถิ่น โดยเน้น ความสด สะอาด และควรเป็นพืชผักปลอดสารพิษ รสชาติของอาหาร ควรเป็นรสชาติตามสภาพท้องถิ่น หรือหากเป็นนักท่องเที่ยวคนไทยอาจสอบถาม เกี่ยวกับความชอบก่อนปรุง
	2.2 ภาชนะที่ใส่ อาหารสะอาดและ ปลอดภัย	1. ภาชนะที่ใส่อาหารสะอาดและปลอดภัย หมายถึง ภาชนะ เกี่ยวกับการปรุงทุกชนิด จาน ถ้วย ชาม ทัพพี โถข้าว หรือ อาจเป็นวัสดุธรรมชาติ ต้องสะอาด และมีชั้นนกลางสำหรับดัก อาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทาน อาหารจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาด หลังจาก ล้างควรคว่ำไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับ แก้วดื่มน้ำจะต้องใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาว

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	2.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวและเครื่องปรุงรสอาหาร และถูกสุขลักษณะ	1. อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวสะอาดถูกสุขลักษณะและเครื่องปรุงรสอาหาร และถูกสุขลักษณะ เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาร้า เกลือ ฯลฯ ต้องเก็บให้มิดชิด มีฝาปิด และกันแมลงได้ด้วย ส่วนอุปกรณ์ต่างๆ ในครัวควรมีลักษณะดังนี้ 1) เตา อาจเป็นเตาแก๊ส หรือเตาถ่านก็ได้ ซึ่งต้องอยู่ในสภาพที่สะอาดและปลอดภัย หมั่นตรวจสอบอุปกรณ์ของเตาที่ชำรุดเพื่อมิให้เกิดอันตรายในขณะที่ปรุงอาหาร 2) ตู้กับข้าวควรมีฝาปิดเปิดได้สะดวกและสะอาด กันแมลงได้ และมีระบายอากาศถ่ายเทได้ หรือมีฝาชีครอบ หรือผ้าคลุมที่สะอาด 3) อุปกรณ์และเครื่องปรุงต่างๆ ในครัว เช่น พริก กระเทียม หอม กะปิ ปลาร้า ควรเก็บไว้ในภาชนะที่สะอาด มีฝาปิด หรือเก็บตามสภาพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) มีการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะ
	2.4 มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด	1. น้ำดื่ม หมายถึง น้ำที่จะนำมาใช้ดื่มตลอดเวลาที่บ้านต้องเป็นน้ำ สะอาด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจต้องผ่านกระบวนการทำ ให้สะอาด และหากเป็นน้ำฝนที่รองไว้ในตุ่ม ต้องแน่ใจว่า หลังคาบ้านสะอาดจริง สังเกตสีไม่เป็นสนิม ไม่มีฝุ่นละอองเกาะ และเก็บไว้ในตุ่มที่สะอาดมีฝาปิดมิดชิด น้ำใช้ หมายถึง น้ำที่ใช้อาบน้ำและซักล้างหากมิใช่ น้ำประปา จะต้องผ่านกระบวนการทำน้ำให้สะอาด เช่น ใช้สารส้ม หรือกรอง โดยภาชนะทุกชนิดที่บรรจุสะอาด

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	2.5 ร้านอาหารในชุมชน	1. ร้านอาหารในชุมชน หมายถึง มีร้านอาหารในชุมชนที่สามารถ ให้บริการกับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารตามสั่ง หรือร้าน ข้าวแกง และร้านอาหารดังกล่าว ควรเป็นเครือข่ายในชุมชนที่ร่วมมือกันต้อนรับนักท่องเที่ยว
3. ด้านความปลอดภัย	3.1 มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย	1. มีการจัดให้มีเวรยามดูแลความปลอดภัย หมายถึง การจัดระบบการดูแลความปลอดภัย ให้นักท่องเที่ยวชัดเจน มีผู้นำชุมชนรับผิดชอบระบบความปลอดภัย เมื่อมีเหตุร้ายสามารถขอความร่วมมือทุกคนในชุมชนได้ สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนสอดส่องดูแลคนแปลกหน้า และรีบแจ้งฝ่าย ปกครองโดยทันที
	3.2 มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้ายหรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย	1. เครื่องมือการสื่อสาร หมายถึง อุปกรณ์หรือสิ่งที่ใช้เป็นสื่อเพื่อ ติดต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร พยาบาล สาธารณสุข พนักงาน ดับเพลิง ในกรณีที่เกิดเหตุร้าย เช่น นักท่องเที่ยว เจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุ จี๊ปสัน และอื่นๆ เครื่องมือดังกล่าว ได้แก่ โทรศัพท์ โทรสาร วิทยุ เป็นต้น ซึ่งควรมีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่างก็ได้โดยสามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ ดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง และควรมีการฝึกอบรม โดยใช้ สถานการณ์จำลอง เพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติเมื่อเกิด เหตุการณ์จริงขึ้น

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	3.3 มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น	1. การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หมายถึง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วยถูกแมลงสัตว์ กัดต่อยและอุบัติเหตุต่างๆ ควรมีการปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้ ก่อนนำส่งสถานพยาบาล เช่น การห้ามเลือด การประคบ การ ทำแผล นอกจากนี้ควรมียาสามัญประจำบ้านที่พร้อมใช้และที่เก็บยาดังกล่าว
	3.4 มีการเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินและเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยาในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว	1. การเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สิน หมายถึง การ เตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังทรัพย์สินมีค่าต่างๆ เช่น กระเป๋าเงิน แหวน สร้อย และเครื่องประดับอื่น ๆ และ ควรสอบถามเกี่ยวกับโรคประจำตัวนักท่องเที่ยวและควรเตือนให้เตรียมยาไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ควรระบุเรื่องดังกล่าวไว้ในเอกสารการลงทะเบียนด้วยเพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงลืม
	3.5 มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างในที่พัก	1. การดูแลและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างในที่พัก หมายถึง เจ้าของบ้าน ต้องหมั่นดูแลสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในบ้าน เช่น ประตู หน้าต่าง ตู้ ให้ อยู่ในสภาพที่แข็งแรงและใช้งานได้อยู่ตลอดเวลาและหากชำรุดให้รีบดำเนินการซ่อมแซมทันที
4. ด้านการจัดการ	4.1 มีการจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบของกลุ่ม ชมรม หรือ สหกรณ์	1. การจัดการโฮมสเตย์ ควรจะเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มกับชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด และจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ แนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ ของโฮมสเตย์ สำหรับการดำเนินการโดยกลุ่ม ชมรมเอง

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	4.2 มีคณะกรรมการบริหาร	1. มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร หมายถึง สมาชิกของกลุ่มหรือชมรม มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมีโครงสร้างการบริหารงาน กรรมการทุกคน ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ หลักการ บทบาทและหน้าที่ ของตนเองชัดเจนในการดำเนินการ โสมสเศย์ของชุมชน 2. คณะกรรมการต้องมีกฎ กติกา วาระการทำงาน วิธีการดำเนิน
	4.2 มีคณะกรรมการบริหาร	1. มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร หมายถึง สมาชิกของกลุ่ม หรือชมรม มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมีโครงสร้างการ บริหารงาน กรรมการทุกคน ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ หลักการ ขั้นตอน วิธีการทำงานโสมสเศย์ และเข้าใจบทบาทและหน้าที่ ของตนเองชัดเจนในการดำเนินการโสมสเศย์ของชุมชน 2. คณะกรรมการต้องมีกฎ กติกา วาระการทำงาน วิธีการดำเนิน งานของกลุ่ม ชมรม เช่น การจัดประชุม อย่างต่อเนื่องก่อนจะรับนักท่องเที่ยว หรือหลังการส่ง นักท่องเที่ยว หรือจัดประชุมประจำเดือน เพื่อจัดสรร รายได้ของกลุ่มชมรม

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	4.2 มีคณะกรรมการ บริหาร (ต่อ)	3. คณะกรรมการกลุ่ม ชมรม และชุมชน ต้องมีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ดังต่อไปนี้ 1) มีหลักเกณฑ์การเปิดรับและยุติการเป็นสมาชิก 2) กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 3) มีรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการและราคา 4) มีแนวปฏิบัติในการจองบ้านพักและการชำระเงินล่วงหน้า 5) มีแนวปฏิบัติในการหมุนเวียน หรือการกระจายบริการต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมในการให้บริการ เช่น บ้าน รถ เรือ มัคคุเทศก์ เป็นต้น 6) มีแนวปฏิบัติในการคิดราคาที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มชม 7) มีแนวปฏิบัติของกลุ่ม เช่น การต้อนรับร่วมกัน การให้ข้อมูล การจัดลำดับกิจกรรม การดูแลความปลอดภัย การติดตาม และประเมินผล เป็นต้น
	4.3 ข้อปฏิบัติ สำหรับ นักท่องเที่ยว	1. คณะกรรมการกลุ่ม ชมรม และชุมชน ต้องมีข้อปฏิบัติร่วมสำหรับนักท่องเที่ยว หมายถึง คณะกรรมการบริหาร โฮมสเตย์ และชุมชนต้องร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยว ทราบล่วงหน้า เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยว ทำได้และไม่ได้ เช่น การแต่งกาย ไม่สุภาพ การแสดงออกของชายและหญิง ลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยว ยอมรับและเข้าใจก่อนเดินทาง ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	4.4 มีระบบการจอง ล่วงหน้าและ ลงทะเบียนเพื่อทราบ ข้อมูลเกี่ยวกับ นักท่องเที่ยว	1. ระบบการจองล่วงหน้า หมายถึง การมีแนวปฏิบัติ ในการจองล่วงหน้า เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยว ควรจัดเตรียม ดังนี้ มีการลงทะเบียน หมายถึง การให้นักท่องเที่ยวกรอกรายละเอียดข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ และการเข้าพัก ไว้ในเอกสารลงทะเบียน มีการจองโดยใช้โทรศัพท์ หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือไปรษณีย์ หรือบริษัทนำ เที่ยวจองโดยตรงกับกรรมการของโฮมสเตย์
	4.5 มีระบบการจอง ล่วงหน้าและ ลงทะเบียนเพื่อทราบ ข้อมูลเกี่ยวกับ นักท่องเที่ยว	1. มีการชำระเงินล่วงหน้าในอัตราที่ทางกลุ่มเป็นผู้ กำหนด
	4.6 มีรายละเอียด เกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และบริการต่างๆให้ นักท่องเที่ยวทราบ ชัดเจน	1. รายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และค่าบริการ ต่างๆ ควรระบุไว้ในข้อมูลการประชาสัมพันธ์ เช่น ค่าที่พัก/คน/คืน ค่าอาหาร/คน/มื้อ ค่าน้ำเที่ยว/คน หรือกลุ่ม ฯลฯ ซึ่งอาจคิด ค่าใช้จ่ายเป็นรายคนหรือ ลักษณะเหมาจ่าย
	4.7 มีข้อมูลกิจกรรม ท่องเที่ยวอย่างละเอียด ให้นักท่องเที่ยวเลือก	1. มีข้อมูลรายละเอียดในรายการท่องเที่ยวหลากหลาย ตาม ภูมิศาสตร์ ฤดูกาล สภาพสังคม และวัฒนธรรม ท้องถิ่น
	4.8 ชุมชนไม่หวังจะ สร้างรายได้จาก โฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มี ผลกระทบต่ออาชีพ ดั้งเดิมชุมชน	1. สมาชิกโฮมสเตย์และชุมชนที่จัดโฮมสเตย์จะต้องรู้ เข้าใจ ตระหนักเสมอว่าโฮมสเตย์เป็นเพียงอาชีพเสริม มิใช่อาชีพหลัก ทั้งนี้สมาชิกของชุมชน หน่วยงาน ภายนอกที่สนับสนุนและบริษัททัวร์ต้องเข้าใจตรงกัน

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	4.9 มีผู้นำเที่ยวหรือ มัคคุเทศก์ที่เป็นคน ท้องถิ่น พร้อมในการ สื่อสารกับ นักท่องเที่ยวได้	1. เนื่องจากมีกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องมีการนำ เที่ยวในบริเวณชุมชน หรือใกล้ชุมชน สถานที่ดังกล่าว อาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ จึงควรใช้คนในชุมชนหรือเจ้าของ บ้านทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ไม่ควรใช้คนนอก พื้นที่ทำหน้าที่ ดังกล่าว และควรมีการเตรียมบุคลากร ในด้านนี้ให้พร้อมและ เพียงพอด้วย โดยอาจส่ง เข้ารับการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ ท้องถิ่น
5. ด้าน กิจกรรม ท่องเที่ยว	5.1 มีกิจกรรม ท่องเที่ยวตามสภาพ ของชุมชน	1. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายตามสภาพ พื้นที่และภูมิประเทศ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ชุมชน จะร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีผู้นำเที่ยว มีความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้
	5.2 มีกิจกรรมฝึกหัด ศิลปหัตถกรรม พื้นบ้านซึ่งเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. จัดกิจกรรมด้านศิลปหัตถกรรมให้นักท่องเที่ยว ที่สนใจเลือก เช่น ฝึกหัดการทอผ้า การจักสาน เป็นต้น
	5.3 มีกิจกรรมต้อนรับ ตามประเพณีของ ท้องถิ่น	1. มีการแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสมาชิก ในครัวเรือนทุกคน เพื่อ รู้จักและเรียนรู้วิถีชีวิต ของเจ้าของบ้านผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น เก็บผักสวนครัวร่วมกัน ทำกับข้าวร่วมกัน รับประทานอาหาร ร่วมกัน เป็นต้น

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
		2. เจ้าของบ้านมีการใช้รูปภาพหรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การดูไ้-นา ออกทะเล เก็บใบชา ทอผ้า จักสาน เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว อย่างเหมาะสม 3. มีการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยอาศัย วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติอยู่แล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ หรือ การต้อนรับด้วยความยิ้มแย้ม แจ่มใสและอบอุ่น เป็นต้น โดยกิจกรรมดังกล่าวไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีดั้งเดิมของชุมชน
	5.4 มีกิจกรรมด้าน บันเทิงที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชน	1. มีกิจกรรมด้านบันเทิง หรือ นันทนาการในยามว่าง หรือตอนเย็น หรือตามกาลเวลาที่เหมาะสม ควรจัดให้ นักท่องเที่ยวเลือกด้วย เช่น คนตรีพื้นเมือง การเดินรำ และการแสดงพื้นบ้าน โดยการแสดงต่างๆ ควรเป็น ของชุมชน
	5.5 มีกิจกรรม ท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม	1. กิจกรรมทุกชนิด ทุกประเภทที่จัดให้กับ นักท่องเที่ยวจะต้องยึด หลักการเดียวกัน คือ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่ทิ้งขยะ ไม่ขีดเขียน บนแผ่นหิน ไม่ส่งเสียงดัง เป็นต้น 2. มี กฎ กติกา การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ ชัดเจนเพื่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างยั่งยืน เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยวที่ชุมชนรองรับได้ การไม่นำเอา พันธุ์พืชสัตว์ป่าและของป่าออกจากพื้นที่ โดยให้ เป็นไปตามกฎหมายของรัฐและตามข้อตกลงของ ชุมชน 3. มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานการฟื้นฟู การอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยว

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	5.6 มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน	1. ในระหว่างนักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนจะต้องตระหนักเสมอว่าเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันด้านนักท่องเที่ยวควรต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในขณะเดียวกันชุมชนก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ
6.สภาพแวดล้อม	6.1 มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท	1. ในบริเวณใกล้ที่พัก ควรมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ทะเล น้ำตก น้ำพุ ฯลฯ 2) แหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัตถุโบราณ ฯลฯ แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และเป็นอาชีพของชุมชน เช่น สวนผลไม้ แปลงผัก บ่อปลา รวมถึงการทำนา/ปลูกข้าว ฯลฯ
	6.2 การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ	1. กลุ่มโฮมสเตย์และชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อลด ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง เช่น การจัดการขยะอย่างถูกวิธี การไม่นำเอาพันธุ์พืช สัตว์ป่า และของป่าออกจากพื้นที่ โดย ให้เป็นไปตามกฎหมายของรัฐและตามข้อตกลงของชุมชน
	6.3 มีสถานพยาบาลไปรษณีย์ ธนาคาร อยู่ไม่ไกลเกินไป	1. กลุ่มโฮมสเตย์ควรอยู่ไม่ไกลจากสถานพยาบาล สถานีอนามัยเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวเมื่อเจ็บป่วย หรือหากไม่มีสถานพยาบาล ควรรู้จักหน่วยพยาบาลหรือบุคคลที่ผ่านการอบรมด้านสาธารณสุขที่อยู่ใกล้ที่สุด ส่วนไปรษณีย์และธนาคารก็เช่นกัน หากไม่อยู่ใกล้ชุมชน ควรรู้สถานที่ที่อยู่ใกล้มากที่สุดเพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวได้

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	6.4 พื้นที่หลักยังคง สภาพเดิมของชุมชน และยังรักษา วัฒนธรรมและ ประเพณีของตน	- มีสถาปัตยกรรม สิ่งบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น เรือนพื้นถิ่น ครกกระเดื่อง เป็นต้น - ชุมชนที่มีโฮมสเตย์จะต้องช่วยกันรักษาสภาพเดิม ของชุมชนโดย ไม่ควรเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ นักท่องเที่ยวพึงพอใจจนทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน
7. ด้าน มูลค่าเพิ่ม	7.1 มีร้านขายของที่ ระลึกในชุมชน	ควรจัดให้มีร้านค้า หรือมุมเล็ก ๆ ของชุมชนเป็นจุด จำหน่ายสินค้า ที่ระลึก หากไม่มี ชุมชนควรจัดการให้ มีร้านค้าของชุมชน หรือ บุคคลที่ทำการค้าขายเกิดขึ้น
	7.2 มีผลิตผล ผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้าน และใช้วัตถุดิบใน ท้องถิ่น	ชุมชนควรใช้โอกาสนี้ นำผลผลิตภาคเกษตรจาก ชุมชนหรือใช้ภูมิ ปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ ชุมชน ริเริ่มขึ้นใหม่ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อบริโภคและเป็นของที่ระลึก อาจ เป็นสิ่งของ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เสื้อผ้า ตลอดจนของตกแต่ง หรืออาหาร ขนม โดยควรใช้วัสดุหรือวัตถุดิบที่มีอยู่ ในชุมชนนั้น
	7.3 มีโอกาสได้ เผยแพร่วัฒนธรรม ของชุมชน (ต่อ)	- มีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำสู่การเผยแพร่ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว - กลุ่มโฮมสเตย์มีแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ศิลปะ และการละเล่นพื้นบ้าน - มีการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ เช่น การประกอบ อาชีพ การทำกิจกรรมทางศาสนา หรือตามความเชื่อ การไหว้ศาลปู่ย่า เป็นต้น ไม่มีการดัดแปลงหรือจัดทำ ขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

เกณฑ์ มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด/ประเมิน
	7.4 มีโอกาสพัฒนา ศักยภาพของชุมชนใน ด้านการให้บริการที่ ประทับใจ	1. การที่ชุมชนมีโอกาสดูต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง คนในชุมชนได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนเอง ตามที่ตนถนัด เช่น การต้อนรับ มัคคุเทศก์ การ ปรุงอาหาร การทอผ้า จักสาน
8. ด้านการ ส่งเสริม การตลาด	8.1 มีคู่มือเอกสาร เผยแพร่การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นข้อมูลจริง	1. กลุ่มโฮมสเตย์แต่ละแห่ง ควรมีคู่มือหรือแผ่นพับ หรือเอกสารที่รวบรวมข้อมูลให้นักท่องเที่ยวรับทราบ โดยคู่มือดังกล่าวควรระบุรายละเอียดต่าง ๆ เช่น รายการกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง รายละเอียด ค่าใช้จ่าย และการติดต่อ เป็นต้น
	8.2 มีการเผยแพร่ ข้อมูลประชาสัมพันธ์	1. กลุ่มโฮมสเตย์ ควรมีข้อมูลอยู่ในเอกสาร แผ่นพับ หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดหรือ อื่น ๆ และมีเป้าหมาย แผนงาน การประสานงาน เพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กาญจนากร ไกรกิจราษฎร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- ขวัญชัย ปัทมม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2554.
- คำไพ ชัยมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เลขที่ 26 หมู่ 5
ตำบลโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.
- คำไฮ ไตรยะวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป่า ตำบลเป่า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.
- แคท ราชติกา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เลขที่ 161 หมู่ 3
ตำบลโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.
- จรรยาภรณ์ อาจิรัชเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป่า ตำบลเป่า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.
- จอมศรี สุปันบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองช้าง
ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554.
- จันทน์ บุรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป่า ตำบลเป่า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.
- จำปี วิเศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- จำเรณู ศิลาพจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองช้าง
ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554.
- จุฑารัตน์ กาพหว่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- ชนกาญจน์ วงคะฮาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2554.
- ขุน ผิวขำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู ตำบลเป่า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- ถวัลย์ ผิวขำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปักกร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

ทรง กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม

บ้านภู ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2554.

ทองพลู เบลารณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองช้าง

ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554.

ทิดา อาจิรัช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า ตำบลเป้า

อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.

แทน สุนทรส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู

ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2554.

ธนชัย ไชยวารี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน

โคกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554.

ธนิตศักดิ์ อุ่นตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม

จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2554.

ธานิน โคตรพัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน

โคกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2554.

นรินทิพย์ อาจิรัช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู

ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554.

นารี ตาไชย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า

อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

เนาะ บุรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู

ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

บารมี ศรีสมบุญพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า ตำบลเป้า

อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.

บุญส่ง ปัทม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู

ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

ประกอบ ปันจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองช้าง

ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554.

- ปิ่น นันทะสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรม
ผู้ไทยบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์
2554.
- ปิ่น ปัทม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- พร อัฐนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- พริษฐ์ ปัทมรัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โคกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.
- เพียร ปันจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองช้าง
ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2554.
- ไพศาล ศรีแสนดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ธนาคารกสิกรไทย
สาขากุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2554.
- ฝัน จันทะมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรม
ผู้ไทยบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์
2554.
- มิรินทร โคตรพัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โคกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.
- ยุพล จิตจักร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชนโคกป่าชี
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554.
- รัชนก อาจิรัช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- ราศิณี ศรีบุตตะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โคกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.
- เรียบ ดิคาพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554.

เรียบร้อย บุญทะจันทร์เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โลกป่าสี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.

วาทัญญ ทองกลัด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านภู ตำบลเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

วนิดชา ตั้งใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2554.

วราภรณ์ สุขบัติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

วาริ อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า ตำบลเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.

วาสนา คนหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า ตำบลเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.

วิเชียร พระชะตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 143 หมู่ 3
ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.

วิสัย วิเศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป้า ตำบลเป้า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.

ศุภชัย นามเหลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

ศุภลักษณ์ ขะสะกะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บริษัทศุภลักษณ์
การท่องเที่ยวมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2554.

สมคิด เขาวนิช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโก่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.

สมจิตร ศรีภาษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554.

สัมฤทธิ์ ชมศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โลกป่าสี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.

ลำรับ งานไว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาติ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

- ลีคำ วิเศษศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโ่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- ลีไทย สุนทรส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- สุข ดิปะติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 1
ตำบลหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.
- สุนทร ภูศรีฐาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์อบรมป่าชุมชน
โลกป่าชี ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
2554.
- สุนิงค์ อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป่า ตำบลเป่า
อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.
- สุรกิจ จันทรสาขา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านภู ตำบลเป่า
อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2554.
- โสภี นองสูง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- เหน็ด ศรีสมุทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโ่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- เหลียม กาทหว้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกโ่ง
ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554.
- แหวน สุภารี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เลขที่ 223 หมู่ 3
ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554.
- อนันต์ พันชะวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554.
- อารมณ ปัทมม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเป่า ตำบลเป่า
อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554.
- อำคา ดิกาพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554.
- อินสมัย คนหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 2
ตำบลเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2554.
- อุไร อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปกักร เถาว์ชาลี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู
ตำบลเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554.

ภาคผนวก ง
รูปแบบรายการท่องเที่ยว

รูปแบบรายการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทยบ้านโพน

การท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทยบ้านโพน หมายถึง การมุ่งเข้ามาท่องเที่ยวเฉพาะในชุมชนผู้ไทยบ้านโพน โดยตรงนั้นสามารถดำเนินการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของบ้านโพน คือ

- เข้าสู่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน รับประทานอาหารที่บ้านโพน ซึ่งหากมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไทย ในบรรยากาศแบบผู้ไทยโบราณ ประกอบการฟ้อนผู้ไทย
- ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทยบ้านโพน
- ชมศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทยบ้านโพน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ฝ่ายชายจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้นเฉพาะร้านค้า และข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ศูนย์แสดงจำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน

- วัดบ้านโพน และวัดป่าบ้านโพน ซึ่งยังคงรักษาสภาพป่าไว้อย่างสมบูรณ์ เป็นการท่องเที่ยวในระบบนิเวศน์ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเฉพาะภายในชุมชนบ้านโพนยังมีกรณีพิเศษ คือกรณีงานบุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือเทศกาลพิเศษต่าง ๆ ซึ่งในวันดังกล่าว ชาวผู้ไทยบ้านโพนจะร่วมแรงร่วมใจกันแสดงออกให้ปรากฏถึงความเป็นผู้ไทย โดยการแต่งกายแบบดั้งเดิมของผู้ไทยแทบทุกคน รวมทั้งรูปแบบอาหารการกินที่ชาวผู้ไทยบ้านโพน นำมาเลี้ยงแขกและนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านี้

การจัดการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านั้นจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวภายในชุมชนผู้ไทยบ้านโพนได้ในระดับลึก ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวตามประเด็นการจัดการท่องเที่ยวใน 1 รอบวันแล้วชาวผู้ไทยบ้านโพนยังสามารถดำเนินกิจกรรมการต้อนรับการท่องเที่ยวเพิ่มเติมได้ ดังนี้

2.1 การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไทย

2.2 การรับประทานอาหารกลางวันและอาหารค่ำท่ามกลางการชมศิลปะการแสดง และการละเล่นพื้นเมืองของชาวผู้ไทย เช่น รำละคร ฟ้อนผู้ไทย รำผู้ไทย การแสดงโปงลาง และลงช่วงจ่ายผญาเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

2.3 การเข้าพักอาศัยในเรือนผู้ไทยกับชาวบ้านโพนแต่ละหลังคาเรือน เพื่อเรียนรู้ การดำรงและการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านโพน ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับการทอผ้าไหมแพรวา

2.4 การร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด ชาวผู้ไทยบ้านโพนเป็นชุมชนที่มีความผูกพัน ในการทำบุญและการไปทำบุญของชาวผู้ไทยจะแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยเป็นสำคัญ โดยเฉพาะ ในส่วนของผู้หญิงและคนชรา ท่านทั้งหลายจะแต่งกายด้วยผ้าสีขาว สะพายตะกร้าอาหารไปถวาย อาหารอย่างงดงามและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมส่วนนี้ได้ โดยเฉพาะในช่วงบุญปีใหม่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมีความสำคัญและยิ่งใหญ่ ของชาวบ้าน

เส้นทางท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร-จังหวัดกาฬสินธุ์ การเดินทางท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดกาฬสินธุ์นั้น สามารถเดินทางได้หลายทางคือ

การเดินทางโดยรถยนต์

กรุงเทพฯ-มหาสารคาม-กาฬสินธุ์

เส้นทางกรุงเทพฯ-มหาสารคาม-กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 519 กิโลเมตร ออกเดินทาง โดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางหมายเลข 1 ถึงจังหวัดสระบุรี หลักกิโลเมตรที่ 107 เลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 2 ตามเส้นทางถนนมิตรภาพ ถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แล้วเลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 23 มุ่งสู่อำเภอบ้านไผ่เข้าสู่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยระยะทางจาก อำเภอบ้านไผ่ถึงอำเภอบรบือประมาณ 70 กิโลเมตร จากนั้นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ หมายเลข 213 ด้วยระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร

กรุงเทพฯ-ขอนแก่น-กาฬสินธุ์

เส้นทาง กรุงเทพฯ-ขอนแก่น-กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 520 กิโลเมตร เส้นทางนี้ ไม่เลี้ยวขวาที่อำเภอบ้านไผ่ แต่จะตรงดิ่งไปที่จังหวัดขอนแก่นตามเส้นทางหมายเลข 2 จากนั้น จึงเลี้ยวขวาเข้าสู่ประตูเมืองขอนแก่นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางหมายเลข 209 ด้วยระยะ ทางประมาณ 75 กิโลเมตร

การเดินทางด้วยรถไฟ

การเดินทางด้วยรถไฟ นักท่องเที่ยวจะต้องขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟหัวลำโพง โดยลงปลายทางที่จังหวัดขอนแก่น จากนั้นนั่งรถยนต์ หรือรถประจำทางต่อไปที่ตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ อีกประมาณ 75 กิโลเมตร

การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง

การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่งจำกัด (บขส.) เปิดบริการเดินรถจากกรุงเทพฯ-กาฬสินธุ์ มีรถธรรมดาและรถปรับอากาศทุกวัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ ในการเดินทางได้จากสถานีขนส่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หมอชิตใหม่) โทรศัพท์ 0-2936-2841-8 หรือ บริษัทแสงประทีปเดินรถ จำกัด โทรศัพท์ 0-2936-0321 , 0-2936-0371

การเดินทางโดยเครื่องบิน

โดยเส้นทาง กรุงเทพฯ-ขอนแก่น นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยเครื่องบิน ของบริษัทการบินไทย จำกัด จากสนามบินดอนเมือง กรุงเทพฯ ไปลงที่สนามบินขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยใช้เวลาประมาณ 45 นาที จากนั้นจึงนั่งรถต่อไปที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะทางอีกประมาณ 78 กิโลเมตร สามารถสอบถามรายละเอียดการเดินทางได้ที่ โทรศัพท์ 0-2280-0070-80, 0-2280-0060 (กรุงเทพฯ) และที่จังหวัดขอนแก่นได้ที่โทรศัพท์ 0-4322-7701-5

เส้นทางกรุงเทพฯ-ร้อยเอ็ด สนามบินจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกจุดหนึ่งของเป้าหมายแรกในการเดินทางสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจัดการบินโดยบริษัท พี บี แอร์ จำกัด ระยะเวลาในการเดินทางจากกรุงเทพฯ-ร้อยเอ็ด อยู่ที่ 45 นาที เท่ากับการเดินทางจากกรุงเทพฯ-ขอนแก่น แต่ต่างกันที่ระยะทางจากร้อยเอ็ด-กาฬสินธุ์ ซึ่งระยะทางเพียง 47 กิโลเมตรเท่านั้น และสามารถติดต่อกับบริษัท พี บี แอร์ จำกัด หมายเลขโทรศัพท์ 0-2261-0221-5 ที่กรุงเทพฯ และติดต่อที่สนามบินร้อยเอ็ดได้ที่ 0-45351-8570

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายปงกร เกาวัลลี
วันเกิด วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2497
สถานที่เกิด อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 208 หมู่ที่ 1 ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์
จังหวัดกาฬสินธุ์ 46110
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนสกลนคร
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร รหัสไปรษณีย์ 47000

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2514 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2516 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
พ.ศ. 2518 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) วิชาเอกสังคมศึกษา
วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์
พ.ศ. 2527 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกอุตสาหกรรมศิลป์
วิทยาลัยครูมหาสารคาม
พ.ศ. 2540 อนุปริญญา (ISY) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยเอส เพค ซี ดับเบิลยู
โพล ประเทศสหรัฐอเมริกา
พ.ศ. 2546 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2554 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

